

EGE BÖLGESİ SANAYİ ODASI

2014 YILINDA TÜRKİYE, DÜNYA EKONOMİSİ 2015 YILINDAN BEKLENTİLER

OCAK 2015

**2014 YILINDA TÜRKİYE, DÜNYA EKONOMİSİ
2015 YILINDAN BEKLENTİLER
RAPORU**

OCAK 2015

ÖNSÖZ

Dünya ekonomisi 2014 yılında ağırlıklı olarak; ABD'nin parasal genişletmeyi yavaşlatma kararı, Ukrayna Krizi ile birlikte ABD ve Avrupa'nın Rusya'ya yaptırımları, Japonya'nın deflasyona girerken Çin ekonomisinin yavaşlaması ve Euro bölgesindeki gelişmeler ışığında Dolar'ın Euro karşısında güçlenmesi ile şekillenmiştir.

Yılın sonlarına doğru ise petrol fiyatlarında yaşanan ve hala devam eden beklenmedik hızda ve düzeydeki gerileme dikkati çekmiş, terör eylemleri ile güvenlik konularına odaklanılmıştır.

Ulusal ölçekte ise iç siyasetimizdeki karışıklıklar, yerel yönetim ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri ile birlikte ekonomimiz ilk üç çeyrekte yoğun biçimde siyasetin gölgesinde kalmış, temel makro ekonomik göstergelerimizde olumsuzluklar baş göstermiş, bazı uluslararası kuruluşlar raporlarında ekonomideki kırılmalara ilişkin uyarılarda bulunmuşlardır. Komşu coğrafyamızdaki çatışmalar, dış ticaretimize de olumsuz yansımıştır.

Bu gelişmeler, 2014'e ilişkin kapsamlı değerlendirmelerde bulunmamız, ufkumuzu daha net görebilmemiz ve yeni stratejiler geliştirebilmemiz adına büyük önem taşımaktadır. Zira yaşadığımız olayları irdeleyerek süregelen çatışmaların sonlandırılmasına ve bozulmaya başlayan ekonomideki dengenin yeniden sağlanmasına büyük önem veriyor, bu konuda üstümüze düşen sorumluluğu yerine getirmeye çabalıyoruz.

Ayrıca kentimizin sürekli bir gelişim ivmesi izlemesine de özen gösterdiğimizden, İzmir'le ilgili mevcut verileri de dikkatle izliyoruz. Bu nedenle, çeşitli platformlarda yaptığımız sunumlar ve konuşmalarımızda yer verdiğimiz başlıkları derleyerek, yıllık raporumuza dahil ettik.

Çalışmamızda 2014 yılındaki ekonomik gelişmeler ve 2015 yılına ilişkin beklentiler; yerel, ulusal ve küresel boyutta sanayi perspektifinde değerlendirilmiştir. İlk bölümde 2014 yılında yaşanan gelişmeler ikinci bölümde ise 2015 yılına ilişkin beklentiler ve öneriler ortaya konulmuştur.

Tespit ve değerlendirmelerimizin, kentimizin ve ülkemizin kalkınmasına katkı sunmasını umut ediyoruz. Zira Ege Bölgesi Sanayi Odası olarak sıklıkla dile getirdiğimiz üzere ivedilikle; "Yeni Bir Sanayi-Üretim Hikayesinin ve Heyecanının Hayata Geçirilmesine" ihtiyacımız olduğunu ifade etmekte fayda görüyorum. Çünkü "Üretim Yoksa Kalkınmak Hayaldir."

Ekonomi ekseninde iş dünyamızın nice başarılarla imza atması ve hedeflerimize ulaşmamız; politika ekseninde ise kalıcı barışa katkı sağlamamız ve demokrasimizin kalitesini artırma temennisiyle, ülkemizin refah ve huzur dolu bir yıl geçirmesini diliyorum.

Saygılarımla,

Ender YORGANCILAR

EBSO Yönetim Kurulu Başkanı

İÇİNDEKİLER

1. 2014 YILINDA DÜNYA EKONOMİSİ	1
1.1. GENEL BİR BAKIŞ	1
1.2. 2008 KÜRESEL EKONOMİK KRİZDEN 2014 DÜNYA EKONOMİSİNE	8
1.2.1. OLUŞUMUNDAN BUGÜNE KÜRESEL EKONOMİK KRİZ.....	8
1.2.2. KÜRESEL EKONOMİK KRİZ VE 2014 YILINDA DÜNYA EKONOMİSİ.....	11
1.2.2.1. BÜYÜME, ENFLASYON, İŞSİZLİK VE TİCARET HACMİ	11
1.2.2.2. CARİ DENGE, BÜTÇE DENGESİ, KAMU BORÇLARI VE FAİZ ORANLARI	15
1.2.2.3. DÜNYA EKONOMİSİNDE BÜYÜKLÜK SIRALAMASI	21
1.2.2.4. ÇAPRAZ KURLAR VE MENKUL KIYMET BORSALARI.....	25
1.2.2.5. PETROL VE DİĞER EMTİA PİYASALARI	30
1.2.2.6. KÜRESEL REKABET GÜCÜ SIRALAMASI	32
2. 2014 YILINDA TÜRKİYE EKONOMİSİ	34
2.1. GENEL BİR BAKIŞ	34
2.2. TEMEL MAKRO BÜYÜKLÜKLERİN GELİŞİMİ	35
2.2.1. ÜRETİM VE BÜYÜME	35
2.2.2. HARCAMALAR VE BÜYÜME	38
2.2.3. YATIRIMLAR	42
2.2.4. İSTİHDAM VE İŞSİZLİK.....	45
2.2.5. DIŞ TİCARET, ÖDEMELER DENGESİ VE KURLAR	48
2.2.5.1. DIŞ TİCARET	48
2.2.5.2. ÖDEMELER DENGESİ	54
2.2.5.3. ULUSLARARASI YATIRIM (DÖVİZ) POZİSYONU	58
2.2.5.4. DÖVİZ KURLARI	60
2.2.6. KAMU KESİMİ DENGESİ	62
2.2.6.1. BÜTÇE DENGESİ	62
2.2.6.2. BÜTÇE NAKİT DENGESİ VE FİNANSMANI	66
2.2.6.3. KAMU BORÇ STOKU	67
2.2.6.4. KAMU BORÇLANMA FAİZLERİ	70
2.2.6.5. KAMUDA PERSONEL SAYISI	71
2.2.7. ENFLASYON	71
2.2.8. FİNANSAL YATIRIM ARAÇLARI	74
2.2.9. PARA, MEVDUAT VE KREDİLER	76
2.2.9.1. PARASAL GELİŞMELER	76
2.2.9.2. MEVDUAT GELİŞMELERİ	77
2.2.9.3. KREDİ GELİŞMELERİ	78
2.2.10. ÖDEME ARAÇLARINDA GELİŞMELER.....	81
2.3. SANAYİ SEKTÖRÜNDE GELİŞMELER	83
2.3.1. ÜRETİMDE GELİŞMELER	84
2.3.2. İSTİHDAMDA GELİŞMELER.....	88
2.3.3. VERİMLİLİKTE GELİŞMELER.....	89
2.3.4. ÜCRETLERDE GELİŞMELER.....	90
2.3.5. DIŞ TİCARETTE GELİŞMELER	91
2.3.6. ENFLASYON VE SANAYİ SEKTÖRÜ	94
3. 2014 YILINDA İZMİR EKONOMİSİ	96
3.1. MERKEZİ DEVLET BÜTÇESİNE KATKI AÇISINDAN	96
3.2. YATIRIM TEŞVİKLERİ AÇISINDAN	97
3.3. DIŞ TİCARET AÇISINDAN	99
3.4. KAMU YATIRIM TAHSİSLERİ AÇISINDAN	103
3.5. İŞGÜCÜ VERİLERİ AÇISINDAN	104
3.6. REKABETÇİLİK AÇISINDAN	105
3.7. MARKA/PATENT İSTATİSTİKLERİ AÇISINDAN.....	106
3.8. ÜRETİMDEN SATIŞLARA GÖRE BÜYÜK SANAYİ KURULUŞLARI DEĞERLENDİRMESİ AÇISINDAN	107
4. 2015 YILINDA DÜNYA VE TÜRKİYE EKONOMİSİ	110
4.1. 2015 YILINDA DÜNYA EKONOMİSİ	110
4.2. 2015 YILINDA TÜRKİYE EKONOMİSİ	115
5. TÜRKİYE EKONOMİSİNE İLİŞKİN TESPİTLER VE 2015 YILINA İLİŞKİN BAZI ÖNERİLER	118

1. 2014 YILINDA DÜNYA EKONOMİSİ

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle 2014 yılındaki yaşanan gelişmeler özetlenecektir. Sonra 2008 küresel ekonomik kriz öncesinden bugüne dünya ekonomisindeki önemli gelişmeler kronolojik sıralamaya göre analitik bir bakış açısıyla ortaya konulacaktır. Son olarak da göstergeler yardımıyla bu gelişmeler değerlendirilecektir.

1.1. GENEL BİR BAKIŞ

2014 yılında dikkati çeken ve önemli sonuçlar doğuran başlıca gelişmeler aylık bazda aşağıda özetlenmiştir.

❖ Ocak 2014

- Birleşmiş Milletler tarafından 2013 yılı Aralık ayında yayınlanan Küresel Ekonomik Görünüm ve Beklentiler 2014 Raporu'na göre, ABD ekonomisinde yaşanan reel ekonomik göstergelerdeki olumlu gelişmeler neticesinde küresel ekonomik görünümün iyileşmeye başladığı ve 2014 yılında küresel büyümenin geçen yıla göre daha güçlü olacağı beklenmiştir. Bunun yanında, Rapor'da merkez bankalarının para politikalarındaki değişikliğin finansal piyasalara olan etkisinin önümüzdeki dönemde en önemli risk olduğu belirtilmiştir.
- Dünya Bankası tarafından 15 Ocak 2014 tarihinde yayınlanan Küresel Ekonomik Beklentiler 2014 Raporu'nda da küresel ekonominin beş yıllık kriz sürecinden sonra başta gelişmiş ekonomilerdeki gelişmelerden sonra ivmelenmeye başladığına dikkat çekilmiştir.
- ABD Merkez Bankası (FED), Ocak 2014 tarihinden itibaren varlık alım programını 10 milyar Dolar azaltarak aylık 75 milyar Dolar'a düşürme kararı almıştır.
- Avro Bölgesinde 2013 yılının ikinci çeyreğinde başlayan toparlanma ılımlı bir şekilde devam etmektedir. Avrupa Komisyonu'nun yayınladığı Avrupa Duyarlılık Endeksi (ESI) ve Markit'in yayınladığı PMI verilerine göre ekonomik aktivitedeki iyileşme 2014 yılının ilk aylarında da ılımlı bir şekilde devam etmiştir.
- Letonya, 1 Ocak 2014 tarihi itibarıyla Avro Bölgesi'nin 18. üyesi olmuştur. 2015 yılında ortak para birimine geçmeyi hedefleyen diğer bir ülke ise Litvanya'dır.
- Çin'de Aralık ayında, 2013 yılının ikinci yarısından itibaren temel ekonomik göstergelerde görülen iyileşmede bir miktar yavaşlama yaşanmıştır. Çin ekonomisinde dışsal problemlerin yanında artan emek maliyetleri, yerel hükümet borçları, artan konut fiyatları, para piyasasındaki dalgalanma ve gölge bankacılık gibi sorunlar 2014 yılı büyüme performansı üzerinde belirleyici olmuştur.
- Standard&Poors, Avrupa Birliği'nin kredi notunu "AAA"dan "AA+" düzeyine indirmiştir.

❖ Şubat 2014

- FED, 28-29 Ocak tarihlerinde yapılan toplantıda aylık tahvil alımını 10 milyar Dolar daha azaltarak 65 milyar Dolar'a indirmiştir. Bu kararda ekonomide görülen toparlanma etkili olmuştur.
- Japonya Merkez Bankası para tabanını yıllık 60-70 trilyon Yen tutarında artırmayı hedefleyen agresif para politikasına devam etme kararı almıştır.
- Kırılgan beşli olarak nitelendirilen ülkeler arasında bulunun Hindistan, Güney Afrika ve Türkiye'de merkez bankaları Ocak ayında politika faizini artırmıştır.

❖ Mart 2014

- 23 Şubat 2014 tarihinde Sydney’de G-20 zirvesi düzenlenmiştir. IMF’nin bu zirve için hazırladığı “Küresel Beklentiler ve Politika Zorlukları” raporunda küresel büyümenin özellikle gelişmiş ülkeler kaynaklı hız kazanmaya devam ettiği ifade edilmiştir. Buna karşın, sermaye akımları, yüksek faiz oranları ve gelişmekte olan ülkelerin ulusal paralarında görülen değer kayıplarının küresel kırılma riskleri artırdığı ve büyüme üzerinde aşağı yönlü riskler oluşturduğuna dikkat çekilmiştir. Avro Bölgesindeki deflasyon riski de diğer bir olumsuz faktör olarak öne çıkmıştır.
- ABD’de Senato, Hazine’ye 27 Şubat tarihinde süresi dolan borçlanma yetkisini Mart 2015’e kadar uzatmayı öngören yasayı onaylamıştır.
- ECB Para Kurulu Mart ayındaki toplantısında politika faizini yüzde 0,25’te sabit tutmuştur.
- 5 Mart 2014 tarihinde yapılan 12. Ulusal Genel Kongrede Çin’in 2014 yılına yönelik büyüme hedefinin yüzde 7,5 ile geçen yılın aynı seviyesinde tutulması kararlaştırılmıştır.
- Hindistan’ın cari açığı, altın ithalatının azalmasıyla 4 yılın en düşük seviyesine gerilemiştir.
- Brezilya 26 Şubat 2014 tarihinde politika faizinde değişikliğe gitmiştir. Politika faizi 25 baz puan artırılarak yüzde 10,50’den yüzde 10,75 seviyesine yükseltilmiştir.
- Ukrayna’da hükümetin devrilmesinin ardından ülkede tansiyon yükselmiştir.

❖ Nisan 2014

- Kırım özerk bölgesinde meydana gelen karışıklıkların ardından Rusya’nın bölgeye asker çıkarmasıyla Ukrayna sorunu uluslararası boyuta taşınmış, Avrupa Birliği (AB), ABD ve Rusya arasındaki Ukrayna kaynaklı politik gerginlik küresel piyasalar üzerinde etkili olmuştur.
- 18-19 Mart tarihlerinde yapılan FED Açık Piyasa Komitesi toplantısında aylık tahvil alımları 10 milyar Dolar düşürülerek, 65 milyar Dolar’dan 55 milyar Dolar’a indirilmiştir.
- Öncü göstergeler, üretim ve tüketim için aylık veriler Avrupa Bölgesi’nde yılın ilk çeyreğinde ekonomik aktivitede canlanmaya işaret etmiştir. Ancak, bankacılık sektöründe devam eden sorunlar ve kamu kesiminde devam eden kemer sıkma önlemleri talep artışını engellemiş ve büyümeyi baskılamıştır.
- ECB Para Kurulu 3 Nisan tarihli toplantısında ılımlı büyüme, düşük enflasyon ve yüksek işsizlik şeklinde tanımlanabilecek konjonktüre ve piyasaların Miktaral Kolaylaştırma (QE) beklentilerine rağmen yüzde 0,25 seviyesindeki politika faizini değiştirmeme kararı almıştır.
- Çin’de 2014 yılının ilk aylarında devam eden ekonomik göstergelerdeki yavaşlama Mart ayında da devam etmiştir. Ekonomide yaşanan olumsuz gelişmelerin ardından hükümet bu yıl için hedeflenen büyümeyi desteklemek amacıyla seçici büyüme paketi açıklamıştır.
- Brezilya Merkez Bankası 2 Nisan 2014 tarihinde politika faizini 25 baz puan artırarak son bir yılda dokuzuncu kez faiz değişikliğine gitmiştir. Uluslararası kredi derecelendirme kuruluşu Standard and Poors (S&P), Brezilya’nın kredi notunu “BBB”den “BBB-”ye düşürürken, kredi notu görünümünü ise “negatif”ten “durağan”a revize etmiştir.
- Japonya bir yandan mali ve parasal teşvikler ile özel sektör büyümesini destekleyici adımlarla deflasyonla mücadele ederken, diğer yandan borç yükünü kontrol altına almak amacıyla da vergi artışları gerçekleştirmiştir.

❖ Mayıs 2014

- FED 29-30 Nisan 2014 tarihlerinde gerçekleştirdiği toplantının ardından aylık tahvil alımını 10 milyar Dolar daha indirerek 45 milyar Dolar'a düşürmüştür.
- ECB, 8 Mayıs 2014 tarihinde gerçekleştirdiği Para Kurulu toplantısında yüzde 0,25 seviyesindeki politika faiz oranını değiştirmeme kararı almıştır.
- Çin'de yavaşlama eğilimi 2014 yılının ilk çeyreğinde de devam etmiştir.
- Yunanistan 4 yıl aradan sonra Mayıs ayında ilk defa uluslararası piyasalardan borçlanmıştır.
- Rusya politika faizini artırmıştır. Standard&Poor's ise Rusya'nın kredi notunu yatırım yapılabilir en düşük seviye olan "BBB-"ye indirirken, not görünümünü "negatif" olarak belirlemiştir.

❖ Haziran 2014

- Dünya Bankası, küresel ekonominin ABD'deki olumsuz hava koşulları, finansal kargaşa ve Ukrayna'daki kriz nedeniyle 2014 yılına zayıf bir giriş yaptığını belirtmiş; 2014 yılına ilişkin dünya büyüme tahminlerini yüzde 3,2 seviyesinden aşağı yönlü revize ederek yüzde 2,8 seviyesine indirmiştir.
- ABD ekonomisi, olumsuz hava koşullarının etkisi ve yatırımlardaki düşüş nedeniyle 2014 yılının ilk çeyreğinde yüzde 0,1 oranında daralmıştır.
- Japonya'daki genişletici parasal önlemler sonucunda enflasyon Nisan ayında yüzde 3,4 oranıyla rekor seviyeye ulaşmıştır.
- Avrupa Bölgesi 2014 yılının ilk çeyreğinde, beklentilerin altında kalarak, bir önceki çeyreğe göre yüzde 0,2 oranında büyümüştür.
- Bölge ekonomilerinden Almanya yılın ilk çeyreğinde bir önceki çeyreğe göre yüzde 0,8 oranında büyüyerek önceki çeyreklere göre güçlü bir ekonomik performans göstermiş; Bölgenin diğer büyük ekonomilerinden Hollanda yüzde 1,4 oranında, İtalya ise yüzde 0,1 oranında daralmıştır.
- 5 Haziran 2014 tarihinde gerçekleştirilen toplantısı sonrası ECB, 11 Haziran 2014 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere, yüzde 0,25 seviyesindeki politika faizini 10 baz puan düşürerek yüzde 0,15 seviyesine, yüzde 0,75 seviyesindeki borç verme kolaylığı oranını yüzde 0,40 seviyesine; yüzde 0 seviyesindeki mevduat kolaylığı oranını ise 10 baz puan indirerek yüzde -0,10 seviyesine indirildiğini belirtmiştir. ECB, negatif faiz politikasıyla bankaların hane halkına ve finansal olmayan sektörler açtıkları kredilerin artırılmasını ve bu doğrultuda piyasaların canlanmasını, ekonomik aktivitenin güçlenmesini hedeflemiştir.
- Çin'de temel ekonomik göstergeler, gelişmiş ekonomilerdeki talep artışına bağlı ihracat artışı ile, iyileşmeye Mayıs ayında da devam etmiştir.
- Ukrayna'daki siyasi gerilimin devam etmesi, Libya'daki arz kısıntıları ve Musul'da son dönemde yaşanan olumsuz gelişmeler sonucunda Brent petrolün fiyatı Mayıs ayında yüzde 0,8 oranında artarak 105,7 Dolar'a, 20 Haziran 2014 tarihi itibarıyla de 113,4 Dolar'a yükselmiştir.

❖ Temmuz 2014

- Mayıs ayında yüzde 1 daralma olarak tahmin edilen ABD 2014 yılı birinci çeyrek büyümesi, Haziran ayında yapılan üçüncü revizyonda yüzde 2,9 daralma olarak tahmin edilmiştir. ABD'nin aşağı yönlü revizyonu, FED'in faiz artırımını bir süre daha erteleyip, genişlemeci politikasını sürdüreceği beklentilerine neden olmuştur.

- 3 Temmuz 2014 tarihinde ECB'de gerçekleştirilen PPK toplantısı sonrasında açıklama yapan Başkan Draghi, Haziran ayındaki PPK toplantısında ilan edilen "Hedeflenen Uzun Dönem Refinansman Operasyonu" (TLTRO: Targeted LTRO) kanalıyla piyasalara 1 trilyon Euro civarında finansman sağlanacağını söylemiştir.
- IMF'ye göre Ukrayna krizi nedeniyle hem ekonomik yaptırımlarla, hem de önemli ölçüde sermaye çıkışıyla karşılaşan Rusya'da ekonomik durgunluk riski yaşanmaya başlamıştır.
- ABD Ticaret Bakanlığı, iki ayrı mahkeme kararlarıyla yabancı alıcıların "kondensat" olarak bildiği ultra hafif petrol sevkiyatı yapmasına izin vermiş; Obama yönetimi 40 yıl sonra Amerika'nın yeniden ham petrol ihracatı yapmasının önünü açmıştır. Sevkiyata küçük ölçeklerde Ağustos ayında başlamıştır.
- Irak'ta tansiyonun yükselmesi, küresel petrol arzına ilişkin endişeleri artırırken küresel risk algısının da bozulmasına neden olmuştur. Bu çerçevede, küresel ölçekte borsa endekslerinde düşüş kaydedilirken, petrol ve altın fiyatları yükselmiştir.

❖ Ağustos 2014

- Temmuz ayında İsrail ve Ukrayna'da yaşanan gelişmeler küresel piyasalar tarafından yakından takip edilmiştir.
- ABD ile Avrupa Birliği ülkelerinin Rusya'ya yönelik yaptırım kararı almaları piyasalarda risk algısının bir miktar artmasına neden olurken, Arjantin'in temerrüde düşmesinin de etkisiyle Temmuz ayının sonunda küresel risk algısı belirgin bir şekilde yükselmiştir.
- IMF Küresel Ekonomik Görünüm Raporu'nun Temmuz ayında yayımlanan güncellemesinde mevcut risklerin yanında yeni risklerin ortaya çıkmasının etkisiyle küresel büyüme tahminleri aşağı yönlü revize edilmiştir. 2014 yılı dünya büyüme tahmini yüzde 0,3 puan indirilerek yüzde 3,7'den yüzde 3,4 düzeyine düşürülmüştür.
- FED, 30 Temmuz 2014 tarihinde aylık tahvil alımını 10 milyar Dolar daha düşürerek 25 milyar Dolar'a indirmiştir.
- Japonya ikinci çeyrekte yüzde 6,8 oranında daralarak, 2011'den bu yana en kötü ekonomik performansını sergilemiştir.
- Eurostat'ın 14 Ağustos'ta yayınladığı GSYH tahminlerine göre yılın ilk çeyreğinde bir önceki çeyreğe göre yüzde 0,2 oranında büyüyen Avrupa Bölgesi yılın ikinci çeyreğinde büyümemiştir. İtalya ve Almanya yılın ikinci çeyreğinde yüzde 0,2 oranında daralmıştır. Rusya'ya yönelik uygulamaya konulan yaptırımlar başta Almanya ve Doğu Avrupa ülkelerindeki ekonomik görünümü zayıflatmıştır.
- Başta Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan olmak üzere AB'nin doğu ekonomileri Rusya'ya yönelik yaptırımların genişlemesi ile durgunlaşmaya başlamıştır. Merkez ülkelerden Almanya ve doğu Avrupa ülkeleri ihracatının Avrupa Bölgesi ihracatındaki payının yüksek olması Rusya ile yaşanan gerilimin ticaret ilişkilerini olumsuz etkilemesi nedeniyle Avrupa Bölgesi büyümesi olumsuz etkilenmiştir. Rusya'nın AB'ye yönelik gıda ithalatı misillemesi Avrupa Bölgesinde ağır ilerleyen ekonomik toparlanma sürecini tehdit eden bir unsur olarak öne çıkmıştır.
- ECB 7 Ağustos 2014 tarihinde yaptığı PPK toplantısında yüzde 0,15 düzeyindeki politika faizini değiştirmeme kararı almıştır.

- Çin'de büyüme yılın ikinci çeyreğinde uygulanan mini mali teşvik politikası ve dış talebin iyileşmesinin etkisiyle hızlanmaya başlamıştır. Yılın ikinci çeyreğinde ekonomik büyüme, yüzde 7,5 ile beklentilerin bir miktar üzerinde gerçekleşmiştir.
- Rusya Merkez Bankası, politika faizi olan bir hafta vadeli repo ihale oranını yüzde 7,5'ten yüzde 8 seviyesine yükseltmiştir. Beklenmedik şekilde gerçekleştirilen bu faiz artırımını Rusya Merkez Bankasının 2014 yılı Ağustos ayına kadar gerçekleştirdiği üçüncü faiz artırımını olmuştur.
- Arjantin ekonomisi, yüksek tahvil borçları ödemelerinde sıkıntı yaşanmasından ötürü borçlar konusunda tahvil yatırımcılarıyla karşılıklı anlaşma sağlanamaması nedeniyle 2001 yılından bu yana ikinci kez iflas ederek temerrüde düşmüştür.
- BRICS ekonomilerinin liderleri 15 Temmuz 2014 tarihinde yeniden toplanarak IMF ve Dünya bankasına benzer bir yapıda yeni bir kalkınma bankası kurulması konusunda mutabakata varmışlardır. Yeni kalkınma bankasının başlangıç sermayesinin şimdilik 100 milyar Dolar olacağı, başlangıç sermayesi olan 50 milyar Dolar'ın üye ülkeler arasında eşit dağıtılacağı ve merkezinin Şangay'da bulunacağı belirtilmiştir.
- Petrol fiyatları küresel risk algısında yaşanan değişimle beraber Ortadoğu ve Afrika'da yaşanan jeopolitik gelişmeler nedeniyle Temmuz ayında yükselmiş ancak fiyatlar Ağustos ayı başından itibaren talep tarafında yaşanan yavaşlamanın yanında özellikle ABD kaynaklı küresel enerji arzının iyileşmesi neticesinde bir miktar gerilemeye başlamıştır.

❖ Eylül 2014

- Eylül ayında küresel ekonomi ABD kaynaklı yukarı yönlü gelişmeler ile Japonya, Avro Bölgesi, Rusya ve Çin kaynaklı aşağı yönlü riskler barındırmaktadır.
- OECD, 15 Eylül 2014 tarihinde yayınlanan Ara Değerlendirme Raporunda gelişmiş ülkelerin büyüme tahminlerini aşağı yönlü revize etmiştir. Küresel büyümenin ılımlı bir şekilde devam ettiği ancak Avro Bölgesindeki zayıf talebin endişeye neden olduğu belirtilmiştir.
- Ağustos ayında ABD istihdam piyasasında beklenen ivme yakalanamamış ve bu durum FED'in faiz artırımına erken gitme yönündeki ihtimali zayıflatmıştır.
- Avrupa Merkez Bankası (ECB) 4 Eylül 2014 tarihli toplantısında politika faiz oranı olan ana refinansman faiz oranını 10 baz puan düşürerek yüzde 0,05 seviyesine çekmiştir. Mevduat faiz oranını ise 10 baz puan daha düşürerek negatif yüzde 0,2 seviyesine indirmiştir. ECB faizlerin indirilmesine ek olarak 2014 yılı Ekim ayında varlığa dayalı menkul kıymet (VDMK) alım programına başlayacağını açıklamıştır.
- Hindistan'da yeni göreve başlayan hükümetin uyguladığı önlemlerle yerli ve yabancı yatırımcılara sağlanan güven ortamı ekonomik aktiviteyi hızlandırmış ve yılın ikinci çeyreğinde yüzde 5,7 büyüme hızı yakalanmıştır.
- Brezilya ekonomisinde 2014 yılının ikinci çeyreğinde yüzde 0,9 oranında ekonomik daralma yaşanmıştır.
- 18 Eylül'de; İngiltere, İrlanda ve Galler ile beraber Birleşik Krallık'ı oluşturan İskoçya'da yapılan bağımsızlık referandumundan hayır sonucu çıkmıştır.
- Ağustos ayında emtia fiyatları, küresel ölçekte enerji ve gıda fiyatlarında yaşanan gerileme ile birlikte yüzde 3,2 oranında düşmüştür. Fiyatlardaki gerileme arz bolluğu ve talep kıtlığının bir yansıması ile Dolar'daki değerlenmenin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Tarımsal koşullardaki olumlu görünüm de gıda fiyatlarının düşmesinde etkili olmuştur.

- Avrupa Alanı'nda GSYH yılın ikinci çeyreğinde bir önceki çeyreğe göre değişim kaydetmemiştir. Bölgede büyümeye en fazla katkısı sağlayan Almanya'nın 2013 yılının ilk çeyreğinden bu yana ilk kez küçülmesi dikkat çekerken, İtalya ekonomisi de art arda ikinci kez daralarak teknik olarak yeniden resesyona girmiştir.

❖ Ekim 2014

- OECD Eylül'de yayımladığı ara dönem küresel ekonomik görünüm değerlendirme raporunda, Mayıs ayına kıyasla ABD ile Euro Alanı'na ilişkin GSYH büyüme tahminlerinde aşağı yönlü revizyona gitmiş Çin'e yönelik büyüme tahmininde ise herhangi bir değişiklik yapmamıştır.
- IMF, Ekim ayında yayımlanan Dünya Ekonomik Görünüm Raporu'nda dengelenme sürecinde olan fakat düzensiz büyüyen dünya ekonomisinde yılın ilk yarısında beklenenin altında gerçekleşen küresel ekonomik aktivite nedeniyle dünya büyüme tahminlerini Temmuz güncellemesine göre aşağı yönlü revize etmiştir.
- ABD'nin 2014 yılı ikinci çeyrek büyümesi yüzde 4,6 olarak yukarı yönlü revize edilmiştir. Böylece 2011 yılının son çeyreğinden bu yana büyümede en yüksek seviye yakalanmıştır. ABD ekonomisinden gelen olumlu sinyaller, 16-17 Eylül tarihlerinde yapılan FED toplantısından çıkan kararlara da yansımıştır. Toplantı sonucunda Komite üyelerinin 2015 yılında faiz artırımını kararında oybirliğine bir adım daha yaklaştığı ve politika faiz oranının yükseltilmesi yönünde oy kullandıkları görülmüştür.
- Ancak, Fed Açık Piyasa Komitesi (FOMC)'in Eylül ayı tutanakları komite üyelerinin mevcut trendden pek hoşnut olmadıklarını göstermiştir. Üyeler, Dolar 'daki güçlenmenin dezenflasyonist etkilerinden ve ihracat kanalıyla büyümeyi olumsuz etkilemesinden endişe etmektedir. FED Başkanı Yellen'in ihtiyatlı açıklamalarda bulunmasıyla Dolar'daki yükselişin hızı bir miktar azalmıştır.
- Ekim 2014 tarihinde gerçekleştirilen PPK toplantısı sonrası ECB Başkanı Draghi faiz oranlarında herhangi bir değişikliğe gidilmediğini açıklamıştır. ECB'nin Hedeflenen Uzun Dönem Refinansman Operasyonu (TLTRO) kapsamında 18 Eylül tarihinde gerçekleştirdiği ilk ihaleye finansal kuruluşlardan 82,6 milyar avro talep gelmiş ve bu talep 150 milyar avro civarındaki beklentilerin altında kalmıştır.
- Çin'de konut sektörünün yavaşlamasının bazı reel ekonomik göstergelerde neden olduğu bozulma dolayısıyla, ekonominin yılın üçüncü çeyreğinde büyümesi beklentilerin bir miktar altında kalmıştır.
- Standard&Poor's, ülkede güven ortamının gelişmesi ve toparlanmanın hızlanması neticesinde Hindistan'ın kredi görünümünü yükseltmiştir.
- Haziran ayında 115 Dolar seviyelerine ulaşan Brent Petrolün fiyatı 15 Ekim itibarıyla 84 Dolar seviyesine gerilemiştir.

❖ Kasım 2014

- Uluslararası Para Fonu (IMF) 7 Ekim'de yayımladığı "Dünya Ekonomik Görünüm" raporunda küresel ekonominin genele yayılan bir toparlanmadan ziyade ülke bazında farklılık arz eden bir görünüm sunduğu, ABD ekonomisinin pozitif ekonomik görünümüyle diğer gelişmiş ekonomilerden ayrıştığı ve Avro Bölgesindeki zayıf ekonomik görünümün küresel ekonomi için bir risk unsuru olduğu vurgulanmıştır.
- ABD Merkez Bankası (FED), 29 Ekim 2014 tarihinde yapılan para politikası toplantısında ilk kez 14 Eylül 2012 tarihinde başladığı üçüncü niceliksel genişleme programını sonlandırma kararı almıştır.

- Japonya’da enflasyonun son altı ayın en düşük seviyesine gerilemesi, Japonya Merkez Bankası BOJ’un ek parasal genişleme önlemi almasına neden olmuştur. Daha önce 70 trilyon Yen seviyesine yükseltileen parasal genişlemede yeni hedef 80 trilyon Yen (726 milyar USD) olarak açıklanmıştır.
- Avrupa Merkez Bankası (ECB) 6 Kasım 2014 tarihli PPK toplantısında yüzde 0,05 seviyesindeki politika faiz oranını değiştirmemiştir. ECB, destekleyici politika çerçevesine ek olarak varlığa dayalı menkul kıymet ve tahvil alımını iki yıl süreyle devam ettireceğini açıklamıştır.
- ECB’nin 130 banka ile yaptığı stres testinde 25 banka sermaye yeterliliği kistasını yerine getirememiştir. Stres testi sonuçlarına göre Avro Bölgesi bankalarının toplam sermaye açığı 25 milyar avro olarak hesaplanmıştır.
- Çin’de yılın üçüncü çeyreğinde yüzde 7,3 ile son 5 yılın en düşük çeyreklik büyümesi kaydedilmiştir.
- Brezilya Merkez Bankası 29 Ekim 2014 tarihinde aldığı karar ile politika faiz oranını 25 baz puan artırarak yüzde 11,25 seviyesine yükseltmiştir.
- Rusya Merkez Bankası 31 Ekim 2014 tarihinde gösterge faiz oranını yüzde 8’den yüzde 9,5 seviyesine yükseltmiştir. Karara gerekçe olarak Ukrayna krizi, kriz sonrası ülkeden gerçekleşen sermaye çıkışları ve petrol fiyatlarının gerilemesi sonucunda Ruble’de yaşanan değer kaybını önlemek gösterilmiştir.
- Rusya Merkez Bankası 10 Kasım 2014 tarihinde Ruble’nin işlem gördüğü dalgalı koridor kur rejiminin iptal edildiğini; bu tarihten itibaren Ruble’nin serbest kur rejimi çerçevesinde işlem göreceğini açıklamıştır.

❖ Aralık 2014

- Petrol fiyatlarındaki düşüş devam etmektedir. Brent petrolün fiyatı 14 Ekim’de 79 Dolar seviyesine 15 Aralık tarihinde de 61 Dolar seviyesine inmiştir. Petrol fiyatlarında yaşanan bu düşüşün arkasında ABD kaynaklı kaya kazı petrolünde yaşanan arz artışı etkili olmuştur. Bunun yanında OPEC ekonomileri petrol fiyatlarında yaşanan düşüşe karşın üretim kapasitelerini düşürmeyeceklerini açıklamalarının ardından fiyatlar üzerinde aşağı yönlü baskı artmaya başlamıştır. Petrol fiyatlarındaki devam eden düşüş petrol ihracatçısı ülkeleri endişelendirirken petrol ithalatçısı ülkelere maliyet açısından önemli katkılar sağlamaktadır.
- Petrol fiyatlarındaki sert düşüş küresel ekonominin seyrine yönelik beklentilerin yeniden şekillenmesine neden olmuştur. Ukrayna ile yaşadığı sorunların ardından ABD ve AB tarafından çeşitli yaptırımlara maruz kalan Rusya ekonomisine yönelik endişeler, son dönemde petrol fiyatlarındaki gerileme eğiliminin hızlanması ile birlikte belirgin ölçüde artmıştır.
- Hızla düşen emtia ve petrol fiyatları başta Rusya olmak üzere bazı ülkelerin ekonomik aktivitelerinin yavaşlamasına yol açarken aynı zamanda bu durum küresel ekonomik aktivitenin güçlenmesi noktasında mevcut risklerin yanı sıra yeni bir istikrarsızlık kaynağı olarak ortaya çıkmıştır.
- OECD tarafından hazırlanan Küresel Ekonomik Görünüm Kasım 2014 Raporu’nda Mayıs ayında yayınlanan tahminlere nazaran birçok ekonominin büyüme tahminlerinde aşağı yönlü revize edilmiştir.
- Küresel büyümenin istenen seviyede olmaması sonucunda artan kaygılar sonrasında Avustralya’da yapılan G-20 toplantısının ana gündemi küresel büyüme olmuştur.
- 16-17 Aralık tarihlerinde gerçekleştirdiği toplantısında Fed, beklentilere paralel olarak politika faiz oranını değiştirmeyenken para politikasındaki normalleşme sürecinde “sabırlı” bir tutum sergileyeceğini belirtmiştir.

- Avrupa Bölgesi'nde enflasyona ve iktisadi faaliyete yönelik endişeler artarak sürmektedir. İstikrarlı bir büyüme patikasına giremeyen Avrupa Bölgesi'nde işsizlik yüksek seviyesini korurken, deflasyon riski devam etmektedir.
- Avrupa Merkez Bankası (ECB) 6 Aralık tarihli Para Politikası Kurulu (PPK) toplantısında destekleyici para politikalarını sürdüreceğini ve politika faizini değiştirmeyeceğini açıklamıştır.
- Japonya ekonomisi, üçüncü çeyrekte beklenmedik bir biçimde yüzde 1,9 oranında daralarak teknik olarak resesyona girmiştir.
- Çin Merkez Bankası 21 Kasım 2014 tarihinde iki yıldan bu yana ilk kez gösterge faiz oranında indirim gitmiştir. Bir yıl vadeli mevduat faizi 25 baz puan düşürülerek yüzde 2,75'e bir yıl vadeli borç verme faiz oranı 40 baz puan indirilerek yüzde 5,6 olarak gerçekleşmiştir. Çin Merkez Bankası'nın 2015 yılında Çin ekonomisinin ancak %7,1 oranında büyüebileceğini açıklaması son dönemde küresel ekonomiye ilişkin endişeleri artıran bir diğer gelişme olmuştur.
- 2014 yılının ilk yarısında ekonomik daralma yaşayan Brezilya, yüksek enflasyon baskısını azaltma adına faiz artırımında bulunarak, politika faizini 50 baz puan artırmış ve yüzde 11,75 seviyesine yükseltmiştir.
- Rusya Merkez Bankası, 15 Aralık 2014 tarihinde gerçekleştirdiği toplantıda, Ruble'de yaşanan son 16 yılın en keskin değer kaybının ve enflasyondaki yükselişin önüne geçebilmek için gösterge faiz oranını yüzde 10,5'ten yüzde 17 seviyesine yükseltmiştir. Bu kararlar Rusya Merkez Bankası, 80 milyar Dolar'lık son döviz müdahalesiyle Ruble'deki değer kaybının önlenememesinin ardından 2014 yılı içindeki altıncı kez faiz artırımını gerçekleştirmiştir.

Görüldüğü gibi 2014 yılı gerek ABD, AB ülkeleri ve Rusya, gerekse başta Çin olmak üzere gelişmekte olan ülkeler açısından oldukça hareketli geçmiştir. 2014; Ukrayna Krizine, FED ve ECB kararlarına, petrol ve emtia fiyatlarındaki hızlı düşüşlere, Ebola salgınına, küresel ekonomik aktivitelerle ilgili beklentilerin sürekli revize edilmesine tanıklık edilen bir yıl olmuştur. Bu hareketli ortamın nicel yansımaları izleyen bölümde ortaya konulmuştur.

1.2. 2008 KÜRESEL EKONOMİK KRİZDEN 2014 DÜNYA EKONOMİSİNE

Bu başlık altında öncelikle küresel ekonomik krizin oluşum nedenleri incelenecek sonrasında, dünya ekonomisinde krizin yarattığı sonuçlar, etkiler ve yaşanan gelişmeler farklı boyutlardan istatistikî veriler aracılığıyla analiz edilecektir.

1.2.1. OLUŞUMUNDAN BUGÜNE KÜRESEL EKONOMİK KRİZ

2007 yılı Ağustos ayında ABD'de mortgage krizi olarak başlayan, 2008 yılında likidite ve finansal krize 2009 yılında da reel sektör krizine dönüşen küresel ekonomik krizin temel kaynağı finans sisteminin aşırı büyümesidir. Dünya ekonomisi, bu zincirleme krizlerle ABD kaynaklı olan 1929 ve 1973 krizlerinin ardından ABD kaynaklı yeni bir kriz ile karşı karşıya kalmıştır.

Dünya ekonomisinin 1990'lı yıllarda sınıai kapitalizm aşamasından finansal kapitalizm aşamasına geçtiği ifade edilebilir. Bu dönemin belirgin özelliği ise reel ekonomik faaliyetlerden yani üretimden çok finansal kazançların ön plana çıkmasıdır. Bu durumun arka planında yatan 1990'lı yıllardan sonraki dünyada önemli değişimler ve gelişmeler şu şekilde özetlenebilir.

- Sovyetler Birliği dağıldı, Türkiye dahil birçok gelişmekte olan ÷lke dış ticaret serbestleştirmesinin ardından hişbir hazırlık yapmadan kambiyo rejimlerini serbestleştirdi. Ekonomiler hızla Dolarize edildi.
- Uruguay Raund çok taraflı ticaret müzakereleri tamamlandı, IMF ve Dünya Bankası'nın yanı sıra Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) kuruldu.
 - ✓ Mal ticaretinin yanı sıra uluslararası hizmet ticareti de kurallara bağlandı,
 - ✓ Finansal konular bir başlık altında toplandı, finansal liberalizasyonun önu açıldı, gelişimi hızlandı.
 - ✓ Mal ve hizmetlerin yanı sıra sermaye de sınırları serbestçe geçebilme ayrıcalığını elde etti.
- Sosyal devlet, refah devleti, yüksek ücretler ABD ve AB şirket karlılıklarını yüzde 5-6'lar düzeyine düşürdü.
- Üretim maliyetleri içinde enerji vs. dışında işgücünün de önemli yeri vardı. Yeni dünya düzeninde işgücü piyasasına yaklaşık 3-3,5 milyar ucuz emek arzı giriş yaptı (Çin, Hindistan ve diğerleri).
- Alan ekonomilerinden yararlanmak isteyen sanayileşmiş ÷lkelerdeki firmalar fabrikalarını dışarıya taşımaya başladı. Emek yoğun sektörlerde yeni üretim merkezleri oluştu. Buna karşılık sanayileşmiş ÷lkelerde ve küreselleşmenin getirdiği rekabet ortamında çalışanlara yüksek maaş ve ücret verilemedi.
- Parası olanlar düşük getiri için reel yatırım yapmak yerine fonlarını finansal piyasalarda değerlendirmeyi tercih ettiler. İşsizlik yapısal olarak büyüdü. Bu durum tüketimi olumsuz etkilemeye başladı. Ekonomik büyüme yavaşlamaya başladı.
- 2000'li yıllarda FED başta olmak üzere büyük merkez bankaları genişletici para politikaları sonucu piyasaları likiditeye boğdu. Borsalarda talep yaratmaya, finansal getirileri yükseltmeye çaba gösterdiler.
- Emeklilik fonları, yatırım bankaları ve diğer yatırımcılar, söz verdikleri ödemeleri yapabilmek için yüksek getiri aramaya başladılar. Yüksek getiri ihtiyacı ve ücret yerine borsa geliri sağlayalım yaklaşımı, fon yönetenleri riskli piyasalara yönlendirdi. Az kaynak ile çok fazla özellikle, finansal yatırım (kaldıraçlı işlem) yapıldı ve açığa satış yöntemi çok sık kullanıldı.
- Dijital gelişmeler sonrası şeffaflık azaldı ve denetleyici kurumlar işlevlerini gerektiğince yerine getiremedi. Buna rağmen sıkı denetlenen bankalar ve finansal şirketler bilanço içinde taşıyamadıkları riskleri bilanço dışına taşıdılar (Enron olayı). Böylece, küresel türev ürünleri piyasalarındaki işlem hacmi devasa boyutlara ulaştı. Özellikle kredi iflaslarına ilişkin işlemlerdeki artış çok hızlı oldu.
- Likidite bolluğu nedeniyle düşük gelirli gruplara ödeme gücünün üstünde esnek faizli konut kredileri verildi.
- Basın ve medya, özellikle ABD'de internetten yapılan denetimden uzak, yönlendirici yayınlar küçük yatırımcıların yönlendirilmesinde önemli roller oynadılar.
- şeffaf olmayan işlemler yaygınlaştı. Finansal mühendisler anlaşılması çok güç türev ürünler çıkardılar, bu ürünler paketlenerek pazarlandı ve daha da anlaşılmasız hale getirildi, "gözetim ve denetim zafiyeti ve bu zafiyetin yarattığı arbitraj fırsatları" oluştu. Kredi derecelendirme kuruluşları yeteri kadar inceleme yapmadan not verdiler, olaylar ortaya çıkınca da hemen not indirimine giderek paniği körüklediler. Bu şekilde gelişen bir süreç sonunda varlık balonları oluştu.

Analiz edilen sürece bağlı olarak, finans sistemi öylesine büyümüştür ki, bir liralık üretimin karşısında yaklaşık olarak 10 liralık finansal varlık yaratılmıştır. Örneğin kredi ile (mortgage) 100 TL'ye satılan bir konutun (alacağın) üzerine yatırım bankaları tarafından yaklaşık 1000 TL'lik finansal varlık (tahvil, türev ürün vb.) yaratılmıştır.

Bu durumda söz konusu konutun değerinde herhangi bir nedenle düşme olursa ve/veya konutu alan ödeme güçlüğüne düştüğünde 900 TL'lik finansal varlığın ve dolayısıyla da bu varlıkları elinde bulunduranların aktiflerinin değerinde de önemli düşüşler yaşanabilmektedir. Bu durum adeta "sanal finansal alem" yaratıldığını ortaya koymaktadır. Yukarıdaki nedenler bu süreci hızlandırmıştır. Böylece oluşan sanal finansal güç zaman içinde kontrolden çıkmış ve kendi kendini yok etmiştir. İlk patlamanın ABD'de başlamasıyla birlikte bu ülkenin yatırım bankalarıyla iş yapan başta Avrupa olmak üzere birçok ülkede yansımalar görülmüştür. Bir başka deyişle suya atılan taşın yarattığı dalgalar örneğinde olduğu gibi ABD'de başlayan kriz, dalga dalga yayılarak tüm dünya ekonomisine sirayet etmiştir.

Bu gelişmelere bağlı olarak bazı finansal kuruluşların (Fannie Mae, Freddie Mac, Lehman Brothers, Merrill Lynch, AIG) iflası ve/veya kamu tarafından devletleştirilmesi gerçekleştirilmiş, ABD ve diğer gelişmiş ülkelerde kağıt üstünde trilyon Dolarları bulan kurtarma paketleri açıklanmıştır.

Bu krizin hemen ardından finansal ve reel piyasalarda başlıca şu gelişmeler yaşanmıştır;

- Konut ve tüketici kredilerinin geri dönüş oranları azalmıştır.
- Bankaların kredi verme koşullarını ağırlaştırması piyasadaki nakit ihtiyacını artırmıştır.
- Hemen hemen tüm ülkelerde borsalarda yüzde 50'ler düzeyinde yüksek oranlı düşüş yaşanmıştır. Firmaların piyasa değerlerinin gerilemesi de kredi imkânlarını daraltan bir başka faktör olmuştur.
- Bu gelişmeler finans sektöründe yaşanan krizin reel sektöre de bulaşmasına ve böylece küresel finans krizinden küresel ekonomik krize dönüşmesine neden olmuştur.
- Bu arada ortaya çıkan çapraz kur değişimleri, daralan küresel taleple birlikte ciddi ticaret saptırıcı etkileri ortaya çıkarmıştır.
- Böylesi kaotik ortam, krizden doğrudan etkilenen kesimler yanında diğer kesimlerin de beklentilerini olumsuz yönde etkileyerek krizin psikolojik boyutunu da tamamlamıştır.
- Sonuç olarak da dünya ekonomisi hızla resesyona doğru sürüklenmiştir.

Kısaca ifade etmek gerekirse, finansal kapitalizm koşullarına uygun olarak yaratılan "paradan para kazanma" dönemi reel ekonominin üzerine taşımayacağı büyüklükte bir finans sisteminin inşa edilmesini ve artık bu yapının sürdürülemez hale gelmesi sonucunu doğurmuştur. Böylesi bir süreçte ortaya çıkan dalgalanmalardan küresel spekülâtorler yine yüksek oranlı kazançlar elde etmeye devam etmiş, sorunların asıl kaynağı finans sisteminde olduğu halde çözümün reel sektörde aranması ise çözümsüzlüğün ana unsurlarından biri olmuştur.

1.2.2. KÜRESEL EKONOMİK KRİZ VE 2014 YILINDA DÜNYA EKONOMİSİ

Küresel ekonomik kriz, başta liberalizm anlayışı olmak üzere, devlet ve işlevleri, piyasaya güvenin sınırları, reel-finans sistemi dengesi, müdahalecilik gibi kavramların yeniden tanımlandığı ve küresel ekonomik aktivitelerin istikrarsızlaşması, yavaşlaması, dünya üretim ve ticaret ekseninin kayması gibi yeni bir dönemi başlatmıştır. Bu dönemi nicel yönüyle bütüncül bir bakış açısıyla analiz edebilmek için 2014 yılındaki gelişmelerin yanı sıra küresel krizi de içerecek şekilde 2006 yılı sonrası dönem aşağıda incelenmiştir.

1.2.2.1. BÜYÜME, ENFLASYON, İŞSİZLİK VE TİCARET HACMİ

2006 yılından günümüze dünya ekonomisinde yaşanan gelişmeleri değerlendirmek amacıyla temel göstergeler Tablo 1'de verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi, dünya üretimi 2006 ve 2007 yıllarında sırasıyla yüzde 5,6 ve 5,7 artarken küresel krize bağlı olarak 2008'de artış oranı yüzde 3'de kalmıştır. Krizin etkilerinin reel sektöre yansıdığı 2009 yılında binde 7 gerileyen dünya üretimi, 2010 yılında yüzde 5,4 gibi yüksek bir oranda artmış, izleyen yıllarda ise yavaşlama trendine girmiştir.

Bu durum 2014 yılında da devam etmiş ve IMF tarafından yılsonunda büyüme hızının yüzde 3,3'de kalacağı tahmin edilmiştir. Böylece de 2006 yılında 50,3 trilyon Dolar olan dünya hâsılası 2007 ve 2008 yıllarında artmış, kriz nedeniyle 2009 yılında düştükten sonra yeniden artış trendine girerek, 2014 sonunda 77 trilyon Dolar'a yükseleceği öngörülmüştür.

Ülke grupları bazında değerlendirme yapıldığında 2006 yılı için üretim artışı gelişmiş ülkelerde yüzde 3,1, gelişmekte olan ülkelerde yüzde 8,2'dir. Sonraki yıllarda üretim artışı azalma trendine girmiş 2009 yılında gelişmiş ülkelerde yüzde 3,4'e gerilemiş, gelişmekte olan ülkelerde yüzde 3,1'de kalmıştır. 2010-2014 yılları arasında üretim artışı 2006 yılı düzeyinin altında kalarak düşük büyüme performansı göstermiştir.

2007 yılının ikinci yarısında ABD'de mortgage krizi olarak başlayan ve 2009 yılında da reel sektör krizine dönüşen küresel ekonomik kriz, 2009 yılında ABD (-2,8), Japonya (-5,5), Avrupa Bölgesi (-4,5) gibi gelişmiş ülke ve bölgelerin resesyona girmesine neden olmuştur. Kriz sonrası yıllarda gelişmiş ülkelerde dalgalı ve düşük büyüme hızı kalıcı hale gelmiştir.

2014 yılında gelişmiş ülkelerden İngiltere yüzde 3,2 ile en hızlı büyüyen ülke olurken, onu yüzde 2,2 ile ABD takip etmektedir. Avrupa Bölgesi'nde ise iyileşme daha yavaştır. Zira özel sektör bilançosunda uzun süreli ve derinden düzenlemeler yapılmıştır. Bilançolar geliştikçe bunlardan kaynaklı yavaşlama azalacaktır. Japonya'da sıkı para ve maliye politikası 2012 ve 2013 yıllarında pozitif yönlü bir döngüsel iyileşmeye yol açmıştır. Ancak özellikle düşük üretkenliğe sahip hizmet sektöründe üretken büyümeyi (ve ücretleri) canlandıracak, teşvik edecek yapısal reformların yokluğunda, söz konusu iyileşme sürdürülebilir görünmemektedir. Mali sıkılaştırma 2014'te büyüme üzerinde yük oluşturmuştur. Bu çerçevede Japonya'da büyümenin 2014'te yüzde 0,9 olması beklenmektedir.

Gelişmekte olan ülkeler içinde 2009 yılında Rusya (-7,8), Türkiye (-4,8), Güney Afrika (-1,5), Brezilya (-0,3) ekonomik üretim hacmi düşmüştür. Bu dönemde Çin, Hindistan, Endonezya gibi gelişmekte olan ülkelerde önceki yıllara göre büyüme oranları azalmış olsa da görece olarak yüksek büyüme düzeyini sürdürülmüş, krizden çok daha az etkilenmişlerdir. Diğer bir ifadeyle büyümeyi, krize rağmen, sürdürmüşlerdir.

Ancak gelişmekte olan ülkelerin üretim artış oranı gelişmiş ülkelerin üzerinde olsa da kriz öncesi dönemin altında seyretmektedir.

2014 yılında da gelişmekte olan ülkelere Çin, yüzde 7,4 ile en hızlı büyüyen ülke özelliğini korurken, Tabloda yer alan ülkeler arasında Hindistan yüzde 5,6, Endonezya yüzde 5,2 ve Türkiye yüzde 3'lük büyüme beklentisi ile bu ülkeyi izlemiştir.

Çin'in yüzde 7,4 büyümesinin ardında Çin hükümetinin yıllık yüzde 7,5'lük büyüme hedefini tutturabilmek için arttırdığı demiryolu harcamalarının, bazı bankalar için düşürdüğü zorunlu karşılıkların, indirdiği vergi oranlarının ve ihracat artışının etkili olduğu söylenebilir.

Hindistan Merkez Bankası 2014 yılında politika faizini bulunduğu yüzde 8 seviyesinde bırakırken, ekonomiye destek sağlamak amacıyla banka kredileri için bazı kuralları gevşetmiştir. Hindistan'ın uyguladığı bu mali ve parasal genişlemeci politikalar büyüme oranını beslemiştir.

Bu süreç dünya genelinde üretimin ağırlığının bölge olarak Asya'ya, ülke olarak gelişmekte olan ülkelere kayması şeklindeki gelişmenin 2014 yılında da devam ettiği anlamına gelmektedir.

TABLO 1: DÜNYA EKONOMİSİNDE GENEL GELİŞMELER

	BÜYÜME HIZI (%)									
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014*	2015*
DÜNYA	5,6	5,7	3	-0,7	5,4	4,1	3,4	3,3	3,3	3,5
GELİŞMİŞ ÜLKELER	3,1	2,8	0,1	-3,4	3,1	1,7	1,2	1,4	1,8	2,3
GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER	8,2	8,6	5,8	3,1	7,5	6,2	5,1	4,7	4,4	5
ABD	2,7	1,8	-0,3	-2,8	2,5	1,6	2,3	2,2	2,2	3,1
Japonya	1,7	2,2	-1	-5,5	4,7	-0,5	1,5	1,5	0,9	0,8
Avrupa Bölgesi	3,3	3	0,4	-4,5	1,9	1,6	-0,7	-0,4	0,8	1,3
Almanya	3,9	3,4	0,8	-5,1	3,9	3,4	0,9	0,5	1,4	1,5
Fransa	2,4	2,4	0,2	-2,9	2	2,1	0,3	0,3	0,4	1
İtalya	2,2	1,7	-1,2	-5,5	1,7	0,4	-2,4	-1,9	-0,2	0,8
İngiltere	2,8	3,4	-0,8	-5,2	1,7	1,1	0,3	1,7	3,2	2,7
İspanya	4,1	3,5	0,9	-3,8	-0,2	0,1	-1,6	-1,2	1,3	1,7
Çin	12,7	14,2	9,6	9,2	10,4	9,3	7,7	7,7	7,4	7,1
Rusya Federasyonu	8,2	8,5	5,2	-7,8	4,5	4,3	3,4	1,3	0,2	0,5
Arjantin	8,4	8	3,1	0,1	9,1	8,6	0,9	2,9	-1,7	-1,5
Brezilya	4	6,1	5,2	-0,3	7,5	2,7	1	2,5	0,3	1,4
Endonezya	5,5	6,3	6	4,6	6,2	6,5	6,3	5,8	5,2	5,5
Hindistan	9,3	9,8	3,9	8,5	10,3	6,6	4,7	5	5,6	6,4
Güney Afrika	5,6	5,5	3,6	-1,5	3,1	3,6	2,5	1,9	1,4	2,3
Türkiye	6,9	4,7	0,7	-4,8	9,2	8,8	2,1	4,1	3	3

	TÜFE ENFLASYON ORANI (%)									
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014*	2015*
DÜNYA	12,3	14,5	10,4	4,3	4,6	6,4	5,6	5,3	4,9	Na
GELİŞMİŞ ÜLKELER	2,4	2,2	3,4	0,1	1,5	2,7	2	1,4	1,6	1,8
GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER	6	6	8	4,8	5,5	5,4	5,9	4,2	4	3,8
ABD	3,2	2,9	3,8	-0,3	1,6	3,1	2,1	1,5	1,7	2,1
Japonya	0,2	0,1	1,4	-1,3	-0,7	-0,3	0	0,4	2,7	2
Avrupa Bölgesi	2,2	2,2	3,3	0,3	1,6	2,7	2,5	1,3	0,5	0,9
Almanya	1,8	2,3	2,7	0,2	1,2	2,5	2,1	1,6	0,9	1,2
Fransa	1,9	1,6	3,2	0,1	1,7	2,3	2,2	1	0,6	0,9
İtalya	2,2	2	3,5	0,8	1,6	2,9	3,3	1,3	0,2	0,5
İngiltere	2,3	2,3	3,6	2,2	3,3	4,5	2,8	2,6	1,5	1,8
İspanya	3,6	2,8	4,1	-0,2	2	3,1	2,4	1,5	-0,1	0,6
Çin	1,5	4,8	5,9	-0,7	3,3	5,4	2,6	2,6	2,1	2,5
Rusya Federasyonu	9,7	9	14,1	11,7	6,9	8,4	5,1	6,8	7,7	7,3
Arjantin	10,9	8,8	8,6	6,3	10,5	9,8	10	10,6	na	Na
Brezilya	4,2	3,6	5,7	4,9	5	6,6	5,4	6,2	6,3	5,9
Endonezya	13,1	6,7	9,8	5	5,1	5,3	4	6,4	6,3	6,7
Hindistan	7	5,9	9,2	10,6	9,5	9,5	10,2	9,5	7,3	7,5
Güney Afrika	4,7	7,1	11,5	7,1	4,3	5	5,7	5,8	6,2	5,8
Türkiye	9,6	8,8	10,4	6,3	8,6	6,5	8,9	7,6	8,9	7
	İŞSİZLİK ORANI (%)									
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014*	2015*
ABD	4,6	4,6	5,8	9,3	9,6	8,9	8,1	7,4	5,8	6
Japonya	4,1	3,8	4	5	5	4,6	4,3	4	3,5	3,7
Avrupa Bölgesi	8,3	7,4	7,5	9,4	10	10	11,2	11,9	11,5	11,4
Almanya	10,2	8,7	7,5	7,8	7,1	6	5,5	5,3	6,6	5,3
Fransa	8,5	7,7	7,1	8,8	8,9	8,8	9,4	9,9	10,5	9,8
İtalya	6,8	6,1	6,8	7,8	8,4	8,4	10,7	12,2	13,2	12,5
İngiltere	5,5	5,4	5,7	7,6	7,9	8,1	7,9	7,6	6,0	6,5
İspanya	8,5	8,3	11,3	18,0	20,1	21,6	25,0	26,4	24,0	24,4
Çin	6,1	7,3	8,4	9,6	6,1	5,2	4,1	4	4,1	4,1
Rusya Federasyonu	5,8	5,9	6,2	6,9	6,7	6,3	6,3	5,4	5,2	5,3
Arjantin	7,9	7,5	8,2	9,1	7,6	7,2	7,6	7,1	7,5	9
Brezilya	9,1	9,8	7,9	8,1	6,7	6	5,5	5,4	4,8	6,1
Endonezya	8,2	9,7	8,4	7,9	7,1	6,6	6,1	6,3	5,9	5,8
Hindistan	8	7,2	6,8	10,7	10,8	9,8	9,9	9,9	8,8	Na
Güney Afrika	22,9	22,8	23	24	24,9	24,9	25,1	24,7	25,4	25
Türkiye	10,0	10,1	10,7	13,7	11,7	9,6	9,0	9,9	10,5	9,6
Küresel Hasıla (Trilyon Dolar)	50,3	56,6	61,8	58,9	64,4	71,2	72,6	74,6	77	79,7
Dünya Ticaret Hacmi(%)	10,1	7,5	2,9	10,7	12,6	6,1	2,9	3	3,8	5
İthalat										
Gelişmiş ülkeler	-	-	-	-	11,4	4,7	1,2	1,4	3,7	4,3
Gelişmekte olan ülkeler	-	-	-	-	14,9	8,8	6	5,3	4,4	6,1
İhracat										
Gelişmiş ülkeler	-	-	-	-	12	5,7	2	2,4	3,6	4,5
Gelişmekte olan ülkeler	-	-	-	-	13,7	6,8	4,6	4,4	3,9	5,8

Kaynak: IMF World Economic Outlook October 2014, OECD, UNCTAD, The Economist.com

*2014 ve 2015 Yılı Tahmindir

Tüketici enflasyonu rakamları değerlendirildiğinde kriz öncesi yıllarda dünya ortalaması yüzde 10'un üzerindeyken krizle birlikte resesyona giren dünyada fiyat artışları yüzde 4,5-5 düzeylerinde seyretmektedir. Gelişmiş ülkelerdeki fiyat artışları dünya ortalamasını aşağıya çekerken gelişmekte olan ülkelerdeki göreceli yükseklik ortalamayı arttırmaktadır.

Özellikle kırılma beşli olarak tanımlanan Hindistan, Türkiye, Endonezya, Brezilya ve Güney Afrika'da enflasyonun dünya geneline oranla oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Arjantin ve Rusya'da da enflasyon ortalamasının üzerinde seyretmektedir. Krizin en derinden hissedildiği 2009 yılında Hindistan hariç seçilmiş olan tüm ülkelerde göreceli olarak enflasyon artış hızı düşmüş veya fiyatlar gerilemiştir. 2014 yılında da gelişmekte olan ülkelere Türkiye yüzde 8,9 ile en yüksek enflasyon oranına sahip ülke olurken, tabloda yer alan ülkeler arasında Rusya yüzde 7,7 ve Hindistan yüzde 7,3 ile Türkiye'yi izlemiştir.

Diğer taraftan mikro ve makro ekonomik ve sosyal etkileri bakımından ülke refahını doğrudan etkileyen önemli göstergelerden biri olan işsizlik oranı; Endonezya hariç kriz yılı olan 2009'da tabloda yer alan tüm ülkelerde üretim azalışının bir yansıması olarak artmıştır.

Gelişmiş ülkelere ABD ve İspanya'da, gelişmekte olan ülkelere de Hindistan ve Türkiye'de daha yüksek artış oranları ortaya çıkmıştır. Kriz sonrası dönemde uygulanan genişletici politikalar ve düşük faiz politikası nedeniyle, ABD işsizlik oranını yüzde 9,3'den yüzde 5,8'e düşürmede göreceli başarı sağlasa da aynı başarıyı Avrupa gösterememiştir. Nitekim, İspanya'da çalışmak isteyen her dört kişiden yaklaşık biri işsiz kalmıştır. İspanya'yı yüzde 13,2 ile İtalya, yüzde 10,5 ile Fransa takip etmektedir. Gelişmekte olan ülkelere Çin yüzde 4,1, Brezilya yüzde 4,8 ve Rusya yüzde 5,2 ile göreceli düşük işsizlik oranına sahip olan ülkeler olarak dikkat çekmektedir. Buna karşın Güney Afrika yüzde 25,4 ile en yüksek işsizlik oranına sahip ülke konumundadır. Türkiye yüzde 10,5 işsizlik oranı ile işsizlikle mücadelede zayıf kalan ülkeler arasındadır. 2015 yılında işsizlik konusunda iyileşme olacağına ilişkin pek fazla sinyalin olmaması ise bu sorun ve sonuçlarının tüm ülkeleri olumsuz etkilemeye devam edeceğini ortaya koymaktadır.

Krizden önce gelişmekte olan ülkelerin ticaret hacimlerinin hızlı büyümesiyle Dünya ticaret hacmi küresel gelirin iki katı kadar büyüme göstermiştir. Dünya ticareti krizden sonra 2010 yılında hızlı bir artış göstermiş sonraki dönemde yavaşlayarak küresel ekonomi kadar bir büyüme oranına sahip olabilmıştır. 2014 yılında dünya ticaret hacmi yüzde 3,8 oranında artarken ihracat hacmi gelişmiş ülkelere yüzde 3,6, gelişmekte olan ülkelere yüzde 3,9, ithalat hacmi gelişmiş ülkelere yüzde 3,7, gelişmekte olan ülkelere yüzde 4,4 oranında artmıştır. Bu oranların 2014 yılı üretim artışının az da olsa üzerinde gerçekleşmesi ülkelerin dışa açıklık düzeyinin yani küresel entegrasyonun arttığı yönünde değerlendirilebilir.

Ancak gerek IMF gerek Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), 2014 yılına ilişkin dünya ticareti hacmindeki büyüme oranını aşağı yönlü revizyon etmişlerdir. Bu aşağı yönlü revizyonda küresel ticaretteki büyümenin beklentilerin altında kalması ve artan jeopolitik riskler ile Batı Afrika'daki ebola salgınından kaynaklanmaktadır.

Reel faiz oranları hala birçok ekonomide düşük seviyelerdedir. Kriz sonrası dönemde gelişmiş ülkelerde uygulanan genişletici para politikalarına rağmen, küresel ölçekte ciddi bir enflasyonist baskı hissedilmemiştir. Önümüzdeki dönemde küresel düzeyde petrol ve emtia fiyatlarında meydana gelen gerilemeden dolayı enflasyonist baskıların düşük olacağı, ancak bazı gelişmekte olan ülkelerde iç talepteki canlanmayla beraber enflasyonun yükselebileceğinin öngörebiliriz.

Genel bir değerlendirme yapıldığında, gelişmiş ekonomilerde büyümenin istenilen seviyelerde olmaması nedeniyle yeterli istihdam yaratılamaması, yüksek oranlı genç işsizliği ve yetenek kaybının, birçok ülke için temel sorun olmaya devam ettiği söylenebilir. 2014 yılında öngörülen zayıf ekonomik aktivite dolayısıyla işsizlik oranlarında küresel düzeyde belirgin bir iyileşme olmamaktadır. Nitekim, başta Çin olmak üzere gelişmekte olan ekonomilerde büyümenin yavaşladığı bir evreye girilmiştir. Kriz öncesi ve sonrasında dünya ekonomisinin lokomotif rolünü üstlenen gelişmekte olan ülkelerin büyüme hızındaki yavaşlama, küresel ekonomideki diğer önemli bir risk faktörüdür.

Çin'deki büyümenin yavaşlaması başta yükselen piyasalardaki ve gelişmekte olan ülkelerdeki emtia ihracatçısı ülkeler olmak üzere, Avrupa Bölgesi ve Japonya dahil diğer ekonomileri olumsuz etkileyecektir. Yüksek gelirli ülkeler ile Avrupa ve Merkez Asya'nın yavaş fakat istikrarlı büyümeye yönelmesi dünya ticaret hacminin büyümesinin önünde engeldir. Yükselen piyasalar ve gelişmekte olan ekonomilerde ihracat gelişmiş ülkelerdeki büyümenin kuvvetlenmesine bağlı olarak gelişmektedir. Çin'deki yavaşlamanın temelinde, küresel düzeydeki dış talep yetersizliği, dış finansman koşullarının sıkılaşması ve ülkelere özgü yapısal faktörler bulunmaktadır. Özellikle Çin ekonomisindeki yavaşlama, başta emtia ihracatçısı ülkeler olmak üzere birçok ekonomiyi olumsuz yönde etkilemektedir.

1.2.2.2. CARİ DENGE, BÜTÇE DENGESİ, KAMU BORÇLARI VE FAİZ ORANLARI

2006 yılından günümüze seçilmiş ülkelere ilişkin cari denge, bütçe dengesi, kamu borç stoku ve faiz oranı devam eden tablolarda verilmiştir. Tablo 2'deki Cari Denge/GSYİH oranı incelendiğinde; gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasında ters yönlü bir ilişkinin olduğu görülmektedir. İnceleme dönemi içerisinde ağırlıklı olarak gelişmiş ülkeler cari açık verirken, gelişmekte olan ülkeler cari fazla vermektedirler. ABD kaynaklı küresel kriz gelişmiş ülkelerin cari açıklarını arttırırken, kriz sonrası dönemde GSYİH'daki kısmi iyileşme paralelinde cari açık oranı azalarak 2013 ve 2014 yılında cari fazlaya dönmüştür.

Bunda ABD'nin cari açık oranını azaltması ve Avrupa Bölgesi'nin az da olsa cari fazla vermesi etkili olmuştur. Krizi çok daha derin yaşayan İtalya ve İspanya yüksek cari açıklarının ardından aldıkları daraltıcı önlemlerle bu açıklarını azaltmayı ve az da olsa cari fazla verebilmeyi başarmışlardır. Almanya, yüksek oranda cari fazla ve İngiltere yüksek oranda cari açık vermeye devam etmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde ise kriz öncesi 2006 yılında yüzde 4,8 olan oran, krizle birlikte resesyona giren gelişmiş ülke ekonomilerinin ve daralan küresel ticaret hacminin olumsuz yansımalarının bir sonucu olarak küçülmeye başlamıştır. 2013 ve 2014 yıllarında binde 8 oranında cari fazla verilmiştir. Dünyanın üretim merkezi durumuna gelen Çin ve doğalgaz/ petrol ihracatı nedeniyle Rusya cari fazla vererek gelişmekte olan ülkelerin cari dengesine pozitif katkı yapmaktadırlar.

Çin'in cari dengesinin GSYİH'ya oranı 2007 yılında yüzde 10'un üzerine çıkmış sonra dış talep daralmasına ve iç piyasadaki gelişmelere bağlı olarak 2014 yılında yüzde 2,4'e gerilemiştir. Ukrayna krizi ve ardından gelen yaptırımlar ile petrol fiyatlarının düşmesi Rusya'nın cari fazla oranının düşmesine neden olmuştur. Kırılgan beşli olarak isimlendirilen; Brezilya, Endonezya, Hindistan, G. Afrika ve Türkiye yüksek cari açık oranlarıyla karşı karşıyadır. En yüksek cari açık oranına sahip ülkelerden biri konjonktürel olarak değişmekle birlikte Türkiye'dir. Son dönemde hükümetin aldığı önlemler ve petrol fiyatlarındaki düşüşler neticesinde 2013 yılında yüzde 7.9 olan açığın 2014 yılında yüzde 5'e düşürülmesi sağlanmıştır.

TABLO 2: SEÇİLMİŞ ÜLKELERE İLİŞKİN CARİ DENGE VERİLERİ

	CARİ DENGE/GSYİH (%)									
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
DÜNYA	0,4	0,5	0,2	0,3	0,5	0,5	0,5	0,6	0,5	0,3
GELİŞMİŞ ÜLKELER	-1,2	-0,8	-1,2	-0,2	0,0	-0,2	-0,1	0,4	0,3	0,2
GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER	4,8	3,7	3,5	1,3	1,5	1,6	1,4	0,8	0,8	0,5
ABD	-5,8	-5,0	-4,7	-2,6	-3,0	-3,0	-2,9	-2,4	-2,3	-2,6
Japonya	4,0	4,9	2,9	2,9	4,0	2,1	1,0	0,7	0,3	1,1
Avrupa bölgesi	-0,2	0,0	-1,6	-0,1	0,1	0,1	1,4	2,4	2,3	1,9
Almanya	6,0	7,1	6,0	6,0	5,9	6,3	7,4	7,0	7,0	5,8
Fransa	-0,6	-1,0	-1,7	-1,3	-1,3	-1,7	-2,1	-1,3	-1,5	-1,0
İtalya	-1,5	-1,3	-2,8	-1,9	-3,4	-3,0	-0,3	1,0	1,4	1,2
İngiltere	-2,8	-2,2	-0,9	-1,4	-2,7	-1,5	-3,8	-4,5	-4,5	-3,8
İspanya	-9,0	-	-9,6	-4,8	-4,5	-3,7	-1,2	0,8	0,2	0,4
Çin	8,3	10,1	9,2	4,8	4,0	1,9	2,6	1,9	2,4	2,0
Rusya Federasyonu	9,3	5,5	6,3	4,1	4,4	5,1	3,5	1,6	2,6	1,1
Arjantin	2,7	2,0	1,5	2,0	-0,3	-0,7	-0,2	-0,8	-1,0	-1,1
Brezilya	1,3	0,1	-1,7	-1,5	-2,2	-2,1	-2,4	-3,6	-3,8	-3,6
Endonezya	2,6	1,6	0,0	2,0	0,7	0,2	-2,8	-3,3	-2,9	-2,9
Hindistan	-1,0	-1,3	-2,3	-2,8	-2,7	-4,2	-4,7	-1,7	-2,0	-2,2
Güney Afrika	-5,3	-7,0	-7,2	-4,0	-2,0	-2,3	-5,2	-5,8	-5,1	-5,6
Türkiye	-6,0	-5,8	-5,5	-2,0	-6,2	-9,7	-6,1	-7,9	-5,0	-6,0

Kaynak: IMF World Economic Outlook October 2014, OECD, UNCTAD, The Economist.com, TÜİK
*2014 ve 2015 Yılı Tahmindir

Seçilmiş ülkelerin bütçe dengelerinin GSYİH'ya oranlarını gösteren Tablo 3 incelendiğinde gelişmiş ülkelerin bütçe açıklarının küresel krizin daha da derinleşmesini önlemek ve krizden çıkabilmek amacıyla yapılan kurtarma paketleri nedeniyle 2009 yılında yüzde 10'u aştığı görülmektedir.

Açık, izleyen yıllarda azalış yönünde gelişerek 2014 yılında yüzde 4,7'ye düşmüştür. Kriz döneminde yaklaşık olarak 3 trilyon Dolar (GSYİH'nın yüzde 17,7'si oranında) piyasalara para aktaran ABD, yüksek bütçe açıkları verdikten sonra kriz öncesi seviyeye ancak 2014 yılında gelebilmiştir. ABD'de bütçe açığını düşürebilmek için ağır harcama kesintilerine gitmiş ve vergi gelirlerini artırıcı politikalar uygulamıştır. Bu sıkı politika ek risklerin göze alınması durumu ile devam etmektedir. Krizle birlikte bütçe açıkları yüksek düzeye ulaşan bir diğer ülke de Japonya'dır.

Yüzde 8'ler düzeyinde seyreden bütçe açıklarını kontrol altına almak isteyen Japonya 2014 yılı içinde satış vergilerini arttırmıştır. Ancak bu önlem Japonya'nın yılın ikinci çeyreğinden itibaren daralmasına ve resesyona girmesine neden olmuştur. Almanya güçlü ekonomik yapısı nedeniyle bütçe açıklarını kapatmayı ve 2014 yılında fazla vermeyi başarabilmiştir. Ancak aynı başarıyı birliğin diğer üyeleri olan Fransa, İngiltere, İtalya ve İspanya gösterememiştir. Bu ülkelerin bütçe açıkları, Avrupa Birliği çerçevesinde kendilerinin belirlediği "bütçe açığının GSYİH'sına oranı yüzde 3'ü geçmemelidir" şeklindeki Maastricht kriterinin üzerindedir.

Öte yandan Çin, yüksek oranda cari fazla verirken kriz sonrası dönemde az da olsa bütçe açığı vermektedir. Tablo'da dikkati çeken ülke konumunda olan Rusya'nın bütçe dengesi petrol/doğalgaz fiyatları ile pozitif korelasyona sahiptir. Bütçe gelirinin yaklaşık yarısı petrol ve doğalgaza bağlı olan Rusya'nın bütçe dengesi; kriz'de düşen enerji fiyatları nedeniyle 2009 ve 2010 yıllarında açık vermiş sonraki yıllarda hızla artan petrol fiyatlarına bağlı olarak yeniden fazla vermiştir. Petrol fiyatlarıyla bütçe dengesi arasındaki bu yüksek korelasyon 2014 yılının son çeyreğinde başlayan petrol fiyatlarındaki düşüş nedeniyle, 2015 yılında Rusya'nın bütçe açığı verme olasılığını arttırmaktadır.

Çin ve Rusya'nın yanı sıra gelişen piyasaların önemli ülkelerinden olan ve kırılgan beşli olarak ünlenmiş ülkelere Brezilya, Güney Afrika ve Hindistan'da bütçe açığı tehlikeli düzeylerde kalmaya devam etmiştir. Ancak, Türkiye'nin bu ülkelere göre çok düşük oranlı bütçe açığına sahip olması risk algısının yükselmesini engellemiş ve sıkı maliye politikasının başarı göstergesi olmuştur.

TABLO 3: SEÇİLMİŞ ÜLKELERE İLİŞKİN BÜTÇE DENGESİ

	BÜTÇE DENGESİ/GSYİH (%)									
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
GELİŞMİŞ ÜLKELER		-3,4	-4,7	-10,3	-9,0	-7,7	-6,8	-5,1	-4,7	-3,8
ABD	-2,2	-2,5	-5,4	-10,3	-10,1	-9,1	-7,5	-4,9	-2,8	-4,3
Japonya	-0,9	-2,4	-2,9	-7,6	-6,7	-8,2	-8,0	-8,2	-8,1	-5,8
Avrupa bölgesi	-1,5	-0,6	-2,1	-6,2	-6,1	-4,1	-3,6	-2,9	-2,5	-2,3
Almanya	-1,3	-0,3	-0,4	-2,2	-3,2	-0,4	0,1	0,1	0,8	0,0
Fransa	-2,2	-2,3	-2,9	-7,2	-7,0	-5,2	-4,7	-4,1	-4,4	-4,3
İtalya	-2,4	-1,4	-2,3	-5,0	-3,9	-3,5	-3,1	-2,8	-3,0	-2,8
İngiltere	-2,7	-2,7	-4,6	-10,9	-9,9	-7,6	-5,8	-5,6	-5,1	-4,4
İspanya	2,3	2,5	-2,3	-8,5	-5,2	-3,6	-9,0	-6,8	-5,7	-4,4
Çin	0,5	2,0	0,9	-1,1	-0,7	0,1	-0,2	-0,6	-3,0	-1,3
Rusya Federasyonu	8,0	6,2	5,6	-4,2	-1,9	3,3	2,7	0,6	0,4	-0,5
Arjantin	-3,1	-2,9	-2,5	-1,2	-0,3	-1,4	-3,1	-3,3	-2,6	na
Brezilya	-2,9	-1,9	-1,2	-3,5	-1,7	-2,6	-2,0	-3,3	-5,0	-3,1
Endonezya	-0,9	-1,3	-0,1	-1,6	-0,7	-1,1	-1,9	-2,2	-2,3	-2,2
Hindistan	-2,2	-0,5	-4,9	-5,4	-3,4	-2,9	-3,8	-8,0	-4,3	-6,3
Güney Afrika	-1,4	-0,6	-1,4	-5,2	-4,8	-4,5	-5,9	-5,9	-4,3	-5,9
Türkiye	-0,8	-1,7	-1,9	-5,6	-3,8	-1,5	-2,1	-1,2	-1,7	-1,6

Kaynak: IMF World Economic Outlook October 2014, OECD, UNCTAD, The Economist.com, TÜİK
*2014 ve 2015 Yılı Tahmindir

Tablo 4 seçilmiş ülkelere ilişkin 10 yıllık tahvil faiz oranlarını göstermektedir. Buna göre 2007'de başlayan mortgage krizi 2008'de likidite krizine dönüşen küresel ekonomik kriz nedeniyle başta ABD ve Avrupa ülkeleri olmak üzere birçok ülke merkez bankası piyasada likiditeyi arttırdı ve politika faizlerini düşürdü.

Bu süreç bir yandan borçlanma faiz oranlarını düşürürken diğer yandan kredi stoklarının artmasına neden oldu. Tablo 4'den de izlenebildiği gibi Dünya genelinde yüzde 1'in altına düşen faizler ABD ve Avrupa'da yüzde 4'lerden yüzde 2'ler civarına gerilemiştir. Benzer şekilde gelişmiş ülke ekonomilerini takip eden gelişmekte olan ülkelere de likide bolluğu sonucu faizler 2013 yılına kadar düşüş eğilimi yönünde dalgalı bir seyir izlemiştir.

ABD Merkez Bankası (Fed) Mayıs 2013'de parasal genişlemeyi azaltabileceğine ilişkin niyetini ilk kez dile getirmiştir. Bu tarihten sonra özellikle dış kaynağa bağımlı gelişmekte olan ülkelere tedirginlikler artmış, Ağustos 2013'den itibaren sıcak para çıkışları başlamış ve ulusal paralar Dolar karşısında değer kaybetme eğilimi içine girmiştir. Bu gelişmeler neticesinde Kasım ve Aralık aylarında gelişmekte olan ülkelere Endonezya ve Brezilya faiz artırımına gitmişlerdir.

Fed'in 17-18 Aralık 2013 tarihinde yaptığı toplantılarda Ocak 2014 tarihinden itibaren varlık alım programını 10 milyar Dolar azaltma kararı almasıyla birlikte, Türkiye dâhil diğer gelişmekte olan ülkeler de faiz artırımına yönelmişlerdir.

Bu durumda, Çin'de 2013 sonunda temel ekonomik göstergelerde görülen iyileşmenin yavaşlaması, Çin merkez bankasının mevcut finansal riskleri azaltma amacıyla piyasadaki likidite koşullarını sıkılaştırmaya başlaması ve bankaların yılsonu yükümlülüklerini yerine getirmeye çabalaması da etkili olmuştur. Bu etkilerin bir sonucu olarak 2014 yılı başlarında Çin, Rusya, Arjantin, Brezilya ve Türkiye'de faizler önemli oranda artmıştır. 2015 yılı içinde küresel ekonomik toparlanma, petrol fiyat düşüşünün getirdiği yeni riskler ve ABD'nin ekonomik göstergelerinin iyileşmesi sonucu Fed'in faiz artırımını yönünde karar vermesi, gelişmekte olan ülkelere yeniden faizlerin artmasına neden olabilecektir.

Faiz oranlarında hızlı bir yükselme gelişmekte olan ülkelere, iç ve dış borç servisinin maliyetini artırarak ülkelere ciddi zarar verebilecektir. Bu süreç, yüksek miktarlarda dış borcu olan ülkeler ile son yıllarda büyük kredi genişlemesi yaşayan ülkelerin de riskini arttırabilmektedir.

Birçok orta gelirli ülke arasında; Brezilya, Türkiye, Malezya, Vietnam, Tayland, Endonezya ve Çin'de kredi stoku, (2007'den bu yana GSYİH'nin % 20'si veya daha fazlası oranında) artmıştır. Küresel faiz oranlarında hızlı yükselme ve sermaye akışlarında geri çekilmenin; cari açık yaşayan ülkeler için ödemeler dengesini ve yüksek kredi stoku nedeniyle yurtiçi finansal dengeleri kötü etkileyebilme/tetikleyebilme ihtimali yüksektir.

TABLO 4: SEÇİLMİŞ ÜLKELERE İLİŞKİN FAİZ ORANI

	10 YILLIK TAHVİL FAİZİ (%)									
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
DÜNYA**	1,9	1,7	1,6	1,3	1,0	0,9	0,1	0,8	0,6	0,9
ABD	4,8	4,6	3,7	3,3	3,2	2,8	1,8	2,4	2,2	3,0
Japonya	1,7	1,7	1,5	1,3	1,1	1,1	0,8	0,7	0,3	0,5
Avrupa bölgesi	3,8	4,3	4,3	3,8	3,5	4,2	3,7	2,9	0,6	1,6
Almanya	3,8	4,2	4,0	3,2	2,7	2,6	1,5	1,6	0,6	0,9
Fransa	3,8	4,3	4,2	3,6	3,1	3,3	2,5	2,2	0,8	1,2
İtalya	4,0	4,5	4,7	4,3	4,0	5,4	5,5	4,3	2,0	2,4
İngiltere	4,5	5,0	4,6	3,6	3,6	3,1	1,9	2,5	2,0	2,9
İspanya	3,8	4,3	4,4	4,0	4,2	5,4	5,8	4,6	2,8	2,2
Çin	6,10	7,50	5,30	5,30	4,0	3,5	3,2	4,5	3,6	na
Rusya Federasyonu	7,9	7,6	9,5	10,1	5,7	4,7	6,8	7,8	13,0	na
Arjantin	8,6	11,1	19,3	15,7	10,6	14,1	14,1	17,0	na	na
Brezilya		6,0	6,2	6,1	6,2	11,3	11,3	12,2	12,0	na
Endonezya	16,0	13,9	13,6	14,5	13,3	12,4	11,8	11,7	na	na
Hindistan	5,5	6,5	7,2	7,4	8,2	8,6	9,0	8,9	8,0	na
Güney Afrika	11,2	13,2	15,1	11,7	9,8	9,0	8,8	7,9	7,9	na
Türkiye	18,3	19,2	9,6	11,7	8,5	9,7	6,7	10,2	8,0	11,2

Kaynak: IMF World Economic Outlook October 2014, OECD, UNCTAD, The Economist.com, TÜİK

*2014 ve 2015 Yılı Tahmindir

**10 Yıllık Tahvil Faizi Dünya ortalaması: Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, İngiltere ve ABD'nin 10 yıllık tahvil faizlerinin ortalamasıdır.

Tablo 5 seçilmiş ülkelere ilişkin kamu borç stoklarının GSYİH'ya oranını göstermektedir. Gelişmiş ülke patentli olan küresel ekonomik krizden çıkış amacıyla uygulanan Keynesyen genişlemeci politikalar, nispeten yüksek durumda olan kamu borç stokunu gelişmiş ülkelerde daha da arttırmıştır. Bu oran 2006'da yüzde 75,3 iken, 2014 yılında yüzde 108 olmuştur.

Diğer bir ifadeyle gelişmiş ülkelerin bir yılda yarattığı hâsıladan daha fazla borç stokları vardır. Özellikle Japonya'nın borç stoku yüzde 200'ün üzerindedir. Japonya'da borç stokunun azaltılması amacıyla 2013 yılından itibaren sıkı maliye politikaları uygulanmaya başlanmış, bu kapsamda vergi oranları arttırılmıştır. Japonya'yı sırasıyla İtalya, ABD, İspanya, Fransa takip etmektedir.

Tablo 5'den gelişmekte olan ülkelerin kamu borç stoklarının gelişmiş ülkelere nispeten çok daha düşük olduğu görülmektedir. Rusya'da yüzde 11 düzeyinde yatay seyreden oran 2014 yılında bir miktar artarak yüzde 13,4 düzeyine yükselmiştir. Ancak petrol fiyat düşüşleri ve Ruble'nin değer kayıplarının borç oranını artırma riski yüksektir. İyi durumda olan bir diğer ülke de Çin'dir. Türkiye, Endonezya ve Arjantin 2006 yılına göre kamu borç stoklarını düşürmeyi başaramışlardır. Buna karşın Brezilya ve Hindistan'da bu oran görece olarak yüksek düzeydedir.

Bu noktada şunu belirtmekte yarar var; gelişmekte olan ülkelerin kamu borç stoklarının düşürülmüş olması ülkenin toplam borç stokunun da düştüğü anlamına gelmemektedir. Nitekim bu ülkelerde kamu borç stoku azalırken, özel kesim borç stoku artmaktadır. Diğer bir ifadeyle kamu kesimi ile özel kesim borçluluk oranları yer değiştirmektedir. Bu nedenle, Çin başta olmak üzere gelişmekte olan birçok ülke özel sektöre yönelik kredi ve borç tavanları ve sınırlamaları getirmektedir.

TABLO 5: SEÇİLMİŞ ÜLKELERE İLİŞKİN KAMU BORÇ STOKU

	KAMU BORÇ STOKU/GSYİH (%)*									
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
GELİŞMİŞ ÜLKELER	75,3	72,9	79,8	93,0	99,6	103,6	107,9	107,9	108,0	108,1
GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER	36,4	34,6	32,4	35,4	39,0	36,7	35,5	34,2	34,3	36,7
ABD	63,8	64,4	73,3	86,3	95,2	99,4	102,7	100,1	101,5	102,5
Japonya	186,0	183,0	191,8	210,2	216,0	230,3	238,0	228,4	233,1	235,9
Avrupa bölgesi	68,6	66,5	70,3	80,1	85,7	88,2	93,0	93,3	94,3	94,6
Almanya	66,2	63,4	65,0	72,4	80,4	77,8	79,0	76,7	74,3	71,1
Fransa	64,2	64,2	67,9	78,7	81,5	85,0	89,3	92,2	95,8	99,3
İtalya	102,5	99,7	102,3	112,5	115,3	116,4	122,2	127,9	130,6	132,8
İngiltere	41,1	42,2	50,0	64,2	74,8	80,1	83,8	85,3	87,9	89,5
İspanya	38,9	35,5	39,4	52,7	60,1	69,2	84,4	92,1	96,7	99,5
Çin	12,4	19,8	16,8	18,6	19,2	18,9	18,1	17,0	15,6	14,0
Rusya Federasyonu	14,2	9,0	8,5	7,9	11,0	11,0	11,7	12,5	13,4	14,5
Arjantin	76,5	67,9	59,6	59,0	52,2	48,1	48,0	47,8	47,8	48,9
Brezilya	55,3	65,2	64,1	68,9	66,8	66,6	66,4	66,2	65,7	64,8
Endonezya	46,4	39,0	35,2	33,1	28,4	26,1	24,5	24,0	26,1	25,4
Hindistan	81,7	78,4	75,4	74,7	72,5	67,5	66,7	66,6	67,7	67,1
Güney Afrika	31,4	27,4	26,7	30,1	34,1	37,2	38,6	38,3	37,1	34,2
Türkiye	45,0	40,0	40,0	46,0	43,0	40,0	38,0	36,2	33,1	31,8

Kaynak: IMF World Economic Outlook October 2014, OECD, UNCTAD, The Economist.com, Kalkınma Bakanlığı, TÜİK
*2014 ve 2015 Yılı Tahmindir

Merkez Bankaları, para ve kur politikalarını desteklemek, piyasalara güven vermek, hükümetlerin döviz cinsi üzerinden iç ve dış borç servisini gerçekleştirmek, dışsal şoklara karşı gerekli döviz likiditesini bulundurmak için rezerv biriktirir.

Dünyadaki rezerv paraların yaklaşık yüzde 55'nin Dolar olarak tutulması ve ABD'nin uzun yıllardır dış ticaret ve cari açık vermesi nedeniyle ABD dışındaki Dolar büyük miktarlara ulaşmıştır. Nitekim sürekli ve büyük miktarda cari fazla veren Çin'de 2014 yılı sonu itibariyle 3,9 trilyon Dolarlık döviz rezervi oluşmuştur. Bu rakam geçen yıla oranla yaklaşık yüzde 1, 2006 yılına göre yüzde 261'lik bir artışa işaret etmektedir. Tablodaki ülkelerde bulunan toplam döviz rezervi ise geçen yıla göre binde 6, 2006 yılına göre yüzde 132 artarak 8,4 trilyon Dolara yükselmiştir.

Büyük miktarda döviz rezervlerinin bulunduğu ülkelerin çoğunluğu dış ticaret ve/veya cari fazla veren ülkeler iken Endonezya, Brezilya, Hindistan ve Türkiye cari açık vererek döviz rezervi biriktirebilen ülke konumunda bulunmaktadır. Türkiye'de 2014 yılı sonu itibariyle 148 milyar Dolar'lık brüt döviz rezervi oluşmuştur. Bu rakam geçen yıla oranla yüzde 13, 2006 yılına göre yüzde 135 artmıştır. Bu noktada akla gelen sorulardan biri; tutulması gereken rezerv miktarının düzeyinin ne olması gerektiği ile ilgilidir. Merkez Bankalarının tutması gereken rezerv miktarının büyüklüğü konusunda çeşitli çalışmalar vardır.

IMF tarafından ülke rezervinin yeterliliği için kullanılan yaklaşımda, döviz rezervlerinin asgari üç aylık ithalat tutarını karşılaması gerekliliği kabul görmektedir. İthalat üzerine yapılmış çalışmalarda, rezervlerin dört ile altı aylık ithalat tutarını karşılaması gerektiği ileri sürülmektedir. Bu noktada şu an için, Türkiye'nin brüt rezervi 4 aylık ithalatı karşılayacak büyüklüktedir. Kısa vadeli borçlara oranla rezerv yeterliliğini değerlendiren yaklaşımda ise, döviz rezervlerinin kısa vadeli dış borçlara oranının en az 1 olması arzu edilmektedir.

Bu oranın yüksekliği, ülkelerin dış şoklar karşısındaki dayanıklılığını da gösterdiğinden ülke risk primini etkilemektedir. Türkiye'nin brüt rezervi kısa vadeli dış borca oranı 1.1'dir. Kısa vadeli dış borç stokuna girmeyen portföy yatırımları (sıcak para stoku) da buna dahil edildiğinde oran 0.82'ye düşmektedir.

Bunlar gösteriyor ki, Merkez Bankası'nın döviz rezervleri uluslararası kabul görmüş ölçütlere göre "sınırdan sayılacak/fakat şimdilik yeterli" büyüklüktedir. Ancak, Türkiye'nin mevcut ithalat ve sıcak para bağımlılığı ile bu ölçütleri daha fazla sürdürülebilmesi olası görünmemekte, küresel ekonomideki ve iç siyasi koşullardaki gelişmeleri de göz önüne alarak ithalatın ve sıcak para hareketlerinin rezervler üzerindeki baskısını azaltacak önlemlerin alınması gerekmektedir. Sadece rezerv artışının bu sürdürülebilirliği sağlaması olanaksızdır.

TABLO 6: SEÇİLMİŞ ÜLKELERE İLİŞKİN REZERV MİKTARI

	REZERV MİKTARI (MİLYAR \$)										
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2013'e göre % değişme	2006'e göre % değişme
ABD	221	277	294	404	489	537	574	448	460	3	108
Japonya	895	973	1031	1049	1096	1295	1268	1266	1265	0	41
Avrupa bölgesi	340	404	401	525	620	690	733	630	655	4	93
Almanya	111	135	138	179	215	234	248	198	193	-3	74
Fransa	98	115	103	132	166	168	184	145	143	-1	46
İtalya	75	94	105	131	158	169	181	146	140	-4	87
İngiltere	47	57	53	66	82	94	105	104	139	34	196
İspanya	19	19	20	28	31	46	50	46	45	-2	137
Çin	1081	1546	1966	2452	2913	3254	3387	3881	3905**	1	261
Rusya Federasyonu	303	478	426	439	479	497	537	509	419	-18	38
Arjantin	32	46	46	48	52	46	43	30	29	-3	-9
Brezilya	85	180	193	238	288	352	373	358	375	5	341
Endonezya	42	56	51	66	96	110	112	99	111	12	164
Hindistan	178	276	257	284	301	298	300	298	316	6	78
Güney Afrika	25	32	34	39	43	48	50	49	49	0	96
Türkiye	63	76	73	74	86	88	119	131	148	13	135

Kaynak: IMF World Economic Outlook October 2014, OECD, UNCTAD, The Economist.com, TÜİK

*2014 ve 2015 Yılı Tahmindir

**Altın hariç

1.2.2.3. DÜNYA EKONOMİSİNDE BÜYÜKLÜK SIRALAMASI

Türk toplumları ve insanları tarih boyunca iddialı hedeflerin peşinde koşmuştur. Her dönemin koşullarına göre önplana çıkarılan hedefler olmuştur. Eski Türklerde Çin'i ele geçirmek, Osmanlı'da Avrupa'yı da fethetmek, Cumhuriyetin kuruluşunda ekonomik ve siyasi bağımsızlığını kazanmak, 1950'lerde her mahallede bir milyon yaratmak, 1990'lı yıllarda herkesi iki anahtar (ev ve araba) sahibi yapmak, 2000'li yıllarda ise dünyanın en büyük 10 ekonomisinden biri olmak bu arada sayılabilir.

Tablo 7'de 1970-2013 döneminde dünya ekonomisinin en büyük ülkeleri sıralaması verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi; Çin, G. Kore ve Rusya ile kısmen de Endonezya önemli bir başarı hikayesi yazmıştır. Türkiye'nin bu tablodaki yerinde geçen 43 yılda önemli bir değişiklik olmamış, 16. ile 19. sıralar arasında yer almıştır. Bu büyüklükteki bir coğrafya ve nüfus ile zaten daha kötü bir sırada bulunmamız olası değildir. Ancak esas ve de zorlu iş bu sırayı yukarıya bugünün teknolojik koşullarına uyum sağlayarak çıkarabilmektir.

TABLO 7: GSYİH'YA GÖRE SEÇİLMİŞ ÜLKELERİN DÜNYA SIRALAMASI (Milyon\$)

1970			1980			1990		
	ÜLKE	GSYİH		ÜLKE	GSYİH		ÜLKE	GSYİH
	DÜNYA	3.355.631		DÜNYA	12.043.216		DÜNYA	22.603.849
1	ABD	1.081.547	1	ABD	2.878.456	1	ABD	6.011.887
2	JAPONYA	209.071	2	JAPONYA	1.086.988	2	JAPONYA	3.103.698
3	ALMANYA	208.867	3	ALMANYA	919.651	3	ALMANYA	1.714.447
4	FRANSA	146.724	4	FRANSA	691.699	4	FRANSA	1.246.571
5	İNGİLTERE	124.805	5	İNGİLTERE	541.917	5	İTALYA	1.138.150
6	İTALYA	109.260	6	İTALYA	459.811	6	İNGİLTERE	1.019.349
7	ÇİN	91.039	7	ÇİN	306.520	8	İSPANYA	520.938
9	HİNDİSTAN	61.470	10	İSPANYA	225.984	9	ÇİN	404.494
12	İSPANYA	39.801	11	BREZİLYA	191.125	10	BREZİLYA	402.137
15	BREZİLYA	35.214	12	HİNDİSTAN	184.761	12	HİNDİSTAN	326.796
16	ARJANTİN	31.361	19	TÜRKİYE	92.477	15	G. KORE	270.405
19	TÜRKİYE	24.444	22	G. AFRİKA	80.544	19	TÜRKİYE	202.546
21	G.AFRİKA	17.907	23	ENDONEZYA	79.636	22	ARJANTİN	141.353
31	G. KORE	8.936	24	ARJANTİN	75.515	25	ENDONEZYA	125.720
			26	G. KORE	64.385			
	TÜRKİYE/DÜNYA(%)	0,73			0,77			0,90
2000			2010			2013		
	ÜLKE	GSYİH		ÜLKE	GSYİH		ÜLKE	GSYİH
	DÜNYA	32.857.937		DÜNYA	64.400.685		DÜNYA	74.600.701
1	ABD	10.358.908	1	ABD	15.058.496	1	ABD	16.911.086
2	JAPONYA	4.731.199	2	ÇİN	5.949.786	2	ÇİN	9.318.901
3	ALMANYA	1.886.400	3	JAPONYA	5.495.387	3	JAPONYA	4.932.312
4	İNGİLTERE	1.493.559	4	ALMANYA	3.304.439	4	ALMANYA	3.629.850
5	FRANSA	1.328.943	5	FRANSA	2.570.401	5	FRANSA	2.740.566
6	ÇİN	1.192.836	6	İNGİLTERE	2.295.523	6	İNGİLTERE	2.533.429
7	İTALYA	1.104.009	7	BREZİLYA	2.143.035	7	BREZİLYA	2.250.370
10	BREZİLYA	644.729	8	İTALYA	2.055.355	8	RUSYA	2.144.146
11	İSPANYA	580.345	9	HİNDİSTAN	1.704.795	9	İTALYA	2.070.461
12	G. KORE	533.385	11	RUSYA	1.524.917	10	HİNDİSTAN	1.924.452
13	HİNDİSTAN	467.788	12	İSPANYA	1.384.845	13	İSPANYA	1.356.792
17	ARJANTİN	284.346	15	G. KORE	1.014.890	15	G. KORE	1.221.279
18	TURKİYE	266.560	16	HOLLANDA	777.158	16	ENDONEZYA	868.991
19	RUSYA	259.446	17	TÜRKİYE	731.144	17	TÜRKİYE	827.378
27	ENDONEZYA	165.474	18	ENDONEZYA	709.191			
	TÜRKİYE/DÜNYA(%)	0,81			1,14			1,11

Kaynak: Unctad. org.

2013 yılı verilerine göre; Türkiye'nin yakın zamanda geçmesinin mümkün olduğu tek ülke Endonezya'dır. Ancak, 2014 yılında kurlarda yaşanan artışlar nedeniyle Endonezya'nın önüne geçmek bir tarafa, 19. sıraya düşmemiz söz konusu olmuştur. Ayrıca 10. sıradaki Hindistan'ın 1.9 trilyon Dolar'lık GSYİH büyüklüğü ve teknoloji alanındaki atılımları dikkate alındığında hedefe ulaşmak için Türkiye'nin ciddi bir yapısal dönüşüm geçirmesi gerekmektedir.

Kuşkusuz bu süreçte önümüzde bulunan ülkeler de boş durmayacaktır. Bunların yanında dünyanın en büyük ülkelerinin en önemli özelliği büyük bir üretim gücüne özellikle de sanayi ve teknolojik ürün üretme gücüne sahip olmalarıdır. Oysa Türkiye teknoloji üretemeyen, eğitim ve hukuk sisteminde ciddi sorunları olan, üreticilerini değil finansal ve de arazi rantlarını ön plana çıkaran bir ülke konumundadır. Bununla birlikte açıklananlar ve açıklanacağı ifade edilen yapısal dönüşüm programlarının hızlıca hayata geçirilmesi durumunda 2023 yılı hedeflerine en azından yaklaşılması ihtimali olacaktır.

Diğer taraftan ekonomik büyüklük tek başına bir şey ifade etmemektedir. Nitekim Çin dünyanın en büyük ikinci ekonomisidir. Ancak toplumsal refah açısından aynı düzeyde bulunmamaktadır. Bu nedenle ekonomik büyüklük yanında toplumsal refah göstergesi niteliği taşıyan kişi başına gelir düzeyinin de değerlendirilmesi gerekmektedir. Tablo 8'de seçilmiş ülkelerin kişi başına düşen milli gelir düzeyleri verilmiştir.

Buradan görülebileceği gibi kişi başına gelir sıralamasında Türkiye 1970 ve 1990 yıllarında 65. sırada iken, 2013 yılında bu sıra 76'ya gerilemiştir. 2014 yılında ise bu sıranın daha da gerilemesi olasıdır. Dolayısıyla, gerek ekonominin büyütülmesi gerekse halkın zenginleşmesi açısından Türkiye'nin yeni ve farklı stratejiler geliştirmesi gerekmektedir.

TABLO 8: KBDMG GÖRE SEÇİLMİŞ ÜLKELERİN DÜNYA SIRALAMASI (\$)

1970			1990			2013		
1	BERMUDA	5.130	1	CAYMAN ADALARI	37.182	1	LÜKSEMBURG	112.726
2	ABD	5.086	2	İSVİÇRE	36.620	2	NORVEÇ	101.155
3	KATAR	4.929	3	SAN MARİNO	34.729	3	KATAR	92.228
4	B. ARAP EMİRLİKLERİ	4.550	4	BERMUDA	34.030	4	ÇİN,(MACAO SAR)	89.310
5	İSVEÇ	4.490	5	LÜKSEMBURG	33.182	5	BERMUDA	86.241
6	LÜKSEMBURG	4.255	6	İSVEÇ	29.025	6	İSVİÇRE	80.704
7	SAN MARİNO	4.205	7	B. ARAP EMİRLİKLERİ	28.066	7	AVUSTURALYA	64.802
8	ANDORRA	4.096	8	FİNLANDIYA	27.852	8	CAYMAN AD.	60.163
9	KANADA	4.092	9	NORVEÇ	27.739	9	DANİMARKA	58.771
10	KUVEYT	3.828	10	DANİMARKA	26.426	10	SAN MARİNO	58.454
18	FRANSA	2.826	11	JAPONYA	25.388	14	ABD	52.220
21	ALMANYA	2.634	14	ABD	23.290	22	ALMANYA	43.878
28	İNGİLTERE	2.236	17	FRANSA	21.331	26	FRANSA	41.183
30	İTALYA	2.049	18	ALMANYA	21.301	30	İNGİLTERE	39.969
33	JAPONYA	2.016	20	İTALYA	20.027	31	JAPONYA	38.793
43	ARJANTİN	1.308	25	İNGİLTERE	17.751	34	İTALYA	33.947
45	İSPANYA	1.178	31	İSPANYA	13.398	35	İSPANYA	28.913
62	GÜNEY AFRİKA	796	55	GÜNEY KORE	6.293	39	GÜNEY KORE	24.791
65	TÜRKİYE	703	61	ARJANTİN	4.333	64	RUSYA	15.011
			65	TÜRKİYE	3.751	74	ARJANTİN	11.680
						75	BREZİLYA	11.232
						76	TÜRKİYE	11.042
TÜRKİYE / 1.ÜLKE (%)		13,7			10,1			9,8

Kaynak: Unctad. org.

İnsani Gelişmişlik Endeksi (İGE), insani gelişmenin üç temel boyutundaki uzun vadeli gelişmeyi değerlendirmek için kullanılan özet bir ölçüm yöntemidir. Bu üç temel boyut, uzun ve sağlıklı bir yaşam, bilgiye erişim ve insana yakışır bir yaşam standardı olarak sıralanmaktadır.

Uzun ve sağlıklı yaşam boyutu, ortalama yaşam beklentisiyle ölçülmektedir. Bilgiye erişim, yetişkin nüfus arasında ortalama okula gitme süresiyle, bir başka deyişle 25 yaş ve üstündeki bireylerin ömürleri boyunca ortalama eğitim alabildikleri süreyle ve okula başlama yaşındaki çocuklar için beklenen okula devam süresi beklentisiyle değerlendirilmektedir. Yaşam standardı da, kişi başına düşen Gayri Safi Milli Gelir (GSMG) ile ölçülmektedir. Bu değer, Dolar'ın 2011'deki değeri sabit (baz) alınarak satınalma gücü paritesine (SGP) göre uyarlanmış şekilde ifade edilmektedir.

Ülkelerin birbiriyle mümkün olduğunca iyi bir şekilde kıyaslanabilmesi için İGE, özellikle Birleşmiş Milletler Nüfus Bölümü (UNPD), Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı UNESCO İstatistik Enstitüsü (UIS) ve Dünya Bankası'ndan (WB) sağlanan uluslararası veriler temel alınarak hazırlanmaktadır. 2014 İnsani Gelişme Raporu (İGR) esas alınarak ilk onbeş ülkenin ve seçilmiş ülkelerin İGE'leri 1980'den 2013 yılına kadarki İnsani Gelişme Endeksleri Tablo 9'da verilmiştir. Buna göre 2013 yılında 0,944 ile endeks değeri en yüksek olan ülke Norveç'tir. Bu ülkeyi sırasıyla Avusturalya, İsviçre, Hollanda, ABD takip etmektedir. Norveç ve Avusturalya son beş yıldır ilk iki sırada olma konumunu korurken, ABD 3 sıra gerilemiş, İsviçre bir, Hollanda üç sıra ilerlemiştir. 1980 ve 2013 yılları arasında Norveç İGE değerini 0,793'den 0,944'e yükselmiştir. 1980 ile 1990 arasında yüzde 0,59 artan Norveç'in endeks değeri 1990-2000 arasında yüzde 0,80 artmıştır.

Türkiye'nin 2013 yılındaki İGE değeri 0,759 olup bu endeks değeri ile Türkiye yüksek insani gelişme kategorisinde yer almaktadır. Bu değerle Türkiye 187 ülke ve bölge arasında 69. olmuştur. 1980 ve 2013 yılları arasında Türkiye'nin İGE değeri 0,496'dan 0,759'a yükselmiştir. Bu, dönemin toplam artışının yüzde 53 olduğu ve yıllık artışın da yüzde 1,30'luk düzeyde yaşandığı anlamına gelmektedir. Türkiye 2008 yılı değerine göre konumunu 16 sıra yükseltmiştir.

Türkiye'nin 2013 yılında 0,759 düzeyinde ölçülen İGE değeri, yüksek insani gelişme kategorisindeki ülkeler için ortalama 0,735 olarak ölçülen ve ayrıca, Avrupa ve Orta Asya ülkelerinin 0,738 olarak ölçülen insani gelişme değerinin üzerinde kalmıştır. Bunun gerisindeki temel gerekçe 2014 İnsani Gelişme Raporu (İGR)'na göre Türkiye'nin 1980-2013 arasında her bir İGE göstergesi açısından kaydettiği gelişmedir. Bu süreçte, Türkiye'deki doğumda beklenen tahmini yaşam süresi 16,6 yıl artmıştır.

Ortalama öğrenim görme süresi 4,7 yıl ve öğrenim görme süresi beklentisi 6,9 yıl ve kişi başına düşen Gayri Safi Milli Gelir (GSMG) de yüzde 112,5 civarı bir artış göstermiştir. Ancak bu niceliksel artış uzun vadeli bir gelişme trendi içinde doğal bir süreç olup benzer gelişmeler diğer ülkelerin bir kısmında da gözlenmektedir. Bu yönüyle uzun vadeli gelişme, diğer ülkelerle kıyaslanarak değerlendirildiğinde ülkelerin İGE değerlerini artırma konusunda farklı derecelerde gelişme kaydettiği görülmektedir. Nitekim Tabloda yer alan ülkelerden G. Kore, Türkiye, Brezilya, Çin, Endonezya ve Hindistan'ın İGE değeri ortalama yıllık artış oranı yüzde 1'in üzerindedir. Diğer ülkelerin artış oranı daha düşük olup yüzde 1'in altındadır.

TABLO 9: İNSANİ GELİŞME ENDEKSİNE GÖRE SEÇİLMİŞ ÜLKELERİN DÜNYA SIRALAMASI

ÇOK YÜKSEK İNSANİ GELİŞME ENDEKSİ (İGE)											DEĞİŞİM	İGE ORTALAMA YILLIK ARTIŞ(%)		
2013	ÜLKELER	1980	1990	2000	2008	2010	2011	2012	2013	2012	2008-2013	1980-1990	1990-2000	2000-2013
1	NORVEÇ	0.793	0.841	0.910	0.937	0.939	0.941	0.943	0.944	1	0	0.59	0.80	0.28
2	AVUSTURALYA	0.841	0.866	0.898	0.922	0.926	0.928	0.931	0.933	2	0	0.29	0.37	0.29
3	İSVİÇRE	0.806	0.829	0.886	0.903	0.915	0.914	0.916	0.917	3	1	0.29	0.66	0.27
4	HOLLANDA	0.783	0.826	0.874	0.901	0.904	0.914	0.915	0.915	4	3	0.53	0.57	0.35
5	ABD	0.825	0.858	0.883	0.905	0.908	0.911	0.912	0.914	5	-2	0.39	0.29	0.26
6	ALMANYA	0.739	0.782	0.854	0.902	0.904	0.908	0.911	0.911	6	-1	0.57	0.89	0.51
7	Y. ZELANDA	0.793	0.821	0.873	0.899	0.903	0.904	0.908	0.910	7	1	0.35	0.62	0.32
8	KANADA	0.809	0.848	0.867	0.896	0.896	0.900	0.901	0.902	8	1	0.48	0.21	0.31
9	SİNGAPUR	na	0.744	0.800	0.868	0.894	0.896	0.899	0.901	12	14	na	0.72	0.92
10	DANİMARKA	0.781	0.806	0.859	0.896	0.898	0.899	0.900	0.900	10	-1	0.31	0.63	0.37
11	İRLENDA	0.734	0.775	0.862	0.902	0.899	0.900	0.901	0.899	8	-6	0.54	1.08	0.32
12	İSVEÇ	0.776	0.807	0.889	0.891	0.895	0.896	0.897	0.898	11	-1	0.38	0.98	0.08
13	İZLANDA	0.754	0.800	0.858	0.886	0.886	0.890	0.893	0.895	13	0	0.59	0.70	0.32
14	İNGİLTERE	0.735	0.768	0.863	0.890	0.895	0.891	0.890	0.892	14	-2	0.45	1.18	0.25
15	HONG KONG	0.698	0.775	0.810	0.877	0.882	0.886	0.889	0.891	15	2	1.06	0.43	0.74
15	G.KORE	0.628	0.731	0.819	0.874	0.882	0.886	0.888	0.891	16	5	1.52	1.14	0.65
17	JAPONYA	0.772	0.817	0.858	0.881	0.884	0.887	0.888	0.890	16	-2	0.57	0.48	0.28
20	FRANSA	0.722	0.779	0.848	0.875	0.879	0.882	0.884	0.884	20	0	0.76	0.85	0.33
21	AVUSTURYA	0.736	0.786	0.835	0.868	0.877	0.879	0.880	0.881	21	3	0.67	0.61	0.41
26	İTALYA	0.718	0.763	0.825	0.868	0.869	0.872	0.872	0.872	26	-2	0.60	0.78	0.43
27	İSPANYA	0.702	0.755	0.826	0.857	0.864	0.868	0.869	0.869	27	1	0.74	0.90	0.39
49	ARJANTİN	0.665	0.694	0.753	0.777	0.799	0.804	0.806	0.808	49	4	0.43	0.81	0.55
YÜKSEK İNSANİ GELİŞME ENDEKSİ (İGE)														
57	RUSYA		0.729	0.717	0.770	0.773	0.775	0.777	0.778	57	0		-0.17	0.64
69	TÜRKİYE	0.496	0.576	0.653	0.710	0.738	0.752	0.756	0.759	69	16	1.50	1.27	1.16
79	BRAZİLYA	0.545	0.612	0.682	0.731	0.739	0.740	0.742	0.744	80	-4	1.16	1.10	0.67
91	ÇİN	0.423	0.502	0.591	0.682	0.701	0.710	0.715	0.719	93	10	1.72	1.66	1.52
ORTA İNSANİ GELİŞME ENDEKSİ (İGE)														
108	ENDONESYA	0.471	0.528	0.609	0.654	0.671	0.678	0.681	0.684	108	4	1.16	1.44	0.90
118	G.AFRIKA	0.569	0.619	0.628	0.623	0.638	0.646	0.654	0.658	119	2	0.86	0.14	0.36
135	HİNDİSTAN	0.369	0.431	0.483	0.554	0.570	0.581	0.583	0.586	135	1	1.58	1.15	1.49

Kaynak: UNDP, İnsani Gelişme Endeksi Raporu, 2014

1.2.2.4. ÇAPRAZ KURLAR VE MENKUL KIYMET BORSALARI

Bretton Woods sisteminin çökmesinden sonra, çoğu gelişmekte olan ülkelerin döviz kuru belirleme sistemi, gelişmiş ülkelerinkinden farklılaşmaya başlamıştır. Gelişmiş ülkelerde döviz kuru, piyasa mekanizması tarafından belirlenmiştir; ancak, gelişmekte olan ülkelerde kur parasal otoriteler tarafından oluşturulmuştur.

1980'lerin başından itibaren gelişmekte olan ülkeler sabit kurlardan daha esnek kurlara doğru geçiş yapmışlardır. Bu dönemde bazı ülkeler sabit kur sistemlerini enflasyonla mücadelede önemli bir araç olarak kullanmış ve bazıları bu konuda başarılı olmuştur. 1990'larda ise fark giderek azalmıştır.

Kurlar ağırlıklı olarak dalgalanmaya bırakılmıştır. Gelişmekte olan ülkelere yönelik oldukça yüksek miktardaki sermaye girişlerin olduğu günümüz ekonomik koşullarında, döviz kuru politikası, yüksek cari açık veren ülkelerin yanı sıra, güçlü ödemeler dengesine sahip olan ülkeler için de önemlidir.

Kur değişimleri makro düzeyde cari denge, enflasyon, ithalat, ihracat, borçlanma maliyeti gibi değişkenleri etkilerken mikro düzeyde bireyleri ve firmaları da etkilemektedir. Döviz kurundaki değişimler; fiyatlar, faiz oranları, mal ve hizmetlere olan talep ile doğrudan yatırımlarda yol açtıkları değişiklikler nedeniyle genel ekonomi üzerinde etkide bulunurlar.

Ayrıca döviz kuru, ekonomi yönetimlerince bir politika aracı olarak da kullanılabilir. Kurdaki dalgalanmalar, firmaları ve bireyleri kur riski nedeniyle olumlu veya olumsuz yönde etkilemektedir.

Tablo 10'da seçilmiş ülkelerin ABD Dolar'ına göre ulusal paraların değerleri verilmiştir. Buna göre 2006 yılında 1 Dolar karşısında Japon Yen'i 116.35 iken 2014 yılında 105.9 olmuştur. Benzer şekilde Çin Yuan'ı 8'den 6.10'a düşmüştür. Hem Yen hem de Yuan genel olarak Dolar karşısında 2006 yılına göre değer kazanmıştır. Yen'in ve Yuan'ın değer kazanması bu bölgede ihracat açısından olumsuz etki yapmaktadır.

Euro'nun, Dolar karşısında 2006 yılı değerine ulaştığı görülmektedir. Öte yandan başta Rus Ruble'si olmak üzere Arjantin, Brezilya, Endonezya, Hindistan, Güney Afrika ve Türkiye'nin ulusal paraları Dolar karşısında değer kaybetmiştir.

Bu durum bu ülkelerde ihracatı artırması ithalatı düşürmesi yoluyla cari dengeyi olumlu etkilerken Dolar bazındaki kamu ve özel sektörün borçlanma maliyetini ve ithalat girdi maliyetini artırması açısından da cari dengeyi olumsuz etkilemektedir.

TABLO 10: SEÇİLMİŞ ÜLKELERİN ABD DOLAR'INA GÖRE ULUSAL PARALARI

ABD DOLAR'INA GÖRE ULUSAL PARA (Yıl Ortalaması)									
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ABD	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00
Japonya	116.35	117.76	103.39	93.57	87.76	79.71	79.81	97.60	105.90
Avrupa bölgesi	0.80	0.73	0.68	0.72	0.75	0.72	0.78	0.75	0.80
Almanya	0.80	0.73	0.68	0.72	0.75	0.72	0.78	0.75	0.80
Fransa	0.80	0.73	0.68	0.72	0.75	0.72	0.78	0.75	0.80
İtalya	0.80	0.73	0.68	0.72	0.75	0.72	0.78	0.75	0.80
İngiltere	0.54	0.50	0.55	0.64	0.65	0.62	0.63	0.64	0.61
İspanya	0.80	0.73	0.68	0.72	0.75	0.72	0.78	0.75	0.80
Çin	8.00	7.60	6.90	6.80	6.80	6.50	6.30	6.20	6.10
Rusya Fed.	27.20	25.60	24.90	31.70	30.40	29.40	30.80	31.80	38.25
Arjantin	3.10	3.10	3.10	3.70	3.90	4.10	4.50	5.50	8.40
Brezilya	2.20	1.90	1.80	2.00	1.80	1.70	2.00	2.20	2.40
Endonezya	9159.3	9141.0	9699.0	10389.9	9090.4	8770.4	9386.6	10461.2	11865.2
Hindistan	45.30	41.30	43.50	48.40	45.70	46.70	53.40	58.60	61.00
Güney Afrika					7.30	7.30	8.20	9.70	10.90
Türkiye	1.43	1.30	1.30	1.55	1.50	1.67	1.79	1.90	2.18
BİR YIL ÖNCEYE GÖRE YÜZDE DEĞİŞİM									
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2006'ya Göre Yüzde Değişim
ABD	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.0
Japonya	0.01	-0.12	-0.09	-0.06	-0.09	0.00	0.22	0.09	-9.0
Avrupa bölgesi	-0.08	-0.07	0.05	0.05	-0.05	0.08	-0.03	0.07	1.0
Almanya	-0.08	-0.07	0.05	0.05	-0.05	0.08	-0.03	0.07	1.0
Fransa	-0.08	-0.07	0.05	0.05	-0.05	0.08	-0.03	0.07	1.0
İtalya	-0.08	-0.07	0.05	0.05	-0.05	0.08	-0.03	0.07	1.0
İngiltere	-0.08	0.09	0.18	0.01	-0.04	0.01	0.01	-0.05	11.5
İspanya	-0.08	-0.07	0.05	0.05	-0.05	0.08	-0.03	0.07	1.0
Çin	-0.05	-0.09	-0.01	0.00	-0.04	-0.03	-0.02	-0.02	-23.8
Rusya Fed.	-0.06	-0.03	0.27	-0.04	-0.03	0.05	0.03	0.20	40.6
Arjantin	0.00	0.00	0.19	0.05	0.05	0.10	0.22	0.53	171.0
Brezilya	-0.14	-0.05	0.11	-0.10	-0.06	0.18	0.10	0.09	9.1
Endonazy	0.00	0.06	0.07	-0.13	-0.04	0.07	0.11	0.13	29.5
Hindistan	-0.09	0.05	0.11	-0.06	0.02	0.14	0.10	0.04	34.7
Güney Afrika						0.12	0.18	0.12	
Türkiye	-0.09	0.00	0.19	-0.03	0.12	0.07	0.06	0.15	52.8

Kaynak: IMF, TÜİK, OECD Economic Outlook, Volume 2014 Issue 2

Ekonomik gelişmelerin seyrine yönelik bir barometre görevi gören borsa endeksleri ülkelerin finansal piyasaları hakkında önemli ipuçları vermektedir. Borsa verilerinin yer aldığı Tablo 11 ve Tablo 12'ye göre 2010 Yılında Çin, Fransa, İspanya ve Yunanistan borsaları düşerken diğer ülke borsaları yükselmiştir. 2011 yılında ise ABD ve Endonezya borsaları hariç tüm ülke borsaları bir önceki yıla göre büyük oranlarda düşmüştür.

En fazla düşüş Yunanistan'ın ardından Borsa İstanbul'da yaşanmıştır. Bu yılın getirilerine bakıldığında ağırlıklı olarak borsaların yatırımcısına kaybettiği görülmektedir. 2012 yılı ise borsalar bahar havasını yansıtmaktadır.

2011’de kayıplar yaşayan borsalar 2012 yılında ise bunun tam tersi bir durum yaşamış ve neredeyse tüm ülkelerde borsa iyi kazandıran bir yatırım aracı olmuştur. 2012 yılında Dolar bazında en çok kazandıran borsalar ise sırasıyla; Türkiye, Yunanistan, Tayland, Almanya ve Hindistan olmuştur. Ulusal para ve Dolar bazındaki kazançlar karşılaştırıldığında aradaki fark Dolar karşısında ulusal paraların değeri hakkında bilgi vermektedir.

2013 yılında borsalarda oldukça ilginç gelişmeler yaşandığı ve gelişmekte olan ülkelerde kayıplar, gelişmiş ülkelerde ise artışlar olduğu görülmektedir. 2013 yılında Dolar bazında en çok kazandıran borsalar ise sırasıyla; Arjantin, Yunanistan, Almanya, Japonya ve İspanya olmuştur. Tabloda yer alan ülkeler arasında 2013 yılının en çok kaybettiren borsaları ise Türkiye, Brezilya, Endonezya, Şili ve Kolombiya’dır. Bu ülke borsalarındaki ulusal para cinsinden kayıpların daha düşük kalması, sıcak para çıkışı ve kur artışlarının yaşandığına işaret etmektedir.

Geçen yıl hazırladığımız raporda “Tabloda yer alan ülke borsalarının, ABD dışında, 2011 yılında kaybettirmiş, 2012 yılında ise kazandırmış olması dikkat çekmektedir. Bu nedenle 2014 yılında borsalarda ilginç ve sert gelişmeler yaşanması olası görünmektedir” şeklindeki öngörümüz gerçekleşmiştir.

Çin borsası yatırımcısına yüksek oranda kazançlar sağlarken Rusya borsası küresel gelişmelere bağlı olarak yatırımcısına yüksek oranda kaybettirmiştir. Ayrıca Rusya’nın ulusal para cinsinden kaybının daha düşük kalması sıcak para çıkışı ve Ruble’deki değer kaybına işaret etmektedir. ABD, Arjantin, Hindistan, Türkiye ve Güney Afrika borsaları yükselirken Euro bölgesi, Kolombiya, Şili, Brezilya ve Japonya borsaları değer kaybetmiştir.

Öte yandan, kayıp oranı da kazanç oranı da yüksek olan Borsa İstanbul’un yatırımcısına bir yıl kaybettirmiş, diğer yıl kazandırmış olması dikkat çekicidir. 2015 yılında ise daha çok diğer ülkelerin sunacağı imkânlarla, genel seçimlere ve küresel gelişmelere bağlı olarak Borsa İstanbul’da dalgalı bir sürecin görülmesi ve 2014 yılının tam tersi bir durum yaşanması yani borsanın kaybettirmesi ihtimalinin hiç de az olmadığını vurgulamakta fayda bulunmaktadır.

TABLO 11: SEÇİLMİŞ ÜLKELERE İLİŞKİN BORSA VERİLERİ

	2012			2013			2014		
	02.Oca.13	31 ARALIK 2012'YE GÖRE DEĞİŞİM (%)		31.Ara.13	31 ARALIK 2012'E GÖRE DEĞİŞİM (%)		29.Ara.14	31 ARALIK 2013'E GÖRE DEĞİŞİM (%)	
	BORSA ENDEKSİ	Ulusal Para Cinsinden	Dolar Cinsinden	BORSA ENDEKSİ	Ulusal Para Cinsinden	Dolar Cinsinden	BORSA ENDEKSİ	Ulusal Para Cinsinden	Dolar Cinsinden
ABD (DJIA)	13,413	9,8	9,8	16,577	26,5	26,5	18,038	8,8	8,8
Japonya (Nikkei 225)	10,395	22,9	8,5	16,291	56,7	28,9	17,729	8,8	-5,1
Çin (SSEA)	2,376	3,1	4,2	2,215	-6,8	-4,1	3,319	49,9	45,9
İngiltere (FTSE 100)	6,027	8,2	13,3	6,749	14,4	16,6	6,633	-1,7	-7,8
Almanya (DAX)	7,779	31,9	34,5	9,552	25,5	31,1	9,927	3,9	-8,1
Fransa (CAC 40)	3,734	18,2	20,5	4,296	18	23,3	4,318	0,5	-11,2
İtalya (S&P/MIB)	16,893	12,0	14,2	18,968	16,6	21,8	19,13	0,9	-10,8
İspanya (Madrid SE)	0,853	-0,6	1,4	1,012	22,7	28,3	1,054	4,2	-7,9
Yunanistan(Athex C.)	0,941	38,3	41,1	1,163	28,1	33,8	0,82	-29,5	-37,7
Euro bölgesi (FTSE Euro 100)	0,879	17,5	19,8	1,020	19,1	24,4	1,048	2,8	-9,2
Rusya F. (RTS \$bazlı)	1,527	3,7	10,5	1,443	1,6	-5,5	0,795	-4,1	-44,9
Arjantin (MERV)	2,953	19,9	4,8	5,391	88,9	42,5	8,443	56,6	19,4
Brezilya (BVSP)	62,55	10,2	0,8	51,507	-15,5	-26,7	50,594	-1,8	-13,8
Hindistan (BSE)	19,714	27,6	24,5	21,171	9	-3,5	27,396	29,4	25,6
Türkiye (ISE)	79,642	55,3	65,1	67,802	-13,3	-28	84,102	24	15,1
Endonezya (JSX)	4,347	13,7	6,9	4,274	-1	-21,6	5,178	21,2	18,5
Şili (IGPA)	21,253	5,6	15,7	18,227	-13,5	-21,2	18,878	3,6	-10,2
Tayland(SET)	1,408	37,3	42,7	1,299	-6,7	-13,1	1,498	15,4	15
Kolombiya (IGBC)	14,716	16,2	28,1	13,071	-11,2	-18,8	11,57	-11,5	-28,2

Kaynak: The Economist.com

TABLO 12: SEÇİLMİŞ ÜLKELERE İLİŞKİN BORSA GETİRİLERİ

ÜLKE	2011 yılı getirisi	2012 yılı getirisi	2013 yılı getirisi	2014 yılı getirisi
	Dolar Cinsinden	Dolar Cinsinden	Dolar Cinsinden	Dolar Cinsinden
ABD (DJIA)	7,3	8,0	23,6	8,8
Japonya (Nikkei 225)	-16,8	21,4	56,7	8,8
Çin (SSEA)	-20,6	4,5	-6,8	49,8
İngiltere (FTSE 100)	-5,7	6,3	12,0	-1,7
Almanya (DAX)	-12,3	27,3	22,8	3,9
Fransa (CAC 40)	-17,2	16,9	15,1	0,5
İtalya (S&P/MIB)	-25,0	10,2	12,3	0,9
İspanya(Madrid SE)	-14,9	-0,6	18,6	4,2
Yunanistan (Athex Comp)	-53,1	42,1	23,6	-29,5
Euro bölgesi (FTSE Euro 100)	-15,9	15,7	16,0	2,7
Rusya Federasyonu (RTS \$ bazlı)	-18,9	6,5	-5,5	-44,9
Arjantin (MERV)	-22,3	8,7	82,6	56,6
Brezilya (BVSP)	-12,8	5,4	-17,7	-1,8
Hindistan (BSE)	-20,7	24,1	7,4	29,4
Türkiye (ISE)	-22,4	54,5	-14,9	24,0
Endonezya(JSX)	6,7	11,3	-1,7	21,2
Şili (IGPA)	-10,6	5,0	-14,2	3,6
Tayland(SET)	0,8	35,9	-7,7	15,3
Kolombiya(IGBC)	-17,4	13,8	-11,2	-11,5

Kaynak: The Economist.com

1.2.2.5. PETROL VE DİĞER EMTİA PİYASALARI

Yukarıda da analiz ettiğimiz gibi küresel ekonomi 2014 yılında öngörülerin altında bir büyüme performansı sergilemiştir. ABD ekonomisindeki olumlu gelişmelere karşılık Euro Alanı'nda ekonomik aktivitenin kırılğan seyri, Çin ekonomisindeki ivme kaybı ve Japonya ekonomisindeki yavaşlama bu performansta etkili olmuştur. Söz konusu gelişmeler doğrultusunda, küresel petrol ve emtia talebi olumsuz bir görünüm sergilemiştir.

Tablo 13'e bakıldığında Avrupa'da ve Pasifik ülkelerinde petrol talebinin azaldığını Kuzey Amerika'da ise az da olsa arttığını görmekteyiz. OECD ülkelerinin bütününde talep binde 2 düşmüştür. OECD üyesi olmayan ülkeleri de dahil ettiğimizde petrol talebi 2014 yılında 92.7 milyon varile ulaşmış olup, bir önceki yıla göre toplamda yüzde 1,4 artmıştır. Öte yandan petrol talebine ilişkin gelişmelerin yanı sıra petrol arzı da son yıllarda hızlı artış eğilimi sergilemiştir. Petrol arzı 2014 yılında 92.9 milyon varildir. Bu miktar petrol talebinden yaklaşık ikiyüzbin varil daha fazladır. Küresel talep daralmasına bağlı olarak petrol ticareti de 2013 yılına göre 2014'de hem OECD ülkelerinde, hem de OECD üyesi olmayan ülkelerde gerilemiştir.

1998 yılında 12.8 Dolar olan Brent petrolün varil fiyatı hızla yükselmiştir. Kriz yıllarında konjonktürel düşüşler olsa da kriz sonrası dönemde özellikle 2011, 2012, 2013 yılları ile 2014 yılının haziran ayına kadar yükselişini sürdürmüştür. 2014 yılı içinde Haziran ayında en yüksek değerine ulaşan petrol fiyatı, 2014'ün 3. çeyreğinden itibaren düşmeye başlamıştır. Petrol fiyatlarında yaşanan bu düşüşün arkasında ABD kaynaklı kayagazı petrolünde yaşanan arz artışı etkili olmuştur.

Bunun yanında OPEC ülkelerinin petrol fiyatlarında yaşanan düşüşe karşın üretim kapasitelerini düşürmeyeceklerini açıklamalarının ardından fiyatlar üzerinde aşağı yönlü baskı daha da artmıştır. Petrol fiyatı, Aralık ayında 53.8 Dolar'a kadar düşmüş olup düşme eğilimi devam etmektedir.

Petrol fiyatlarında yaşanan düşüş yaklaşık olarak dünya GSYH'sinin üçte ikisini oluşturan petrol ithalatçısı ekonomiler açısından önemli maliyet avantajları sağlarken ekonomik büyümesi petrol fiyatlarına bağlı olan petrol ihracatçısı ülkeler açısından olumsuz bir görünüm ortaya çıkarmaktadır. Bunun yanında kamu gelirlerinin yaklaşık yarısı petrol ve doğalgaza bağlı olan Rusya petrol fiyatlarındaki düşüşten en çok etkilenen ülkelerden biri olmuştur.

Ukrayna ile yaşadığı sorunların ardından ABD ve AB tarafından çeşitli yaptırımlara maruz kalan Rusya ekonomisine yönelik endişeler, son dönemde petrol fiyatlarının gerilemesi ile birlikte belirgin ölçüde artmıştır.

Fiyatlardaki sert düşüş sonrası Rus Ruble'sinde yaşanan sert kayıplar ve Rusya Merkez Bankası'nın Aralık ayının ortasında ani şekilde politika faizini 650 baz puan artırımına rağmen kur kayıpların önüne geçememesi petrol fiyatlarındaki düşüşün ülke ekonomisini daha da fazla etkileyeceğini göstermektedir. Rusya'da yaşanan gelişmeler diğer gelişmekte olan ülke piyasalarına yönelik risk algısının da bozulmasına neden olmaktadır.

Diğer yandan, petrol fiyatlarındaki sert düşüş küresel ekonominin seyrine yönelik beklentilerin yeniden şekillenmesine de neden olmaktadır. Petrol fiyatlarındaki düşüş dünya GSYİH'sinin yaklaşık yüzde 60'ını oluşturan Euro Alanı, Çin, Japonya ve ABD gibi net enerji ithalatçısı olan ülkeleri olumlu yönde etkilerken, Suudi Arabistan, Rusya, Venezuela, Nijerya ve İran gibi net enerji ihracatçısı olan ülkeler üzerinde olumsuz yansımaları olacağı öngörülebilmektedir.

Petrol fiyatlarında yaşanan fiyat azalışları enflasyonist baskıları azaltabilecektir ve enerji ithalatçısı ülkelerde cari açık, üretim maliyetleri, enflasyon ve risk primleri üzerinde doğrudan ve dolaylı olumlu etki yaratabilecektir.

TABLO 13: PETROL VE DİĞER EMTİA PİYASALARI

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2013 Yılına Göre Değişim (%)
Petrol Piyasa Koşulları	Milyon Varil																	
Talep																		
OECD	47.5	48.5	48.6	48.6	48.6	49.4	50.2	50.5	50.2	50.1	48.4	46.4	47.0	46.5	46.0	46.1	46.0	-0.2
Kuzey Amerika	23.4	24.1	24.3	24.3	24.4	24.9	25.7	25.9	25.7	25.8	24.5	23.7	24.1	24.0	23.6	24.0	24.1	0,4
Avrupa	15.5	15.4	15.3	15.5	15.4	15.5	15.6	15.7	15.7	15.6	15.5	14.7	14.7	14.3	13.8	13.7	13.6	-0,4
Pasifik	8.6	9.0	8.9	8.8	8.8	9.0	8.9	8.9	8.8	8.7	8.4	8.0	8.2	8.2	8.6	8.4	8.3	-1,7
OECD Üyesi Olmayan	27.2	27.9	28.6	29.3	30.0	30.9	33.1	34.1	35.4	36.9	37.9	39.1	41.3	42.4	44.1	45.3	46.7	3,1
Toplam	74.8	76.5	77.2	77.9	78.7	80.2	83.3	84.7	85.6	87.0	86.3	85.5	88.3	88.9	90.1	91.4	92.7	1,4
Arz																		
OECD	21.8	21.5	21.9	21.7	21.8	21.5	21.1	20.2	19.8	19.5	18.8	18.8	18.9	19.0	19.9	21.0	22.2	5.9
OPEC	30.6	29.2	30.8	30.3	28.8	30.8	33.3	34.8	35.1	35.0	36.2	34.2	34.7	35.8	37.6	36.9
Toplam	76.0	74.8	77.3	77.5	77.4	80.3	83.5	84.8	85.5	85.7	86.8	85.7	87.4	88.6	91.0	91.6	92.9	1,4
Eski SSCB	7.3	7.5	8.0	8.6	9.5	10.5	11.4	11.8	12.3	12.8	12.8	13.3	13.5	13.6	13.6	13.8	13.8	-0.2
OECD Üyesi Olmayan	16.3	16.6	16.7	16.9	17.3	17.5	17.7	18.0	18.3	18.5	19.0	19.4	20.2	20.3	19.9	19.9
Toplam	76.0	74.8	77.3	77.5	77.4	80.3	83.5	84.8	85.5	85.7	86.8	85.7	87.4	88.6	91.0	91.6	92.9	1,4
Ticaret																		
OECD net İthalat	26.1	26.3	26.8	27.2	26.6	28.2	29.3	30.6	30.7	30.4	29.9	27.6	28.2	27.2	26.3	24.9	23.8	-4,6
Eski SSCB net İhracat	3.5	3.8	4.2	4.9	5.8	6.6	7.6	8.0	8.3	8.7	8.6	9.2	9.4	9.2	9.1	9.2	9.1	-1,1
OECD Üyesi Olmayan net İhracat	22.5	22.6	22.6	22.3	20.8	21.5	21.7	22.6	22.4	21.7	21.3	18.4	18.8	18.1	17.2	15.7	14.6	-6,7
Fiyatlar	fob, \$ varil başına																	
Brent Ham Petrol Fiyatı	12.8	17.9	28.4	24.5	25.0	28.8	38.3	54.4	65.2	72.5	97.0	61.5	79.5	111.2	111.6	108.7	53.8	-50.5
Diğer Emtiaların Fiyatları	\$ endeksi, 2005 = 100																	
Gıda ve Tropikal İçecek	106	86	81	75	83	90	102	100	111	140	187	161	179	231	219	195	174	-10.9
Tarımsal Hammadde	83	82	88	76	73	88	98	100	111	132	126	105	140	155	129	132	132	0.1
Mineral, Cevher ve Metaller	57	56	63	57	56	63	84	100	143	160	167	116	164	192	162	156	135	-13.9
Toplam	75	69	73	66	67	75	92	100	128	149	164	125	163	195	170	161	147	-8.9

Kaynak: OECD Economic Outlook 95 database; International Energy Agency, Oil Market Report

1.2.2.6. KÜRESEL REKABET GÜCÜ SIRALAMASI

Dünya Ekonomik Forumu (WEF) tarafından küresel rekabet gücü; ülkede yaşayan tüm bireylerin yaşam standartlarında artış meydana getirecek bir biçimde, ülkede yerleşik işletmelerin uluslararası piyasalarda ürettikleri mal ve hizmetleri satabilme yeteneği olarak tanımlanmaktadır.

Uluslararası rekabet gücünün artırılması, üstün bir verimlilik performansına ve yüksek reel ücretlere sahip olan iktisadi faaliyetlere ülke kaynaklarının yönlendirilmesi yeteneğine bağlı olmakla birlikte, bir ülkenin gelir ve istihdam düzeyini artırabilme ve yaşam kalitesinde sürekli artışlar sağlayabilme ve uluslararası pazar payını artırabilmesi anlamına gelmektedir.

Dünya Ekonomik Forumu tarafından, her yıl Eylül ayında “Küresel Rekabetçilik Gücü” başlıklı bir rapor yayınlanmaktadır. 2014 yılında yayınlanan Küresel Rekabetçilik Gücü Raporu’nda, 148 ülke değerlendirmeye alınmıştır. Küresel rekabet gücünün ölçülmesinde temelde 12 bileşen, toplamda ise 114 gösterge kullanılmaktadır. Her bir bileşen ağırlıklandırılarak bir değerlendirme yapılmakta ve sıralama bu şekilde belirlenmektedir.

Aşağıdaki Tablo 14’de; 2006 ve 2014 yıllarında küresel rekabette dünya sıralamasındaki ilk 10 ve seçilmiş ülkeler yer almaktadır. Bu tablo incelendiğinde; 2012, 2013 ve 2014 yıllarında küresel rekabet sıralamasında ilk sıralarda İsviçre, Singapur ve Finlandiya olduğu ve bunların konumlarını korudukları görülmektedir. 2006 yılında 59. sırada yer alan Türkiye, 2008’de 63. sıraya gerilemiş 2013 ve 2014 yılında 44. sıraya yükselmiştir.

TABLO 14: SEÇİLMİŞ ÜLKELERİN KÜRESEL REKABET SIRALAMASI

ÜLKELER	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012 Yılı (144 ülke)	2013 Yılı (148 ülke)	2014 Yılı (148 ülke)
İsviçre	1	2	2	1	1	1	1	1	1
Singapur	na	8	7	5	3	3	2	2	2
Finlandiya	2	6	6	6	7	4	3	3	3
Almanya	8	5	7	7	5	6	6	4	4
ABD	6	1	1	2	4	5	7	5	5
İsveç	3	4	4	4	2	3	4	6	6
Hong Kong	na	10	12	11	11	11	9	7	7
Hollanda	9	10	8	10	8	7	5	8	8
Japonya	7	8	9	8	6	9	10	9	9
İngiltere	10	9	12	13	12	10	8	10	10
Fransa	18	18	16	16	15	18	21	23	23
Çin	54	34	30	29	27	26	29	29	29
İspanya	28	29	29	33	42	36	36	35	35
Endonazya	50	54	55	54	44	46	50	38	38
Türkiye	59	53	63	61	61	59	43	44	44
İtalya	42	46	49	48	48	43	42	49	49
G. Afrika	na	35	44	45	45	54	50	52	53
Brezilya	66	72	64	56	58	53	48	56	56
Hindistan	43	48	50	49	51	56	59	60	60
Rusya	62	58	51	63	63	66	67	64	64
Arjantin	69	85	88	85	87	85	94	104	104

Kaynak: WEF, Küresel Rekabet Endeksi, 2005-2014 Veriseti

Küresel rekabet gücünün ölçülmesinde; temelde 3 alt endeks kullanılmaktadır. Bu bağlamda;

- Birinci alt endeks; “**Temel Gereklilikler**” endeksidir ve temel gereklilikler endeksi aşağıda sıralanan alt endeksleri içermektedir.
 - Kurumsal Yapı,
 - Altyapı,
 - Makroekonomik İstikrar,
 - Sağlık ve İlköğretim.
- İkinci alt endeks; “**Verimlilik Artırıcılar**” endeksidir. Bu endeks;
 - Yükseköğretim ve İş Başında Eğitim,
 - Ürün Piyasalarının Etkinliği,
 - Emek Piyasalarının Etkinliği,
 - Finansal Piyasaların Gelişmişliği,
 - Teknolojik Altyapı ve
 - Pazar Büyüklüğü endekslerini içermektedir.
- Üçüncü alt endeks; “**İnovasyon Faktörleri**” endeksidir. Bu endeks;
 - İş Dünyasının Gelişmişlik Düzeyi,
 - İnovasyon alt endekslerini içermektedir.

Küresel rekabet anlayışında sosyal ve çevre boyutlarının da artık ele alındığı ve bunun “sürdürülebilir rekabet anlayışı”nı gündeme getirdiği görülmektedir. Sürdürülebilir rekabet gücü; işletmelerin veya ülkelerin, mevcut ve gelecekteki rakiplerinin taklit çabalarına karşı farklı kalmayı başarabilen bir değer yaratma stratejisi uygulamasıdır.

Sürdürülebilir rekabet gücünün sağlanabilmesi için ürün/hizmet konusunda yaşama geçirilecek stratejilerinin ve ilerleme stratejilerinin çok iyi belirlenmesi gerekmektedir. Sürdürülebilir rekabet gücünün artması, ekonomik büyümeye de katkı sağlayacak bir gelişmedir. Böylece, ekonomik büyümenin de sürdürülebilirliği sağlanmış olacaktır. Büyük ve iddialı hedeflerine ulaşabilmesi için yüksek ve istikrarlı büyümeye ihtiyacı olan Türkiye'nin bu yeni anlayışı içselleştirmesi gerekmektedir.

Özetle, 2014 yılında yaşanan gelişmeler 2015 yılına ilişkin küresel ekonomide büyümenin geçmiş dönemlere göre daha ılımlı olması, ancak bu büyümeye belli başlı gelişmekte olan ekonomiler arasında ciddi farklılıkların, büyük risklerin ve zayıflıkların da eşlik edeceği beklentisi yaratmaktadır.

2. 2014 YILINDA TÜRKİYE EKONOMİSİ

2.1. GENEL BİR BAKIŞ

Türkiye için 2014 yılı hem ekonomik hem de sosyal ve siyasi açıdan oldukça hareketli ve zorlu geçmiştir. İlk çeyrekte yerel seçimler, ikinci ve üçüncü çeyrekte Cumhurbaşkanlığı seçimleri, yılın son çeyreğinde ise petrol fiyatlarındaki gelişmeler ön plana çıkmıştır.

Bu siyasi gölgelerin altında Türkiye ekonomisi açısından 2014 büyüme hedefinin yakalanamadığı, enflasyon hedefinin tutturulamadığı, cari açığa ciddi gerilemenin yaşandığı, işsizliğin yeniden çift hanelere yükseldiği, faizlerde yükselmenin gerçekleştiği bir yıl olmuştur. Bu gelişmeler kimi zaman ülke içi, kimi zamanda küresel ekonomik ve politik gelişmelerden etkilenmiştir.

2013 yılının aralık ayında yaşanan hukuki-politik gelişmeler Türkiye'nin gündemini önemli ölçüde etkilemiş, yılın geri kalan bölümünde siyasi ve ekonomik gündemin şekillenmesinde bu gelişme önemli ölçüde belirleyici olmuştur. Nitekim bu süreç Türkiye'den önemli ölçüde sıcak para çıkışına bu da döviz kurlarında önemli artışlara neden olmuştur. Finansal istikrarın kalıcı olarak bozulmasına neden olabilecek düzeye gelen kur artışlarına karşı Merkez Bankası şok faiz artışıyla karşılık vermiştir. Nitekim 28 Ocak 2014 tarihli PPK toplantısı sonrası alınan kararlarla parasal sıkılaştırma amacına yönelik olarak 1 hafta vadeli repo faizi yüzde 4,5'ten yüzde 10 seviyesine, gecelik borç verme faiz oranı yüzde 7,75'ten yüzde 12 seviyesine, gecelik borç alma faiz oranı yüzde 3,5'ten yüzde 8 seviyesine yükseltilmiştir.

Böylece hukuki-politik süreçte yaşanan gelişmeler önce döviz kurları sonra da faiz artışı yoluyla reel kesime yansımıştır. Bu arada cari açığı artıran iç talebi yavaşlatmak için taksitli satışlara ilişkin sınırlama kararı Ocak ayı içinde alınmıştır. Böylece iç talebi hareketlendiren iki unsur yani düşük faiz ve kredi kartına taksit imkânı ortadan kaldırılmıştır.

Bu gelişmeler özel talebin yavaşlamasına neden olurken yerel seçimler nedeniyle kamu yatırım özellikle de tüketim harcamalarında yaşanan artışlar ekonomiyi görece olarak canlı tutmuştur. Yerel ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonrasında ise Türkiye ekonomisi daha çok küresel özellikle de ABD ve AB merkez bankalarının kararlarından etkilenmiştir.

2014 yılında yaşanan gelişmeler Türkiye ekonomisinin 2002 sonrasında politik istikrar ve küresel likidite bolluğunun desteklediği iç talep çekişli ithalata dayalı büyümenin sonuna geldiğini ortaya koymuştur.

Nitekim 2015-2017 yıllarını kapsayan Orta Vadeli Program ve sonrasında açıklanan dönüşüm için eylem planları ekonomi yönetiminin de parasal önlemlerin yerine yapısal önlemlerin konulması gereğini kabul ettiği anlamına gelmektedir. Kuşkusuz bu gecikmiş de olsa son derece yerinde bir anlayış değişikliği olmuştur. Şimdi sıra bu önlemlerin hayata geçirilmesi ve ulusal ve küresel koşulların bu programa ne derece imkân vereceğini görmeye gelmiştir.

2.2. TEMEL MAKRO BÜYÜKLÜKLERİN GELİŞİMİ

Türkiye'de oldukça hareketli geçen 2014 yılında ekonominin makro ve uluslararası ilişkiler boyutunda yaşanan gelişmeler izleyen bölümde ana hatlarıyla değerlendirilmiştir.

2.2.1. ÜRETİM VE BÜYÜME

Ekonomik faaliyetlerin kök sonucu olması nedeniyle en fazla önemsenen göstergesi büyümedir. Tüm ülkelerin isteği, yüksek oranlı sürdürülebilir büyüme hızlarına sahip olmaktır. Zira, büyüme hem ülkenin potansiyellerinin kullanılması, hem de işsizlik gibi sosyal ve politik boyutları olan bir sorunun çözülmesindeki kilit konudur. Bununla birlikte son yıllarda başta çevre felaketleri ve küresel ısınma olmak üzere yaşanan bir çok sorun insanlığın geleceği açısından büyüme anlayışının sorgulanmasına neden olmaktadır.

Ancak, bu sorgulamayı daha çok ekonomik gelişmelerini büyük ölçüde tamamlamış gelişmiş ülkelerin yapıyor olması yüksek üretim ve refah beklentisi olan gelişmekte olan ülkelerin böylesi bir anlayışa kuşkuyla bakmalarına neden olmaktadır.

Üretim olanaklarının altında üretim yapan ve üç milyonu aşkın insanı işsiz bulunan ve dünyanın 10. büyük ekonomisi olmak gibi çok iddialı hedefleri olan Türkiye'de, "Her ne olursa olsun yüksek büyüme" olarak ifade edilebilecek ekonomi anlayışının çok da sağlıklı olmadığı görülmüştür.

Bu nedenle hem Türkiye hem de dünya genelinde üretim-yoksulluk-doğa arasında yeni dengeler kuracak insancıl ve çevreci bir büyüme anlayışına, obez tüketimden uzaklaşmaya olan ihtiyaç her geçen gün belirginleşmektedir.

2014 yılının ilk üç çeyreğinde açıklanan büyüme verilerine bakıldığında, büyüme hedeflerinin oldukça uzağında kaldığı görülmektedir. Nitekim 2014 yılının ilk çeyreğinden itibaren büyüme hızında istikrarlı bir gerileme yaşanmış ve yılın ilk dokuz ayında büyüme hızı yüzde 2,8 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Yılın son çeyreğinde büyümeyi yukarı çekecek önemli bir ortam oluşmadığı dikkate alındığında 2014 yılında ekonominin yüzde 2,5-3 gibi büyüme hızı yakalayacağı söylenebilir. Böylece 2014 yılı büyüme hedefinden sapılmış ve 2023 hedeflerinden uzaklaşmıştır.

Diğer taraftan yılın 3. çeyreği toplamında büyüme hızı yüzde 2,8 oranında gerçekleşirken Dolar bazındaki büyümenin yüzde -3,6 olması Dolar bazlı GSYİH ve kişi başına gelirden 2014 yılında gerileme yaşanacağını ve Türkiye'nin dünya sıralamasındaki yerinin gerileyebileceğini de ortaya koymaktadır.

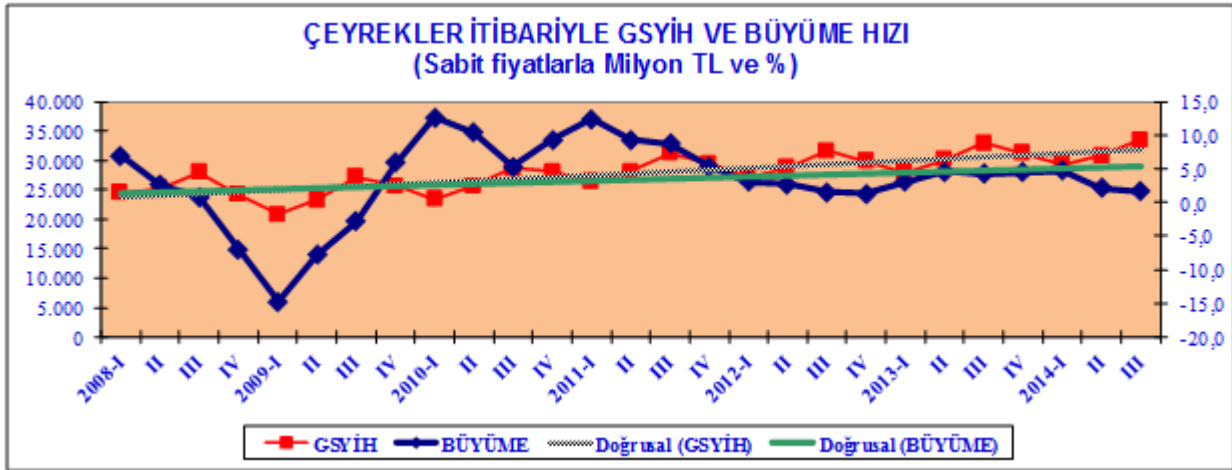
Uzun yıllardır Dolar'ın düşük değerli kalması bir başka deyişle TL'nin yapay olarak değerlendirilmesi Dolar bazlı milli geliri yüksek gösterirken, reel kur artışlarının yaşadığı dönemlerde tam tersi sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, büyüme açısından dikkate alınması gereken gösterge sabit fiyatlarla ulusal para cinsinden GSYİH ve bundaki değişimlerdir.

TABLO 15: GSYİH GÖSTERGELERİ

DÖNEM	Cari fiyatlarla GSYH	Cari Büyüme hızı	Cari fiyatlarla GSYH	Büyüme hızı	Sabit fiyatlarla GSYH	Büyüme hızı
	(Milyon TL)	%	(Milyon \$)	%	(Milyon TL)	%
2013-I	355.687	9,4	199.105	10,2	28.027	3,1
II	386.373	10,3	210.405	8,5	30.184	4,6
III	417.223	10,7	212.697	1,8	32.983	4,2
IV	405.898	11,4	199.730	-1,5	31.283	4,5
Yıllık	1.565.181	10,5	821.937	4,5	122.476	4,1
2014-I*	409.203	15,0	185.033	-7,1	29.361	4,8
II*	425.917	10,2	201.300	-4,3	30.842	2,2
III	461.654	10,5	213.707	0,5	33.530	1,7
9 aylık	1.296.774	11,9	600.039	-3,6	93.733	2,8

Kaynak: TÜİK

GSYİH'nın 2008-2014 döneminde çeyrekler itibariyle büyüme hızlarına ilişkin grafiğin incelenmesinden, küresel olumsuzluklar ve cari açığı kontrol altına alma amaçlı politikaların da etkisiyle, 2011 yılından itibaren büyümede belirgin bir ivme kaybı yaşandığı görülmektedir. Çeyrekler itibariyle GSYİH verileri ve büyüme hızlarına ilişkin trend doğruları arasındaki farkın açılması da, büyümedeki yavaşlamayı teyit etmektedir.

2014 yılına ilişkin çeyrekler itibariyle sektörel büyüme verilerini Tablo 16'dan görmek mümkündür. Buna göre 2013 yılının ilk dokuz aylık bölümünde sanayi sektörü yüzde 3,8, hizmetler sektörü yüzde 3,4 büyürken tarım sektörü yüzde 3 oranında küçülmüştür. Tarımsal üretimin en yoğun olduğu üçüncü çeyrekte tarım sektörünün yüzde 4,9 oranında küçülmesi, yıl bütününde hem sektörün, hem de ekonominin büyümesini olumsuz etkileyecek bir gelişmedir. Zira, üçüncü çeyrekte hem küçülen tek sektör olmuş hem de büyümeyi binde 7 oranında aşağıya çekmiştir. Bu gelişmeden en olumsuz etkilenen bölgenin hem tarım hem de tarıma dayalı sanayi potansiyeli nedeniyle Ege olduğu unutulmamalıdır.

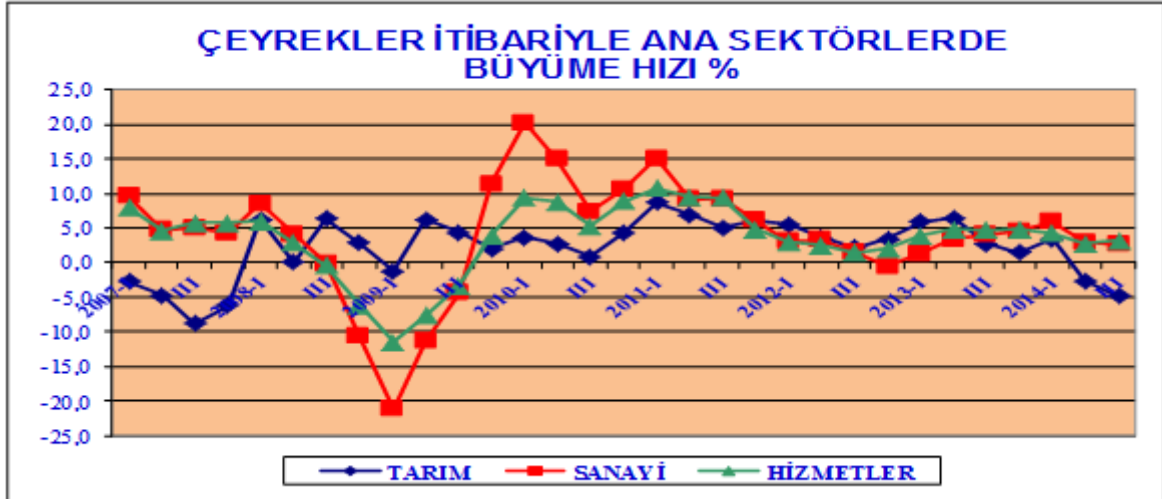
Diğer taraftan büyümenin önemli dinamiklerinden biri olan ve dört çeyrekte büyümesi yavaşlayan inşaat sektörünün durgunluğa doğru yöneldiği, finans-sigortacılık sektöründeki büyümenin önceki dönemlere oranla oldukça gerilediği görülmektedir.

TABLO 16: ÜRETİM YÖNÜNDEN EKONOMİK BÜYÜME(%)

SEKTÖR	2013				2014			
	I	II	III	IV	I	II	III	9 Aylık
Tarım, ormancılık ve balıkçılık	5,8	6,4	2,7	1,5	3,4	-2,6	-4,9	-3,0
Sanayi	1,3	3,4	4,1	4,6	5,8	3,0	2,7	3,8
Madencilik ve Taşocakçılığı	-4,4	-3,2	-2,4	-4,0	7,3	8,7	4,1	6,5
İmalat Sanayi	1,8	3,7	4,6	4,9	5,9	2,6	2,2	3,5
Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme ür. ve dağıtımı	-3,9	2,3	0,7	4,6	3,4	4,6	6,4	4,9
Su temini; kanalizasyon, atık yön. ve iyileştirme faa.	3,6	5,4	4,5	5,4	11,8	10,8	12,1	11,6
Hizmetler	3,9	4,9	4,7	4,9	4,3	2,7	3,1	3,4
İnşaat	5,8	7,5	8,5	6,1	5,2	2,7	1,0	2,9
Toptan ve Perakende Ticaret	3,0	5,2	5,2	6,2	3,4	0,3	0,6	1,4
Ulaştırma ve depolama	2,3	3,8	3,8	4,9	3,5	2,8	2,7	3,0
Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri	13,4	11,8	8,2	5,7	1,5	2,6	3,9	3,0
Bilgi ve iletişim	4,4	2,4	0,6	3,7	-1,4	5,6	2,8	2,3
Finans ve sigorta faaliyetleri	6,5	8,5	11,0	12,7	14,0	7,1	5,2	8,7
Gayrimenkul faaliyetleri	1,3	1,3	1,7	2,3	2,1	2,1	2,4	2,2
Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler	5,7	7,0	7,1	6,9	11,7	9,7	10,7	10,8
İdari ve destek hizmet faaliyetleri	3,9	5,6	4,9	6,0	7,2	5,3	4,5	5,7
Kamu yönetimi ve savunma; zorunlu sosyal güvenlik	4,5	4,0	4,5	4,2	4,4	4,9	3,4	4,2
Eğitim	4,5	4,3	5,0	4,4	6,0	5,0	4,0	5,0
İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	5,0	5,7	5,7	4,7	4,0	5,7	5,0	4,9
Kültür, sanat, eğlence, dinlenme ve spor	0,7	2,6	3,5	3,7	12,5	7,8	5,0	8,7
Diğer hizmet faaliyetleri	2,7	2,0	1,5	3,1	3,3	2,0	1,8	2,4
Hanehalklarının işverenler olarak faaliyetleri	4,7	6,2	6,5	6,1	1,4	-1,9	5,8	1,7
Dolaylı Ölçülen Mali Aracılık Hizmetleri (-)	6,4	9,4	14,9	17,4	16,7	10,3	2,6	9,4
Vergi-Sübvansiyon	1,7	5,3	4,8	5,1	5,2	0,6	1,2	2,3
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	3,1	4,6	4,2	4,5	4,8	2,2	1,7	2,8

Kaynak: TÜİK

İzleyen grafikte, sektörel bazda daha uzun dönemli bir değerlendirme yapıldığında 2007'den 2011 yılına kadar çeyrekler itibariyle farklı büyüme trendleri gösterebilen temel sektörlerde bu tarihten sonra yakınsamanın belirginleştiği, ancak 2014 yılında tarımda bir ayrışmanın yaşandığı anlaşılmaktadır. Bunun yanında sektörlerdeki büyüme hızlarının daha düşük düzeylerde istikrar kazandığı görülmektedir. Dolayısıyla, Türkiye'nin istikrarlı ve yüksek oranlı büyüme hızlarına tekrar dönebilmesi için yeni bir anlayış ve stratejiye ihtiyacı bulunmaktadır.

2.2.2. HARCAMALAR VE BÜYÜME

Bir ülkede gerçekleştirilen mal ve hizmet üretimi sonucunda insanlar gelir elde etmekte, bu gelir de ihtiyaçların karşılanması amacıyla harcamalara dönüşmektedir. Büyümenin talep yani harcama cephesine bakıldığında, özel tüketim harcamalarının 2014 yılının ilk dokuz aylık bölümünde sürekli yavaşladığı ve yılın ilk 9 ayında ancak yüzde 1,3 oranında büyüdüğü görülmektedir.

Devletin nihai tüketim harcamaları ilk çeyrekte yerel seçimlerin de etkisiyle yüzde 9,2 gibi oldukça yüksek bir oranda artmıştır. Kamu tüketim harcamalarında ikinci çeyrekte frene basılırken 3. çeyrekte yine gaz verilmiştir. Bunun sonucunda kamu tüketimi 9 ayda yüzde 6 oranında büyümüştür. 2014 yılının ilk dokuz aylık bölümünde yatırım harcamaları (Gayri safi sabit sermaye oluşumu) ise yüzde 1,4 oranında gerilemiştir.

TABLO 17: HARCAMA YÖNÜNDEN BÜYÜME (%)

HARCAMALAR	2012	2013		2014			
	Yıllık	Yıllık	9 aylık	I	II	III	9 aylık
Özel Tüketim Harcamaları	-0,5	5,1	4,8	3,3	0,5	0,2	1,3
Devletin Tüketim Harcamaları	6,1	6,2	5,9	9,2	2,6	6,6	6,0
Maaş, Ücret	3,6	3,9	3,8	4,4	4,3	3,7	4,1
Mal ve Hizmet Alımları	8,3	8,0	7,7	14,1	1,2	9,1	7,7
Yatırım Harcamaları	-2,7	4,2	3,0	-0,2	-3,5	-0,4	-1,4
Kamu Sektörü	10,3	23,4	29,4	4,4	-3,3	-2,0	-0,7
Makine-Teçhizat	42,4	3,6	27,7	-1,7	-11,6	-2,6	-5,7
İnşaat	2,8	29,8	29,7	5,2	-1,7	-1,9	0,2
Özel Sektör	-4,9	0,4	-1,4	-1,1	-3,6	0,0	-1,6
Makine-Teçhizat	-7,0	1,0	-1,8	-4,5	-7,7	-1,9	-4,8
İnşaat	-0,1	-1,0	-0,5	6,0	6,1	3,8	5,3
Toplam Yurtiçi Nihai Talep	-0,4	5,0	4,5	3,0	-0,3	0,7	1,1
Toplam Yurtiçi Talep	-1,8	6,7	6,3	2,1	-0,7	-0,8	0,1
Mal ve Hizmet İhracatı	16,3	-0,3	0,0	11,1	5,7	8,0	8,1
Mal ve Hizmet İthalatı (-)	-0,4	9,0	8,5	0,8	-4,4	-1,8	-1,9
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	2,1	4,1	4,0	4,8	2,2	1,7	2,8

Kaynak: TÜİK

Tüketim ve yatırım harcamalarındaki bu gelişmeler sonucunda toplam yurtiçi nihai talep yüzde 1,1 artarken, stoklardaki azalmanın etkisiyle toplam yurtiçi talep 9 ayda sadece binde bir oranında büyümüştür. 2014 yılının 9 aylık bölümünde mal ve hizmet ihracatı yani dış talep yüzde 8,1 oranında artarken, ithalatın kur artışlarının da etkisiyle yüzde 1,9 oranında gerilemesi sonucunda net dış talep büyümeyi olumlu yönde etkilemiştir.

Türkiye ekonomisinin harcama yönünden potansiyel dinamiklerini değerlendirmek açısından harcamaların bileşimini incelemek faydalı olacaktır. Tablo 18'den görülebileceği gibi 2013 yılı itibariyle Türkiye'de harcamaların yaklaşık yüzde 83'ü tüketim, yüzde 19,7'si ise yatırım harcamalarını oluşturmaktadır. 1998-2013 döneminde GSYİH'dan tüketime giden pay, hem kamu, hem de özel tüketim için artmış, yatırımlara giden pay ise azalmıştır. Bu veriler iki önemli sonuca işaret etmektedir.

Bunlardan ilki son dönemde yaşanan tüketim çekişli büyümenin gelecek dönemlere tehlikeli bir miras bırakmasıdır. Bilindiği gibi bireysel düzeyde tüketim kalıpları geriye doğru esnek değildir.

Borçlanma imkanlarının artmasının da etkisiyle halkın tüketim standartlarını üst platformlara taşıdığı görülebilmektedir. Oysa Türkiye'nin gelişmesi için daha çok yatırıma, yatırımlar için tasarrufların artmasına, tasarrufların artması için de tüketimin kısılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Gösteriş tüketimine halihazırda meraklı olan geniş kitlelerin bulunduğu bir toplumda tüketimin sürekli pompalandığı bir ortamda gönüllü tasarruf eğiliminin artması pek mümkün değildir.

Böyle bir durumda tasarruf oranlarında artış; ya özel kesim tasarruflarının (karlarının) ya da hanehalkının zorunlu tasarrufları (vergi, enflasyon, zorunlu kesintiler) artırılmasıyla mümkün olabilecektir.

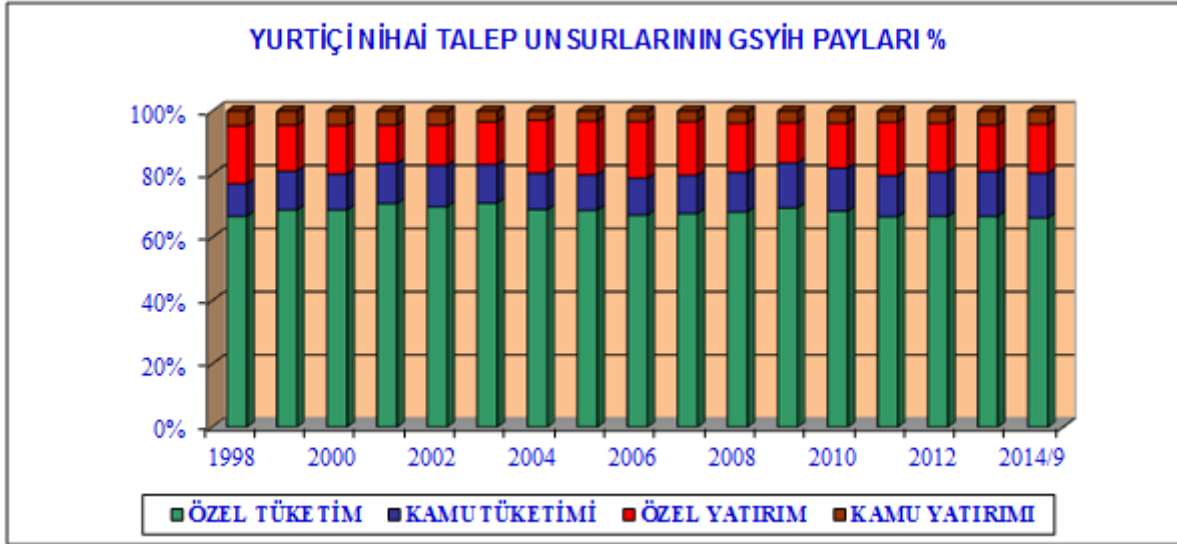
TABLO 18: YURTIÇİ NİHAİ TALEP UNSURLARININ GSYİH PAYI (%)

YIL	ÖZEL TÜKETİM	KAMU TÜKETİMİ	ÖZEL YATIRIM	KAMU YATIRIMI
1998	66,5	10,3	18,3	4,6
1999	68,5	12,2	14,5	4,4
2000	70,5	11,7	15,7	4,6
2001	68,4	12,4	11,7	4,2
2002	68,0	12,7	12,4	4,3
2003	71,2	12,2	13,6	3,4
2004	71,3	11,9	17,4	2,9
2005	71,7	11,8	17,7	3,3
2006	70,5	12,3	18,9	3,4
2007	71,3	12,8	18,0	3,4
2008	69,8	12,8	16,0	3,9
2009	71,5	14,7	13,2	3,7
2010	71,7	14,3	15,0	4,0
2011	71,2	13,9	18,0	3,8
2012	70,2	14,8	16,4	3,9
2013	70,9	15,1	15,6	4,7
2014/9	67,8	14,5	15,8	4,3
ORT.	70,1	13,0	15,8	3,9

Kaynak: TÜİK

Bu verilerin ortaya koyduğu ikinci önemli sonuç ise büyümenin tüketimle kolay, yatırımlarla zor olmasıdır. Nitekim bu harcama bileşimiyle özel tüketim harcamaları örneğin 2013 yılında reel olarak yüzde 10 arttığında bunun büyümeye katkısı yüzde 7 olacaktır.

Ancak aynı orandaki bir özel kesim yatırım artışı, büyümeye ancak yüzde 1,5 düzeyinde katkı yapacaktır. Böylesi bir harcama yapısı ve matematiksel durum ya da sonuç özellikle yerli ve yabancı reel yatırımların teşvik edilmesi konusunun önemini açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Harcama grubunun büyüme hızıyla harcamalar içindeki payının çarpılmasıyla bulunan büyümeye katkılar Tablo 19'da verilmiştir.

Buna göre 2014 yılının ilk üç çeyreğinde yurtiçi talep büyümeye sadece binde bir oranında katkı yaparken, net dış talepten büyümeye gelen katkı yüzde 2,6 oranında olmuştur.

İç talepteki büyümenin en önemli kaynağı ise binde 9 ile özel tüketim ve binde 6 ile kamu tüketimidir. Yılın dokuz ayında büyümeyi; stoklardaki azalma yüzde bir, toplam yatırımlardaki gerileme ise binde dört oranında aşağıya çekmiştir.

TABLO 19: HARCAMA YÖNÜNDEN BÜYÜMEYE KATKILAR (%)

HARCAMA KALEMLERİ	2010	2011	2012	2013	2014			
	9 Aylık	9 Aylık	9 Aylık	9 Aylık	I	II	III	9 Aylık
Özel Tüketim Harcamaları	4,2	6,4	-0,4	3,2	2,3	0,3	0,1	0,9
Devletin Tüketim Harcamaları	0,1	0,9	0,5	0,6	0,9	0,3	0,6	0,6
Maaş, Ücret	0,0	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Mal ve Hizmet Alımları	0,1	0,7	0,3	0,4	0,7	0,1	0,5	0,4
Yatırım Harcamaları	5,1	5,9	-0,8	0,7	-0,1	-0,9	-0,1	-0,4
Kamu Sektörü	0,6	0,0	0,2	1,0	0,2	-0,2	-0,1	0,0
Makine-Teçhizat	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	-0,1	0,0	0,0
İnşaat	0,6	0,0	0,0	0,9	0,2	-0,1	-0,1	0,0
Özel Sektör	4,5	5,9	-0,9	-0,3	-0,2	-0,8	0,0	-0,3
Makine-Teçhizat	3,5	4,8	-1,0	-0,3	-0,6	-1,1	-0,2	-0,7
İnşaat	1,0	1,1	0,0	0,0	0,4	0,4	0,2	0,3
Toplam Yurtiçi Nihai Talep	9,4	13,2	-0,7	4,5	3,2	-0,3	0,7	1,1
Stok Değişimleri	3,6	-0,3	-1,5	1,8	-1,0	-0,4	-1,5	-1,0
Toplam Yurtiçi Talep	13,0	12,9	-2,2	6,4	2,2	-0,7	-0,8	0,1
Net Dış Talep	-3,9	-2,9	4,6	-2,4	2,6	2,9	2,5	2,6
Mal ve Hizmet İhracatı	0,8	2,1	3,9	0,0	2,8	1,5	2,0	2,1
Mal ve Hizmet İthalatı (-)	4,7	5,0	-0,7	2,4	0,2	-1,4	-0,5	-0,6
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	9,1	10,0	2,4	4,0	4,8	2,2	1,7	2,8

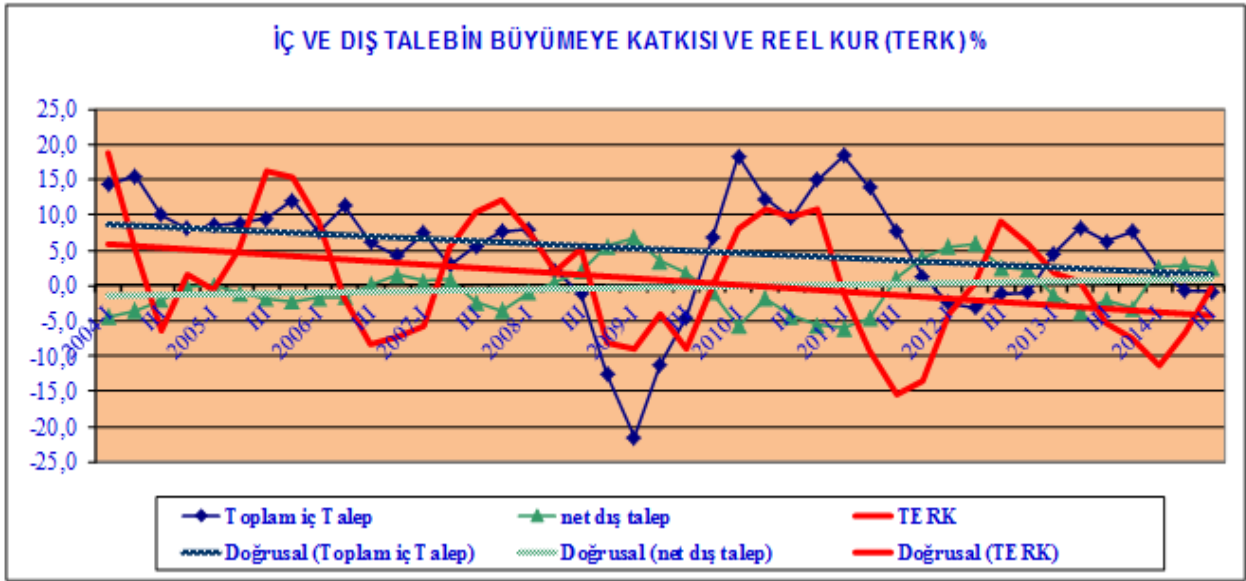
Kaynak: TÜİK

Bu veriler Türkiye ekonomisinin 2014 yılında daha çok mal ve hizmet ihracatı ile yani dış talep çekişli olarak büyüdüğünü ortaya koymaktadır. Bu sonucun ortaya çıkmasında artan faizlerin iç talebi yavaşlatması, artan kurların ise ihracatı cazip hale getirmesinin etkisi bulunmaktadır.

Diğer taraftan Türkiye'de iç ve dış talebin büyümeye katkılarının gelişimini 2004-2014/III dönemi için çeyrekler itibariyle ortaya koyan grafiğin incelenmesinden dış talebin arızı dönemlerde yani iç talepte daralma olan dönemlerde büyümeye katkısının pozitif olduğu görülmektedir. Bu durumun genelde reel kurlarda artışın olduğu dönemlerle örtüşmesi ihracat yanında iç talebin yönetilmesinde de reel kurların ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu noktada üç değişken yani iç talep, dış talep, döviz sepetinin ÜFE bazlı olarak TL karşısındaki değerini gösteren tartılı efektif reel kur endeksinin (TERK) çeyrekler itibariyle değişim oranlarından elde edilen trend doğrularına bakıldığında oldukça önemli bir etkileşim dikkati çekmektedir.

Nitekim 2004-2013/III döneminde TERK artış trendi geriledikçe, hatta TERK düştükçe yani TL, döviz sepeti karşısında değer kaybettiğinde iç talebin büyümeye katkısı azalmakta, dış talebin ise artmaktadır.

Diğer taraftan bu noktada dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta daha bulunmaktadır. Yaptığımız hesaplamalara göre iç talebin büyümeye katkısı ile TERK arasındaki korelasyon katsayısı (0,4038), dış talebin büyümeye katkısı ile TERK arasındaki korelasyon katsayısı ise (-0,4782) çıkmıştır.

Bu katsayılar TL döviz sepeti karşısında değerlendirildiğinde iç talebin büyümeye katkısının pozitif, dış talebin ise negatif olduğunu ortaya koymaktadır. Dış talebin büyümeye katkısı ile TERK arasındaki korelasyon katsayısının daha büyük olması aşırı değerli TL'nin ekonomiye verdiği zararı açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Öte yandan aşırı değerli TL durumunda Türkiye'nin ancak iç taleple büyüyebileceği, bunun da dış açıkları artıracığı net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Oysa Türkiye'nin iki kanallı yani hem, iç hem de dış talep ile büyümeye ihtiyacı vardır. Hatta kalıcı ve sürdürülebilir yüksek büyüme oranları için dış talebin büyümeye katkısının daha fazla olması gerekmektedir.

Böyle bir durum Türkiye'nin ihracat deseni itibarıyla oldukça zor iken, bir de TL'nin değerlendirilmesi gibi bir durumda böylesi bir gelişmeyi beklemek anlamlı görünmemektedir. Ayrıca TL'nin aşırı değerlendirilmesi yoluyla Türkiye'nin iç taleple büyümek durumunda kaldığını ekonomi yönetiminin gözardı etmemesi gerekmektedir.

Dolayısıyla bu durum ekonomi politikası yapımcıları açısından son derece önemli bir bilgi sunmaktadır; sürdürülebilir yüksek oranlı büyüme için hem iç hem de dış talebin eşanlı olarak devrede olması gerekiyorsa, ki öyle, bunun için de TL'nin döviz karşısındaki değerinin yapay olarak artmasına izin verilmemelidir.

2.2.3. YATIRIMLAR

Ülkenin gelecekteki üretim ve istihdam kapasitesi açısından oldukça önem taşıyan yatırımların 2014 yılındaki gelişimi Tablo 20'de verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi son yıllarda milli gelirin yaklaşık yüzde 20'si yatırımlara harcanmaktadır. Özel kesimde ise bu oran yüzde 15'lere kadar gerilemiştir.

Toplam yatırımlar 2013 yılında yüzde 4,2 oranında büyümüş, ancak 2014 yılının ilk üç çeyreğinde sürekli azalmıştır. Yatırımların çok büyük bir bölümünü gerçekleştiren özel kesim yatırımları 2014 yılının ilk iki çeyreğinde geçen yılın aynı dönemlerine göre gerilemiş, üçüncü çeyrekte ise adeta durmuştur.

TABLO 20: YATIRIM HARCAMALARININ GELİŞİMİ (%)

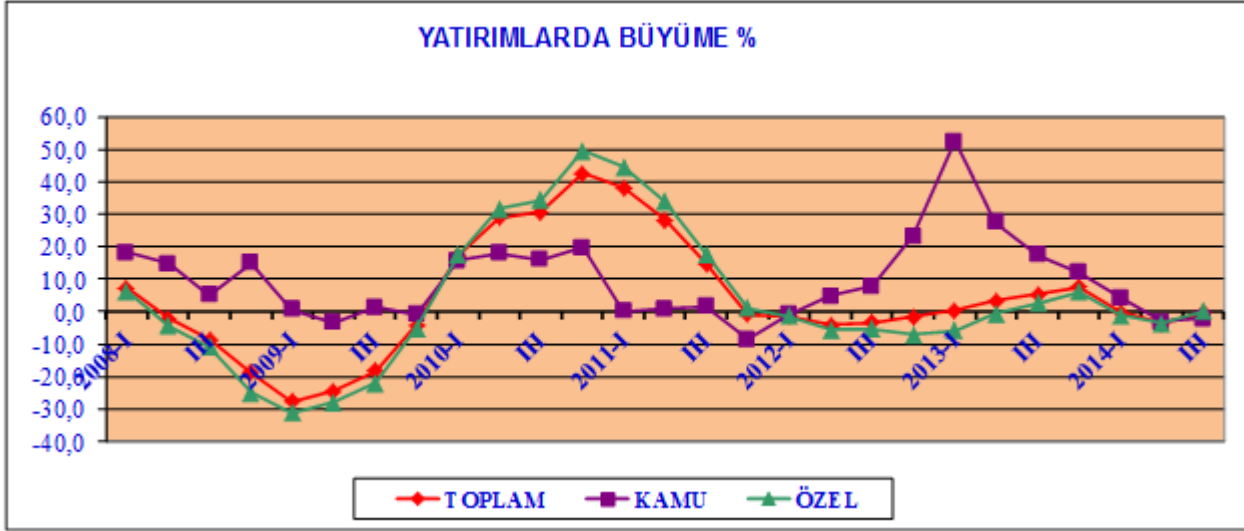
	HARCAMALARDAKİ PAYI %			BÜYÜME HIZI %			BÜYÜMEYE KATKI			2014 BÜYÜMESİ		
	2011	2012	2013	2011	2012	2013	2011	2012	2013	I	II	III
YATIRIMLAR	21,8	20,3	20,3	18,0	-2,7	4,2	4,3	-0,7	1,0	-0,2	-3,5	-0,4
Kamu Sektörü	3,8	3,9	4,7	-2,2	10,3	23,4	-0,1	0,4	0,9	4,4	-3,3	-2,0
Makine-Teçhizat	0,6	0,7	0,8	-7,3	42,4	3,6	-0,1	0,3	0,0	-1,7	-11,6	-2,6
İnşaat	3,2	3,2	3,9	-1,0	2,8	29,8	0,0	0,1	0,9	5,2	-1,7	-1,9
Özel Sektör	18,0	16,4	15,6	22,3	-4,9	0,4	4,4	-1,1	0,1	-1,1	-3,6	0,01
Makine-Teçhizat	12,2	10,6	10,5	25,0	-7,0	1,0	3,3	-1,1	0,1	-4,5	-7,7	-1,9
İnşaat	5,9	5,8	5,1	16,7	-0,1	-1,0	1,1	0,0	-0,1	6,0	6,1	3,8
GSYİH	100	100	100	9,2	8,8	2,2	8,8	2,1	4,1	4,8	2,2	1,7

Kaynak: TÜİK

Bu arada özel kesim yatırımlarında 2014 yılında önemli bir ayrışma dikkati çekmektedir. Nitekim yılın ilk üç çeyreğinde inşaat yatırımları önemli oranda artarken makine ve teçhizat yatırımlarında önemli oranda gerileme yaşanmıştır.

Özel sektörün gelecek dönemlerin üretim kapasitesini belirleme gücü yüksek makine yatırımlarını geriletirken inşaat yatırımlarını artırması üzerinde önemle durulması gereken bir noktadır. Çünkü bu bileşim gelecek dönemlerde de üretim artışının yani büyümenin düşük kalmasına neden olabilecek bir gelişmedir.

Diğer taraftan aşağıdaki grafikte verilen 2008-2014 dönemine ilişkin yatırım harcamaları büyüme çizgileri özel kesim ile toplam yatırımların tipik konjonktürel dalgalanma sürecinden geçtiğini ve 2013 yılı sonrasında yeniden ivme kazanmakta zorlandığını ortaya koymaktadır. Bu durum yatırım ikliminin iyileştirilmesi konusunda yeni bir şeyler yapılması gereğine işaret etmektedir.

Kamu ve özel kesim yatırım harcamalarının 2008-14 döneminde büyümeye yaptığı katkılar ise aşağıdaki grafikte verilmiştir. Buna göre kamu yatırımlarının büyümeye katkısı görece olarak düşük ve istikrarlı bir seyir izlerken, özel kesim yatırımlarının katkısında ciddi dalgalanmalar yaşanmaktadır. Grafikte dikkati çeken önemli bir nokta ise 2012 yılından günümüze özel kesim yatırımlarının büyümeye katkısının düzenli olarak gerilemesi ve/veya çok düşük düzeyde kalmasıdır. Bu da özel yatırımlarını hem iç ve dış konjonktürel gelişmelerden çok daha yoğun olarak etkilendiğini, hem de Türkiye'de büyümenin tüketime daha bağımlı hale geldiğini ortaya koymaktadır.

2014 yılında teşvik belgeli sabit sermaye yatırımlarının gelişimi Tablo 21'de verilmiştir. Buna göre 2014 yılı Ocak-Kasım döneminde teşvikli yatırımlarda tutar olarak 2013 yılına göre yüzde 24,1 gibi oldukça yüksek bir oranda düşüş yaşanmıştır. Bu dönemde yatırım artışı yüzde 40 ile sadece hizmetler sektöründe görülmüştür.

Aynı dönemde madencilik sektörü yatırımları yüzde 73, enerji sektörü yatırımları yüzde 47, imalat sanayi sektörü yatırımları yüzde 30, tarım sektörü yatırımları ise yüzde 26 oranında gerilemiştir. Bu veriler Türkiye'nin adeta reel yatırımlardan kaçma dönemine girdiği anlamına gelmektedir. Dolayısıyla mevcut yatırım teşvik sistemi, mevcut ulusal ve küresel koşullarda kendisinden beklenen işlevi görmemekte, yenilenmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

TABLO 21: TEŞVİKLİ YATIRIMLARIN SEKTÖREL BAZDA GELİŞİMİ (Milyon TL)

YIL	ENERJİ	HİZMETLER	İMALAT	MADENCİLİK	TARIM	Genel Toplam
2006	872	8.783	5.171	314	236	15.375
2007	5.131	9.237	7.338	478	205	22.389
2008	10.477	7.926	5.992	534	212	25.142
2009	7.862	7.898	10.453	946	323	27.481
2010	9.078	15.509	33.398	1.958	2.901	62.843
2011	15.202	14.494	21.341	1.406	1.520	53.964
2012	12.657	15.143	26.820	2.206	780	57.606
2013	33.212	19.679	33.317	7.791	875	94.874
2013*	18.682	15.754	28.911	7.401	769	71.517
2014*	9.758	22.058	19.986	1.940	568	54.311
TOPLAM (2001-2014)	127.534	167.006	227.807	26.989	8.961	558.299
Artış %	-47,8	40,0	-30,9	-73,8	-26,1	-24,1

(*) Ocak-Kasım dönemi
Kaynak: ekonomi.gov.tr

2001-2014 (Ocak-Kasım) döneminde gerçekleştirilen 558 milyar TL'lik teşvikli yatırım çerçevesinde yaklaşık iki milyon 70 bin kişiye istihdam imkanı sağlanmıştır. Bu istihdamın bir milyon 128 bin kişi gibi çok büyük bir bölümünü imalat sanayi sektörü, 751 bin kişilik bölümünü ise hizmetler sektörü yaratmıştır. Bu veriler Türkiye'de imalat sanayi sektörünün emek-yoğun niteliğini hala önemli ölçüde koruduğunu ve işsizlikle mücadelede kritik bir öneme sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

TABLO 22: TEŞVİKLİ YATIRIMLARIN İSTİHDAMA KATKISI

YIL	ENERJİ	HİZMETLER	İMALAT	MADENCİLİK	TARIM	GENEL TOPLAM
2006	717	47.634	59.423	4.131	3.452	115.357
2007	3.243	40.533	73.624	3.982	2.581	123.963
2008	3.876	37.480	63.438	4.249	2.328	111.371
2009	1.775	27.927	49.229	3.577	1.853	84.361
2010	2.951	53.401	73.531	5.659	14.125	149.667
2011	4.304	42.094	66.784	5.812	6.810	125.804
2012	3.502	56.327	75.888	8.092	3.021	146.830
2013	4.993	76.981	96.059	10.697	3.173	191.903
2013*	3.482	62.924	82.692	9.962	2.784	161.844
2014*	2.128	61.077	56.862	4.103	2.082	126.252
TOPLAM (2001-2014)	36.565	751.276	1.128.065	95.544	58.874	2.070.324
Değişim %	-38,9	-2,9	-31,2	-58,8	-25,2	-22,0

(*) Ocak-Kasım dönemi
Kaynak: ekonomi.gov.tr

Diğer taraftan teşvikli yatırımların hizmetler sektörü dışında azalmasına bağlı olarak 2014 yılının 11 aylık bölümünde yaratılan istihdam da gerilemiştir. Nitekim 2013 yılının aynı döneminde teşvikli yatırımlar yaklaşık 161 bin kişiye iş imkânı sağlarken, bu sayı 2014 yılında yüzde 22 oranında azalarak 126 bine gerilemiştir.

Yatırımlara ilişkin olarak Türkiye’de dikkate alınabilecek bir diğer gösterge ise kurulan ve kapanan şirket sayılarıdır. Türkiye İstatistik Kurumu’nun verilerine göre, 2014 yılında 58.715 yeni şirket kurulmuş, 115.822 şirket ise kapanmıştır.

Böylece kurulan net işletme sayısı geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 31,8 oranında artmıştır. Ekonominin oldukça yavaşladığı ve iç ve dış yapısal ve konjonktürel sorunların derinleştiği dönemde yaşanan bu gelişme girişimcilerin risk alma kapasitesinin oldukça yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

TABLO 23: KURULAN VE KAPANAN ŞİRKETLERİN SAYILARI (Adet)

	Kurulan	Kapanan	Kurulan-Kapanan
2007	55.350	9.954	45.396
2008	49.003	9.578	39.425
2009	44.472	10.395	34.077
2010	51.968	13.442	38.526
2011	54.442	14.991	39.451
2012	39.764	16.062	23.702
2013	49.943	17.400	32.543
2014	58.715	15.822	42.893
Değişim %	17,6	-9,1	31,8

Kaynak: TÜİK

Yatırımlara ilişkin göstergeler bağlamında bir değerlendirme yapıldığında 2014 yılının üretken kapasite doğuracak yatırımlar açısından kayıp bir yıl olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, Türkiye’de yatırımların farklı bir vizyonla ele alınması gerekmektedir.

2.2.4. İSTİHDAM VE İŞSİZLİK

Tablo 24’de istihdam ile ilgili dönemsel veriler bulunmaktadır. Buradan görüldüğü gibi 2014 yılı üçüncü çeyreği itibariyle ülkemizde çalışma çağındaki nüfus yaklaşık olarak 57 milyondur.

Bu nüfusun 29,2 milyonu çalışmak isterken, bunlardan 26,3 milyonu iş bulabilme şansına sahip olmuş, 2,9 milyonu yani yüzde 10,1’i işsiz kalmıştır. Türkiye’de yüzde 36,2 ile kayıtdışı istihdam yüksek düzeyini 2014 yılında da sürdürmüştür.

Dolayısıyla, hem çalışanlar sosyal güvenlik haklarını kullanamamış, hem de SGK prim kaybı yaşamaya devam etmiştir. Bu düzeyde kayıt dışılığın olduğu bir ülkede ne devletin sosyal devlet niteliğinin gereklerini yerine getirmesi, ne de dürüst çalışan girişimcilerin haksız rekabet koşullarından kurtulması mümkün değildir.

TABLO 24: İŞGÜCÜ DURUMU (Bin kişi)

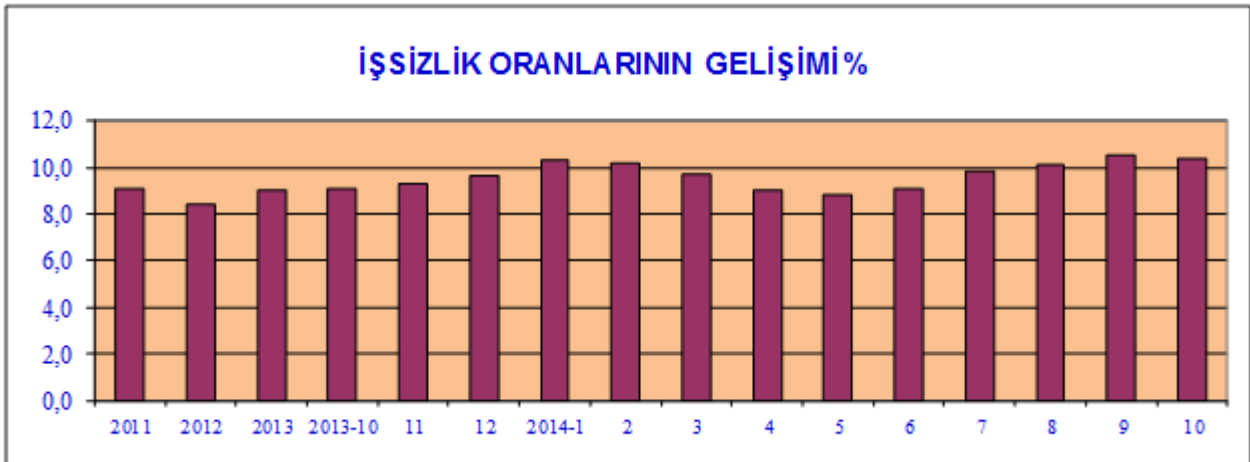
YIL	15 ve üzeri Yaştaki Nüfus	İşgücü Arzı	İstihdam Edilenler	İşsizler	Kayıt Dışı İstihdam	İşgücüne Katılma Oranı	İstihdam Oranı	İşsizlik Oranı	Tarım Dışı İşsizlik Oranı	Genç Nüfusta İşsizlik Oranı
	Bin Kişi					Yüzde				
2000	46.211	23.078	21.581	1.497	50,6	49,9	46,7	6,5	9,3	13,1
2005	48.356	21.691	19.633	2.058	48,2	44,9	40,6	9,5	12,0	17,5
2006	49.275	21.913	19.933	1.980	47,0	44,5	40,5	9,0	11,1	16,5
2007	50.177	22.253	20.209	2.044	45,4	44,3	40,3	9,2	11,2	17,3
2008	50.982	22.899	20.604	2.295	43,5	44,9	40,4	10,0	12,3	18,6
2009	51.833	23.710	20.615	3.095	43,8	45,7	39,8	13,1	16,0	22,9
2010	52.904	24.594	21.858	2.737	43,3	46,5	41,3	11,1	13,7	19,9
2011	53.985	25.594	23.266	2.328	42,1	47,4	43,1	9,1	11,3	16,8
2012	54.961	26.141	23.937	2.204	39,0	47,6	43,6	8,4	10,3	15,8
2013	55.983	27.047	24.601	2.445	36,7	48,3	43,9	9,0	10,9	17,1
2014-I	56.648	27.824	24.999	2.825	33,9	49,1	44,1	10,2	12,1	17,0
II	56.869	29.089	26.538	2.551	35,6	51,2	46,7	8,8	10,7	15,8
III	57.098	29.257	26.313	2.944	36,2	51,2	46,1	10,1	12,3	18,9

Kaynak: TÜİK

Türkiye'nin dün ve bugün olduğu gibi gelecekte de en önemli ekonomik sorunu işsizlik olmaya devam edecektir. Zira emek tasarruf eden teknolojiler hızla gelişmektedir. Bir taraftan bu sistemik süreç, diğer taraftan işgücü arzının niteliği ile işgücü talebinin niteliği arasındaki uyumsuzluğun getirdiği yapısal sorunlar ve nihayet çalışma motivasyonu ve iş ahlakı boyutundaki kimi yetersizlikler işsizliğin makul düzeylere çekilmesini imkânsız hale getirmektedir.

Ne yazık ki Türkiye'de işsizlik artmaya devam edecektir. Bu durum kamuda istihdam kapasitesinin sınırına gelmesi, inşaat sektörünün er ya da geç yavaşlaması ve sektörde teknoloji kullanım yoğunluğunun artması ile mali aracılık hizmetlerinin sanal boyuta kayması nedeniyle daha da belirginleşecektir.

Göründüğü kadarıyla da böylesi bir süreç çok düşük eğitimliler ile yüksek eğitimlilerde işsizliği yüzde 20'lerin üzerine çekecek, orta kademe eleman ihtiyacı ise artacaktır.

İstihdam açısından önemli bir gösterge de işgücüne katılım oranıdır. Çalışma çağındaki nüfusun ne düzeyde işgücü piyasasına yöneldiğini ve iş talep ettiğini gösteren bu oran yükseldikçe ve bunların çoğunluğuna iş imkânı sunuldukça ülkede üretim artmakta, ekonomi büyümektedir.

Gelişmiş ülkelerde, örneğin AB'de, işgücüne katılım oranı yaklaşık yüzde 70'ler düzeyindedir. Türkiye'de ise 2014 yılı üçüncü çeyreği itibariyle yüzde 51'dir. Bugünkü koşullarda bu oranın Türkiye'de de yüzde 70'ler seviyesinde olması halinde, işsiz sayısı ve işsizlik oranlarının gelebileceği düzey endişe verici olacaktır.

TABLO 25: İŞGÜCÜ PİYASASINDA KADINLARIN KONUMU

YIL	İŞGÜCÜ ARZI			İŞGÜCÜNE KATILMA ORANI		
	Bin Kişi			TOPLAM		
	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam
2001	6.451	17.040	23.491	27,1	72,9	49,8
2002	6.759	17.059	23.818	27,9	71,6	49,6
2003	6.555	17.086	23.641	26,6	70,4	48,3
2004	5.669	16.348	22.016	23,3	70,3	46,3
2005	5.750	16.704	22.455	23,3	70,6	46,4
2006	5.916	16.836	22.751	23,6	69,9	46,3
2007	6.016	17.098	23.114	23,6	69,8	46,2
2008	6.329	17.476	23.805	24,5	70,1	46,9
2009	6.851	17.898	24.748	26,0	70,5	47,9
2010	7.383	18.257	25.641	27,6	70,8	48,8
2011	7.859	18.867	26.725	28,8	71,7	49,9
2012	8.192	19.147	27.339	29,5	71,0	50,0
2013	8.674	19.597	28.271	30,8	71,5	50,8
2011-10	7.956	18.983	26.939	29,0	71,7	50,0
2012-10	8.575	19.475	28.051	30,7	71,9	51,0
2013-10	8.625	19.603	28.227	30,4	71,1	50,5
2014-10	8.952	20.229	29.181	30,9	71,5	51,0

Kaynak: TÜİK

Diğer taraftan 2014 yılında Türkiye'nin ekonomi ve siyaset gündeminin önemli bir konusu da kadınların işgücüne katılımı ve istihdamı olmuştur. 2015 yılı başında açıklanan "Ailenin ve Dinamik Nüfus Yapısının Korunmasına İlişkin Eylem Planı" bu açıdan oldukça ilginç önlemler getirmektedir.

Dünya Bankası verilerine göre kadının işgücüne katılım oranında (yüzde 29 ile) Türkiye 145 ülke arasında 130. sırada bulunmaktadır. Bu gösterge aynı zamanda Türkiye'nin 44. sırada olduğu küresel rekabet sıralamasının hesaplanmasında da kullanılmakta ve bu oran Türkiye'nin bu hesaplamada da en kötü durumda olduğu göstergelerin başında gelmektedir.

Dolayısıyla, sıralamadaki bu yeri ile Türkiye'nin ne daha fazla zenginleşmesi, ne de kadının toplumsal yaşamdaki konumunun güçlenmesi olası görünmemektedir.

2014 yılında istihdamın sektörel dağılımına ilişkin gelişmeler ise Tablo 26'da verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi, 2013 yılı Ekim ayı sonunda 5,1 milyon kişi olan tarımda çalışan sayısı 2014 yılı Ekim ayı sonu itibariyle yaklaşık 228 bin kişi artarak 5,4 milyona yükselmiştir.

Yılın ilk 9 ayında yüzde 3 oranında küçülen tarım sektöründe bu istihdam artışını ekonomik ölçütlerle açıklayabilmek oldukça güçtür. Aynı dönemde istihdam sanayi sektöründe 264 bin, hizmetler sektöründe 819, inşaat sektöründe 44 bin kişi artmıştır.

TABLO 26: İSTİHDAMIN SEKTÖREL DAĞILIMI (Bin kişi)

Yıl	Bin Kişi				Toplam İçindeki Payları (%)			
	Tarım	Sanayi	İnşaat	Hizmetler	Tarım	Sanayi	İnşaat	Hizmetler
2001	8.089	3.774	1.110	8.551	37,6	17,5	5,2	39,7
2005	5.015	4.241	1.097	9.281	25,5	21,6	5,6	47,3
2009	4.752	4.179	1.305	10.380	23,1	20,3	6,3	50,4
2010	5.084	4.615	1.434	10.725	23,3	21,1	6,6	49,1
2011	5.412	4.842	1.680	11.332	23,3	20,8	7,2	48,7
2012	5.301	4.903	1.717	12.016	22,1	20,5	7,2	50,2
2013	5.204	5.101	1.768	12.529	21,2	20,7	7,2	50,9
2011-10	5.489	4.823	1.778	11.541	23,2	20,4	7,5	48,8
2012-10	5.428	4.917	1.892	12.361	22,1	20,0	7,7	50,3
2013-10	5.176	5.090	1.961	12.556	20,9	20,5	7,9	50,7
2014-10	5.404	5.354	2.005	13.375	20,7	20,5	7,7	51,2

Kaynak: TÜİK

Bu gelişmelere bağlı olarak tarımın istihdam içindeki payı yüzde 20,7'ye, inşaatın payı yüzde 7,7'ye gerilerken, sanayinin payı yüzde 20,5 olarak aynı kalmış, hizmetlerin payı ise yüzde 51,2'ye yükselmiştir.

Dolayısıyla tarımda azalan istihdam daha çok hizmetler sektörüne yönelmiştir. İstihdamın bu şekildeki sektörel dağılımı Türkiye'nin en önemli yapısal sorunları arasında yer alan sektörel dengesizlik ve gizli işsizliğin boyutlarını ortaya koymaktadır.

2.2.5. DIŞ TİCARET, ÖDEMELER DENGESİ VE KURLAR

Türkiye ekonomisi ve ekonomi politikalarının şekillenmesinde önemli rolü olan dış ticaret ve ödemeler dengesinde 2014 yılında yaşanan gelişmeler izleyen bölümde değerlendirilmiştir.

2.2.5.1. DIŞ TİCARET

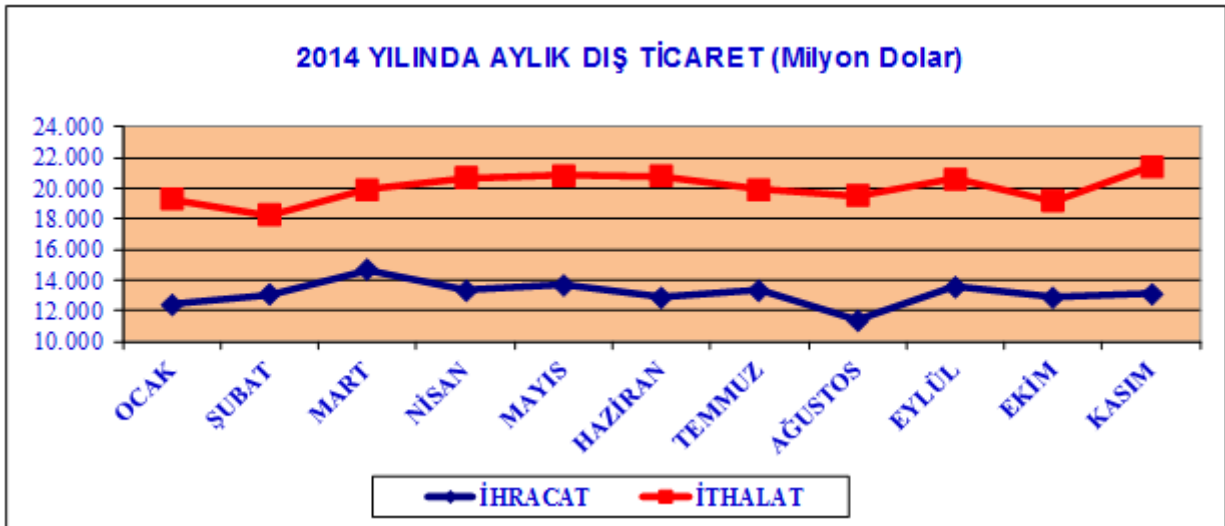
2013 yılının Ocak-Kasım döneminde 138 milyar Dolar olan ihracat, 2014 yılının aynı döneminde yüzde 4,5 oranında artarak 144 milyar Dolar'a yükselmiştir. Bu dönemde ithalat ise yüzde 3,5 oranında gerilemiş ve 220 milyar Dolar olmuştur. İhracat ve ithalattaki bu gelişmelere bağlı olarak da dış ticaret açığı 89 milyar Dolar'dan 75 milyar Dolar'a gerilemiştir.

TABLO 27: DIŞ TİCARETTE GELİŞMELER (Milyon Dolar)

AY	İHRACAT		İTHALAT		DENGE	
	Aylık	Yıllık	Aylık	Yıllık	Aylık	Yıllık
OCAK	12.401	152.722	19.286	252.145	-6.885	-99.423
ŞUBAT	13.054	153.390	18.240	250.990	-5.186	-97.599
MART	14.682	154.950	19.932	250.362	-5.250	-95.412
NİSAN	13.373	155.855	20.659	248.196	-7.285	-92.340
MAYIS	13.699	156.277	20.875	245.825	-7.176	-89.548
HAZİRAN	12.886	156.763	20.792	245.605	-7.906	-88.842
TEMMUZ	13.351	157.054	19.941	242.579	-6.590	-85.525
AĞUSTOS	11.400	157.336	19.498	243.879	-8.098	-86.543
EYLÜL	13.597	157.873	20.596	243.854	-6.999	-85.981
EKİM	12.911	158.730	19.184	243.556	-6.273	-84.826
KASIM	13.132	157.660	21.448	243.589	-8.316	-85.929
OCAK-KASIM 2012	--	139.856	--	216.718	--	-76.861
OCAK-KASIM 2013	--	138.628	--	228.522	--	-89.894
OCAK-KASIM 2014	--	144.485	--	220.450	--	-75.965
2014-2013 Değişim %	--	4,53	--	-3,53	--	-15,50

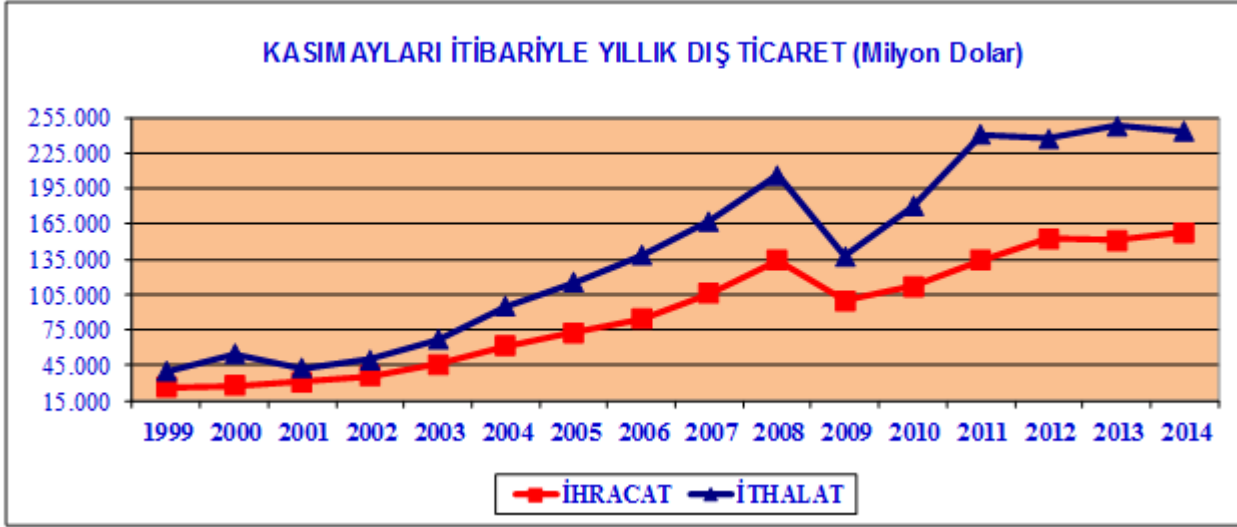
Kaynak:TÜİK

2014 yılında aylar itibari ile ihracat ve ithalatın gelişimini gösteren grafik incelendiğinde dış ticaret açığında önemli daralmanın olmadığı, Kasım ayında ithalatın yılın en yüksek aylık düzeyine ulaştığı görülmektedir.

Diğer taraftan, 1999-2014 döneminde Kasım ayları itibariyle yıllık bazda dış ticaretin gelişimi incelendiğinde dış ticaret açığının yapısal niteliğinin derinleştiği ve açığı azaltmanın yolunun, hem ihracatın artmasını, hem de ithalatın azalmasını zorunlu kıldığı görülmektedir. Böylesi bir gelişmenin ancak ekonomide yapısal değişim ile yani hem dış girdi bağımlılığının azaltılması ve hem de yüksek katma değerli teknolojik ürün ihracatı ile mümkün olabileceği açıktır.

Ekonomi politikası yapımcılarına düşen görev böylesi bir dönüşümün maddi ve psikolojik zemini ile iklimini hazırlamaktır. Zira böylesi bir dönüşümün kendiliğinden gerçekleşmesini beklemek Türkiye'nin özgün koşullarında mümkün değildir.

2013 yılı Ocak-Kasım dönemine oranla 2014 yılının aynı döneminde tüketim malları ithalatı yüzde 5,3, sermaye (yatırım) malları ithalatı yüzde 2,4 oranında gerilerken, ara malları ithalatı yüzde 4 oranında artış göstermiştir. Ekonominin oldukça yavaşladığı bir dönemde ara malları ithalatına ilişkin bu veriler üretim için gerekli ara mallarında dışa bağımlılık düzeyinin geldiği noktayı ortaya koymaktadır.

TABLO 28: MAL GRUBU BAZINDA DIŞ TİCARET (Milyon Dolar)

YIL	TÜKETİM			ARA			YATIRIM		
	İhracat	İthalat	Denge	İhracat	İthalat	Denge	İhracat	İthalat	Denge
2000	13.987	6.928	7.058	11.565	36.010	-24.444	2.176	11.365	-9.190
2005	34.835	13.975	20.860	30.290	81.868	-51.579	7.998	20.363	-12.366
2006	37.790	16.116	21.674	37.788	99.605	-61.816	9.423	23.348	-13.924
2007	43.696	18.694	25.002	49.403	123.640	-74.237	13.755	27.054	-13.300
2008	47.077	21.489	25.588	67.734	151.747	-84.013	16.725	28.021	-11.295
2009	40.733	19.290	21.443	49.734	99.510	-49.776	11.117	21.463	-10.346
2010	45.321	24.735	20.586	56.381	131.445	-75.065	11.771	28.818	-17.047
2011	52.219	29.692	22.527	67.942	173.140	-105.199	14.192	37.271	-23.079
2012	55.556	26.699	28.857	82.656	174.930	-92.275	13.734	33.925	-20.192
2013	60.732	30.416	30.316	74.817	183.811	-108.994	15.592	36.771	-21.179
2013-11	55.309	27.604	27.705	68.629	160.920	-92.290	14.113	32.973	-18.860
2014-11	59.392	26.151	33.241	69.430	167.326	-97.896	14.650	32.183	-17.533
Değişim %	7,4	-5,3	20,0	1,2	4,0	6,1	3,8	-2,4	-7,0

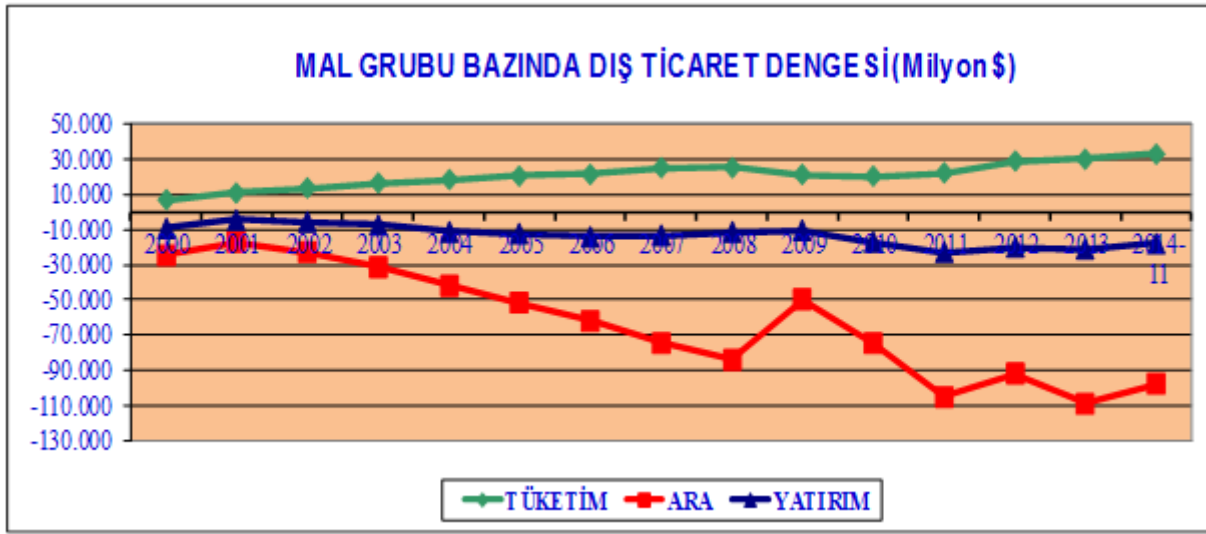
Kaynak:TÜİK

Diğer taraftan, Türkiye ekonomisindeki yapısal sorunların bir yansıması da dış ticaretin mal grubu bileşiminde görülmektedir. Nitekim Tablo 28'den izlenebileceği gibi, 2014 yılının ilk 11 aylık bölümünde tüketim malları dış ticareti 33 milyar Dolar fazla verirken, ara mallarında 97 milyar Dolar, yatırım mallarında ise 17 milyar Dolar'lık açık ile karşılaşmıştır.

Bu veriler Türkiye'nin birim değeri düşük olan ürünlerde dış ticaret fazlası, birim değeri yüksek olan ürünlerde ise dış ticaret açığı verdiği anlamına gelmektedir. Böylesi bir dış ticaret yapısını dönüştürmek kadar sürdürmek de oldukça güçtür.

Dış ticaretin sektörel gelişimini de veren Tablo 29 değerlendirildiğinde; 2014 yılı Ocak-Kasım döneminde ihracatın 2013 yılının aynı dönemine göre tarım ve ormancılık ürünlerinde yüzde 7,6, imalat sanayi ürünlerinde yüzde 4,4 oranında arttığı, madencilik ve taş ocaklığı ürünleri ihracatında ise yüzde 11,2 gibi yüksek bir düzeyde gerileme yaşandığı görülmektedir.

Aynı döneme ilişkin sektörel ithalat verileri incelendiğinde madencilik (yüzde 1,4) ve imalat sanayi (yüzde 4,7) ürünlerinde gerileme tarım ürünlerinde ise yüzde 10,4 gibi yüksek oranlı bir artış ile karşılaşılmaktadır. Bu veriler tarım sektöründeki üretim gerilemesinin ithalat ile giderilmeye çalışıldığını ortaya koymaktadır.

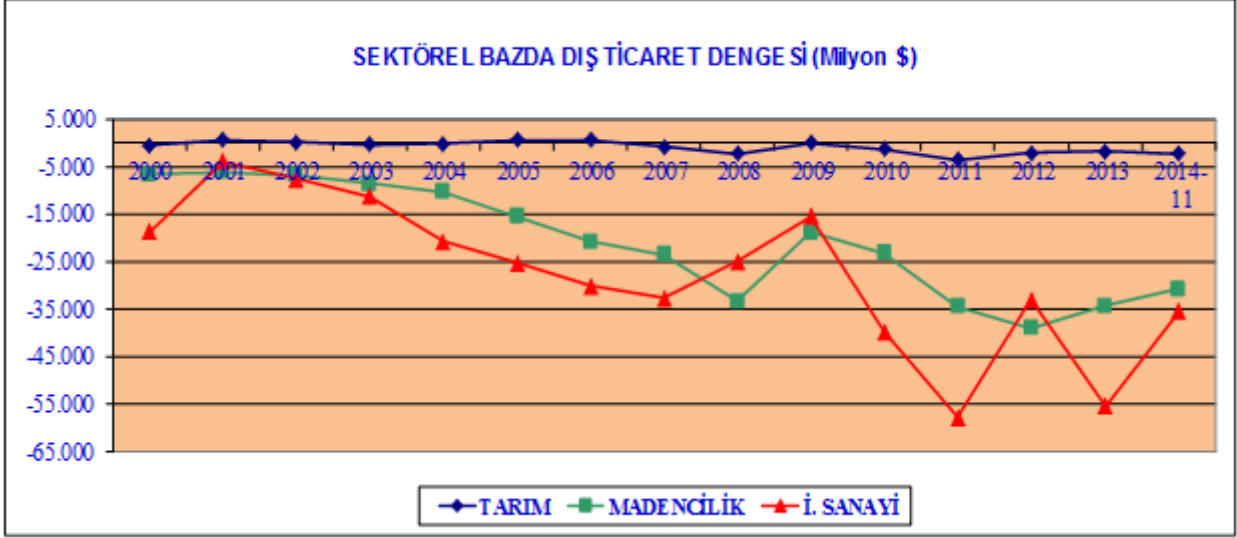

TABLO 29: SEKTÖREL BAZDA DIŞ TİCARET (Milyon Dolar)

YIL	TARIM			MADENCİLİK			İ. SANAYİ		
	İhracat	İthalat	Denge	İhracat	İthalat	Denge	İhracat	İthalat	Denge
2000	1.684	2.125	-441	400	7.097	-6.696	25.518	44.200	-18.683
2005	3.468	2.826	643	810	16.321	-15.511	68.813	94.208	-25.395
2006	3.611	2.935	676	1.146	22.034	-20.887	80.246	110.379	-30.133
2007	3.883	4.672	-788	1.661	25.314	-23.653	101.082	133.938	-32.856
2008	4.177	6.433	-2.256	2.155	35.650	-33.495	125.188	150.252	-25.065
2009	4.536	4.625	-89	1.683	20.625	-18.942	95.449	111.031	-15.581
2010	5.091	6.490	-1.399	2.687	25.933	-23.245	105.467	145.367	-39.900
2011	5.353	8.944	-3.591	2.805	37.331	-34.526	125.963	183.930	-57.968
2012	5.379	7.503	-2.124	3.161	42.247	-39.086	143.194	176.235	-33.041
2013	5.912	7.776	-1.865	3.879	38.205	-34.326	141.358	196.823	-55.465
2013-11	5.194	7.079	-1.885	3.548	34.486	-30.938	129.289	178.939	-49.650
2014-11	5.588	7.812	-2.224	3.150	33.991	-30.841	135.030	170.561	-35.531
Değişim %	7,6	10,4	18,0	-11,2	-1,4	-0,3	4,4	-4,7	-28,4

Kaynak: TÜİK

2000-2014 dönemine ilişkin olarak sektörel bazda dış ticaret dengesinin gelişimi aşağıdaki grafikte verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi 2001 krizi sonrasında tüm sektörlerde özellikle de madencilik ve imalat sanayide dış ticaret dengesi oldukça kötüleşmiş, 2007 yılından itibaren tarım sektörü de sürekli açık verir hale gelmiştir. Canlı iç talep ve düşük kurların beslediği bu sürecin tersine döndürülmesi yoğun küresel rekabet ortamı ve üretim desenimizdeki sorunlar nedeniyle çok güçtür.

2014 yılında Türkiye'nin ihracat pazarı desenindeki gelişmeler Tablo 30'da verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi, 2000 yılında ihracatın yüzde 56'sı AB ülkelerine yapılırken bu oran 2013 yılında yüzde 41'e gerilemiş, 2014 yılı Kasım ayı sonunda ise yüzde 43,8'e yükselmiştir.

Aynı dönemde OECD ülkelerinin ihracat içindeki payında benzer bir gelişme olmuş 2014 yılında bu ülkelerin payında da artış yaşanmıştır. Tablodan 2014 yılında gelişmekte olan ülkelerin Türkiye'nin ihracatı içindeki payının azaldığı, gelişmiş ülkelerin ise arttığı anlaşılmaktadır. Bu durum Afrika ve Ortadoğu bölgesindeki ülkelerdeki siyasi, diğer Asya ülkelerinde ise ekonomideki yavaşlamalardan kaynaklanmıştır.

TABLO 30: İHRACATIN BÖLGESEL DAĞILIMI (%)

ÜLKE GRUBU	2000	2005	2010	2013	2013 Ocak-Kasım	2014 Ocak-Kasım
A-AB ÜLKELERİ (AB 28)	56,5	56,5	46,5	41,5	41,7	43,8
B-TÜRKİYE SERBEST BÖLGELERİ	3,2	4,0	1,8	1,6	1,6	1,4
C-DİĞER ÜLKELER	40,3	39,4	51,7	56,9	56,7	54,8
Diğer Avrupa (AB Hariç)	6,6	7,7	9,8	9,4	9,4	9,9
Afrika	4,9	4,9	8,2	9,3	9,3	8,7
Kuzey Afrika	3,9	3,5	6,2	6,6	6,6	6,2
Diğer Afrika	1,0	1,5	2,0	2,7	2,7	2,5
Amerika	12,9	8,1	5,3	6,4	6,4	6,3
Kuzey Amerika	11,9	7,2	3,7	4,3	4,3	4,5
Orta Amerika ve Karayipler	0,6	0,6	0,5	0,7	0,7	0,6
Güney Amerika	0,4	0,4	1,1	1,4	1,4	1,2
Asya	13,9	18,0	28,0	31,4	31,2	29,4
Yakın ve Orta Doğu	9,3	13,9	20,5	23,4	23,4	22,1
Diğer Asya	4,7	4,1	7,5	7,9	7,9	7,3
Avustralya ve Yeni Zelanda	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
Diğer Ülke ve Bölgeler	1,4	0,3	0,1	0,1	0,1	0,1
D-SEÇİLMİŞ ÜLKE GRUPLARI						
OECD Ülkeleri	70,8	62,4	50,4	45,2	45,3	48,9
EFTA Ülkeleri	1,2	1,1	2,1	1,1	1,1	2,6
Karadeniz Ekonomik İşbirliği	8,9	11,7	12,7	13,4	13,5	12,6
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı	3,1	3,6	6,7	7,8	7,9	7,3
Bağımsız Devletler Topluluğu	5,5	6,5	9,0	11,1	11,2	9,9
Türk Cumhuriyetleri	2,1	1,9	3,4	4,6	4,6	4,5
İslam Konferansı Teşkilatı	12,9	17,8	28,5	32,5	32,4	30,5
D-8 Gelişen Sekiz Ülke	-	-	-	5,8	5,8	5,3
Toplam	100	100	100	100	100	100

Kaynak:TÜİK

İthalatımızda ilk sıralarda yer alan ülke grupları incelendiğinde her zaman olduğu gibi 2014 yılında da AB ülkeleri ile Asya'nın ilk iki sırayı aldığı görülmektedir. İhracattan farklı olarak ithalatın bölgesel dağılımında 2014 yılında önemli bir gelişme yaşanmadığı görülmektedir. Bu durum ithalat kaynaklarının ihracat pazarlarına göre daha istikrarlı olduğu şeklinde yorumlanabilir.

TABLO 31: İTHALATIN BÖLGESEL DAĞILIMI (%)

ÜLKE GRUBU	2000	2005	2010	2013	2013 Ocak-Kasım	2014 Ocak-Kasım
A-AB ÜLKELERİ (AB 28)	52,4	45,2	39,0	36,7	36,6	36,6
B-TÜRKİYE SERBEST BÖLGELERİ	0,9	0,7	0,5	0,5	0,5	0,5
C-DİĞER ÜLKELER	46,7	54,1	60,5	62,8	62,9	62,9
Diğer Avrupa (AB Hariç)	11,2	17,4	16,2	16,4	16,3	15,1
Afrika	5,0	2,8	2,6	2,4	2,4	2,4
Kuzey Afrika	4,1	1,4	1,7	1,4	1,4	1,4
Diğer Afrika	0,8	1,4	0,9	1,0	1,0	1,0
Amerika	8,8	6,7	9,1	7,5	7,6	7,8
Kuzey Amerika	7,6	5,0	7,1	5,5	5,6	5,7
Orta Amerika ve Karayipler	0,1	0,2	0,3	0,5	0,6	0,5
Güney Amerika	1,0	1,5	1,6	1,5	1,5	1,6
Asya	18,9	22,8	28,8	30,5	30,7	31,7
Yakın ve Orta Doğu	6,2	5,2	7,0	8,8	8,9	8,6
Diğer Asya	12,7	17,6	21,7	21,7	21,8	23,1
Avustralya ve Yeni Zelanda	0,6	0,3	0,3	0,5	0,5	0,2
Diğer Ülke ve Bölgeler	2,2	4,2	3,6	5,3	5,3	5,7
D-SEÇİLMİŞ ÜLKE GRUPLARI						
OECD Ülkeleri	66,6	57,6	50,7	49,4	49,2	48,0
EFTA Ülkeleri	2,1	3,8	2,2	4,2	4,2	2,4
Karadeniz Ekonomik İşbirliği	12,4	17,5	17,8	16,4	16,4	17,0
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı	2,8	4,3	6,3	5,9	6,0	5,7
Bağımsız Devletler Topluluğu	10,2	14,5	15,6	13,5	13,5	13,7
Türk Cumhuriyetleri	1,2	1,0	1,6	1,4	1,4	1,3
İslam Konferansı Teşkilatı	11,6	8,3	12,0	12,7	12,9	12,1
D-8 Gelişen Sekiz Ülke	-	-	-	6,7	6,8	6,7
Toplam	100	100	100	100	100	100

Kaynak:TÜİK

Türkiye'nin ihracat ve ithalat deseni ile dış ticarete ön plana çıkan ülke grupları birlikte değerlendirildiğinde Türkiye'nin enerji ve diğer girdilerin tedarikinde gelişmekte olan ülkeleri, nihai kullanıma yönelik teknolojik ürünlerin ithalatında ise gelişmiş ülkeleri tercih etmek durumunda kaldığı görülmektedir.

Diğer taraftan, Türkiye'nin geleneksel ihracat pazarlarının daha çok gelişmiş ülkeler olduğu, ancak pazarların çeşitlenmesi bağlamında yeni ve görece olarak fakir pazarlara da yöneldiği ifade edilebilir. Kuşkusuz bu eğilimler isteğin ötesinde veya yanında ülkenin üretim ve dış ticaret deseniyle yakından ilgilidir. Türkiye üretim deseni yeni pazarların ithalatçıları Türkiye'ye çekecek ölçüde değiştirmesi ve teknoloji yoğunluğu artırması gerekmektedir.

2.2.5.2. ÖDEMELER DENGESİ

2014 yılında ödemeler bilançosunda yaşanan gelişmeler Tablo 32'de verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi, 2013 yılı Kasım-Ocak döneminde 56,6 milyar Dolar olan cari açık 2014 yılının aynı döneminde yüzde 31 oranında azalarak 38 milyar Dolar'a gerilemiştir.

Bu gerilemede dış ticaret açığındaki 15 milyar Dolar'lık iyileşme belirleyici olmuştur. Dış ticaret açığındaki iyileşmenin gerilemesinde ise ekonominin büyümesinde görülen yavaşlama kadar küresel finans piyasalarında yaşanan gelişmelere bağlı olarak dış kaynak girişinde görülen azalmanın da rolü olmuştur.

Nitekim, sermaye hesabından Türkiye'ye 2013 yılının 11 aylık dönemine göre bu yıl giren kaynak gerek küresel gerekse iç siyasi ve ekonomik gelişmelere bağlı olarak yüzde 40'a yaklaşan oranda gerileyerek 68 milyar Dolar'dan 41 milyar Dolar'a düşmüştür. 41 milyar Dolar'lık sermaye girişinin 20 milyar Dolar gibi önemli bir miktarı sıcak para (portföy yatırımları), 18 milyar Dolar'ı kamu ve özel kesim net dış borçlanmasından, 10 milyar Dolar'lık kısmı ise doğrudan yatırım girişinden kaynaklanmıştır, yani kısa vadeli borç olmayan kaynak olarak ülkemize girmiştir. 2014 yılının ilk 11 aylık dönemine yabancılara satılan gayrimenkul tutarı ise 3,7 milyar Dolar'a ulaşmıştır.

TABLO 32: ÖDEMELER DENGESİNDE GELİŞMELER (Milyon Dolar)

(Milyon ABD Dolar)	OCAK-KASIM		Değişim %
	2013	2014	
CARİ İŞLEMLER HESABI	-56.665	-38.716	-31,7
İhracat f.o.b.	149.217	156.767	5,1
İthalat f.o.b.	-221.345	-213.778	-3,4
Mal Dengesi	-72.128	-57.011	-21,0
Hizmetler Dengesi: Gelir	43.896	47.770	8,8
Hizmetler Dengesi: Gider	-21.158	-22.581	6,7
Mal ve Hizmet Dengesi	-49.390	-31.822	-35,6
Gelir Dengesi: Gelir	3.975	3.776	-5,0
Gelir Dengesi: Gider	-12.474	-11.699	-6,2
Mal, Hizmet ve Gelir Dengesi	-57.889	-39.745	-31,3
Cari Transferler	1.224	1.029	-15,9
SERMAYE-FİNANS HESABI	68.765	41.601	-39,5
Yurtdışında Doğrudan Yatırım	-2.762	-6.328	129,1
Yurtiçinde Doğrudan Yatırım	10.781	10.618	-1,5
Portföy Hesabı-Varlıklar	2.689	-1.590	-159,1
Portföy Hesabı-Yükümlülükler	21.235	20.234	-4,7
Hisse Senetleri	1.087	2.540	133,7
Borç Senetleri	20.148	17.694	-12,2
Diğer Yatırımlar-Varlıklar	3.970	548	-86,2
Merkez Bankası	1	0	-100,0
Genel Hükümet	-749	-207	-72,4
Bankalar	1.507	-881	-158,5
Diğer Sektörler	3.211	1.636	-49,1
Diğer Yatırımlar-Yükümlülükler	32.948	18.173	-44,8
Merkez Bankası	-1.297	-1.820	40,3
Genel Hükümet	70	-752	-1174,3
Bankalar	28.918	14.905	-48,5
Diğer Sektörler	5.257	5.840	11,1
Cari, Sermaye ve Finansal Hesaplar	12.100	2.885	-76,2
NET HATA VE NOKSAN	2.383	2.283	-4,2
GENEL DENGE	14.483	5.168	-64,3
REZERV VARLIKLAR	-14.483	-5.168	-64,3
Resmi Rezervler	-13.631	-5.168	-62,1
Uluslararası Para Fonu Kredileri	-852	0	-100,0

Kaynak: TCMB

2014 yılı Ocak-Kasım döneminde gerçekleştirilen 18 milyar Dolar'lık dış borçlanmanın 14 milyar Dolar'lık kısmını bankalar, 5 milyarlık kısmını diğer özel sektör gerçekleştirmiştir. Bu dönemde Merkez Bankası ve Hazine yani kamu kesimi, borç kullanmamış ve yaklaşık 2,5 milyar Dolar dış borç geri ödemesi yapmıştır.

Nereden ve nasıl geldiği veya ülkeden nasıl çıktığı anlaşılamayan döviz hareketlerinin gösterildiği net hata ve noksan kaleminden yılın 11 aylık bölümünde 2,2 milyar Dolar'lık giriş gerçekleşmiştir. Alt hesaplardaki bu gelişmeler sonucunda ödemeler bilançosu dengesi 5,1 milyar Dolar fazla vermiştir. Böylece dozu azalmış da olsa Türkiye bir taraftan dış açık veren diğer taraftan da rezerv biriktirebilen ülke konumunu 2014 yılında da korumuştur.

Türkiye ekonomisinin özellikle 2002 sonrası dönemde tüketim ve ithalata dayalı olarak büyüebilmesinde önemli rolü olan sıcak paranın 2014 yılında oldukça hareketli davrandığı görülmektedir.

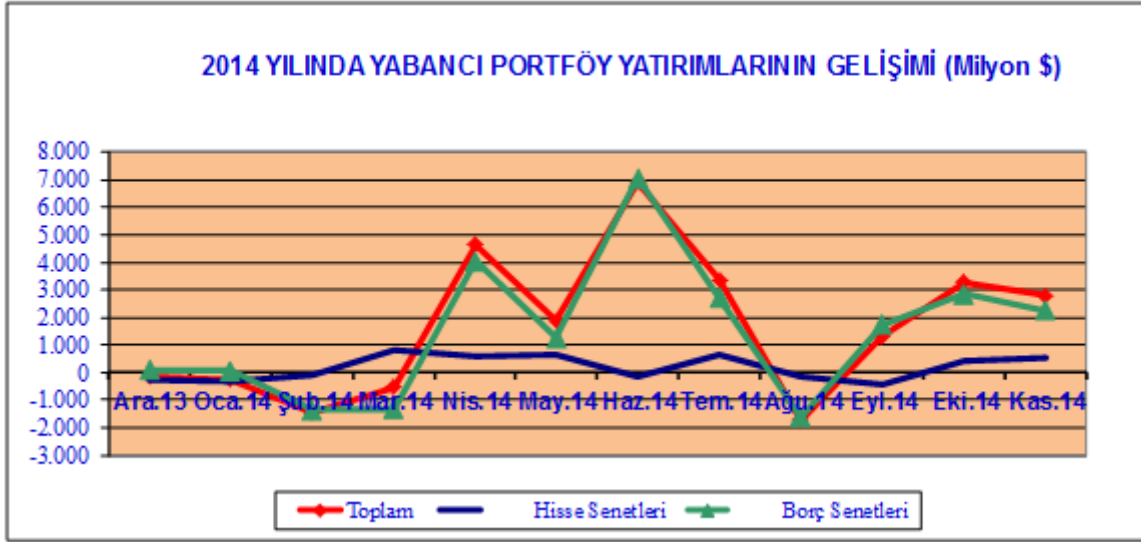
Tablo 33 incelendiğinde yılın ilk çeyreği ile Ağustos ayında sıcak para çıkışları yaşanırken diğer aylarda büyük miktarlarda giriş yaşanmıştır. Özellikle Haziran ayında devlet tahvilleri için gelen 7 milyar Dolar'lık dış kaynak dikkati çekmekte ve Türkiye'nin faiz getirisi açısından cazibesini ortaya koymaktadır.

**TABLO 33: SICAK PARA HAREKETLERİ
(Milyon Dolar)**

Aylar	Toplam	Hisse Senetleri	Borç Senetleri
Aralık 2013	-144	-245	101
Ocak 2014	-247	-320	73
Şubat	-1.436	-85	-1.351
Mart	-523	811	-1.334
Nisan	4.633	579	4.054
Mayıs	1.882	624	1.258
Haziran	6.906	-154	7.060
Temmuz	3.370	662	2.708
Ağustos	-1.732	-126	-1.606
Eylül	1.327	-408	1.735
Ekim	3.273	433	2.840
Kasım	2.781	524	2.257
Ocak-Kasım 2014	20.234	2.540	17.694
Ocak-Kasım 2013	21.235	1.087	20.148
2014-13 Değişim %	-4,7	133,7	-12,2

Kaynak: TCMB

Hisse senedi cephesinde yaşanan hareketlere bakıldığında küresel gelişmelere bağlı olarak önceki yıllara oranla kaynak girişlerinin düşük kaldığı görülmektedir. Bu gelişmede küresel spekülörlerin gelişmekte olan ülkelerde risk almaktan kaçınmaları ve başta parası değerlendirilen ABD olmak üzere gelişmiş ülkelere yönelmeleri etkili olmuştur.

Türkiye sermaye hareketlerini serbestleştirdiği 1989 yılı sonrasında, özellikle de küresel sermaye hareketlerinin çığ gibi büyüdüğü 2000'li yıllarda ekonomik büyüklüğüne oranla büyük miktarda sıcak para çekmiştir.

Görelî yüksek enflasyon ve yüksek faiz ile sığ borsanın sağladığı imkânlar sıcak para girişine imkân verirken, özelleştirmeler ile özel sektörün yabancı ortak arayışları da doğrudan yabancı sermayeyi çekmiştir. Bunların yanında uluslararası finans piyasalarından Türkiye'ye oranla düşük faizli borçlanma imkânlarını bankalar ve özel sektör iyi değerlendirmiş, dış kredi kullanımı hızla artmıştır. Böylece Türkiye'deki sıcak para, doğrudan yabancı sermaye ve dış borç stoku önemli oranda artmıştır.

TABLO 34: DIŞARIYA AKTARILAN KAYNAKLAR (Milyon Dolar)

DÖNEM	D. YAB. YATIRIM		PORTFÖY YATIRIMI		DIŞ BORÇLANMA		TOPLAM	
	Giriş	Kar Transferi	Giriş	Kazanç Transferi	Giriş	Faiz Kazancı Transferi	Giriş	Kazanç
2011	16.171	2.928	19.298	3.382	17.154	5.292	52.623	11.602
2012	13.224	2.637	38.132	3.472	19.072	5.831	70.428	11.940
2013	12.686	4.008	21.090	3.757	35.847	5.772	69.623	13.537
2013-11	10.886	3.468	21.235	3.617	32.948	5.092	65.069	12.177
2014-11	10.947	2.350	20.234	3.991	18.173	4.962	49.354	11.303
1984-89	1.469	517	3.082	0	4.228	13.566	8.779	14.083
1990-99	7.717	2.202	14.259	6.264	29.781	35.690	51.757	44.156
2000-09	90.557	13.003	40.673	28.487	132.408	58.459	263.638	99.949
1984-02	14.602	3.708	16.732	12.189	53.651	63.973	84.985	79.870
2003-13	136.280	24.454	139.419	36.322	211.500	66.144	487.199	126.920
1984-13	150.882	28.162	156.151	48.511	265.151	130.117	572.184	206.790

Kaynak: TCMB verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Türkiye bu dış kaynaklara doğal olarak bir kazanç imkânı sunmaktadır. Nitekim sadece 2014 yılının ilk 11 ayında yabancı doğrudan yatırımlar 2,3 milyar Dolar, yabancı portföy yatırımcıları 3,9 milyar Dolar kazanç transferi yaparken yine yabancılardan kullanılan borçlar karşılığında 4,9 milyar Dolar faiz ödemesi yapılmıştır. Tablo 34'de dönemler itibariyle dışarıya ödenen kaynaklar verilmiştir.

Buradan görülebileceği gibi Türkiye'ye 1984-2013 döneminde gelen 572 milyar Dolar'lık yabancı kaynağın 487 milyar Dolar'ı 2003 sonrası dönemde gerçekleşmiştir. 1984-2013 döneminde yabancılara ödenen 206 milyar Dolar'lık kazancın 126 milyar Dolar'lık bölümü de bu dönemde ödenmiştir.

Bu veriler yabancıların 2003 sonrası dönemde Dolar bazında yaklaşık yüzde 26, 1984 sonrası dönemde ise yüzde 36 oranında kazanç elde ettikleri anlamına gelmektedir. Kanımızca Dolar bazında cari büyüme hızının oldukça üstündeki bu getiri oranlarını Türkiye'nin daha uzun süre ödeyebilmesi olası değildir.

2.2.5.3. ULUSLARARASI YATIRIM (DÖVİZ) POZİSYONU

Dışa açılma ve küresel likidite bolluğunun Türkiye ekonomisine etkilerinin görülebileceği bir alan da uluslararası yatırım pozisyonundaki gelişmelerdir. Merkez Bankası verilerine göre Türkiye'nin 2014 yılı Ekim ayı sonu itibariyle 233 milyar Dolar düzeyinde yabancı varlığı, 647 milyar Dolar da yükümlülüğü bulunmaktadır. Dolayısıyla bu tarihte döviz pozisyonu 414 milyar Dolar açık vermiştir. Bu durum ülkenin taşıdığı kur riskinin büyüklüğünü de ortaya koymaktadır.

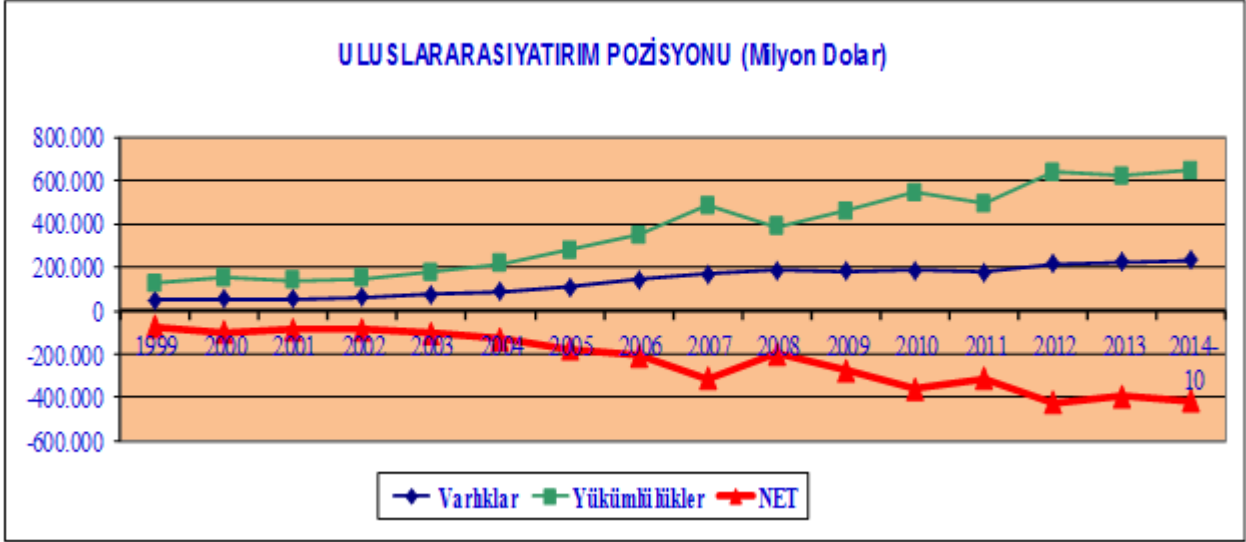
TABLO 35: ULUSLARARASI YATIRIM POZİSYONU

(Milyon ABD Doları)		2013	2014 Q1	2014 Q2	2014 Q3	2014 Ekim
Uluslararası Yatırım Pozisyonu, net		-393.969	-383.428	-427.882	-390.175	-414.569
A.	Varlıklar	225.959	222.035	229.445	232.018	233.091
1.	Doğrudan Yatırımlar	33.760	34.803	35.884	37.934	38.208
2.	Portföy yatırımları	868	1.044	1.293	1.307	1.307
2.1	Hisse senetleri	225	270	271	218	218
2.2	Borç senetleri	643	774	1.022	1.089	1.089
3.	Diğer yatırımlar	60.327	60.101	58.744	60.946	61.288
3.1	Diğer His. Sen. ve Katılım Pay.	1.408	1.416	1.411	1.362	1.367
3.2	Efektif ve Mevduatlar	40.221	38.989	38.363	39.080	39.423
3.3	Krediler	4.113	4.227	4.216	5.910	5.986
3.4	Ticari Krediler	13.056	13.940	13.224	13.064	12.982
3.5	Diğer Varlıklar	1.529	1.529	1.530	1.530	1.530
4.	Rezerv varlıklar	131.004	126.087	133.524	131.831	132.288
B.	Yükümlülükler	619.928	605.463	657.327	622.193	647.660
1.	Doğrudan Yatırımlar	149.703	141.635	163.404	146.216	159.526
1.1	Sermaye	143.036	134.900	157.213	140.101	153.401
1.2	Diğer sermaye	6.667	6.735	6.191	6.115	6.125
2.	Portföy yatırımları	167.746	164.053	188.828	178.377	189.219
2.1	Hisse senetleri	52.334	52.976	62.301	54.834	60.972
2.2	Borç senetleri	115.412	111.077	126.527	123.543	128.247
3.	Diğer yatırımlar	302.479	299.775	305.095	297.600	298.915
3.1	Efektif ve Mevduatlar	53.172	50.411	51.743	50.399	51.173
3.2	Krediler	215.162	217.517	220.172	214.025	214.941
3.3	Ticari Krediler	32.668	30.367	31.699	31.750	31.381
3.4	SDR Tahsisatları	1.477	1.480	1.481	1.426	1.420

Kaynak: TCMB

Bu veriler Türkiye'nin özellikle 2000'li yıllarda gelirinin çok üzerinde harcama ve tüketim yapabilmesinin arkasındaki önemli bir faktörü açıklamaktadır. Aşağıdaki grafikten görüldüğü gibi 1999 sonrası dönemde dış yükümlülükler ve buna bağlı olarak döviz pozisyonu açığı düzenli ve yüksek oranda artmıştır.

Bu durumun daha da belirgin hale geldiği 2008 küresel finans krizi sonrasında başta ABD olmak üzere gelişmiş ülkelerin uyguladığı genişletici para politikaları sonucunda piyasaya verilen likiditeden Türkiye'nin de "faydalandığı" anlaşılmaktadır. Ancak bu faydalanma yatırım ve üretim artışından çok tüketim artışı şeklinde olmuş, yani kullanılan dış kaynaklar kendilerini finanse edecek alanlara yeterince yönelebilmemiştir.

Kısaca ifade etmek gerekirse; Türkiye küresel likidite bolluğundan yatırım ve üretim kapasitesini artırmaktan daha çok yurtiçi tüketimi artırmak için faydalanmış, gelecek yıllara büyük oranlı dış borç stoku ve kur riski aktarmıştır.

2.2.5.4. DÖVİZ KURLARI

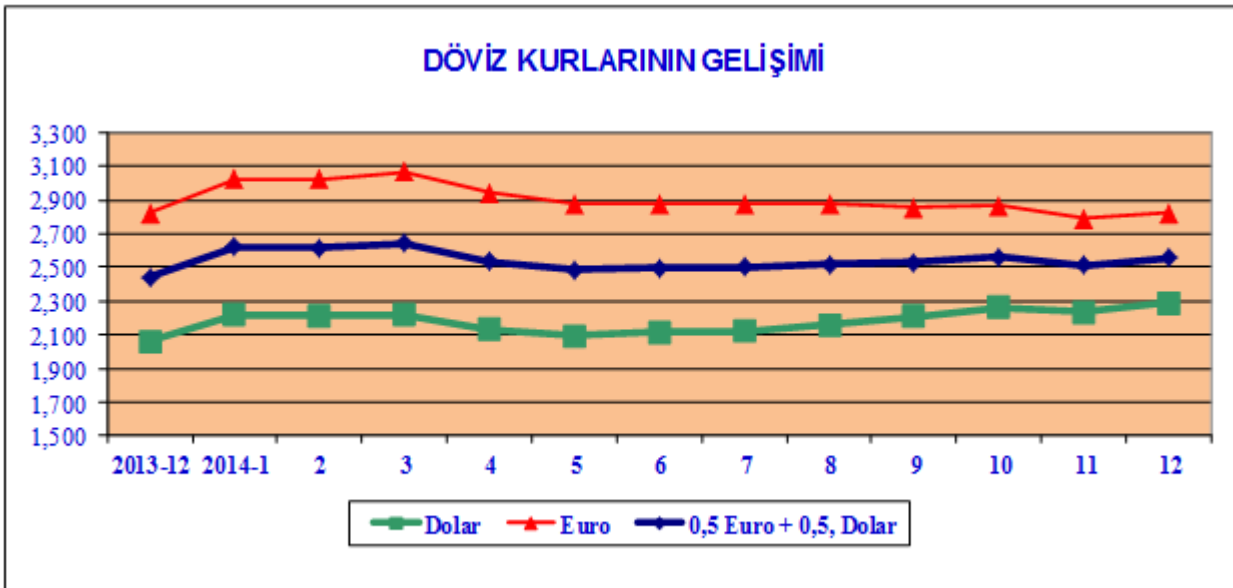
Dış girdi bağımlılığı ve Dolarizasyon oranı oldukça yüksek, 2014 yılı Ekim ayı sonu itibariyle 414 milyar Dolar döviz pozisyonu açığı bulunan Türkiye'de ekonomik birimler için döviz kurlarındaki gelişmeler son derece büyük önem taşımaktadır. Tablo 36'dan görülebileceği gibi, döviz kurları yılın ilk aylarında iç siyasi-hukuki gelişmelere bağlı olarak yıllık bazda yüzde 25-30 bandında artış göstermiştir. Yerel seçimlerin ardından politik istikrar algısının güçlenmesine bağlı olarak dış kaynak girişinin yeniden başlamasıyla bu artışlar gerilemiştir.

TABLO 36: DÖVİZ KURLARINDA GELİŞMELER

Aylar	Dolar	Yıllık değişme%	Euro	Yıllık değişme%	Euro/Dolar	Yıllık değişme%	0,5 Euro + 0,5, Dolar	Yıllık değişme%
2013-12	2,060	15,5	2,821	20,6	1,369	4,4	2,440	18,4
2014-1	2,219	25,5	3,024	28,9	1,363	2,7	2,622	27,4
2	2,215	24,9	3,022	27,4	1,365	2,0	2,618	26,3
3	2,220	22,7	3,069	30,7	1,382	6,5	2,644	27,3
4	2,129	18,4	2,941	25,8	1,381	6,2	2,535	22,6
5	2,093	14,7	2,877	21,5	1,375	5,9	2,485	18,5
6	2,118	11,7	2,878	15,1	1,359	3,1	2,498	13,6
7	2,121	9,7	2,879	14,0	1,358	3,8	2,500	12,1
8	2,160	10,4	2,879	10,6	1,333	0,1	2,520	10,5
9	2,206	9,2	2,853	5,9	1,293	-3,0	2,529	7,4
10	2,260	13,5	2,867	5,6	1,268	-7,0	2,564	8,9
11	2,236	10,5	2,790	2,1	1,248	-7,6	2,513	5,7
12	2,290	11,2	2,824	0,1	1,233	-9,9	2,557	4,8

Kaynak: TÜİK

2014 yılı Aralık ayı sonunda yıllık bazda Dolar yüzde 11,2, Euro binde bir, yarım Dolar ve yarım Euro'dan oluşan döviz sepeti ise yüzde 4,8 oranında artış kaydetmiştir. 2014 yılı enflasyon oranlarıyla birlikte değerlendirildiğinde TL'nin Euro ve döviz sepeti karşısında değer kazandığı, Dolar karşısında ise değer kaybettiği anlaşılmaktadır.

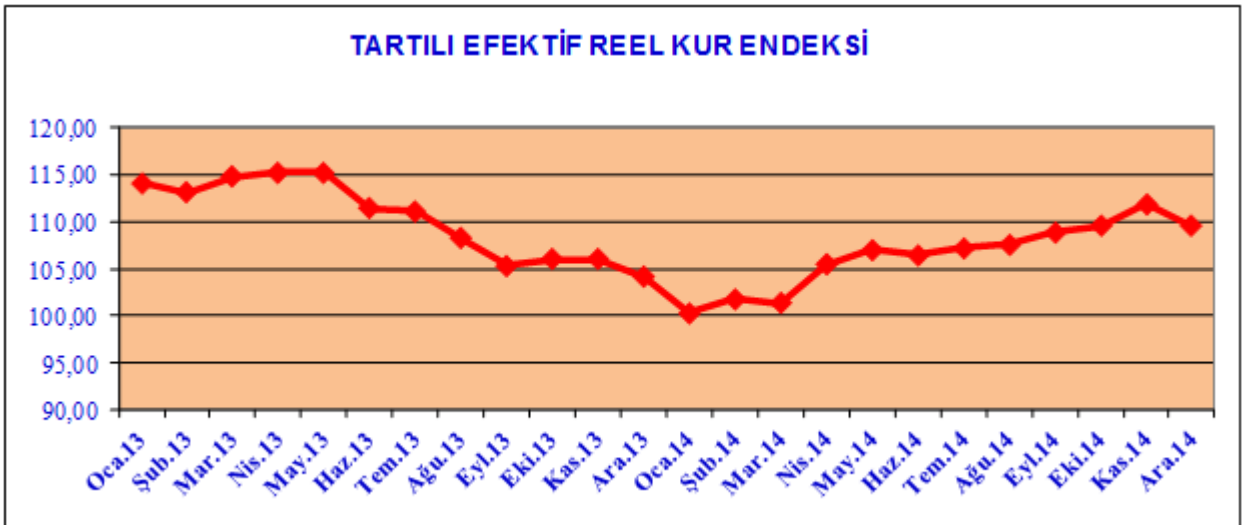

2014 yılında Euro/Dolar paritesindeki gelişmeler incelendiğinde özellikle yılın ikinci yarısında Euro'nun Dolar karşısında önemli oranda değer kaybettiği görülmektedir. Nitekim Aralık ayı sonu itibariyle parite yaklaşık yüzde 10 oranında düşmüş, yani Euro Dolar karşısında bu düzeyde değer kaybetmiştir. 2015 yılında da devam etmesi beklenen bu eğilim dış gelirleri daha çok Euro, dış ödemeleri ise daha çok Dolar bazında olan Türkiye açısından olumsuz bir gelişmeyi ifade etmektedir.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) tarafından hesaplanan reel efektif döviz kuru (REK) endeksleri ülkemiz fiyat düzeyinin dış ticaret yaptığımız ülkelerin fiyat düzeylerine oranının ağırlıklı geometrik ortalaması alınarak hesaplanmaktadır. Reel efektif kurun artışı TL'nin reel olarak değer kazandığını, diğer bir anlatımla Türk mallarının yabancı mallar cinsinden fiyatının arttığını göstermektedir.

Başta sanayiciler olmak üzere reel sektör açısından özellikle ÜFE'ye dayalı REK endeksindeki gelişmeler rekabet gücü açısından önem taşımaktadır. Aşağıdaki grafikten görülebileceği gibi 2013 yılı Haziran ayından sonra, yani Fed'in likidite genişlemesini azaltacağını açıklamasının ardından, TL değer kaybetmeye başlamış ve bu eğilim 2014 yılı Ocak ayına kadar devam etmiştir.

Bu tarihten sonra 2014 yılının Kasım ayına kadar ise TL değer kazanmıştır ve yılsonunda yıllık bazda değer artışı yüzde 5 olmuştur. Yılın son ayında ise bu döviz sepeti karşısında TL'nin değer kaybına uğradığı görülmüştür. Reel kurlarda böylesi büyük oranlı dalgalanmanın yaşandığı bir ülkede üretici, özellikle de ihracatçı olmak oldukça zorlu bir konumda olmak anlamına gelmektedir.

Türkiye'de 2013 ve 2014 yıllarında döviz kurlarında gerek nominal gerek reel olarak önemli dalgalanmalar yaşanmıştır. Küresel risklerin arttığı ve Euro'nun Dolar karşısında daha fazla değer kaybetmesinin beklendiği 2015 yılı ihracatçılar ve ithalatçılar açısından yine oldukça zorlu bir yıl olacaktır. Merkez Bankasının faiz politikasının kurlar üzerindeki etkisinin sıcak para hareketleri yoluyla çok önemli olacağı bu yılda açık pozisyona düşülmemesine özel önem verilmesi gerekmektedir.

2.2.6. KAMU KESİMİ DENGESİ

2014 yılında kamu kesiminde bütçe, bütçe finansmanı, borç stoku ve faizler boyutunda yaşanan gelişmeler izleyen başlıklarda değerlendirilmiştir.

2.2.6.1. BÜTÇE DENGESİ

Bütçede 2014 yılında yaşanan gelişmeler Tablo 37’de verilmiştir. Buradan görüldüğü gibi bu yıl devletin elde ettiği toplam gelir yüzde 9,3, vergi gelirleri ise yüzde 8,1 oranında artmıştır. Bu veriler toplam bütçe ve vergi gelirlerinin başlangıç hedeflerinin biraz üzerinde gerçekleştiğine işaret etmektedir. Bununla birlikte 2014 yılında gerçekleşen enflasyon oranları ile (yüzde 8,17 ve gerçekleşmesi beklenen büyüme hızı (yüzde 3) dikkate alındığında vergi hâsılatında reel olarak gerileme yaşandığı anlaşılmaktadır.

TABLO 37: MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇESİ (Milyon TL)

(Milyon TL)	2013	2014		DEĞİŞİM 2014/2013	
	GERÇ.	HEDEF	GERÇ.		G. ORANI
Bütçe Giderleri	408.225	436.433	448.424	102,7	9,8
Faiz Hariç Giderler	358.239	384.433	398.517	103,7	11,2
Personel Giderleri	96.235	109.969	110.370	100,4	14,7
Sosyal Güv.Kur. Devlet Primi	16.306	18.875	18.926	100,3	16,1
Mal ve Hizmet Alımları	36.386	37.590	40.691	108,2	11,8
Cari Transferler	148.743	163.554	162.327	99,2	9,1
Sermaye Giderleri	43.767	36.689	48.001	130,8	9,7
Sermaye Transferleri	7.666	6.518	7.683	117,9	0,2
Borç Verme	9.135	7.645	10.518	137,6	15,1
Yedek Ödenekler	0	3.593	0	0,0	
Faiz Harcamaları	49.986	52.000	49.907	96,0	-0,2
Bütçe Gelirleri	389.682	403.175	425.758	105,6	9,3
Genel Bütçe Gelirleri	375.564	392.968	409.191	104,1	9,0
Vergi Gelirleri	326.169	348.353	352.437	101,2	8,1
Teşebbüs ve Mülkiyet Geliri	14.312	8.140	16.119	198,0	12,6
Özel Gelirler ile Bağışlar ve Yardımlar	1.096	1.556	1.891	121,5	72,6
Faizler, Paylar ve Cezalar	23.651	26.026	28.294	108,7	19,6
Sermaye Gelirleri	10.105	8.750	9.548	109,1	-5,5
Alacaklardan Tahsilat	231	142	902	633,7	291,2
Özel Bütçeli İdarelerin Öz Gelirleri	11.445	7.223	13.419	185,8	17,3
Düzen. Ve Denet. Kurumların Gelirleri	2.673	2.984	3.148	105,5	17,8
Bütçe Dengesi	-18.543	-33.258	-22.666	68,2	-22,2
Faiz Dışı Denge (Maliye Tanımlı)	31.443	18.742	27.242	145,4	-13,4

Kaynak: Maliye Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığı

2014 yılı bütçesindeki harcama kalemlerinde yaşanan gelişmeler incelendiğinde; faiz harcamalarının binde 2 oranında gerilediği, faiz dışı harcamaların ise yüzde 11,2 oranında arttığı görülmektedir. Harcamalar içinde en büyük payı 162 milyar TL ile cari transferler oluştururken, bunu 110 milyar TL ile personel harcamaları ve yaklaşık 50 milyar TL ile faiz harcamaları izlemektedir. 2014 yılında yatırım niteliğindeki harcamalar için 48 milyar TL kaynak ayrılmıştır.

2014 yılında bütçe açığı 2013 yılına göre yüzde 22 oranında gerilemiş ve 22 milyar TL olmuştur. Buna bağlı olarak da faiz dışı fazla 18 milyar TL'den 27 milyar TL'ye yükselmiştir. Diğer taraftan Tablo 38'den görülebileceği gibi 2014 yılında toplam vergi gelirleri yüzde 8,1, gelir vergisi tahsilâtı yüzde 15,9, kurumlar vergisi tahsilâtı yüzde 11 oranında artmıştır. Ayrıca dâhilde alınan KDV tahsilâtı sadece binde 3, ithalattan alınan KDV tahsilâtı yüzde 2,6, ÖTV tahsilâtı ise yüzde 6,6 oranında artmıştır. Bu veriler 2014 yılında ekonomide görülen yavaşlamanın bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

TABLO 38: VERGİ GELİRLERİNİN DAĞILIMI

(Milyon TL)	2013	2014			
	GERÇ.	HEDEF	GERÇ.	GERÇ. %	ARTIŞ
MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇESİ	389.682	403.175	425.758	105,6	9,3
VERGİ GELİRLERİ	326.169	348.353	352.437	101,2	8,1
GELİR, KAR VE SER. KAZANÇ. ÜZ. ALINAN	92.749	101.863	106.204	104,3	14,5
GELİR VERGİSİ	63.761	70.768	73.899	104,4	15,9
-Beyana Dayanan Gelir Vergisi	3.084	3.408	3.034	89,0	-1,6
-Basit Usulde Gelir Vergisi	305	331	298	90,0	-2,4
-Gelir Vergisi Tevkifatı	58.779	65.316	68.847	105,4	17,1
-Geçici Gelir Vergisi	1.593	1.712	1.721	100,5	8,0
KURUMLAR VERGİSİ	28.988	31.095	32.304	103,9	11,4
-Beyana Dayanan Kurumlar Vergisi	2.075	1.044	601	57,6	-71,0
-Kurumlar Vergisi Tevkifatı	153	208	189	91,2	24,0
-Geçici Kurumlar Vergisi	26.760	29.843	31.514	105,6	17,8
MÜLKİYET ÜZERİNDEN ALINAN	7.693	9.027	8.215	91,0	6,8
VERASET VE İNTİKAL VERGİSİ	340	400	428	107,2	26,0
MOTORLU TAŞITLAR VERGİSİ	7.353	8.627	7.787	90,3	5,9
D.ALINAN MAL VE HİZ.ALINAN	134.855	141.534	142.089	100,4	5,4
DAHİLDE ALINAN KDV	37.995	39.626	38.121	96,2	0,3
ÖZEL TÜKETİM VERGİSİ	85.462	89.391	91.074	101,9	6,6
-Petrol ve Doğalgaz Ürünlerine İlişkin	45.158	47.078	45.628	96,9	1,0
-Motorlu Taşıtlar Araçlarına İlişkin	10.565	11.009	12.851	116,7	21,6
-Kolalı Gazoz, Alkollü İç. ve Tüt. Mam.	26.822	28.193	29.224	103,7	9,0
Alkollü İç.	5.196	5.882	5.889	100,1	13,3
Tüt. Mamül	21.327	21.971	23.024	104,8	8,0
Kolalı Gazoz	299	340	311	91,4	3,7
-Dayanıklı Tüketim ve Diğer Mal. İlişkin	2.916	3.111	3.371	108,4	15,6
- 6111 S.K. Kap. Tahsil Olunan Özel Tük.Ver.	0	0	0		
BANKA VE SİGORTA MUAM. VERGİSİ	6.160	7.131	7.486	105,0	21,5
ŞANS OYUNLARI VERGİSİ	692	754	768	101,9	11,0
ÖZEL İLETİŞİM VERGİSİ	4.545	4.632	4.640	100,2	2,1
DAHİLDE AL. D. MAL VE HİZMET VERGİLERİ	0	0	0		
ULUSLARARASI TİC. VE MUAM. ALINAN	68.269	70.512	71.119	100,9	4,2
GÜMRÜK VERGİLERİ	5.409	5.567	6.541	117,5	20,9
İTH. ALINAN KATMA DEĞER VERGİSİ	62.727	64.820	64.388	99,3	2,6
DİĞER DİŞ TİCARET GELİRLERİ	133	125	190	152,2	43,0
DAMGA VERGİSİ	9.416	10.384	10.324	99,4	9,6
HARÇLAR	12.948	14.964	14.482	96,8	11,9
BAŞKA YERDE SNF.MAYAN D. VERGİLER	240	70	3	3,7	-98,9
DİĞER GELİRLER	63.513	54.822	73.321	133,7	15,4

Kaynak: Maliye Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığı

Türkiye'de devlet bütçesinin durumunu daha iyi analiz edebilmek açısından harcama kalemlerinin de detaylarına bakmak faydalı olacaktır. Nitekim Tablo 39'dan görülebileceği gibi 448 milyar TL'lik 2014 yılı bütçesinden yatırımlara (sermaye giderleri) ayrılan pay sadece 48 milyar TL'dir. Bunun yanında personel harcamaları ile mal ve hizmet alımları dışında kalanlar transfer harcamalarına gitmektedir. Bu haliyle bütçe adeta bir yardım ve faiz ödeme bütçesine dönüşmüştür.

Kuşkusuz sosyal devletin gereği olarak bazı harcamaların yapılması gerekmektedir. Ancak ciddi altyapı eksiklikleri bulunan eğitim ve sağlık alanında yapılması gereken çok iş bulunan bir ülkede yardımlarda doz aşımına düşülmesi uzun vadede önemli sorunlar yaratacaktır. Bu sorunların en önemlisi de ahlaki tehlikedir.

Nitekim Türkiye'de hatırı sayılır sayıda insanın devletin verdiği desteklerden yararlanmaya devam etmek için çalışmadığı veya kayıtdışı çalışmayı tercih ettiği ifade edilmektedir. Bilindiği gibi ihtiyaç sahibi konumda olmak ile çalışma istek ve motivasyonunun kırılmaması arasında insan doğası gereği hassas bir denge vardır.

Bugüne kadar uygulamada kullanılan yardımların bu dengeyi çalışma istek ve motivasyonunun kırılması lehine değiştirdiği görülmektedir. Dün arazi başına doğrudan gelir yardımı alan çiftçilerin bazılarının üretimden vazgeçmeleri örneğinde olduğu gibi bugün de farklı kanallardan aynı ve nakdi destek alan bazı insanların çalışmaktan vazgeçmesi mümkündür.

Kuşkusuz temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamayacak düzeyde engeli olan insanlara yardım yapmak sosyal devletin önemli bir görevidir. Ancak, çalışabilir durumda olan insanlara, iş kapısı açacak niteliklerin kazandırılması ve de yatırımların artması yoluyla yeni istihdam imkânlarının yaratılması yerine yardımlarla yaşanabilir bir zemin oluşturmak, tembelliği körüklemek her açıdan tehlikeli bir süreçtir. Türkiye bu konuyu ve kullandığı kriter ve yöntemleri bir kez daha gözden geçirmek durumundadır.

TABLO 39: MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇE GİDERLERİNİN DAĞILIMI

(MİLYON TL)	2013	2014			
	GERÇ.	HEDEF	GERÇ.	GERÇ. %	ARTIŞ
Merkezi Yönetim Bütçe Giderleri (A+B)	408.225	436.433	448.424	102,7	9,8
A) Faiz Hariç Bütçe Giderleri	358.239	384.433	398.517	103,7	11,2
1. Personel Giderleri	96.235	109.969	110.370	100,4	14,7
2. SGK'ya Devlet Primi Giderleri	16.306	18.875	18.926	100,3	16,1
3. Mal ve Hizmet Alım Giderleri	36.386	37.590	40.691	108,2	11,8
4. Cari Transferler	148.743	163.554	162.327	99,2	9,1
a) Görev Zararları	4.075	4.270	3.836	89,8	-5,9
b) Hazine Yardımları	79.238	83.277	83.528	100,3	5,4
SGK'ya Hazine Yardımları	2.166	2.300	2.467	107,3	13,9
Sağlık, Emeklilik ve Sos.Yard. Gid.	71.793	77.059	77.294	100,3	7,7
Mahalli İdarelere Hazine Yardımları	2.363	1.260	1.240	98,5	-47,5
Diğer Hazine Yardımları	2.916	2.659	2.527	95,1	-13,3
c) Kar Am. Gütmeyen Kur. Yap. Trans.	1.786	2.013	2.552	126,8	42,9
d) Hane Halkına Yapılan Transferler	3.543	4.340	3.777	87,0	6,6
e) Tarımsal Destekleme Ödemeleri	8.684	9.670	9.148	94,6	5,3
f) Hane Halkına Yapılan Diğer Trans.	4.048	2.924	2.850	97,5	-29,6
g) Sosyal Amaçlı Transferler	5.876	8.137	7.735	95,1	31,6
h) Yurtdışına Yapılan Transferler	1.624	1.744	1.556	89,2	-4,2
i) Gelirden Ayrılan Paylar	39.869	47.180	47.344	100,3	18,8
5. Sermaye(Yatırım) Giderleri	43.767	36.689	48.001	130,8	9,7
6. Sermaye Transferleri	7.666	6.518	7.683	117,9	0,2
a) Yurtiçi Sermaye Transferleri	7.274	5.902	6.750	114,4	-7,2
b) Yurtdışı Sermaye Transferleri	391	617	933	151,4	138,7
7. Borç Verme	9.135	7.645	10.518	137,6	15,1
a) Yurtiçi Borç Verme	7.626	6.997	9.585	137,0	25,7
b) Yurtdışı Borç Verme	1.509	648	933	144,0	-38,2
8. Yedek Ödenekler	0	3.593	0	0,0	
B. Faiz Giderleri	49.986	52.000	49.907	96,0	-0,2

Kaynak: Maliye Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığı

Bütçeye ilişkin veriler ve açıklamalardan yaşanan iki seçime rağmen 2014 yılında bütçe dengelerinde 2013 yılına göre nispi bir iyileşme yaşandığı söylenebilir. Türkiye'nin bütçe dengelerini makul düzeylerde tutması küresel faktörler kaynaklı risk algısının arttığı bir dönemde son derece önem taşımaktadır.

Türkiye'nin rekor cari açık verdiği yıllarda ciddi bir kriz yaşamasını engelleyen en önemli faktörlerin başında bütçe göstergelerinin birçok ülkeye göre sağlıklı olması gelmektedir.

Küresel koşulların çok daha riskli hale geldiği 2015 yılında yaşanacak seçimler nedeniyle bu dengelerin bozulmasına izin verilmemesi gerekmektedir. Aksi halde ödenecek bedel çok yüksek olabilecektir.

2.2.6.2. BÜTÇE NAKİT DENGESİ VE FİNANSMANI

2014 yılı bütçe nakit dengesi ve finansmanına ilişkin veriler Tablo 40'da yer almaktadır. Bu verilere göre bütçe nakit dengesi 2013 yılının 11 aylık bölümünde 355 milyon TL fazla verirken, 2014 yılının aynı döneminde yaklaşık 10 milyar TL açık ortaya çıkmıştır.

Bu açığın finansmanı için devlet içerden (net 10,5 milyar TL) ve dışarıdan (net 7,5 milyar TL) yaklaşık 18 milyar TL yani ihtiyacının ötesinde borçlanmış ve diğer gelirleriyle birlikte kasasındaki parayı 8,4 milyar TL artırmıştır. Bu politikanın gerisinde 2015 yılında yaşanacak genel seçimlere hazırlıklı girmek isteğinin bulunduğu söylenebilir.

TABLO 40: MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇE FİNANSMANI (Milyon TL)

	2012	2013	2013/11	2014/11	Değişim %
Nakit Dengesi	-28.855	-12.372	355	-10.717	-3117,6
Finansman	28.855	12.372	-355	10.717	-3117,6
Dış Borçlanma, Net	4.594	8.012	7.778	7.538	-3,1
Kullanım	16.581	16.692	16.074	19.495	21,3
Ödenen	-11.987	-8.680	-8.296	-11.956	44,1
İç Borçlanma, Net	17.881	16.465	18.835	10.551	-44,0
TL Cinsinden Hazine Bonosu	3.684	-3.684	-3.684	0	-100,0
Satış	3.684	0	0	0	
Ödenen	0	-3.684	-3.684	0	-100,0
TL Cinsinden Devlet Tahvili	17.824	20.149	22.520	10.551	-53,1
Satış	98.215	144.528	136.718	128.340	-6,1
Ödenen	-80.391	-124.378	-114.198	-117.788	3,1
Döviz Cinsinden Devlet Tahvili	-3.627	0	0	0	
Satış	0	0	0	0	
Ödenen	-3.627	0	0	0	
Net Borç Verme (-)	-1.617	-997	-795	-738	-7,1
Borç Verme	152	63	54	69	27,5
Geri Ödeme (-)	1.769	1.060	849	808	-4,9
Özelleştirme Geliri	0	0	0	0	
TMSF Gelir Fazlaları	606	720	718	370	-48,4
Kasa/Banka ve Diğer İşlemler	4.157	-13.822	-28.482	-8.482	-70,2

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Diğer taraftan, 2014 yılında da Hükümetin vadesi bir yıldan az olan Devlet iç borçlanma kâğıtlarını ifade eden Hazine bonosu türünden hiç borçlanmadığı gibi vadesi gelen borçlarını da ödediği görülmektedir.

Devletin hazine bonosu cinsinden borçlarını azaltırken bir yıldan uzun vadeli tahvil cinsinden borçlarını 22,5 milyar TL artırması devletin borçlanma vadesini uzatma imkânı bulunduğunu ve ihtiyacın üzerinde borçlanarak daraltıcı maliye politikası uyguladığını ortaya koymaktadır. Bu politika cari açığın azaltılması amacıyla uyumluluk göstermektedir.

2.2.6.3. KAMU BORÇ STOKU

Tablo 41’de merkezi yönetim borç stokunun gelişimi verilmiştir. Buna göre 2014 yılında da kamu borçları artmaya devam etmiştir. Nitekim kamu iç borç stoku 2014 yılının ilk 11 ayı sonunda, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 2 oranında artarak 405 milyar TL’den 413 milyar TL’ye yükselmiştir.

Aynı dönemde kamunun dış borç stoku ise, kur artışlarının da etkisiyle TL bazında yüzde 9,3 oranında artarak 188 milyar TL’ye ulaşmıştır. Bu gelişmeler sonucu kamunun TL bazında toplam borç stoku, yılın ilk 11 aylık bölümünde yüzde 4,2 oranında artarak, 578 milyar TL’den 602 milyar TL’ye yükselmiştir.

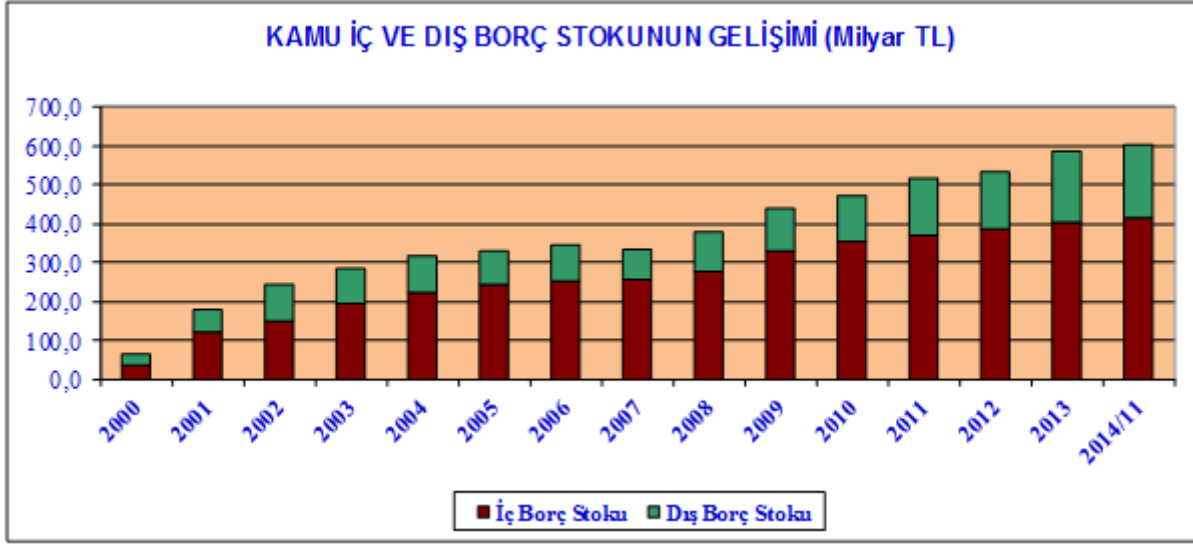
Türkiye’de kamu borç stokunun GSYİH’ya oranı yüzde 37 düzeylerinde bulunmaktadır. Bu düzey birçok ülkeye oranla oldukça düşük olmakla birlikte kamunun borçlarındaki artışı azaltacak uygulamaların gündeme alınması önem taşımaktadır.

TABLO 41: MERKEZİ YÖNETİM TOPLAM BORÇ STOKU

(Milyar TL)	2010	2011	2012	2013	2013/11	2014/11	Değişim %
Toplam	473,6	518,4	532,2	585,8	578,0	602,2	4,2
İç Borç Stoku	352,8	368,8	386,5	403,0	405,4	413,6	2,0
Hazine Bonosu	9,5	0,0	3,7	0,0	0,0	0,0	
Devlet Tahvili	343,3	368,8	382,9	403,0	405,4	413,6	2,0
Dış Borç Stoku	120,7	149,6	145,7	182,8	172,6	188,6	9,3
Uluslararası Tahvil	68,3	87,9	91,3	118,8	112,2	129,2	15,1
Kredi	52,4	61,7	54,4	64,0	60,4	59,4	-1,6
Merkezi Yönetim İç Borç Stokunun Elinde Bulunduranlara Göre Dağılımı							
Toplam	393,8	395,0	437,9	422,2	428,0	457,3	6,8
Yurt İçi Yerleşikler	344,6	326,8	336,2	331,3	332,9	358,6	7,7
Bankacılık Kesimi	247,6	223,8	221,1	211,6	210,8	218,2	3,5
Kamu Bankaları	101,2	94,9	89,0	88,2	86,7	89,3	3,0
Özel Bankalar	120,9	102,3	104,7	96,0	96,1	100,3	4,4
Yabancı Bankalar	21,6	22,4	22,3	23,6	24,0	24,9	3,6
Bank.							
Kalkınma ve Yatırım							
Bank.	3,9	4,3	5,0	3,8	4,1	3,8	-7,3
Banka Dışı Kesim	89,1	95,2	106,7	110,7	112,4	131,1	16,7
Gerçek Kişiler	6,1	6,3	2,9	3,7	2,9	1,9	-33,4
Tüzel Kişiler	67,0	74,1	86,8	87,2	89,1	106,6	19,7
Menkul Kıy. Yat. Fonları	16,0	14,9	17,0	19,8	20,4	22,6	10,7
TCMB	8,0	7,8	8,5	9,0	9,7	9,3	-4,1
Yurtdışı Yerleşikler	49,2	68,2	101,6	90,9	95,2	98,7	3,7

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Merkezi yönetim iç borç stokunun dağılımı incelendiğinde 358 milyar TL’lik bölümün yurtiçi yerleşikler, 98 milyar TL’lik bölümün ise yurtdışı yerleşiklerin elinde olduğu görülmektedir. Bankacılık sektörü ve tüzel kişiler ise kamuyu en fazla finanse eden yurtiçi kuruluşlar olarak dikkati çekmektedir.

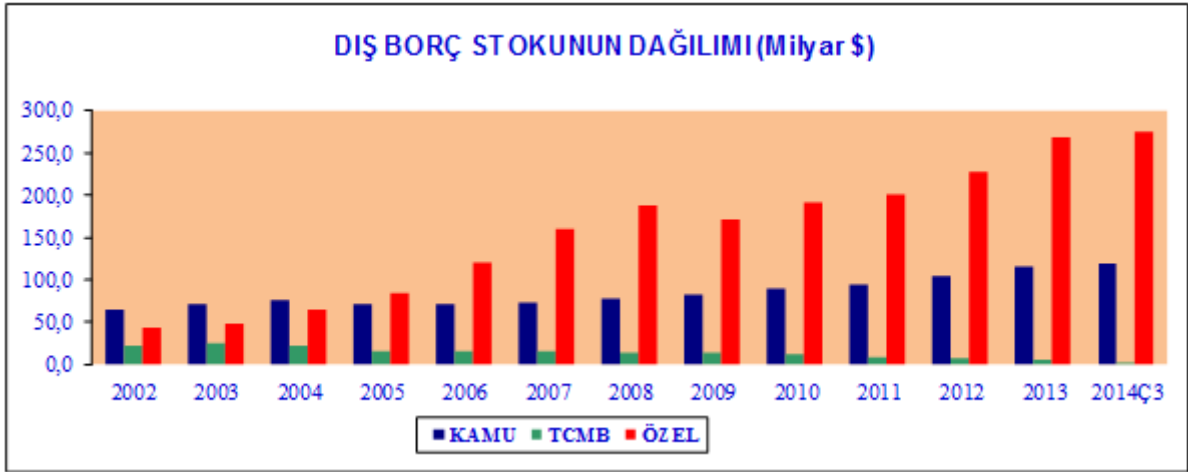
Türkiye'nin dış borç stokuna ilişkin veriler Tablo 42'de sunulmuştur. Buradan görülebileceği gibi, 2013 yılı sonunda 389 milyar Dolar olan toplam brüt dış borç stoku 2014 yılı 3. çeyreği sonunda 396 milyar Dolar'a yükselmiştir. Bu borcun 118 milyar Dolar'lık kısmı kamu, 2,9 milyar Dolar'lık kısmı Merkez Bankası, 275 milyar Dolar'lık kısmı ise özel sektöre aittir.

TABLO 42: TOPLAM DIŞ BORÇ STOKU (Milyar Dolar)

Milyar Dolar	2002	2005	2010	2011	2012	2013	2014Ç3
Türkiye Brüt Dış Borç Stoku (I+II+III)	129,6	170,7	291,9	303,9	339,0	389,5	396,8
Kamu Sektörü Toplam Dış Borç Stoku (I)	64,5	70,4	89,1	94,2	104,0	115,9	118,6
Kısa Vadeli Borçlar	0,9	2,1	4,3	7,0	11,0	17,6	18,9
Uzun Vadeli Borçlar	63,6	68,3	84,8	87,2	92,9	98,3	99,7
TCMB Toplam Dış Borç Stoku (II)	22,0	15,4	11,6	9,3	7,1	5,2	2,9
Kısa Vadeli	1,7	2,8	1,6	1,2	1,0	0,8	0,4
Uzun Vadeli	20,3	12,7	10,0	8,1	6,1	4,4	2,5
Özel Sektör Toplam Dış Borç Stoku (III)	43,1	84,9	191,3	200,3	228,0	268,4	275,2
Kısa Vadeli	13,9	34,0	71,4	73,3	88,2	112,1	112,5
Uzun Vadeli ⁽²⁾	29,2	50,9	119,9	127,0	139,8	156,4	162,7
Türkiye Brüt Dış Borç Stoku	129,6	170,7	291,9	303,9	339,0	389,5	396,8
TCMB Dış Borç Stoku (-)	22,0	15,4	11,6	9,3	7,1	5,2	2,9
Bankacılık Kesimi Dış Borç Stoku (-)	10,4	31,8	81,4	90,2	116,4	154,8	167,2
Bankacılık Sektörü Hariç Dış Borç Stoku (I)	97,2	123,5	199,0	204,4	215,6	229,5	226,6
Parasal Yetkili ve Mevduat Bankaları Varlıkları	9,6	25,9	31,6	30,8	38,5	15,2	8,9
Katılım ve Yatırım Bankaları Varlıkları	-0,8	-1,4	-5,6	-9,2	-12,2	-15,6	-15,6
Parasal Sektör Net Dış Varlıkları (II)	8,8	24,5	26,0	21,7	26,3	-0,3	-6,7
Türkiye Net Dış Borç Stoku (I-II)	88,4	99,0	172,9	182,7	189,3	229,8	233,4

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

2014 yılında borçların vade yapısında önemli bir değişiklik olmamış ve yüzde 33,2'si kısa, yüzde 66,8'i uzun vadeli borçlardan oluşmuştur. Diğer taraftan 2013 yılı sonuna göre 2014 yılı üçüncü çeyreği itibarıyla hem kamu hem de özel sektör dış borç stokunda yaklaşık 7'şer milyar Dolar'lık artış olmuştur.

Türkiye 2014 yılının ilk 11 aylık bölümünde 8,9 milyar Dolar'ı faiz, 34,4 milyar Dolar'ı da anapara olmak üzere 43 milyar Dolar'lık dış borç servisi gerçekleştirmiştir. Anapara ödemelerinin tamamı uzun vadeli borç servisinden oluşurken faiz ödemelerinin 1,1 milyar Dolar'lık bölümü kısa vadeli borçlardan kaynaklanmıştır.

TABLO 43: 2014 YILINDA DIŞ BORÇ SERVİSİ (Ocak-Kasım)

BORÇLUYA GÖRE	2013		2014	
	Anapara	Faiz	Anapara	Faiz
TOPLAM	41.036	8.714	34.483	8.971
A) UZUN VADE	41.036	7.623	34.483	7.800
MERKEZ BANKASI	0	44	0	13
Kredi Geri öd.	0	44	0	13
Tahvil Geri öd.	0	0	0	0
GENEL HÜKÜMET	4.998	3.803	5.840	3.959
Kredi Geri öd.	3.498	607	2.738	547
Tahvil Geri öd.	1.500	3.196	3.102	3.412
BANKALAR	7.514	969	8.158	1.317
Kredi Geri öd.	7.503	653	7.805	842
Tahvil Geri öd.	11	316	353	475
DIĞER SEKTÖR	28.524	2.807	20.485	2.511
Kredi Geri öd.	28.524	2.756	20.445	2.478
Tahvil Geri öd.	0	51	40	33
B) KISA VADE	0	1.091	0	1.171
MERKEZ BANKASI	0	6	0	0
GENEL HÜKÜMET	0	0	0	0
BANKALAR	0	831	0	935
DIĞER SEKTÖR	0	254	0	236

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

2.2.6.4. KAMU BORÇLANMA FAİZLERİ

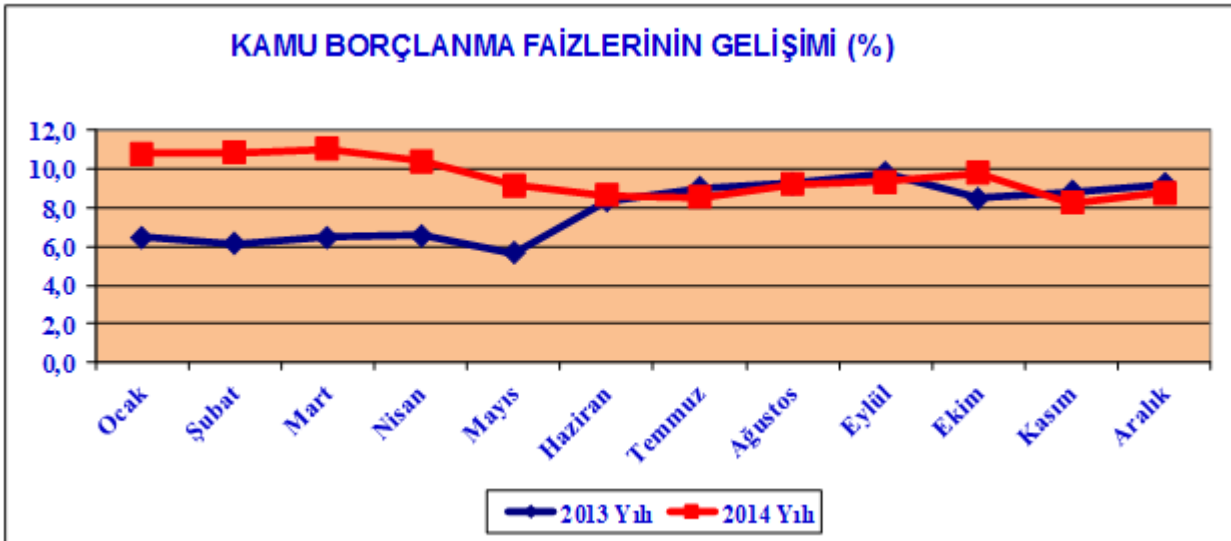
Günümüzde dünya genelinde faizler ve döviz kurları en önemli ekonomik gösterge konumuna gelmiştir. Hükümetlerin kurları kontrol etme gücünün daha sınırlı, faizleri belirleme imkânının ise daha fazla olması nedeniyle ekonomisinde özellikle sermaye çıkışı sorunu yaşayan ülkelerin şok faiz artışları yaptığı görülmektedir. Dolayısıyla günümüzde faizler önemli bir politika değişkeni olma özelliğini korumaktadır.

TABLO 44: HAZİNE İSKONTOLU İHALELERİ YILLIK BİLEŞİK FAİZ ORANLARI

AYLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ocak	56,8	25,5	19,4	14,0	20,4	16,2	16,2	8,8	7,7	10,5	6,5	10,8
Şubat	55,3	24,0	17,6	14,0	18,9	16,7	15,0	8,5	8,7	9,4	6,2	10,9
Mart	59,9	24,4	17,0	13,9	19,8	17,5	14,3	8,7	9,0	9,6	6,5	11,1
Nisan	57,4	23,1	17,2	13,9	19,1	18,3	13,4	9,1	9,0	9,6	6,6	10,4
Mayıs	51,1	28,8	17,3	15,0	18,8	19,6	11,6	9,7	8,8	9,5	5,7	9,2
Haziran	46,0	27,5	15,6	18,1	18,5	21,5	12,1	9,1	9,1	9,1	8,4	8,7
Temmuz	46,1	26,3	16,0	21,5	17,6	20,5	11,0	8,4	9,1	8,0	9,0	8,6
Ağustos	38,7	24,8	16,1	20,5	18,6	18,9	9,5	8,4	8,9	7,9	9,3	9,2
Eylül	32,2	25,4	14,8	21,1	18,3	18,8	9,1	8,1	8,1	7,9	9,8	9,4
Ekim	29,3	22,8	14,6	22,0	16,4	20,6	7,5	7,7	8,4	7,5	8,5	9,8
Kasım	28,6	22,9	14,1	20,9	16,2	21,4	8,5	7,9	10,5	7,2	8,9	8,3
Aralık	27,9	23,1	14,2	21,5	16,5	18,6	9,0	8,0	10,3	5,8	9,2	8,8
Ortalama	46,0	24,7	16,3	18,1	18,4	19,2	11,6	8,5	9,0	8,7	7,9	9,6

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Borçlanma maliyeti açısından önem taşıyan kamu iç borçlanma faizlerinin 2003-2014 dönemindeki aylık gelişimi Tablo 44'de verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi 2013 yılı Mayıs ayında ise yüzde 5,7 ile bu dönemin en düşük düzeyine gerileyen faizler Mayıs ayı sonrasında bir yıllık süreyle yüksek düzeylerde kalmıştır. 2014 yılının Nisan ayından itibaren gerilemeye başlayan faizler yılı yüzde 8,8 ile kapatmıştır. Böylece yıllık ortalama borçlanma faizi yüzde 9,6 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Dünya ekonomisindeki gelişmeler ve 2014 yılı enflasyon verilerinin sunduğu baz etkisi kolaylığı nedeniyle 2015 yılının ilk yarısında faizlerin gerileyeceği söylenebilir. Seçimler nedeniyle artacak siyasi baskıların da bu süreci beslemesi olasılığı yüksektir. Ancak her şeye rağmen Merkez Bankası'nın faiz indirimi ve dozu konusunda çok dikkatli davranması, bumerang etkisi oluşturacak düzeylerde adımlar atmaması gerekmektedir.

2.2.6.5. KAMUDA PERSONEL SAYISI

Türkiye'de devlet bütçesinin adeta bir borç yönetim ve yardım bütçesine dönüştüğü yukarıda ifade edilmişti. Son yıllarda kamuya çok sayıda eleman alımı yapılmıştır. Ayrıca Maliye Bakanlığı 2015 yılında 74 bin kişinin daha işe alınacağını açıklamıştır. Bu gidişle devlet bütçesi faiz ve personel ödemeleri ile SGK'nın açıklarını ancak kapatabilecektir.

TABLO 45: KAMUDA PERSONEL SAYISININ GELİŞİMİ

YIL	KADROLU PERSONEL	SÖZLEŞMELİ PERSONEL	İŞÇİ		GEÇİCİ PERSONEL	DİĞER	TOPLAM	ARTIŞ %
			SÜREKLİ İŞÇİ	GEÇİCİ İŞÇİ				
2007	2.077.699	223.812	375.211	109.286	17.024	122.274	2.925.306	
2008	2.073.070	252.605	403.042	62.706	16.336	110.027	2.917.786	-0,26
2009	2.092.626	302.948	411.371	21.089	16.989	113.828	2.958.851	1,41
2010	2.159.013	301.382	396.614	23.830	18.481	114.292	3.013.612	1,85
2011	2.416.159	169.282	357.613	21.622	21.872	112.589	3.099.137	2,84
2012	2.528.123	178.222	351.960	23.682	20.897	112.573	3.215.457	3,75
2013	2.719.967	105.284	343.932	30.010	20.391	100.000	3.319.584	3,24
2014	2.805.463	120.367	339.778	32.776	23.720	97.500	3.419.604	3,01
ARTIŞ	727.764	-103.445	-35.433	-76.510	6.696	-24.774	494.298	--

Kaynak: Maliye Bakanlığı

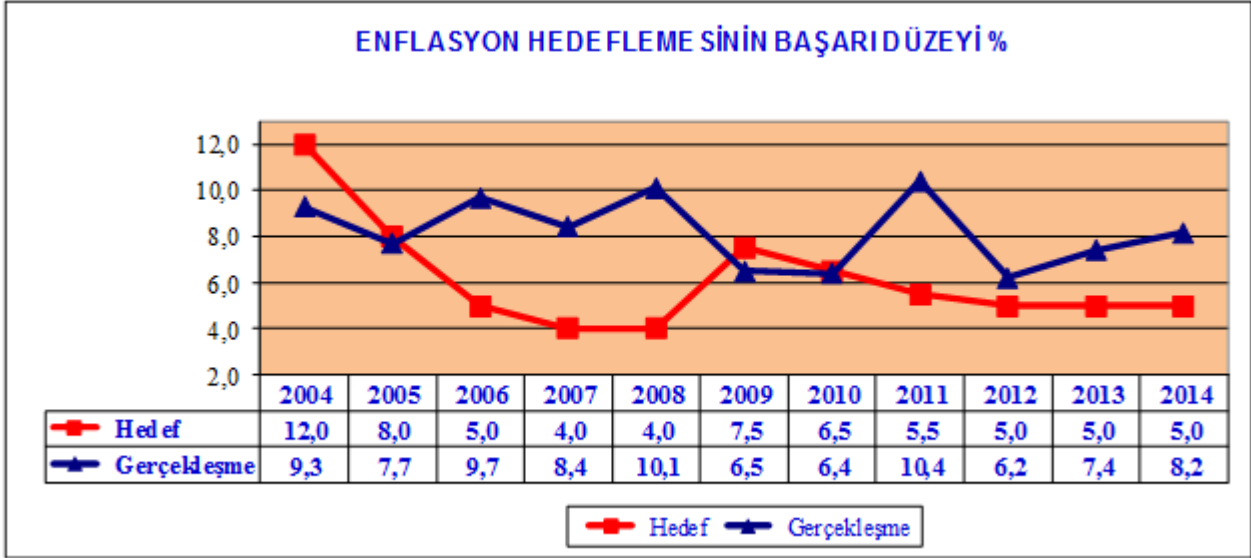
Kuşkusuz kamuda yeterli personel bulunması, kısmi olarak sosyal istihdama yer verilmesi anlaşılabilir bir şeydir. Ancak Tablo 45'den görülebileceği gibi son yedi yılda kamudaki personel sayısının 494 bin kişi artmasına rağmen, kamu hizmetlerinin kalitesinde ve hızında önemli bir artış olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu durum kamuda performans kriterleri oluşturulması ve kariyer sisteminin gözden geçirilmesi gereğine işaret etmektedir.

2.2.7. ENFLASYON

Küreselleşme dozunun sürekli arttığı bir ortamda bir ülke açısından en kritik göstergelerin başında yurtiçi ve yurtdışı nispi fiyatları etkilediği için enflasyon gelmektedir. Enflasyonu yüzde 2-3 gibi kabul edilebilir düzeylere düşüremeyen ülkelerin öncelikle ortaya çıkacak faiz farklılığına, sonrasında da ciddi sermaye hareketlerine ve nihayet dış ticaret açıklarına maruz kalması kaçınılmaz olacaktır. Türkiye'nin sermaye hareketlerini serbestleştirdiği 1989 yılından günümüze kadar geçen sürede yaşadığı krizlerin kök kaynaklarının başında yüksek enflasyon gelmektedir.

Bu gerçeği gören ekonomi yönetimleri 2000'li yıllardan günümüze enflasyonla mücadelede öncelik vermiştir. 25 Nisan 2001 tarihinde Merkez Bankası yasasının değiştirilerek bankanın bağımsız hale getirilmesi, 2006 yılında açık enflasyon hedeflemesine geçilmesi bu mücadelenin önemli adımları olmuştur.

Ancak, henüz enflasyon hedeflenen düzeylere çekilememiştir. Nitekim enflasyon hedefleri ve gerçekleştirmelerini gösteren grafik incelendiğinde bir kaç istisna yıl dışında başarı sağlanamadığı görülecektir. Kanımızca yapısal gerekçeler ortadan kaldırılmadan, ekonomik birimlerin desteği yeterince alınmadan gerçekleştirilen bu mücadelenin başarılı olması oldukça güçtür.

2014 yılında aylık ve yıllık bazda enflasyon verilerinin gelişimi Tablo 46'da verilmiştir. Buna göre 2014 yılında üretici yurtiçi fiyatları endeksindeki (Yİ-ÜFE) gelişmeler incelendiğinde Ocak ayı ile artan kurların etkisiyle enflasyonda ciddi yükseliş yaşanmaya başladığı ve Nisan ayında yıllık enflasyonun en yüksek düzeyine ulaştığı görülmektedir.

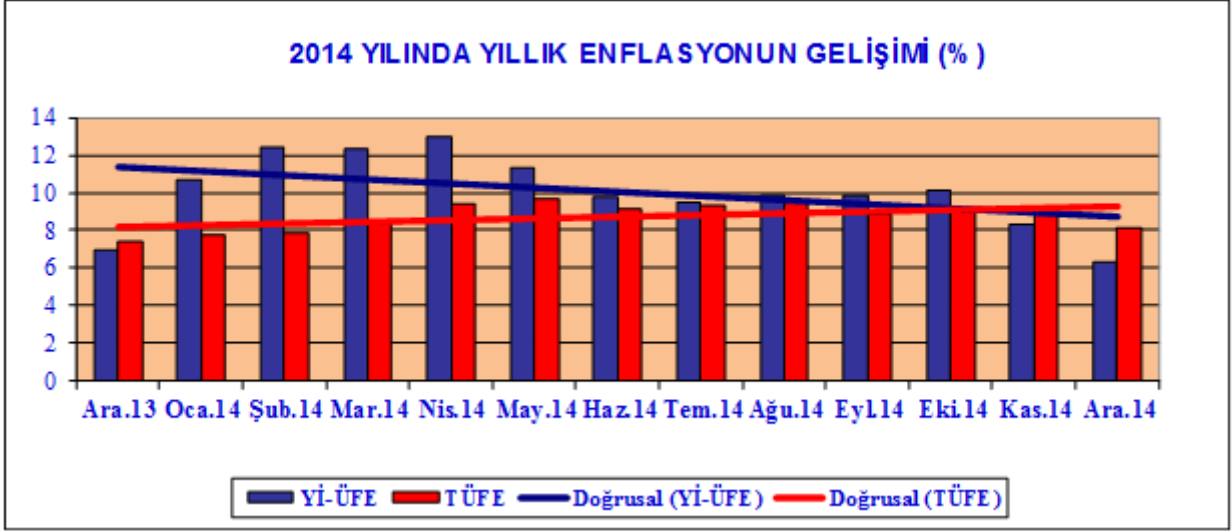
Nisan ayından sonra önce kur artışlarında yavaşlama, yıl sonuna doğru da petrol fiyatlarındaki gerileme yıl sonu enflasyonunu bir önceki yıl düzeyine çekmiştir. Bu arada petrol fiyatlarındaki beklenmedik düzeydeki düşüş olmasaydı ÜFE enflasyonunun yüzde 10'lar düzeyinde kalması olasılığının yüksek olduğu dikkate alınmalıdır.

TABLO 46: 2014 YILI ENFLASYON ORANLARI (%)

Aylar	Yİ-ÜFE		TÜFE	
	Aylık	Yıllık	Aylık	Yıllık
Aralık 2013	1,11	6,97	0,46	7,40
Ocak 2014	3,32	10,72	1,98	7,75
Şubat 2014	1,38	12,40	0,43	7,89
Mart 2014	0,74	12,31	1,13	8,39
Nisan 2014	0,09	12,98	1,34	9,38
Mayıs 2014	-0,52	11,28	0,40	9,66
Haziran 2014	0,06	9,75	0,31	9,16
Temmuz 2014	0,73	9,46	0,45	9,32
Ağustos 2014	0,42	9,88	0,09	9,54
Eylül 2014	0,85	9,84	0,14	8,86
Ekim 2014	0,92	10,10	1,90	8,96
Kasım 2014	-0,97	8,36	0,18	9,15
Aralık 2014	-0,76	6,36	-0,44	8,17

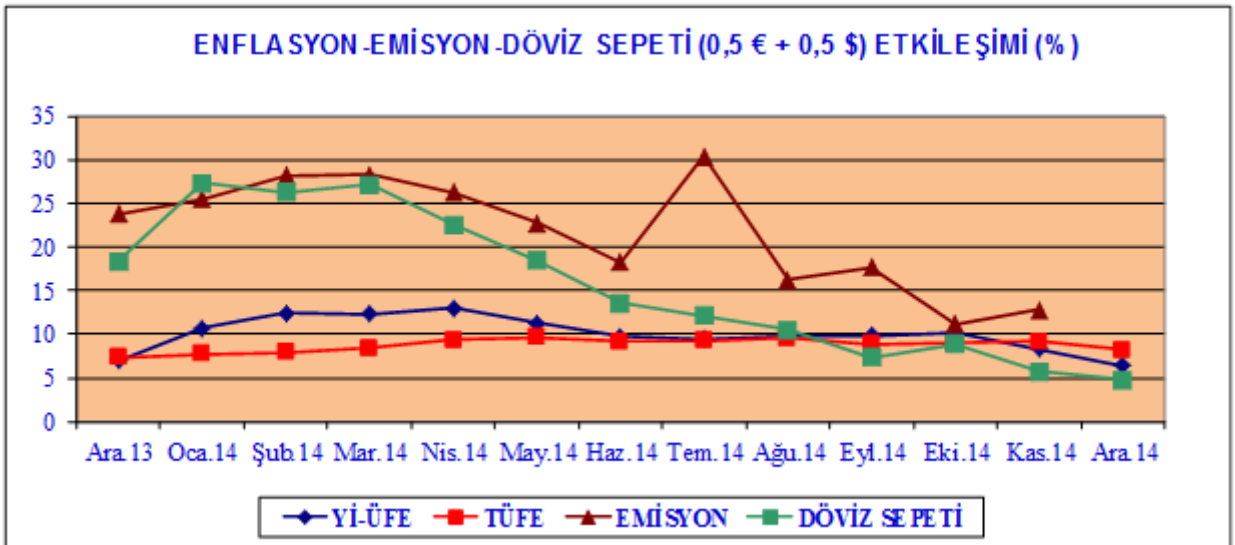
Kaynak: TÜİK

2014 yılında Tüketici Fiyatları Endeksinde (TÜFE) gerçekleşen gelişmeler değerlendirildiğinde; canlı olmayan talep nedeniyle kur artışlarının tüketici fiyatlarına birebir yansıtılmadığı ve enflasyonun yüzde 7-9 bandında bir yatay seyir izlediği görülmektedir. Nitekim TÜFE enflasyonu 2013 yılını yüzde 7,40, 2014 yılını ise yüzde 8,17 düzeyinde kapatmıştır.

Bu veriler yapılan revizyonlara rağmen bu yıl da hedeflerin tutturulamadığını ortaya koymaktadır. Bu gelişmenin gerisinde ise 2014 yılı başında karşılaşılan kur artışları etkili olmuştur. Nitekim Aralık 2013-Aralık 2014 dönemindeki aylık bazda yıllık enflasyon verileri ile yıllık emisyon ve kur artışlarını içeren grafikten bu etkileşim net bir şekilde görülmektedir.

Ayrıca yaptığımız hesaplamalara göre söz konusu dönemde enflasyon göstergelerinin kurlara duyarlılığı emisyonla daha yüksektir. Yine kur artışları ile Yİ-ÜFE arasında TÜFE'ye göre daha güçlü bir korelasyon bulunmaktadır. Bu durum yüksek oranlı dış girdi bağımlılığı nedeniyle kur artışlarının enflasyona geçişinin ÜFE üzerinden daha yoğun olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu veriler ve analizler mevcut dışa bağımlılık düzeyiyle Türkiye'de kurları kontrol etmeden enflasyonun kontrol edilemeyeceğine işaret etmektedir. Kurların da sıcak para hareketlerinin kontrolü sağlanmadan kontrol altında tutulamayacağı dikkate alındığında enflasyonla mücadele için de yapısal ve sistemsel değişime ihtiyaç olduğu ortaya çıkmaktadır.

2.2.8. FİNANSAL YATIRIM ARAÇLARI

Tablo 47'de finansal yatırım araçlarının getirilerine yer verilmiştir. Buna göre yıllık bazda Borsa İstanbul (TÜFE'ye göre yıllık yüzde 9,81) ve Dolar (yüzde 2,7) reel getiri sağlarken mevduat ve Euro yatırımcısına zarar ettirmiştir. Altın, kamu kağıtları ise yatırımcısına kayda değer bir getiri sağlayamamıştır.

TABLO 47: 2014 YILINDA BAZI YATIRIM ARAÇLARININ GETİRİSİ

YATIRIM ARAÇLARI	YILLIK			YILLIK ORTALAMA		
	Nominal	Reel Getiri (%)		Nominal	Reel Getiri (%)	
	Getiri (%)	Yİ-ÜFE	TÜFE	Getiri (%)	Yİ-ÜFE	TÜFE
Mevduat faizi (brüt)	5,09	-1,19	-2,85	5,04	-4,73	-3,50
BIST 100 Endeksi	18,78	11,68	9,81	-3,61	-12,57	-11,45
Amerikan Dolar'ı	11,13	4,48	2,74	14,90	4,22	5,56
Euro	-0,06	-6,04	-7,61	14,84	4,16	5,50
Külçe altın	8,97	2,45	0,74	3,13	-6,46	-5,25
DİBS	9,23	2,70	0,98	7,91	-2,12	-0,86

Kaynak: TÜİK

Diğer taraftan yıllık ortalamalar bazında yani 2013 yılındaki ortalama fiyat ile 2014 yılındaki ortalama fiyat farkı olarak kazanç gelişimleri incelendiğinde sadece Dolar ve Euro'nun reel kazanç sağladığı, diğer tüm finansal araçlarının ise zarar ettirdiği anlaşılmaktadır.

TABLO 48: YATIRIM ARAÇLARININ DÖNEMSEL REEL GETİRİSİ (%)

YILLAR	TÜFE	HAZİNE FAİZİ	MEVDUAT FAİZİ	CUMH. ALTINI	HİSSE SENETLERİ	USD KURU	EURO KURU
2009	6,5	4,9	2,4	31,6	84,6	12,3	-5,3
2010	6,4	1,6	1,4	24,9	23,3	-3,2	-9,4
2011	10,5	-1,6	-2,8	24,7	-27,8	0,7	7,6
2012	6,2	2,5	1,6	-6,2	43,7	-11,4	-1,6
2013	7,4	0,3	0,1	-16,4	-19,3	11,3	16,7
2014	8,2	1,4	0,4	-2,9	16,9	1,0	-12,1
1984-1989	50,9	2,0	4,3	-4,4	58,2	-5,2	--
1990-1999	78,8	16,5	1,2	-5,9	37,3	-2,5	--
2000-2009	20,7	11,7	8,6	9,0	5,6	-6,1	-2,9
2003-2014	9,1	6,5	5,9	7,1	16,9	-5,5	-3,0
1984-2014	43,2	9,6	4,0	0,9	26,3	-3,8	-1,9

Kaynak: TCMB, İMKB, Hazine

Finansal yatırım araçlarının getirilerine Tablo 48 aracılığıyla 1984-2014 dönemini kapsayacak şekilde uzun vadeli olarak bakıldığında tüm alt dönemlerde dövizin kaybettiği görülmektedir. Bu dönemlerde en yüksek ortalama getiriyi borsanın sağladığı, bunu kamu kağıtları ile mevduatın izlediği anlaşılmaktadır.

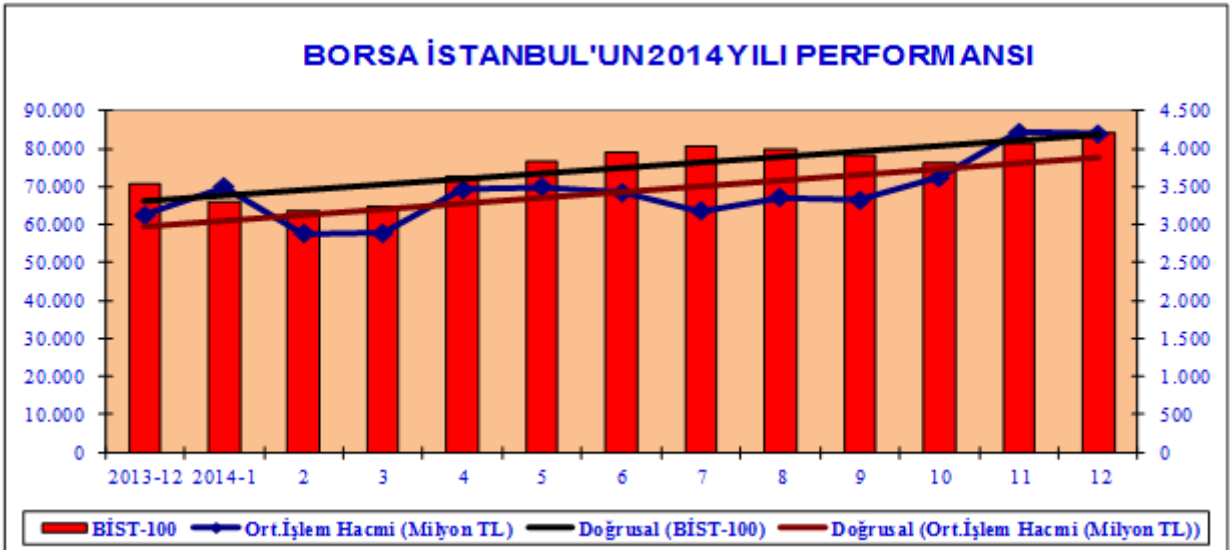
Bu verilerin farkında olan küresel spekülörlerin uygun zamanlarda Türkiye'ye gelmeye, risk gördüklerinde ise kaçmaya devam edecekleri açıktır. Borsa ve faiz yanında düşük kalan döviz kurlarından kazanç elde edebilen spekülörlerin Türkiye ekonomisi dalgalandırmaya devam etmeleri söz konusu olacaktır. Bu çalkantılardan kurtulmanın yolu; güçlü bir sanayi ve reel sektöre sahip olmak, enflasyonu yüzde 1-2 düzeyine çekmek ve yurtiçi tasarrufları artırarak dış kaynak bağımlılığını azaltmaktan geçmektedir.

TABLO 49: BORSA ENDEKSİ VE İŞLEM HACMİNDE GELİŞMELER

	Ortalama Endeks	Ortalama Dolar Bazlı Endeks	Ortalama İşlem Hacmi (Milyon TL)	Ortalama İşlem Hacmi (Milyon Dolar)
2011	60.782	3,64	2.748	1.674
2012	63.649	3,55	2.464	1.375
2013	78.060	4,11	3.268	1.716
2014	75.191	3,44	3.467	1.589
2014-1	66.002	2,98	3.494	1.571
2	63.516	2,87	2.880	1.303
3	64.647	2,91	2.892	1.309
4	72.620	3,41	3.459	1.629
5	76.498	3,66	3.493	1.673
6	79.044	3,74	3.418	1.618
7	80.535	3,80	3.178	1.501
8	79.635	3,69	3.356	1.625
9	78.334	3,55	3.319	1.504
10	76.454	3,39	3.618	1.607
11	81.216	3,64	4.218	1.890
12	84.177	3,68	4.196	1.836

Kaynak: IMKB

Ulusal olduğu kadar küresel ekonomik ve siyasi gelişmelerden de etkilenen borsada 2014 yılında yaşanan gelişmeler aylık bazda Tablo 49'da verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi, 2014 yılında Şubat ve Mart ayları ile Eylül ve Ekim ayları dışında BIST-100 endeksi artış trendi göstermiştir. Bu gelişmede de sıcak para hareketleri önemli bir belirleyen olmuştur.

2014 yılında yaşanan ilgili gelişmeler, borsa endeksinin bulunduğu düzey ve 2015 yılına, özellikle de Fed'in faiz artışı yapmasının beklendiği yılın ikinci yarısına ilişkin beklentiler kısa vadeli borsa yatırımcıları açısından oldukça riskli bir yıla işaret etmektedir.

Bunlara Haziran ayında yapılacak seçimler ve olası sonuçlarının getireceği belirsizlikler de eklenmelidir. Dolayısıyla Borsa İstanbul 2015 yılında oldukça hareketli bir yıl geçirmeye adaydır.

2.2.9. PARA, MEVDUAT VE KREDİLER

2014 yılında para ve bankacılık kesiminde parasal büyüklükler, mevduat ve kredi boyutunda yaşanan gelişmeler izleyen başlıklarda değerlendirilmiştir.

2.2.9.1. PARASAL GELİŞMELER

Tablo 50'den görülebileceği gibi, Merkez Bankası tarafından piyasaya çıkarılan ilave para miktarını ifade eden emisyon 2014 yılında yüzde 13,8 oranında artış göstermiştir.

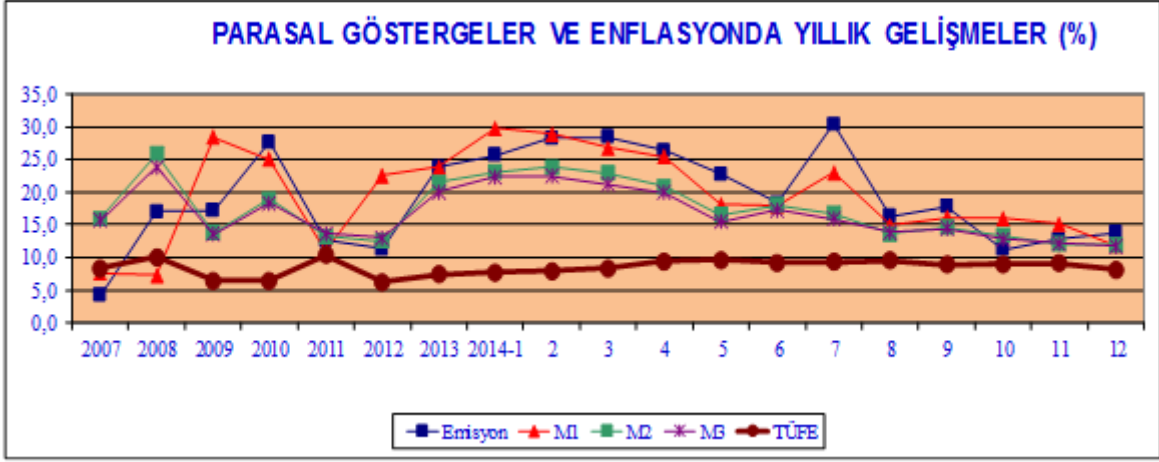
Aynı dönemde dolaşımdaki para ile vadesiz mevduatların toplamından oluşan M1, buna vadeli mevduatlar ve yerleşik olmayanların döviz mevduatının eklenmesiyle bulunan M2 tanımlı para miktarında yüzde 11 düzeyinde artış yaşanmıştır. 2014 yılında enflasyonun yüzde 8, büyümenin yüzde 3 düzeyinde gerçekleşeceği beklentisi dikkate alındığında M1 ve M2'deki artışın bu oranlara paralel geliştiği, emisyon artışının ise biraz daha yüksek olduğu görülmektedir.

TABLO 50: PARASAL BÜYÜKLÜKLER (Milyar TL)

YIL	Milyar TL				Yıllık artış %			
	Emisyon	M1	M2	M3	Emisyon	M1	M2	M3
2010	48,9	133,9	587,8	616,2	27,6	25,1	19,0	18,3
2011	55,1	148,5	665,6	700,5	12,6	10,9	13,2	13,7
2012	61,3	181,9	749,1	792,0	11,3	22,5	12,5	13,1
2013	76,0	225,3	910,1	951,0	23,8	23,9	21,5	20,1
2014	86,5	252,0	1.018,5	1.063,1	13,8	11,8	11,9	11,8
2014-1	75,2	222,8	926,5	970,8	25,6	29,8	23,1	22,3
2	76,4	221,6	930,7	973,0	28,3	29,0	23,9	22,4
3	78,6	229,5	938,1	980,1	28,4	26,9	22,9	21,2
4	79,0	225,5	934,7	979,2	26,4	25,4	20,9	19,9
5	78,5	224,4	927,6	969,1	22,8	18,1	16,5	15,5
6	81,5	238,2	953,1	995,4	18,3	17,9	18,0	17,2
7	92,6	247,7	966,3	1.007,7	30,5	23,0	16,8	15,9
8	86,0	241,9	968,7	1.015,2	16,3	15,0	13,7	13,8
9	88,9	249,8	993,4	1.039,1	17,8	16,1	14,6	14,4
10	87,1	247,4	985,9	1.029,9	11,2	16,0	13,4	12,8
11	84,3	245,5	987,0	1.031,6	12,9	15,1	12,1	12,2
12	86,5	252,0	1.018,5	1.063,1	13,8	11,8	11,9	11,8

Kaynak: TCMB

Diğer taraftan parasal göstergeler ile TÜFE enflasyonunun yıllık artış değerleri arasındaki ilişki aşağıdaki grafikte verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi yıl başında parasal göstergelerdeki artış Tüfe enflasyonunun oldukça üzerinde iken yılsonuna doğru artış oranları birbirine yaklaşmıştır. Parasal genişlemenin yoğun olduğu dönemlerde enflasyonda da bir sıçrama yaşanmaması talebin yavaş seyretmesiyle yakından ilgilidir.

2.2.9.2. MEVDUAT GELİŞMELERİ

Tablo 51'de yer alan mevduat verileri incelendiğinde, 2014 yılında toplam mevduat miktarının 2013 yılına göre yüzde 12,5 oranında artarak 916 milyar TL'ye ulaştığı görülmektedir.

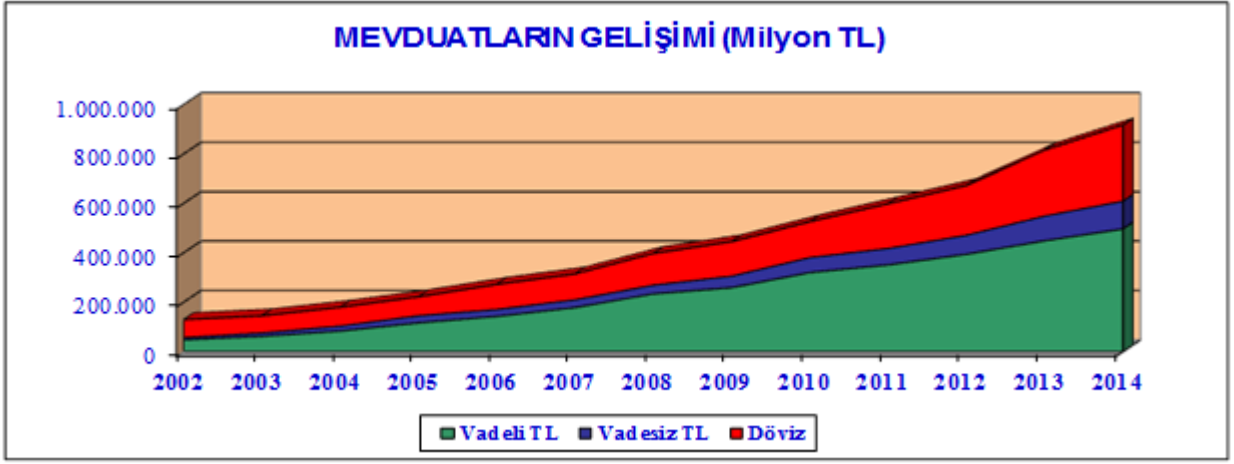
Bu mevduatların yüzde 66'sına karşılık gelen 608 milyar TL'lik bölümü Türk lirası, yüzde 34'üne karşılık gelen 307 milyar TL'si ise döviz mevduatlarından oluşmaktadır. Bu dönemde döviz mevduatları yaklaşık olarak 43 milyar TL, Türk Lirası mevduatları ise 60 milyar TL artış göstermiştir. Böylece mevduatın bileşiminde dövizin payı artmıştır.

TABLO 51: MEVDUAT GELİŞMELERİ (Milyon TL)

YIL	TL				DTH	Pay %	Toplam Mevduat	Değişim %
	Vadeli	Vadesiz	Toplam	Pay %				
2002	47.898	8.711	56.608	43,8	72.769	56,2	129.377	
2003	61.757	13.920	75.677	52,3	68.932	47,7	144.609	11,8
2004	83.220	20.020	103.240	57,6	76.074	42,4	179.314	24,0
2005	116.504	28.687	145.191	65,5	76.440	34,5	221.632	23,6
2006	142.268	28.206	170.474	62,7	101.399	37,3	271.874	22,7
2007	178.150	31.696	209.846	66,8	104.196	33,2	314.042	15,5
2008	233.643	35.159	268.803	67,8	127.823	32,2	396.625	26,3
2009	258.879	46.322	305.201	68,7	139.334	31,3	444.534	12,1
2010	319.965	60.552	380.517	72,4	144.790	27,6	525.307	18,2
2011	350.920	66.379	417.299	69,8	180.689	30,2	597.988	13,8
2012	393.950	76.761	470.711	70,1	200.883	29,9	671.594	12,3
2013	448.620	99.820	548.440	67,3	266.533	32,7	814.973	21,3
2014	496.336	112.344	608.679	66,4	307.856	33,6	916.535	12,5
Artış 2014-13	10,6	12,5	11,0	-1,3	15,5	2,7	12,5	--

Kaynak: TCMB

Tablodaki verilerden ve aşağıdaki grafikten 2014 yılındaki mevduat artışlarının önceki yıllara oranla düşük kaldığı anlaşılmaktadır. Bu gelişmede mevduatların reel getirisinin yani faizlerin enflasyonun altında kalmasının önemli rolü olmuştur. 2014 yılında Türkiye'de faiz konusunda yaşanan tartışmalar ve tasarruf oranlarının artırılması zorunluluğuna ilişkin gerçekler dikkate alındığında 2015 yılında faiz konusunda çok dikkatli davranılması gerektiğine vurgu yapmak gerekmektedir.

2.2.9.3. KREDİ GELİŞMELERİ

2014 yılında kredi hacminde yaşanan gelişmeler Tablo 52'de verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi 2014 yılında toplam kredi hacmi önceki yıla göre yaklaşık yüzde 18 oranında artış göstermiştir. Bu artış 2009 krizi ve Merkez Bankası'nın kredi frenine bastığı 2012 yılından sonraki en düşük artış olmuştur. Diğer taraftan toplam kredi hacmindeki yıllık bazlı artışın yıl başından itibaren sürekli azalması dikkat çekmektedir.

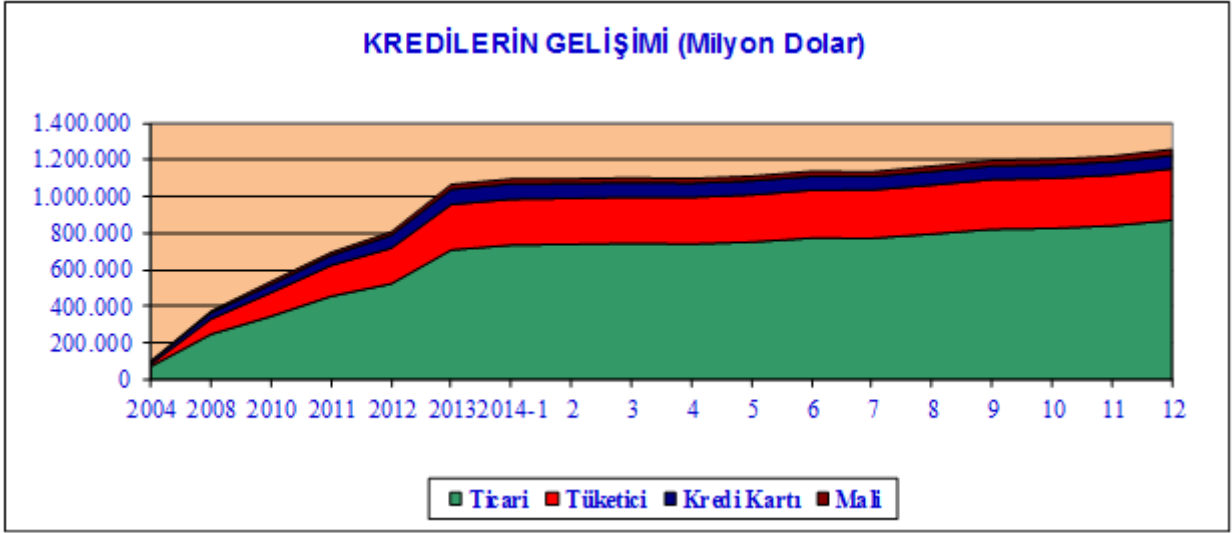
TABLO 52: KREDİ GELİŞMELERİ (Milyon TL)

DÖNEM	Mali Kuruluşlar	Ticari	Tüketici	Kredi Kartı	TOPLAM	Yıllık Artış %
2008	9.872	247.447	83.124	33.419	373.862	29,8
2009	11.118	259.608	93.319	36.465	400.510	7,1
2010	17.301	345.412	129.041	43.582	535.336	33,7
2011	15.300	454.679	168.429	54.987	693.395	29,5
2012	18.236	522.979	194.034	70.435	805.684	16,2
2013	26.625	707.672	248.008	82.406	1.064.711	32,1
2014	33.363	869.169	281.084	72.522	1.256.138	18,0
2014-1	26.602	734.064	250.069	84.149	1.094.884	35,6
2	25.934	738.371	250.564	81.057	1.095.926	33,5
3	26.676	743.469	252.451	78.590	1.101.186	30,0
4	25.751	740.503	253.742	77.180	1.097.176	27,7
5	25.564	750.249	257.549	76.650	1.110.012	22,7
6	27.213	772.606	260.954	75.916	1.136.689	21,5
7	25.049	771.211	263.673	73.876	1.133.809	20,2
8	28.864	794.307	266.724	73.766	1.163.661	18,5
9	29.967	819.993	271.180	74.271	1.195.411	19,2
10	29.996	824.689	273.627	73.872	1.202.184	20,2
11	30.042	839.161	276.633	72.898	1.218.734	18,8
12	33.363	869.169	281.084	72.522	1.256.138	18,0
2014-13 Artış %	25,3	22,8	13,3	-12,0	18,0	--

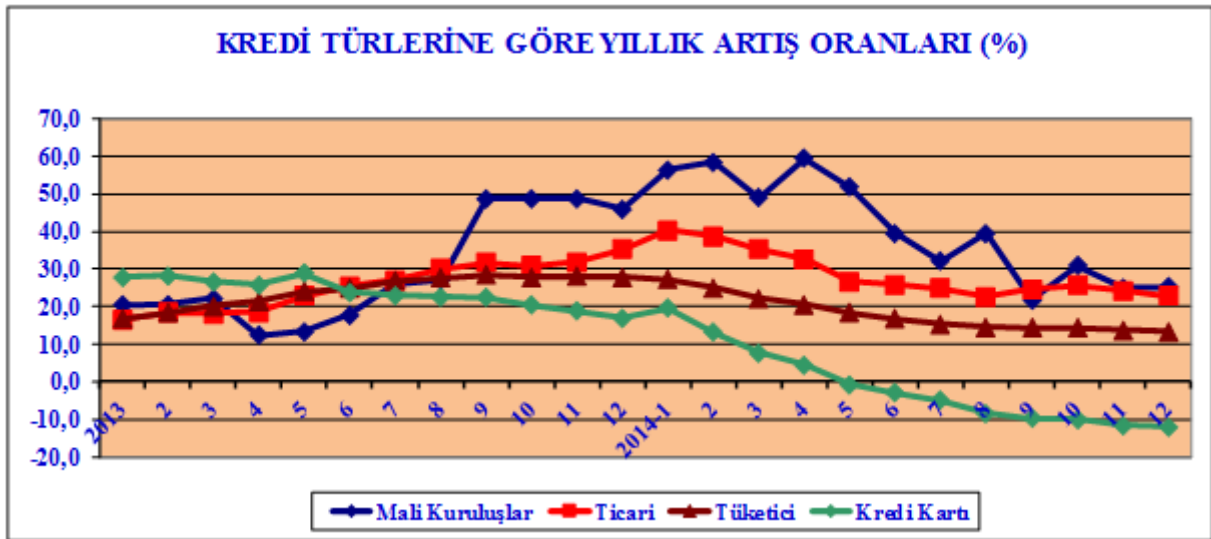
Kaynak: TCMB

Alt gruplar açısından bir değerlendirme yapıldığında, 2014 yılında tüketici kredilerinin yüzde 13,3, ticari kredilerin yüzde 22,8, mali kuruluş kredilerinin yüzde 25,3 oranında büyüdüğü görülmektedir. 2014 yılı Ocak ayında kredi kartlarına taksit yapılmasına alan ve taksit kısıtlaması getirilmesinin ardından kredi kartlarından kullanılanın kredi miktarı yüzde 12 oranında azalmıştır.

Bu durum, 2014 yılında özel tüketim harcamalarındaki büyümenin çok düşük kalmasının gerekçelerinden birini ortaya koymasından önem taşımaktadır.

Kredi türlerine göre yıllık artış oranlarını gösteren grafik incelendiğinde 2014 yılında kredi artışındaki yavaşlamanın en hızlı düzeyde kredi kartları ile tüketici kredilerinde görüldüğü, ticari kredilerdeki artıştaki yavaşlamanın daha ılımlı olduğu, mali kredilerin ise yavaşlamaya oldukça geç uyum sağladığı görülmektedir. Bu eğilimler 2014 yılında borsada görülen yükselişte yabancılar yanında yerli yatırımcıların da etkisi olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 53'de ise 2004-2014 döneminde farklı kategoriler itibariyle tüketici kredilerinin gelişimi verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi tüketici kredileri ve kredi kartı yoluyla kullanılan kredi miktarı toplamı 2004 yılında 26,4 milyar TL iken 2014 yılı sonunda yaklaşık 13 kat artarak 353 milyar TL'ye ulaşmıştır.

TABLO 53: TÜKETİCİ KREDİLERİ (Milyon TL)

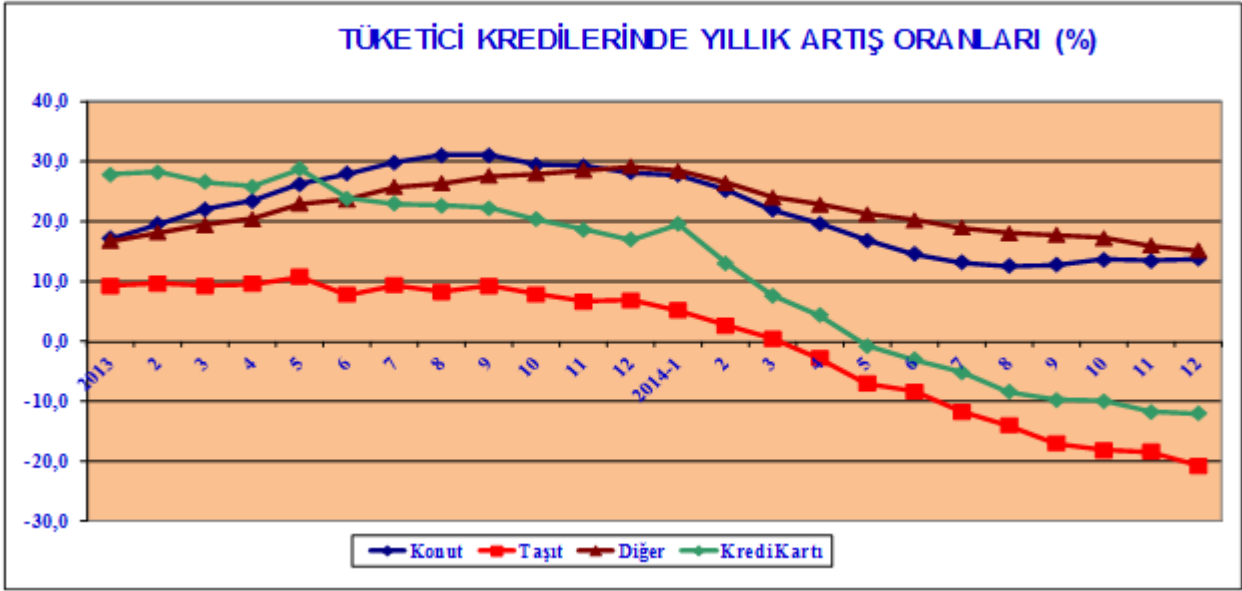
YIL	Tüketici Kredileri				Bireysel Kredi Kartları			Tüketici Kredileri + Kredi Kartı
	Konut	Taşıt	Diğer	Toplam	Taksitli	Taksitsiz	Toplam	
2004	2.631	4.194	5.906	12.731	3.780	9.938	13.717	26.448
2005	13.035	6.352	10.212	29.599	6.101	11.127	17.227	46.826
2006	23.388	6.662	17.470	47.520	9.077	12.389	21.466	68.986
2007	32.441	6.123	29.064	67.628	10.655	15.646	26.352	93.980
2008	39.265	5.525	38.334	83.124	12.192	21.227	33.419	116.543
2009	44.896	4.421	44.002	93.319	14.838	21.627	36.465	129.784
2010	60.800	5.666	62.575	129.041	19.372	24.210	43.582	172.623
2011	74.588	7.365	86.476	168.429	25.983	29.004	54.987	223.416
2012	85.971	8.007	100.056	194.034	37.954	32.481	70.435	264.469
2013	110.198	8.557	129.253	248.008	47.144	35.262	82.406	330.414
2014	125.394	6.788	148.902	281.084	33.041	39.481	72.522	353.606
2014-13 Artış %	13,8	-20,7	15,2	13,3	-29,9	12,0	-12,0	7,0
2014-2004 artış (kat)	47,7	1,6	25,2	22,1	8,7	4,0	5,3	13,4

Kaynak: TCMB

Bu dönemde en fazla artış gösteren kredi türü ise konut olmuştur. Nitekim 2004-2014 döneminde konut kredilerindeki artış toplamda yaklaşık 47 kat olarak gerçekleşmiştir.

Bu veriler söz konusu dönemde konut üretiminde ortaya çıkan patlamanın önemli bir nedeninin kredi hacmindeki artış olduğunu ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır.

Dolayısıyla Türkiye'de konut talebinin faiz esnekliği oldukça yüksektir ve 2015 yılının ilk yarısından enflasyondaki düşmeye bağlı olarak faizlerde gerileme yaşanması durumunda konut talebinin artması beklenebilir. Başka bir açıdan bakıldığında da faizlerde yeterli düşüş olmaması durumunda eldeki yeni konut stokunun ciddi sorunlar yaratabileceği söylenebilir.

Taşıt alım kredileri ise 2013 yılında tarihi zirvesi olan 8,5 milyar TL'ye ulaşmış, 2014 yılında kur artışlarının otomobil, faiz artışlarının da kredi maliyetlerini artırması sonucunda yüzde 20 oranında azalarak 6,7 milyar TL'ye gerilemiştir.

Tabloda dikkati çeken bir diğer nokta da kredi kartı ile kullanılan kredi miktarının 2004 yılından 2013 yılına kadar sürekli artış trendini korumuşken, 2014 yılında ilk kez ve yüzde 12 oranında gerilemiş olmasıdır. Bu gelişmede kredi kartlarına getirilen taksit sınırlaması belirleyici olmuştur. Nitekim 2014 yılında taksitsiz alışverişlerde kredi kartı kullanımı yüzde 12 büyürken, taksitli alışverişlerdeki kullanım tutarı yaklaşık yüzde 30 oranında gerilemiştir. Bu gelişme iç talebin kontrol altına alınmasında kredi kartlarına yönelik düzenlemelerin önemini ortaya koymaktadır.

2.2.10. ÖDEME ARAÇLARINDA GELİŞMELER

2014 yılında kredilerin takibe düşme oranında bazı kategoriler itibariyle ciddi artışlar yaşanmıştır.

Nitekim Tablo 54'de verilen ve farklı türleri itibariyle takibe alınan kredilerin gelişimi gösteren veriler, Kasım ayı sonu itibariyle takibe düşen kredilerin; diğer ferdi kredilerde yüzde 55, inşaat sektörü kredilerinde yüzde 41, kredi kartlarında yüzde 23,8, ticaret ve komisyonculuk faaliyetleri kredilerinde ise yüzde 23,5 oranında arttığını ortaya koymaktadır.

Bunun sonucunda Kasım ayı itibariyle 37 milyar TL tutarındaki kredi takibe düşmüştür.

TABLO 54: BANKACILIK SEKTÖRÜ TAKİPTEKİ KREDİLER (Milyon TL)

	2011	2012	2013	2013/11	2014/11	Değişim %
Kredi Kartları	3.526	3.988	5.019	5.107	6.322	23,8
Ferdi Kredi Konut	659	702	665	677	627	-7,3
Ferdi Kredi Otomobil	253	254	257	259	241	-6,7
Ferdi Kredi Diğer	2.293	3.274	4.154	4.116	6.396	55,4
Top. Ticaret ve Komisyonculuk	1.184	1.705	2.131	2.254	2.783	23,5
Tekstil ve Tekstil Ürünleri San.	1.448	1.465	1.407	1.398	1.347	-3,6
İnşaat	1.480	1.881	3.040	2.846	4.016	41,1
Gıda Meşrubat ve Tütün San.	658	822	903	884	1.017	15,1
Diğer	7.459	9.316	12.042	11.319	14.510	28,2
TOPLAM	18.960	23.408	29.616	28.860	37.259	29,1

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu

2014 yılında üç grup kredi türünde takibe alınan kredi miktarında gerileme yaşanmıştır. Bunlar; ferdi konut, ferdi otomobil ve tekstil ürünleridir. Bu veriler girişimcilerin iş yaparken hangi alanlarda dikkatli olmaları gerektiği konusunda önemli ip uçları vermektedir.

Diğer taraftan takibe düşen kredilerin sadece tutarı bakmak eksik bir bakış açısı anlamına gelecektir. Daha sağlıklı değerlendirme yapmak için her bir kredi grubu özelinde takibe düşen kredilerin o gruptaki toplam kredi tutarı içindeki oranına da bakmak gerekmektedir.

Tablo 55'den bunlar incelendiğinde tüm gruptaki oranların makul düzeylerde bulunduğu, en yüksek oranın kredi kartlarında olmakla birlikte gerileme trendinde olduğu, inşaat ve diğer ferdi kredilerdeki artış oranlarını dikkati çektiği söylenebilir.

TABLO 55: BANKACILIK SEKTÖRÜ KREDİLERİNİN TAKİBE DÜŞME ORANLARI (%)

	2011	2012	2013	2013/11	2014/11
Kredi Kartları	5,7	4,9	5,0	5,2	6,9
Ferdi Kredi Konut	0,9	0,8	0,6	0,6	0,5
Ferdi Kredi Otomobil	3,3	3,1	2,9	3,0	3,4
Ferdi Kredi Diğer	2,6	3,2	3,1	3,2	4,2
Toptan Ticaret ve Komisyonculuk	2,8	3,3	3,1	3,4	3,1
Tekstil ve Tekstil Ürünleri San.	6,4	5,6	3,8	4,0	3,1
İnşaat	3,6	3,9	4,2	4,2	4,6
Gıda Meşrubat ve Tütün San.	2,7	3,0	2,6	2,7	2,4
Diğer	2,8	3,0	2,9	2,8	3,0
TOPLAM	2,6	2,8	2,7	2,7	3,0

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu

Protesto edilen senetler ve karşılıksız çeklere ilişkin veriler Tablo 56'da sunulmuştur. Buradan 2013 yılının Ocak-Kasım dönemine göre 2014 yılının aynı döneminde hem protesto edilen senet hem de karşılıksız çek sayısının gerilediği ancak her iki araç için de sorunlu alacak tutarının arttığı görülmektedir.

TABLO 56: PROTESTO EDİLEN SENETLER VE KARŞILIKSIZ ÇEKLER

YIL	Protesto Edilen Senet Sayısı (Bin Adet)	Protesto Edilen Senet Tutarı (Milyon TL)	Bankalararası Takas Odalarına İbrahim Edilip Karşılıksız Kalan Çek Adeti (Bin Adet)	Bankalararası Takas Odalarına İbrahim Edilip Karşılıksız Kalan Çek Tutarı (Milyon TL)	Bankalararası Takas Odalarına İbrahim Edilip Karşılıksız Kalan Çek Adet ve Tutarlarının Toplam İbrahim Edilen Çek Adet ve Tutarlarına Olan Oranları (%)	
					Adet	Tutar
2004	589,9	1.652,3	1.537,0	7.179,4	5,63	5,05
2005	920,7	2.803,1	1.529,0	9.034,8	6,00	5,02
2006	1.177,9	4.054,9	1.317,9	9.740,2	5,20	4,77
2007	1.470,8	5.732,4	1.482,8	12.285,0	5,48	5,04
2008	1.574,0	6.760,2	1.434,4	13.317,0	5,60	5,02
2009	1.600,0	7.771,3	1.651,9	15.583,9	7,66	6,83
2010	1.216,2	5.768,8	778,8	8.476,3	3,94	3,46
2011	919,0	4.902,3	515,9	8.550,7	2,71	2,91
2012	1.074,7	6.949,2	800,1	16.217,4	4,05	4,63
2013	1.091,9	7.494,2	611,3	14.119,4	3,36	3,70
2013/11	1.004,5	6.842,6	546,4	12.572,1	3,36	3,66
2014/11	917,8	7.445,4	464,0	13.015,4	2,86	3,31
Artış %	-8,63	8,81	-15,08	3,53	--	--

Kaynak: TCMB

Bu açıklamalar ve 2015 yılı olası ekonomik konjonktürü dikkate alındığında vadeli alışverişlerde sadece müşteriye değil, aynı zamanda sektörü de dikkate alan bir yaklaşım sergilemenin yerinde olacağını hatırlatmakta fayda görüyoruz.

2.3. SANAYİ SEKTÖRÜNDE GELİŞMELER

Türkiye ekonomisinde bugün yaşanan sorunların en önemli kaynaklarından biri uzun yıllardır sanayileşmeye gereken önem ve önceliğin verilmemesi, adeta bir sanayisizleşme sürecine ortam hazırlanmasıdır. Gelinen noktada bu yanıltan dönüleceği yönünde sinyaller alınmaya başlanmış olması ümit verse de yapılacak işlerin çokluğu, alınması gereken mesafenin uzunluğu ve hepsinden önemlisi üretim yönlü erdemli zihniyet dönüşümü gerçekleştirmek gibi ciddi çaba ve strateji gerekliliği aşikardır.

Türkiye makro ekonomik iklimini üretimden yana, sosyo-psikolojik zeminini de daha çok çalışma temelli dönüştürmek durumundadır. Bunlar yapılabildiğinde "yeni-bilgi bazlı sanayileşme" gerçekleştirilebilecek, Türkiye dünyanın önde gelen ekonomilerinden biri olabilecektir.

İzleyen bölümde 2014 yılında sanayi sektöründe yaşanan gelişmeler farklı boyutlar itibariyle incelenecektir.

2.3.1 ÜRETİMDE GELİŞMELER

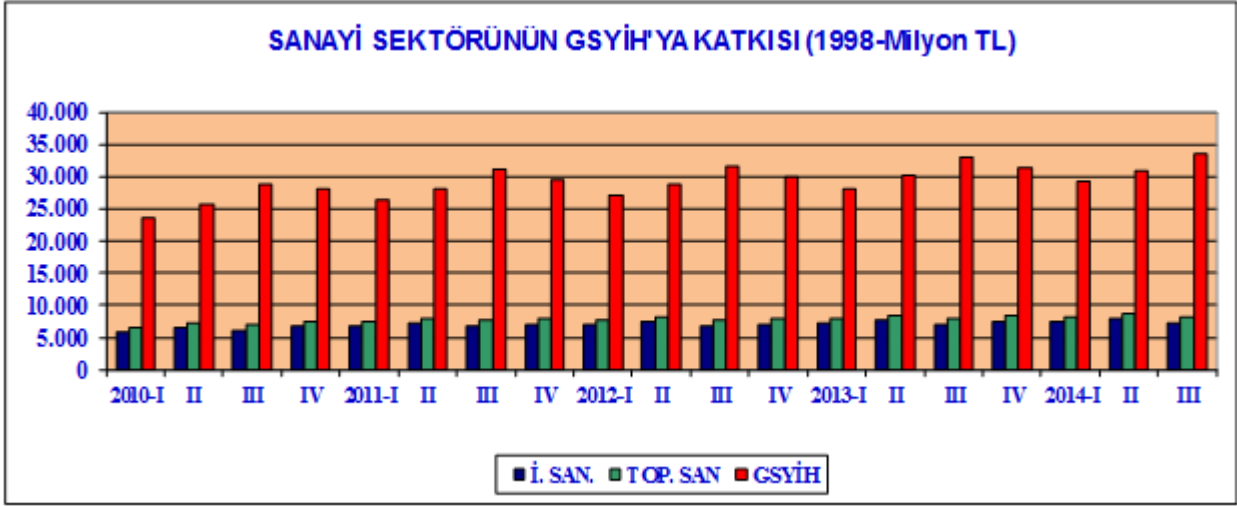
Sanayi sektöründe çeyreklik dönemler itibariyle üretimin gelişimi Tablo 57’de verilmiştir. Burada yer alan 2010 sonrası döneme ilişkin verilerden görülebileceği gibi gerek sanayi sektörü toplamında, gerekse imalat sanayi hasılasında ve dolayısıyla üretiminde beklenen gelişme sağlanamamış, buna bağlı olarak da sanayi sektörünün GSYİH'ya katkısında sıçrama yaşanmamıştır. Rantın cazip hale getirilmesiyle, yeni sanayi yatırımlarının ikinci planda kalmasının neden olduğu bu sonucun daha fazla gecikmeden tersine dönüştürülmesi gerekmektedir.

**TABLO 57: SANAYİ HASILASININ GELİŞİMİ
(1998 yılı fiyatlarıyla, Milyon TL)**

DÖNEM	İ. SANAYİ		T. SANAYİ		GSYİH	
	Hasıla	Büyüme	Hasıla	Büyüme	Hasıla	Büyüme
2010-I	5.929	22,3	6.546	20,2	23.467	12,6
II	6.552	15,6	7.307	15,0	25.692	10,4
III	6.153	7,4	6.988	7,4	28.670	5,3
IV	6.721	11,4	7.625	10,6	28.056	9,3
2011-I	6.845	15,4	7.533	15,1	26.383	12,4
II	7.182	9,6	7.971	9,1	28.083	9,3
III	6.762	9,9	7.639	9,3	31.177	8,7
IV	7.102	5,7	8.088	6,1	29.533	5,3
2012-I	7.040	2,8	7.766	3,1	27.197	3,1
II	7.409	3,2	8.239	3,4	28.855	2,7
III	6.832	1,0	7.748	1,4	31.644	1,5
IV	7.089	-0,2	8.046	-0,5	29.930	1,3
2013-I	7.165	1,8	7.870	1,3	28.027	3,1
II	7.682	3,7	8.523	3,4	30.184	4,6
III	7.143	4,6	8.063	4,1	32.983	4,2
IV	7.435	4,9	8.419	4,6	31.283	4,5
2014-I	7.585	5,9	8.329	5,8	29.361	4,8
II	7.880	2,6	8.775	3,0	30.842	2,2
III	7.298	2,2	8.277	2,7	33.530	1,7

Kaynak: TÜİK

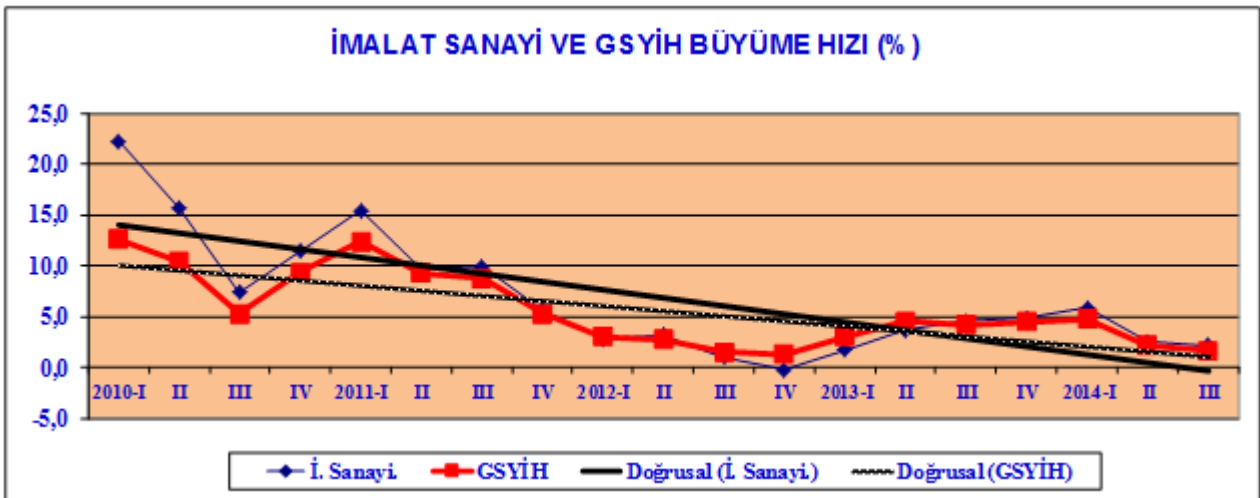
Diğer taraftan gerek tablodaki gerekse grafikteki yansımalar Türkiye sanayisi içinde en büyük payın imalat sektörüne ait olduğunu, bu nedenle sanayide yenilenme ve gelişmenin daha çok bu alanda özellikle de ara ve yatırım malları sanayi verilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

2014 yılında sanayi sektörü toplamında gerçekleşen büyüme oranları incelendiğinde, yılın ilk çeyreğinde büyümenin yüzde 5,8 oranında gerçekleştiği, yılın ikinci çeyreğinde bu hızın yüzde 3'e, üçüncü çeyrekte ise yüzde 2,7'ye gerilediği görülmektedir. Böylece yılın ilk dokuz aylık bölümü itibariyle sanayi sektöründeki büyüme GSYİH artışının üzerinde gerçekleşmiştir.

Kuşkusuz ki, Türkiye'de ekonomik büyümenin anahtar sektörü imalat sanayidir. Nitekim yaptığımız hesaplamalara göre ekonominin büyüme hızı ile imalat sanayi sektörü büyümesi arasındaki korelasyon katsayısı 0,96'dır. Yani bu iki büyüme hızı arasında çok yüksek bağlantı bulunmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye'de yüksek oranlı ekonomik büyüme için imalat sanayinin de yüksek oranlı büyümesi gerekmektedir.

Aşağıda bulunan ve 2010 sonrası dönemde imalat sanayi ile ekonominin büyüme hızlarını gösteren grafikteki trend doğruları her iki değişkendeki büyüme hızlarının belirgin bir şekilde aşağı yönlü olduğuna işaret etmektedir. Bu trendin tersine çevrilmesi için ekonomi ve sanayi politikalarında dönüşüm gerekmektedir.

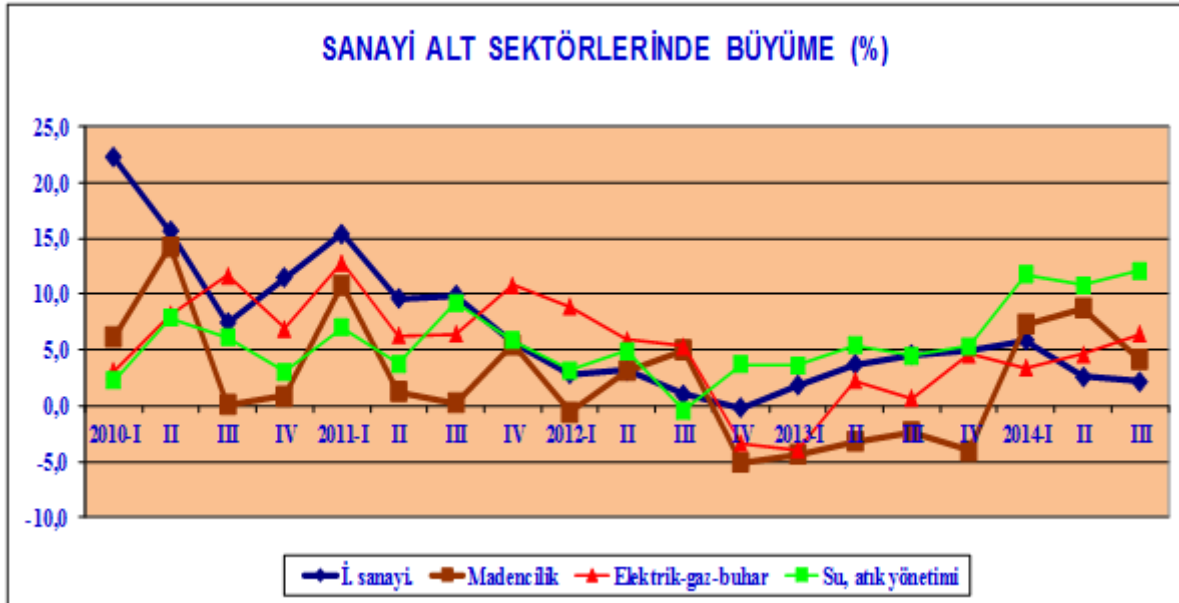
Alt sektörler açısından bir değerlendirme yapıldığında ise gerek önceki dönemler, gerekse 9 aylık dönem bütününde madencilik ve taş ocakçılığı ile su, atık yönetimi sektöründe görece olarak yüksek oranlı üretim artışı gerçekleştiği görülmektedir.

Madencilik sektöründeki yüksek büyümenin gerisinde, sektörün 2013 yılının tüm çeyreklerinde görülen küçülmenin yani baz etkisinin rolü büyüktür.

TABLO 58: SANAYİ ALT SEKTÖRLERİNDE BÜYÜME

SEKTÖR	2013						2014			
	I	II	III	IV	Yıllık	9 aylık	I	II	III	9 aylık
Sanayi	1,3	3,4	4,1	4,6	3,4	3,0	5,8	3,0	2,7	3,8
Madencilik	-4,4	-3,2	-2,4	-4,0	-3,4	-3,2	7,3	8,7	4,1	6,5
İmalat Sanayi	1,8	3,7	4,6	4,9	3,7	3,3	5,9	2,6	2,2	3,5
Elektrik, Gaz, Su	-3,9	2,3	0,7	4,6	1,3	-0,2	3,4	4,6	6,4	4,9
Su, atık yönetimi	3,6	5,4	4,5	5,4	4,7	4,5	11,8	10,8	12,1	11,6
GSYH	3,1	4,6	4,2	4,5	4,1	4,0	4,8	2,2	1,7	2,8

Kaynak: TÜİK

Sanayi sektöründeki gelişmeleri değerlendirmeye imkân verecek bir diğer gösterge ise kapasite kullanım oranlarıdır. Tablo 59'dan görülebileceği gibi, 2014 yılında imalat sanayi kapasite kullanım oranında 2013 yılına göre binde 2 oranında gerilemiştir. Böylece 2013 yılında yüzde 74,6 olan bu oran 2014 yılında yüzde 74,4'e gerilemiştir. Dolayısıyla, sektördeki yavaşlamayı bu gösterge de teyit etmektedir.

TABLO 59: İMALAT SANAYİNDE KAPASİTE KULLANIM ORANLARI

ALT SEKTÖR (Üretim Değeri Ağırlıklı, Toplam)	2010	2011	2012	2013	2014	Değişim % (2013-12)
İmalat Sanayi	72,6	75,4	74,2	74,6	74,4	-0,2
Gıda Ürünlerinin İmalatı	70,3	70,2	71,7	71,9	71,3	-0,6
İçeceklerin İmalatı	67,4	65,8	66,6	64,8	62,1	-2,6
Tütün Ürünleri İmalatı	77,1	67,6	66,1	69,0	73,3	4,3
Tekstil Ürünlerinin İmalatı	77,3	76,6	78,0	79,3	80,0	0,7
Giyim Eşyalarının İmalatı	75,3	76,4	77,8	77,4	77,8	0,5
Deri ile İlgili Ürünlerin İmalatı	65,2	70,3	69,7	66,5	65,0	-1,5
Ağaç, Ağaç Ür. ve Mantar Ür. (Mobilya hariç) İmalatı	76,5	77,6	75,8	75,6	77,4	1,9
Kağıt ve Kağıt Ürünleri İmalatı	75,4	76,9	77,3	79,1	80,9	1,8
Kayıtlı Medyanın Basılması ve Çoğaltılması	75,8	71,8	69,2	71,7	69,3	-2,4
Kok Kömürü ve Rafine Edilmiş Petrol Ür. İmalatı	65,8	75,3	76,6	73,0	70,0	-3,1
Kimyasal Madde ve Ürünleri İmalatı	80,4	82,6	80,5	77,8	76,5	-1,4
Temel Eczacılık Ür. ve Eczacılığa İlişkin Mal. İmalatı	72,3	74,7	70,6	71,3	74,2	2,9
Plastik ve Kauçuk Ürünleri İmalatı	73,1	76,2	72,1	72,6	73,6	1,0
Diğer Metalik Olmayan Diğer Mineral Ür. İmalatı	75,2	78,7	76,3	76,7	77,5	0,8
Ana Metal Sanayi	76,8	77,9	77,6	77,4	74,7	-2,7
Fabrikasyon Metal Ür. İmalatı (Mak. ve Teç. Hariç)	66,3	70,7	71,0	71,9	71,9	0,0
Bilgisayarların, Elektronik ve Optik Ürünlerin İm.	75,2	76,8	76,1	80,9	86,1	5,2
Elektrikli Teçhizat İmalatı	72,9	78,0	77,5	75,9	73,7	-2,2
B. Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Ekipman İm.	68,8	75,0	75,1	76,3	78,6	2,4
Motorlu Kara Taşıtı, Treyler ve Yarı Treyler İmalatı	69,8	76,4	70,7	74,3	68,8	-5,5
Diğer Ulaşım Araçlarının İmalatı	66,9	71,4	73,1	68,3	70,4	2,1
Mobilya İmalatı	70,4	72,6	69,8	71,4	71,8	0,4
Diğer imalatlar	--	--		54,9	55,6	0,7
Makine ve Ekipmanların Kurulumu ve Onarımı	69,0	76,1	76,4	80,7	72,4	-8,4

Kaynak: TCMB

Kapasite kullanımının alt sektörler bazındaki gelişimi incelendiğinde ise en yüksek oranlı artışın Bilgisayarların, Elektronik ve Optik Ürünlerin İmalatı (yüzde 5,2), Tütün İmalatı (yüzde 4,3) ve Eczacılık Ürünleri İmalatında (yüzde 2,9) gerçekleştiği görülmektedir. Kapasite kullanımının en yüksek oranlarda gerilediği sektörler ise Motorlu Kara Taşıtı, Treyler ve Yarı Treyler İmalatı (yüzde 5,5) ile Kok Kömürü ve Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İmalatı (yüzde 3,1) olmuştur.

Sanayi sektöründe üretim gelişmelerini değerlendirmek açısından kullanılacak bir diğer gösterge olan sanayi üretim endeksindeki gelişmeler Tablo 60'da verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi sanayi sektörü toplamında üretim endeksi 2014 yılı Ocak-Kasım döneminde önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 3,3, imalat sanayinde yüzde 2,8 oranında artış göstermiştir. Aynı dönemde üretim endeksi madencilik ve taş ocakçılığında yüzde 7,3, elektrik, gaz ve buhar üretiminde ise yüzde 5 oranında büyümüştür.

TABLO 60: SANAYİ ÜRETİM ENDEKSİ

SEKTÖRLER	2011	2012	2013	Ocak-Kasım		Değişim %
				2013	2014	
TOPLAM SANAYİ	110,1	112,9	116,3	115,5	119,4	3,3
Aramalı İmalatı	109,5	112,8	117,4	117,2	119,9	2,3
Dayanıklı Tüketim Malı İmalatı	113,8	113,6	116,6	116,7	120,0	2,8
Dayanaksız Tüketim Malı İmalatı	105,0	110,4	113,6	112,6	116,7	3,6
Enerji	107,3	110,6	108,9	108,1	113,2	4,7
Sermaye Malı İmalatı	120,3	118,6	125,1	123,1	128,3	4,2
MADENCİLİK VE TAŞOCAKÇILIĞI	106,6	108,8	104,9	104,7	112,3	7,3
İMALAT SANAYİ	110,5	113,0	117,5	116,7	120,0	2,8
ELEKTRİK, GAZ ,BUHAR VE İKLİMLENDİRME ÜR. ve DAĞITIMI	108,6	113,7	113,8	112,9	118,5	5,0

Kaynak: TÜİK

2.3.2. İSTİHDAMDA GELİŞMELER

Tablo 61 incelendiğinde 2014 yılında sanayi sektörü istihdamının yıllık ortalama olarak 2013 yılına göre yüzde 3,7 oranında arttığı görülmektedir. Mevsimsel etkilerden arındırılmış sanayi istihdamının gelişimi incelendiğinde sektördeki istihdamın Mart ayında 5 milyon 365 bin kişiyle yılın en yüksek düzeyine ulaştığı, izleyen aylarda ise önemli bir oranda değişmediği anlaşılmaktadır.

TABLO 61: SANAYİ SEKTÖRÜNDE İSTİHDAM (Bin kişi)

Aylar	Toplam İstihdam	Yıllık Değişim%	Sanayi	Yıllık Değişim %	Sanayinin payı %	Mevsimsel Düzeltilmiş Sanayi İstihdamı	Önceki Aya Göre Değişim %
2013-12	24.320	1,4	5.131	1,6	21,1	5.131	1,3
2014-1	24.456	3,2	5.232	3,1	21,4	5.232	2,0
2	24.999	5,5	5.359	6,7	21,4	5.359	2,4
3	25.583	6,1	5.365	5,5	21,0	5.365	0,1
4	26.194	5,7	5.373	3,8	20,5	5.373	0,1
5	26.538	5,4	5.364	3,2	20,2	5.364	-0,2
6	26.586	4,8	5.332	3,3	20,1	5.332	-0,6
7	26.410	5,0	5.243	1,9	19,9	5.243	-1,7
8	26.313	5,0	5.257	2,7	20,0	5.257	0,3
9	26.169	5,1	5.306	4,1	20,3	5.306	0,9
10	26.138	5,5	5.354	5,2	20,5	5.353	0,9
ORT.	--	4,8	--	3,7	20,6	--	--

Kaynak: TÜİK

Toplam istihdam sanayi sektörünün payına bakıldığında; 2014 yılında 20-21 bandında görülmektedir. İstihdam payında önemli gelişme olmaması sektörün yavaş büyümesinin bir yansımasıdır. Dolayısıyla sektörün daha fazla ve kalıcı istihdam imkânı sağlaması için daha yüksek oranda büyümesi ve buna imkân verecek makro ve mezo (sektörel) koşulların oluşturulması gerekmektedir.

2.3.3 VERİMLİLİKTE GELİŞMELER

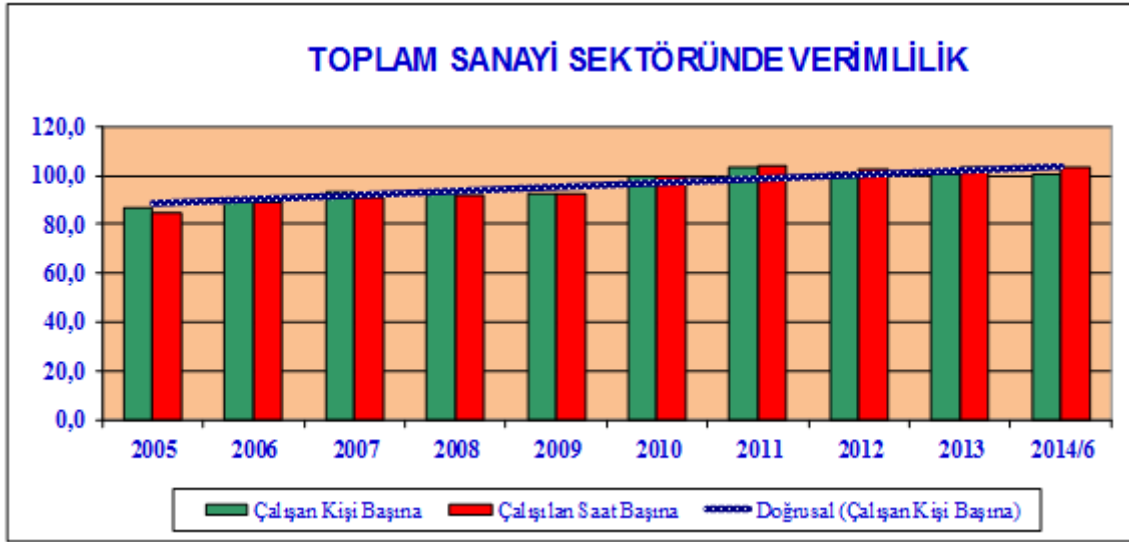
Üretimde artış, yatırım veya verimlilik artışı mümkün olabilmektedir. Daha önceki bölümlerde vurgulandığı gibi Türkiye'de özel kesim yatırımları artmak yerine azalmaktadır. Dolayısıyla, verimlilik artışı daha önemli hale gelmektedir. Bir taraftan küresel rekabet koşullarının getirdiği zorluklar, diğer taraftan ülkedeki makro zemindeki güçlükler sanayicileri verimlilik artışı konusunda ciddi önlemler almaya yöneltmiştir. Nitekim 2005-2011 döneminde imalat sanayinde emek verimliliği boyutunda önemli mesafeler alınmış, 2005 yılında 86 ve 84 olan kişi başına ve çalışılan saat başına verimlilik endeksi 2011 yılında 103'e yükselmiştir. Ancak izleyen yıllarda verimlilik artışı durmuş hatta gerilemiştir.

TABLO 62: İMALAT SANAYİNDE VERİMLİLİK ENDEKSİ

DÖNEM	Endeks (2010=100)		Bir Önceki Yılın Aynı Dönemine Göre Yüzde Değişim	
	Çalışan Kişi Başına	Çalışılan Saat Başına	Çalışan Kişi Başına	Çalışılan Saat Başına
2005	86,6	84,9	--	--
2006	90,4	89,2	4,4	5,1
2007	93,2	91,3	3,1	2,4
2008	93,0	91,6	-0,2	0,3
2009	92,6	92,6	-0,4	1,1
2010	100,0	100,0	8,0	8,0
2011	103,3	103,7	3,3	3,7
2012	101,1	102,2	-2,1	-1,4
2013	100,6	103,1	-0,6	0,8
2013-I	96,2	97,5	-2,4	-0,8
2013-II	102,9	104,4	-0,3	0,4
2014-I	98,0	101,2	1,9	3,7
2014-II	102,4	105,7	-0,4	1,3

Kaynak: TÜİK

2014 yılı verilerine bakıldığında ise yılın ilk iki çeyreğinde verimlilik endeksinin 2013 yılının aynı çeyreklerine göre az da olsa arttığı görülmektedir. Ancak bu veriler ve verimlilik trendini de gösteren ilgili grafik genel olarak değerlendirildiğinde mevcut yapı ile emek verimliliğinde sınıra gelindiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle üretim artışı için yatırımlarda, rekabet için ise verimlilikte artış sağlayacak önlemlerin belirlenmesi ve bir an önce hayata geçirilmesi gerekmektedir.

2.3.4. ÜCRETLERDE GELİŞMELER

Türkiye emek yoğun sektörlerde üretim ve ihracatın ağırlıkta olduğu bir ülkedir. Böylesi bir üretim tekniğine sahip ülkelerde ücretler, maliyetler içinde önemli bir yere sahiptir. Dolayısıyla, rekabet gücünün ve ihracatın belirleyenleri arasında ücretler de yer almaktadır.

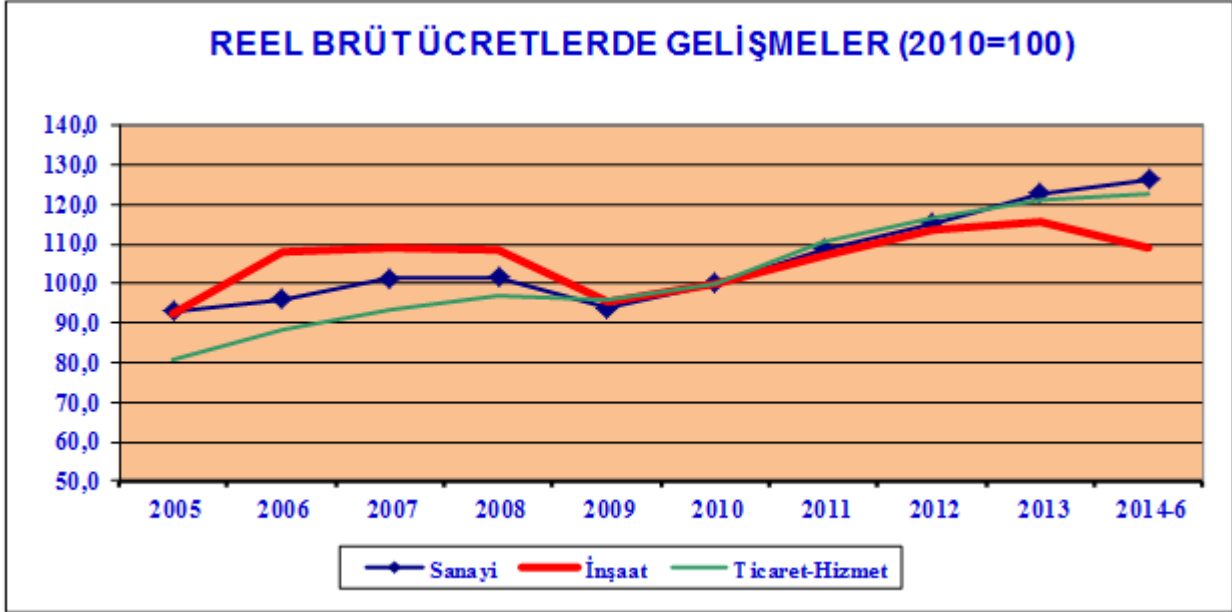
Diğer taraftan emek yoğun üretim tekniklerinin yaygın olduğu bir ülkede halkın refahının artması için reel ücretlerin artması, rekabet gücü kazanılması için ise düşük tutulması gerekmektedir. Bu noktada ülkeyi yönetenler politik konjonktür evrelerine göre özellikle sanayicileri yakından ilgilendiren asgari ücret artış kararlarını değiştirebilmektedir. Ancak bu durumda küresel rekabet koşullarında asgari ücret artışına uygun bir değişim yaşanmamaktadır. Dolayısıyla reel ücretlerdeki artışlar sanayicileri mutlaka zorlamaktadır.

TABLO 63: REEL BRÜT ÜCRET - MAAŞ ENDEKSLERİ

YIL	Endeks			Bir Önceki Yılın Aynı Dönemine Göre Yüzde Değişim		
	Sanayi	İnşaat	Ticaret-Hizmet	Sanayi	İnşaat	Ticaret-Hizmet
2005	93,0	92,2	80,5			
2006	96,1	108,0	88,5	3,3	17,1	9,9
2007	101,4	109,0	93,6	5,5	0,9	5,7
2008	101,5	108,4	96,9	0,1	-0,5	3,6
2009	93,7	95,4	95,8	-7,7	-11,9	-1,2
2010	100,0	100,0	100,0	6,7	4,8	4,4
2011	108,7	107,3	110,4	8,7	7,3	10,4
2012	115,4	113,6	116,5	6,1	5,9	5,5
2013	122,7	115,8	121,3	6,4	1,9	4,2
2013-I	116,1	108,5	117,7	5,1	4,6	5,2
2013-II	120,7	117,3	120,7	6,7	3,7	5,0
2014-I	125,0	108,2	122,0	7,7	-0,2	3,6
2014-II	127,8	110,4	123,5	5,9	-5,9	2,3

Kaynak: TÜİK

Bir ülkenin refah artışı ile rekabet gücü arasında bir tercih yapmak durumunda kalmaması için üretim deseninde teknolojik ürünlerin ağırlıkta olması ile emeğin niteliğinin yüksek standartlarda olması gerekmektedir. Türkiye'nin bugün içinde bulunduğu koşullar dikkate alındığında hem üretim deseninde, hem de eğitim sisteminde radikal değişiklikler gerektiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Bu çerçevede 2014 yılı ilk iki çeyreğinde reel brüt ücretlerin gelişimini gösteren Tablo 63 incelendiğinde inşaat sektöründe gerileme, hizmet ve ticaret sektöründe düşük bir artış yaşanırken, sanayi sektöründe ticaretin iki katına varan artışlar yaşandığı görülmektedir.

Bu durum çalışanların refahı açısından olumlu, sanayinin gerek iç, gerekse dış piyasalardaki rekabet gücü açısından olumsuz etkiler yapabilecektir.

2.3.5. DIŞ TİCARETTE GELİŞMELER

Bu bölümde sanayi sektörünün 2014 yılı dış ticaret performansı ihracat, ithalat ve dış ticaret dengesi boyutlarından değerlendirilecektir. Tablo 64'den görülebileceği gibi imalat sanayi toplamında 2014 yılı Ocak-Kasım döneminde ihracat 2013 yılının aynı dönemine göre yüzde 4,4 oranında artmıştır.

Aynı dönemde ihracatın lokomotif sektörlerinden giyimde yüzde 5,9, motorlu kara taşıtı ve römorklarda yüzde 5,4, tekstilde yüzde 5,3, gıda ürünlerinde yüzde 4 düzeyinde ihracat artışı gerçekleşmiştir.

Bir diğer lokomotif sektör olan metal ana sanayinde ise ihracat yüzde 5,3 oranında gerilemiştir. Sektördeki ihracat tutarının gerilemesinde dünya genelinde yaşanan hammadde fiyatlarındaki gerilemenin etkili olduğu, bir başka deyişle bu gelişmenin miktardan çok fiyat cephesinden kaynaklandığı söylenebilir.

TABLO 64: SANAYİ ALT SEKTÖRLERİNDE İHRACATI (Milyon Dolar)

SANAYİ ALT SEKTÖRLERİ	2011	2012	2013	OCAK-KASIM		
				2013	2014	Değişim %
Madencilik ve Taşocakçılığı	2.805	3.161	3.879	3.548	3.150	-11,2
İmalat	125.963	143.194	141.358	129.289	135.030	4,4
Gıda Ürünleri ve İçecek	8.880	9.514	10.664	9.674	10.065	4,0
Tütün Ürünleri	301	415	465	408	494	21,2
Tekstil Ürünleri	12.920	13.259	14.741	13.490	14.212	5,3
Giyim Eşyası	11.633	11.955	12.704	11.707	12.822	9,5
Dabaklanmış Deri vb.	773	914	1.119	1.030	1.073	4,3
Ağaç ve Mantar Ürünleri (Mobilya Hariç) vb.	653	658	724	654	779	19,2
Kağıt ve Kağıt Ürünleri	1.407	1.647	1.934	1.752	1.814	3,5
Basım ve Yayım; Plak, Kaset vb.	164	158	154	140	152	8,1
Kok Kömürü, Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri	6.122	7.180	6.300	5.705	5.378	-5,7
Kimyasal Madde ve Ürünler	6.743	7.308	7.615	6.912	7.284	5,4
Plastik ve Kauçuk Ürünleri	6.241	6.430	7.030	6.444	6.972	8,2
Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünler	4.042	4.083	4.290	3.951	3.975	0,6
Ana Metal Sanayi	17.062	29.110	17.516	16.293	15.436	-5,3
Metal Eşya Sanayi (Makine ve Teçhizatı Hariç)	6.230	6.589	7.068	6.463	6.819	5,5
Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Teç.	11.126	11.857	12.779	11.557	12.382	7,1
Büro, Muhasebe ve Bilgi İşleme Makineleri	140	148	178	160	171	6,6
Başka Yerde Sınıflandırılmamış Elektrikli Mak.	5.863	5.859	6.460	5.850	5.781	-1,2
Radyo, Televizyon, Haberleşme Cihazları	2.111	2.511	2.047	1.843	2.007	8,9
Tıbbi Aletler; Hassas Optik Aletler ve Saat	499	628	789	714	739	3,5
Motorlu Kara Taşıtı ve Römorklar	17.044	16.244	18.246	16.721	17.624	5,4
Diğer Ulaşım Araçları	1.992	1.781	2.340	2.155	2.151	-0,2
Mobilya ve Diğer Ürünler	4.014	4.944	6.194	5.664	6.900	21,8
TOPLAM İHRACAT	134.907	152.462	151.803	138.628	144.485	4,2

Kaynak: TÜİK

Diğer taraftan, 2014 yılının 11 aylık bölümünde mobilya (yüzde 21,8), tütün ürünleri (yüzde 21,2), Ağaç ve Mantar Ürünleri (yüzde 19,2) ihracatının çift haneli ve oldukça yüksek oranlarda artması dikkati çekmektedir.

Sanayi sektörü ürünlerine ilişkin ithalat gelişmeleri Tablo 65'de verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi 2014 yılı Ocak-Kasım döneminde ithalat 2013 yılının aynı dönemine göre madencilik ve taş ocakçılığı sektöründe yüzde 1,4, imalat sanayinde ise 4,7 oranında gerilemiştir.

Alt sektörler bazında bir değerlendirme yapıldığında; metal ana sanayinde (yüzde 24,8), metal eşya sanayinde (yüzde 12,4), motorlu kara taşıtlarında (yüzde 7,2) yüksek oranlı ithalat gerilemesi yaşandığı anlaşılmaktadır.

Bu dönemde en fazla ithalat artışı ise tütün ürünleri (yüzde 16,8), Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünler (yüzde 10,2), Diğer Ulaşım Araçları (yüzde 8,1) ve Radyo, Televizyon, Haberleşme Cihazlarında (yüzde 7,9) yaşanmıştır. Tütün ürünlerinin hem ihracatında hem de ithalatında yüksek oranlı artış yaşanmış olması sektörün re-exportçu kimliğine işaret etmektedir.

TABLO 65: SANAYİ ALT SEKTÖRLERİNDE İTHALATI (Milyon Dolar)

SANAYİ ALT SEKTÖRLERİ	2011	2012	2013	OCAK-KASIM		
				2013	2014	Değişim %
Madencilik ve Taşocakçılığı	37.331	42.247	38.205	34.486	33.991	-1,4
İmalat	183.930	176.235	196.823	178.939	170.561	-4,7
Gıda Ürünleri ve İçecek	4.905	5.123	5.441	4.919	5.058	2,8
Tütün Ürünleri	103	127	127	116	136	16,8
Tekstil Ürünleri	6.881	5.454	5.877	5.398	5.530	2,5
Giyim Eşyası	2.748	2.282	2.702	2.505	2.567	2,5
Dabaklanmış Deri vb.	1.562	1.501	1.732	1.607	1.560	-2,9
Ağaç ve Mantar Ürünleri (Mobilya Hariç) vb.	1.258	1.466	1.444	1.341	1.257	-6,2
Kağıt ve Kağıt Ürünleri	3.635	3.458	3.754	3.453	3.558	3,0
Basım ve Yayım; Plak, Kaset vb.	606	559	570	519	476	-8,4
Kok Kömürü, Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri	18.317	19.227	18.948	17.308	17.439	0,8
Kimyasal Madde ve Ürünler	33.245	31.701	33.487	30.706	31.913	3,9
Plastik ve Kauçuk Ürünleri	4.489	4.481	4.992	4.592	4.668	1,7
Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünler	1.827	1.692	1.979	1.808	1.993	10,2
Ana Metal Sanayi	26.077	26.527	35.173	31.989	24.057	-24,8
Metal Eşya Sanayi (Makine ve Teçhizatı Hariç)	3.917	3.952	4.767	4.341	3.801	-12,4
Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Teç.	21.292	20.684	23.402	20.968	19.682	-6,1
Büro, Muhasebe ve Bilgi İşleme Makineleri	3.289	3.342	3.751	3.312	3.321	0,3
Başka Yerde Sınıflandırılmamış Elektrikli Mak.	9.361	8.320	8.509	7.708	7.373	-4,3
Radyo, Televizyon, Haberleşme Cihazları	6.186	6.767	8.013	7.271	7.843	7,9
Tıbbi Aletler; Hassas Optik Aletler ve Saat	4.657	4.541	5.123	4.611	4.871	5,6
Motorlu Kara Taşıtı ve Römorklar	19.896	16.809	19.439	17.558	16.296	-7,2
Diğer Ulaşım Araçları	6.496	4.903	4.192	3.770	4.076	8,1
Mobilya ve Diğer Ürünler	3.185	3.320	3.401	3.138	3.086	-1,7
TOPLAM İTHALAT	240.842	236.545	251.661	228.522	220.450	-3,5

Kaynak: TÜİK

Sanayi sektöründe dış ticaret dengesinin gelişimi ise Tablo 65'de verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi 2014 yılı Ocak-Kasım döneminde toplam dış ticaret açığı yüzde 15,5 oranında azalarak 75,9 milyar Dolar'a gerilemiştir.

Bu açığın 30 milyar Dolar'lık kısmı madencilik, 35 milyar Dolar'lık kısmı ise imalat sanayinden gelmiş ve böylece dış ticaret açığının yaklaşık yüzde 87'si sanayi sektöründen kaynaklanmıştır.

TABLO 66: SANAYİ ALT SEKTÖRLERİNDE DIŞ TİCARET DENGESİ

SANAYİ ALT SEKTÖRLERİ (Milyon Dolar)	2011	2012	2013	OCAK-KASIM		
				2013	2014	Değişim %
Madencilik ve Taşocakçılığı	-34.526	-39.086	-34.326	-30.938	-30.841	-0,3
İmalat	-57.968	-33.041	-55.465	-49.650	-35.531	-28,4
Gıda Ürünleri ve İçecek	3.976	4.392	5.224	4.755	5.007	5,3
Tütün Ürünleri	199	288	338	292	359	22,9
Tekstil Ürünleri	6.040	7.805	8.863	8.093	8.682	7,3
Giyim Eşyası	8.885	9.674	10.002	9.202	10.255	11,4
Dabaklanmış Deri vb.	-789	-587	-613	-578	-486	-15,8
Ağaç ve Mantar Ürünleri (Mobilya Hariç) vb.	-605	-808	-720	-687	-478	-30,5
Kağıt ve Kağıt Ürünleri	-2.227	-1.811	-1.820	-1.701	-1.744	2,5
Basım ve Yayım; Plak, Kaset vb.	-442	-402	-416	-379	-324	-14,5
Kok Kömürü, Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri	-12.194	-12.048	-12.649	-11.603	-12.061	4,0
Kimyasal Madde ve Ürünler	-26.502	-24.393	-25.872	-23.794	-24.630	3,5
Plastik ve Kauçuk Ürünleri	1.752	1.949	2.038	1.852	2.304	24,4
Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünler	2.216	2.392	2.311	2.143	1.982	-7,5
Ana Metal Sanayi	-9.015	2.583	-17.657	-15.696	-8.621	-45,1
Metal Eşya Sanayi (Makine ve Teçhizatı Hariç)	2.313	2.637	2.301	2.122	3.017	42,2
Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Teç.	-10.166	-8.827	-10.622	-9.411	-7.300	-22,4
Büro, Muhasebe ve Bilgi İşleme Makineleri	-3.149	-3.194	-3.573	-3.152	-3.151	0,0
Başka Yerde Sınıflandırılmamış Elektrikli Mak.	-3.498	-2.460	-2.049	-1.858	-1.592	-14,3
Radyo, Televizyon, Haberleşme Cihazları	-4.075	-4.256	-5.966	-5.428	-5.836	7,5
Tıbbi Aletler; Hassas Optik Aletler ve Saat	-4.158	-3.912	-4.333	-3.897	-4.132	6,0
Motorlu Kara Taşıtı ve Römorklar	-2.853	-565	-1.193	-836	1.328	-258,8
Diğer Ulaşım Araçları	-4.504	-3.122	-1.852	-1.616	-1.925	19,2
Mobilya ve Diğer Ürünler	829	1.624	2.793	2.526	3.815	51,0
TOPLAM	-105.935	-84.083	-99.859	-89.894	-75.965	-15,5

Kaynak: TÜİK

Bu veriler sanayi ürünleri dış ticaretinde yaşanan gelişmelerde; kurlardaki artış, iç talebin yavaşlaması ve dünya hammadde fiyatlarındaki gerilemenin etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, bu gelişmeler yapısal değil, iç ve dış konjonktürel dinamiklerden kaynaklanmıştır.

2.3.6. ENFLASYON VE SANAYİ SEKTÖRÜ

Sanayi sektörünün hem enflasyona katkısını hem de enflasyondan etkilenme düzeyini ortaya koyabilmek amacıyla sektörel bazda Yurtiçi Üretici Fiyatları Endeksinin (Yİ-ÜFE) gelişimi Tablo 67'de verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi; 2003-2014 döneminde üretici fiyatları enflasyonu yıllık ortalama olarak yüzde 8,5 düzeyinde gerçekleşmiş ve böylece dönem başına göre fiyatlar yüzde 163,9 oranında artmıştır.

Bu dönemde en yüksek oranlı fiyat artışı sırasıyla; madencilik ürünlerinde (yüzde 270,3), tarım ürünlerinde (yüzde 166,3), imalat sanayi ürünlerinde (yüzde 148,3) ve elektrik, gaz üretim ve dağıtımında (yüzde 128,5) gerçekleşmiştir. Bu verilere göre; imalat sanayi sektörünün bir taraftan enflasyonun daha düşük gerçekleşmesine katkıda bulunduğu diğer taraftan da, elektrik ve gaz dışında, diğer sektörlerden satın alma gücünün azaldığı yani iç ticaret hadlerinin aleyhine geliştiği anlaşılmaktadır.

TABLO 67: Yİ-ÜFE İÇİNDE SEKTÖREL FİYAT HAREKETLERİ

YIL	Yurt içi ÜFE genel	Madencilik ve taşocakçılığı	İmalat	Elektrik, gaz üretimi ve dağıtımı	Su temini, kanalizasyon, atık yönetimi	Tarım
2003	13,9	14,1	9,8	-11,2	21,8	20,0
2004	13,8	13,4	15,7	6,0	2,4	14,1
2005	4,5	9,6	3,2	-7,4	-12,3	3,0
2006	11,6	13,6	12,3	41,7	10,9	2,5
2007	5,9	15,5	4,3	-8,5	14,4	15,7
2008	8,1	16,9	6,4	69,2	11,1	0,2
2009	5,9	10,6	5,2	-13,4	9,1	14,2
2010	8,9	7,1	6,6	19,8	9,5	14,5
2011	13,3	19,8	14,6	7,2	-0,4	10,5
2012	2,5	5,5	1,3	25,5	6,7	-4,2
2013	7,0	12,6	8,5	-11,2	10,8	7,6
2014	6,4	1,0	7,6	-3,6	11,9	6,7
ORT.	8,5	11,6	7,9	9,5	8,0	8,7
Artış % (2003-2014)	163,9	270,3	148,3	128,5	142,7	166,3

Kaynak; TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

2014 yılı verileri değerlendirildiğinde ise imalat sanayi sektöründeki üretici fiyatlarındaki artışın yüzde 7,9 ile su ve atık yönetiminden (yüzde 11,9) sonra ikinci sırada geldiği görülmektedir. Bu gelişmede yüksek ithal girdi bağımlılığı nedeniyle kur artışlarının etkili olduğu söylenebilir.

3. 2014 YILINDA İZMİR EKONOMİSİ

Bu bölümde 2014 yılında İzmir ekonomisinde yaşanan gelişmeler elde edilebilen veriler çerçevesinde değerlendirilecektir.

3.1. MERKEZİ DEVLET BÜTÇESİNE KATKI AÇISINDAN

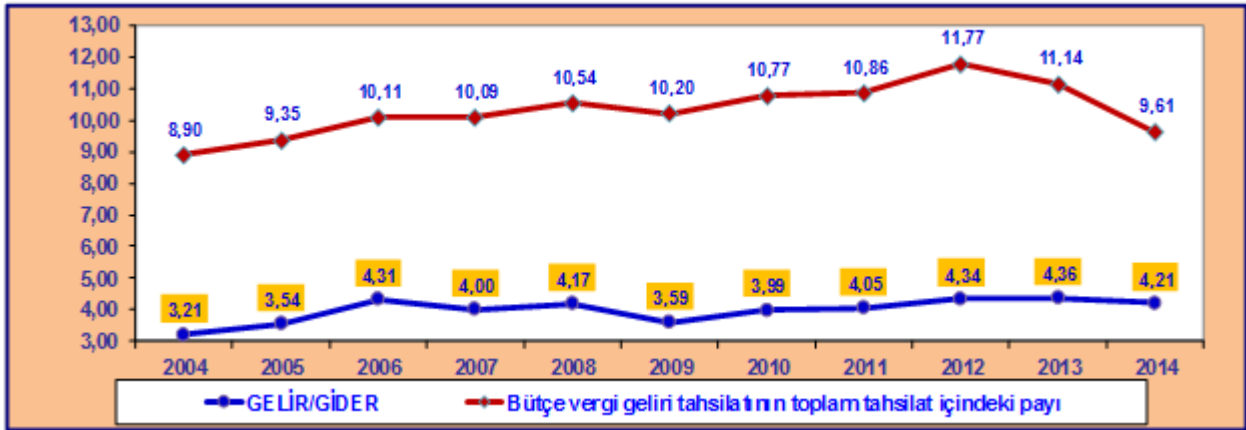
Tablo 68'de yer alan verilere göre 2002-2014 döneminde İzmir'den merkezi yönetim bütçesine 262,8 milyar TL gelir aktarılmış, buna karşılık bütçeden İzmir'e sadece 66,7 milyar TL geri dönmüştür. Yani İzmir'den yaklaşık 196 milyar TL merkezi yönetim bütçesine, dolayısıyla da diğer illere aktarılmıştır. Bu dönemde İzmir'de gelirlerin giderleri karşılama oranı ise ortalama olarak yüzde 393,7 olmuştur. Bir başka deyişle İzmir'den merkezi bütçeye aktarılan her 3,9 TL'den sadece 1 TL'si İzmir'e geri dönmüştür. 2014 yılı ise bu dönemde söz konusu oranın en yüksek düzeye ulaştığı 3. yıl olmuştur.

TABLO 68: MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇESİNE İZMİR'DEN YAPILAN KATKI (GELİR) VE BÜTÇEDEN ALINAN KATKI (GİDER)

YIL (Bin TL)	GELİR	GİDER	FARK	GELİRLERİN GİDERLERİ KARŞILAMA ORANI (%)
2002	3.982.885	2.109.123	1.873.762	188,8
2003	6.958.968	2.748.694	4.210.274	253,2
2004	8.556.695	2.669.127	5.887.568	320,6
2005	10.560.675	2.983.347	7.577.328	354,0
2006	14.765.485	3.424.250	11.341.235	431,2
2007	16.207.983	4.052.319	12.155.664	400,0
2008	18.558.413	4.445.802	14.112.611	417,4
2009	18.617.399	5.183.625	13.433.774	359,2
2010	23.563.691	5.911.216	17.652.475	398,6
2011	28.517.602	7.047.353	21.470.249	404,7
2012	33.869.736	7.807.095	26.062.641	433,8
2013	37.475.083	8.586.460	28.888.623	436,4
2014	41.200.725	9.790.596	31.410.129	420,8
TOPLAM	262.835.340	66.759.007	196.076.333	393,7

Kaynak: Maliye Bakanlığı

Bu veriler İzmir'deki gelişmeyi yavaşlatan gerekçelerden birisini ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır. Dolayısıyla İzmir'den aktarılan kaynakların düzeyinin bir miktar azaltılarak İzmir için kullanılmasında fayda bulunmaktadır.

İzmir ekonomisinde daha hızlı bir gelişme olmasını engelleyen ve kamu yatırımlarının yetersizliğine işaret eden faktörlerden birisi de kamu maliyesine yapılan katkı ile kamu maliyesinden İzmir'e dönen kaynaklarla ilgilidir.

Bölgesel gelişmişlik farklılıklarının çok belirgin olduğu Türkiye'de gelişmiş illerden az gelişmiş illere kaynak aktarımı beklenen bir durumdur. Ancak, bunun makul düzeylerde olması gerekir.

Aksi halde İzmir gibi illerin gelişmesi yavaşlayacak, ileriki yıllarda da bu illerden aktarılabilecek kaynak da gerileyebilecektir. Bu nedenle toptancı yaklaşımlar yerine il bazında optimum gelir-gider dengeleri belirlenmelidir. İzmir için bu optimumdan uzaklaşıldığını ve bu durumun İzmir'in gelişimini yavaşlattığını söylemek mümkündür.

3.2. YATIRIM TEŞVİKLERİ AÇISINDAN

Türkiye'de uygulanan yatırım teşvik sistemleri çerçevesinde İzmir'de teşviklerden yararlanan yatırımlara ilişkin istatistikler Tablo 69'da verilmiştir. Buna göre 2014 yılı Ocak-Kasım döneminde İzmir'de 3,4 milyar TL'lik yatırım, teşvik sistemi kapsamında gerçekleştirilmiştir.

Türkiye genelinde bu dönemde toplam teşvikli yatırımlar yüzde 31 oranında azalırken İzmir'de yüzde 56 gibi oldukça yüksek bir oranda artmıştır. Böylece teşvikli tür yatırımlar içinde İzmir'in payı yüzde 6,4'e yükselmiştir.

TABLO 69: YATIRIM TEŞVİKLERİNDE İZMİR

YIL	TOPLAM TEŞVİKLİ YATIRIM (Milyon TL)			İMALAT SANAYİNDE TOP.TEŞVİKLİ YATIRIM (Milyon TL)		
	TÜRKİYE	İZMİR	İZMİR/ TÜRKİYE %	TÜRKİYE	İZMİR	İZMİR/ TÜRKİYE %
2004	16.796	614	3,7	7.722	385	5,0
2005	17.950	566	3,2	7.650	269	3,5
2006	15.375	743	4,8	5.171	289	5,6
2007	22.389	752	3,4	7.338	297	4,0
2008	25.142	1.013	4,0	5.992	398	6,6
2009	27.481	651	2,4	10.453	254	2,4
2010	62.843	1.879	3,0	33.398	471	1,4
2011	53.964	2.479	4,6	21.341	606	2,8
2012	57.606	8.906	15,5	26.820	7.212	26,9
2013	94.874	1.648	1,7	33.317	847	2,5
2013-11	71.517	1.525	2,1	28.911	777	2,7
2014-11	54.311	3.464	6,4	19.986	820	4,1
*Değişim %	-31,7	56,0	--	-44,7	5,2	--

(*) Ocak-Kasım
Kaynak:ekonomi.gov.tr

Teşvikli imalat sanayi yatırımları tutarı açısından bir değerlendirme yapıldığında; 2014 yılı ilk 11 aylık dönemi itibarıyla Türkiye genelinde yüzde 44,7 oranında azalma, İzmir'de ise yüzde 5,2 oranında artış yaşandığı görülmektedir. Dolayısıyla zorlu konjonktüre ve artan belirsizliklere rağmen 2014 yılında İzmir'de yatırımlar artış kaydetmiştir.

Tablo 70'de 2001-2014 Kasım dönemi itibariyle teşvikli yatırımların sektörel dağılımı verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi söz konusu dönemde İzmir'de teşvik kapsamında toplam olarak 26 milyar TL'lik yatırım yapılmış ve bunların yüzde 54'e yakın bölümü imalat sanayinde gerçekleşmiştir.

TABLO 70: İZMİR'DE YATIRIM TEŞVİKLERİNİN SEKTÖREL DAĞILIMI

(Milyon TL) YIL	ENERJİ	HİZMETLER	İMALAT	MADENCİLİK	TARIM	Genel Toplam
2001	124	105	497	4	8	738
2002	23	192	359	2	16	592
2003	119	147	601	3	18	888
2004	29	187	385	6	7	614
2005	22	259	269	7	10	566
2006	32	406	289	9	8	743
2007	81	358	297	6	10	752
2008	466	131	398	1	17	1.013
2009	107	162	254	98	30	651
2010	931	305	471	112	60	1.879
2011	1.003	791	606	4	75	2.479
2012	390	1.230	7.212	46	29	8.906
2013	211	422	847	89	79	1.648
2013*	191	409	777	89	59	1.525
2014*	600	1.550	820	486	9	3.464
TOPLAM	4.329	6.654	14.082	962	435	26.458

(*) Ocak-Kasım
Kaynak:ekonomi.gov.tr

Bu teşvikli yatırımlar kapsamında yine aynı dönemde 54.336'sı imalat sanayinde olmak üzere toplam 95.736 kişiye iş imkânı yaratılmıştır. Bu sektörü 33.875 kişi ile hizmetler, 4.261 kişi ile tarım, 2.211 madencilik ve 1.053 kişi ile enerji sektörü izlemiştir.

TABLO 71: İZMİR'DE YATIRIM TEŞVİKLERİNİN İSTİHDAM KAPASİTESİ

YIL	ENERJİ	HİZMETLER	İMALAT	MADENCİLİK	TARIM	Genel Toplam
2001	27	1.414	5.023	117	323	6.904
2002	15	2.548	5.552	70	774	8.959
2003	46	1.691	6.126	110	444	8.417
2004	32	2.509	8.015	75	146	10.777
2005	12	3.311	4.088	87	126	7.624
2006	39	2.458	2.078	208	100	4.883
2007	38	1.095	3.015	220	127	4.495
2008	142	503	2.905	20	415	3.985
2009	10	764	1.428	284	135	2.621
2010	118	1.260	2.424	142	376	4.320
2011	252	2.035	3.138	16	329	5.770
2012	128	3.615	3.200	194	191	7.328
2013	58	3.389	2.734	164	375	6.720
2013*	55	3.239	2.401	164	325	6.184
2014*	81	4.044	2.209	340	75	6.749
TOPLAM	1.053	33.875	54.336	2.211	4.261	95.736

(*) Ocak-Kasım
Kaynak:ekonomi.gov.tr

Kısaca ifade etmek gerekirse; teşviklerde coğrafi-il bazının öneminin azaltılıp, sektör ve OSB'lerin öneminin artması ölçüsünde İzmir'de yatırımlar daha hızlı artacaktır.

3.3. DIŞ TİCARET AÇISINDAN

Türkiye'nin dışa açılan penceresi İzmir'in dış ticaret dengesindeki gelişmeler Tablo 72'de verilmiştir. Buna göre 2014 yılının ilk 11 aylık bölümünde 8,8 milyar Dolar'lık ihracat, 9 milyar Dolar'lık ithalat gerçekleştirilmiş ve bunun sonucunda il bazında 204 milyon Dolar dış ticaret açığı verilmiştir.

Diğer taraftan, tablodaki verilere göre İzmir'den 2002-2014/11 döneminde toplam olarak 82,5 milyar Dolar'lık ihracat, 91,3 milyar Dolar'lık ithalat gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde toplam olarak 8,8 milyar Dolar'lık dış ticaret açığı verilirken ihracatın ithalatı karşılama oranı yüzde 93,6 olmuştur.

Bu rakamlar İzmir'in dış ticaret yapısının Türkiye geneline oranla çok daha iyi durumda olduğunu ortaya koymaktadır.

Ancak İzmir için farklı bir durum vardır. Ege İhracatçı Birlikleri verilerine dahil olmayan 11 adet sektörün ihracat kayıtları, ilgili ihracatçı birliğinin bulunduğu söz konusu illerin ihracatlarında görünmektedir. Bu da İzmir'in ihracat rakamının düşük görünmesine neden olmaktadır.

TABLO 72. EİB'DE KURULU OLMAYAN BİRLİKLER

BİRLİK İSMİ	BULUNDUĞU İL
ELEKTRİK - ELEKTRONİK MAKİNA VE BİLİŐİM	İSTANBUL
OTOMOTİV ENDÜSTRİSİ İHRACATÇILARI BİRLİĞİ	BURSA
FINDIK VE MAMULLERİ	İSTANBUL
SÜS BİTKİLERİ VE MAMULLERİ	ANKARA
MAKİNE VE AKSAMLARI	ANKARA
DEĞERLİ MADEN VE MÜCEVHERAT	İSTANBUL
GEMİ VE YAT İHRACATÇILARI BİRLİĞİ	İSTANBUL
SAVUNMA VE HAVACILIK SANAYİ İHRACATÇILARI BİRLİĞİ	ANKARA
İKLİMLENDİRME SANAYİ İHRACATÇILARI BİRLİĞİ	ANKARA
KİMYEVİ MADDELER VE MAMULLERİ	İSTANBUL
ÇİMENTO VE TOPRAK ÜRÜNLERİ	ANKARA

Kaynak: EİB

TABLO 73: İZMİR'İN DIŞ TİCARET DENGESİ

Yıl	İhracat	İthalat	Denge	İhracatın ithalatı karşılama oranı %
2002	2.777,8	2.288,3	489,4	121,4
2003	3.473,9	3.307,0	167,0	105,0
2004	4.110,5	4.693,7	-583,2	87,6
2005	4.645,4	4.986,3	-340,9	93,2
2006	5.448,6	5.459,1	-10,5	99,8
2007	6.431,0	7.033,6	-602,6	91,4
2008	7.823,3	8.313,2	-489,9	94,1
2009	6.118,7	6.268,0	-149,3	97,6
2010	6.682,5	8.419,2	-1.736,8	79,4
2011	8.071,6	10.621,1	-2.549,5	76,0
2012	8.658,6	10.576,8	-1.918,2	81,9
2013	9.484,1	10.366,8	-882,7	91,5
2014/11	8.846,8	9.051,3	-204,5	97,7
TOPLAM	82.572,80	91.384,40	-8.811,70	93,6

Kaynak: TÜİK

İzmir'in dış ticaretinde ilk sıralarda yer alan ülkelere ve bu ülkelere yapılan ihracatın gelişimi Tablo 73'de verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi Almanya, İzmir ihracatında açık ara ilk sırada yer almaktadır. 2014 yılı itibariyle ABD, İngiltere, İtalya, İspanya, Hollanda ve Fransa bu ülkeyi izlemektedir. Bu gelişmiş ülkeleri Rusya ve Belçika ile Irak takip etmektedir.

TABLO 74: İZMİR'İN DIŞ TİCARETİNDE ÖNEMLİ ÜLKELER

SIRA	2014 YILINDA İLK 20				2013 YILINDA İLK 20			
	İHRACAT		İTHALAT		İHRACAT		İTHALAT	
1	Almanya	1.123	Rusya	1.070	Almanya	1.093	Rusya	1.208
2	ABD	665	Almanya	926	ABD	724	Almanya	1.081
3	İngiltere	617	Çin	802	İngiltere	571	Çin	971
4	İtalya	454	İtalya	580	İspanya	465	ABD	621
5	İspanya	390	ABD	512	İtalya	421	İtalya	557
6	Hollanda	360	İspanya	274	Hollanda	420	İspanya	403
7	Fransa	333	Hollanda	254	Fransa	344	Polonya	324
8	Rusya	312	Polonya	252	Rusya	325	Bulgaristan	258
9	Belçika	222	Ukrayna	252	Irak	285	Hollanda	242
10	Irak	213	BAE	241	Çin	237	Güney Kore	222
11	İran	175	Fransa	185	S. Arabistan	212	Ukrayna	221
12	Yemen	174	Paraguay	172	Ege S. Böl.	207	Fransa	197
13	Ege S. Böl.	174	Endonezya	170	Belçika	203	Türkmenistan	184
14	İsrail	171	Bulgaristan	163	Yemen	183	İngiltere	156
15	Çin	170	Hindistan	163	İsrail	181	Malezya	151
16	S. Arabistan	136	İsveç	154	İran	174	İsveç	149
17	Romanya	134	G. Kore	140	G. Kore	159	Hindistan	148
18	Danimarka	121	İngiltere	134	Brezilya	144	Azerbaycan	142
19	Polonya	118	Romanya	119	Libya	133	Mısır	134
20	Mısır	100	Brezilya	118	Romanya	125	Brezilya	131

Kaynak: TÜİK

2014 yılı itibariyle İzmir'in ithalatında ilk sıraları ise Rusya, Almanya, Çin, İtalya, ABD ve İspanya almaktadır. Dolayısıyla İzmir dış ticarete daha çok gelişmiş ülkelerin partneri konumunda bulunmaktadır.

İzmir ilinden gerçekleştirilen ihracatın ülke grupları itibariyle dağılımına Tablo 74'de yer verilmiştir.

Buna göre 2014 yılı itibariyle İzmir ihracatının yüzde 50'si Avrupa Birliği ülkelerine, yüzde 13,5'i Ortadoğu ülkelerine, yüzde 9,3'ü Amerika kıtasına, yüzde 8,7'si Asya ve Okyanusya ülkelerine yapılmıştır. 2011-2014 döneminde bu ülke grupları sürekli olarak İzmir'in ihracatında ilk sıralarda yer almıştır.

TABLO 75: İZMİR İHRACATININ BÖLGESEL DAĞILIMI (Milyon Dolar)

ÜLKE GRUBU	2011	Pay %	2012	Pay %	2013	Pay %	2014	Pay %	Genel Toplam	Pay %
AFRİKA ÜLKELERİ	534,3	6,46	581,3	6,66	614,3	6,67	650,9	7,03	2.829	6,69
AMERİKA ÜLKELERİ	651,2	7,87	793,0	9,08	978,9	10,63	930,5	10,05	3.951	9,34
ASYA-OKYANUSYA ÜL.	801,0	9,68	846,1	9,69	786,2	8,54	685,3	7,40	3.700	8,74
AVRUPA BİRLİĞİ	4.228,1	51,08	4.196,8	48,08	4.407,4	47,85	4.736,9	51,14	21.246	50,21
DİĞER ÜLKELER	1,2	0,01	1,6	0,02	1,5	0,02	2,3	0,02	7	0,02
ESKİ DOĞU BLOKU	391,1	4,73	475,4	5,45	525,5	5,71	462,7	5,00	2.164	5,11
ORTA DOĞU ÜLKELERİ	1.139,4	13,77	1.267,2	14,52	1.281,2	13,91	1.237,0	13,36	5.733	13,55
SERBEST BÖLGELER	243,6	2,94	254,5	2,92	259,4	2,82	223,1	2,41	1.157	2,73
TÜRK CUMHURİYETLERİ	135,3	1,63	171,2	1,96	202,1	2,19	190,9	2,06	802	1,90
GENEL TOPLAM	8.277,3	100,0	8.728,8	100,0	9.211,2	100,0	9.261,9	100,0	42.318	100,0

Kaynak: EİB

İzmir'in ihracatında AB ülkelerinin ilk sıralarda yer alması Dolar karşısında Euro'nun değerinin düşmesinden, gerek 2014 gerekse 2015 yılında İzmir'in çok etkilenebileceğini ortaya koymaktadır.

Kuşkusuz bu noktada çok daha önemli olan Euro/Dolar kuru yani çapraz kurlardaki değişme değil, Euro'nun TL karşısındaki değeri olacaktır. Ege bölgesi ihracatının 2010-2014 dönemini kapsayan yıllardaki gelişimi sektör bazında Tablo 75'de verilmiştir.

Buradan 2014 yılında gerçekleşen ihracat içinde hazır giyim ve konfeksiyonun ilk sırada yer aldığı bu sektörü çelik, kimyevi maddeler, maden ve metaller ile tütün ürünlerinin izlediği görülmektedir.

İhracat içinde önemli yer tutan bu sektörlerde 2014 yılı itibariyle en yüksek ihracat artışı tütün ürünleri (yüzde 17,9) ile hazır giyim ve konfeksiyonda (yüzde 11,1) gerçekleşmiştir.

**TABLO 76:EGE İHRACATÇILAR BİRLİĞİ'NDEN YAPILAN İHRACAT
(Sektörel Bazda, Bin Dolar)**

SEKTÖR	2010	2011	2012	2013	2014	Değişim %
Hazırgiyim ve Konfeksiyon	1.038.714	1.175.665	1.161.786	1.266.224	1.407.142	11,1
Tekstil ve Hammaddeleri	244.791	294.222	240.728	231.314	249.416	7,8
Deri ve Deri Mamulleri	120.512	123.244	113.447	116.447	131.543	13,0
Halı	26.208	32.186	32.740	71.081	81.196	14,2
Su Ürünleri ve Hayvancılık Mam.	370.619	550.399	585.443	673.263	818.620	21,6
Fındık ve Mamulleri	5.208	4.923	7.247	14.894	14.874	-0,1
Kuru Meyve ve Mamulleri	809.985	880.267	848.078	858.013	906.176	5,6
Zeytin ve Zeytinyağı	125.270	109.652	128.738	309.400	127.892	-58,7
Yaş Meyve ve Sebze	174.016	156.995	205.827	208.445	186.343	-10,6
Meyve Sebze Mamulleri	396.127	411.606	424.985	482.000	490.978	1,9
Süs Bitkileri ve Mamulleri	4.936	5.972	6.762	8.384	8.228	-1,9
Hububat, Bakliyat, Yağlı Toh. ve Mam.	261.829	311.705	280.632	360.626	337.539	-6,4
Tütün	653.319	653.110	828.687	886.876	1.045.906	17,9
Elektrik - Elektronik	317.850	474.776	520.168	544.278	494.743	-9,1
Taşıt Araçları ve Yan Sanayi	412.802	557.711	537.911	517.799	571.861	10,4
Gemi ve Yat	49.225	32.914	31.252	32.142	42.961	33,7
Kimyevi Maddeler ve Mamulleri	505.916	1.183.180	1.517.785	1.394.017	1.170.328	-16,0
Ağaç Mamülleri ve Orman Ürünleri	323.030	355.563	413.472	468.902	540.469	15,3
Çimento Cam Seramik Toprak Ür.	82.667	137.157	180.633	222.685	216.681	-2,7
Demir ve Demir Dışı Metaller	264.673	488.304	429.027	479.094	430.945	-10,1
Çelik	1.133.158	1.871.321	1.302.645	1.247.770	1.184.870	-5,0
Maden ve Metaller	846.856	946.183	941.439	1.126.412	1.067.257	-5,3
Diğer Sanayi Ürünleri	3.239	3.797	3.908	3.965	7.041	77,6
Değerli Maden ve Mücevherat	536	10.159	1.516	4.329	1.357	-68,7
Makine ve Aksamları	257.336	251.293	284.720	352.878	369.786	4,8
İklimlendirme Sanayi Ür.	260.701	371.438	374.270	267.650	286.013	6,9
Savunma ve Havacılık San. Ür.	301	2.225	9.054	18.275	46.116	152,3
GENEL TOPLAM	8.689.824	11.395.966	11.412.900	12.167.162	12.236.281	0,6

Kaynak: EİB

2014 yılı Ocak-Kasım döneminde Türkiye geneli itibariyle ihracat yüzde 4,5 oranında artarken İzmir'den yapılan ihracat yılı tamamında sadece binde 7 oranında artabilmiştir. Dolayısıyla İzmir'in 2014 yılı ihracat performansı görece olarak daha düşük kalmıştır. Bu gelişmenin gerisinde ise daha çok tarım ve tarıma dayalı sanayi ürünleri ihracatında yaşanan gerileme bulunmaktadır.

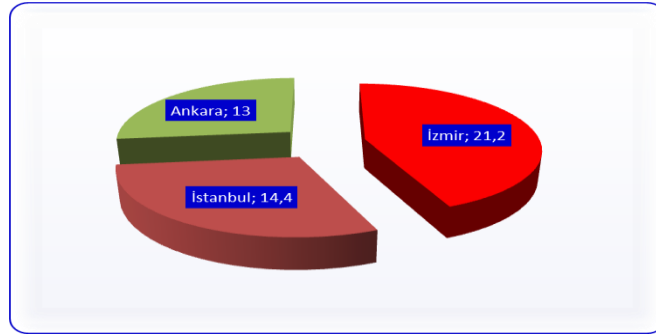
Genel bir değerlendirme yapıldığında 2014 yılında; İzmir'den diğer illere kaynak aktarılmaya devam edilmiş, teşvikli yatırımlardan İzmir'in aldığı pay artmış, İzmir'in ihracatında performans düşüklüğü yaşanmıştır.

TABLO 77: YABANCI SERMAYELİ FİRMA SAYISI

	İZMİR	TÜRKİYE	PAY (%)
2006	926	14.955	6,19
2007	1.120	18.308	6,12
2008	1.256	21.079	5,96
2009	1.391	23.551	5,91
2010	1.540	25.837	5,96
2011	1.682	29.283	5,74
2012	1.800	32.604	5,52
2013	1.944	36.950	5,26
2014/Ekim	2.089	41.131	5,07

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı

YABANCI SERMAYELİ FİRMALARIN İMALAT SANAYİ İÇİNDEKİ DAĞILIMI (%)

Yabancı sermayeli firmaların en çok geldiği ilk 3 sanayi şehri içinde, İzmir'e gelen firmaların %21'i imalat sanayinde, İstanbul'a gelenlerin %14'ü, Ankara'ya, gelenlerin sadece %13'ü imalat sanayinde faaliyet göstermektedir.

Yabancı yatırımlardan İzmir'in aldığı payın kamu yatırımlardan aldığı paya oranla oldukça fazla olması üzerinde durulması gereken bir konudur. Zira yabancıların öncelik vermesinin yanında kamu yatırımlarından aldığı payın ilden toplanan vergilerle uyumlu hale getirilmesi durumunda İzmir'in gelişimi çok daha hızlı olabilecektir.

3.4 KAMU YATIRIM TAHSİSLERİ AÇISINDAN

Kamu yatırımlarından aldığı pay, İzmir geriliyor mu? sorusuna cevap verilmeden önce bakılması gereken bir göstergedir. Çünkü, şehirler önce bir vizyonla, sonra destekle kalkınır. Tablonun anlattığı; son 10 yılda İzmir'in kamu yatırımlarından yeterli desteği göremediğidir.

Özellikle toplam vergi gelirleri içindeki payına karşılık, kişi başına göre yatırım tahsislerinde diğer illere nazaran alınan pay da, bu durumu teyit etmektedir. Son yıllarda, başlatılan yeni ve büyük projelerle bu payın artması, önümüzdeki yıllarda İzmir'in gelişimini doğal hızına ve rotasına yönlendirecektir.

TABLO 78: KAMU YATIRIM TAHSİSLERİNİN TÜRKİYE İÇİNDEKİ PAYI (%)

İLLER	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ADANA	0,82	1,24	0,90	1,39	1,12	0,49	0,46	0,55	0,60	0,68
ANKARA	3,57	4,10	4,17	4,66	5,05	4,41	4,00	4,67	8,00	6,91
AYDIN	0,48	0,42	0,39	0,59	0,69	0,62	0,57	0,49	0,41	0,36
BURSA	2,23	2,01	1,94	1,57	2,22	1,51	1,11	1,66	1,02	0,79
DENİZLİ	0,40	0,34	0,34	0,50	0,43	0,44	0,47	0,34	0,32	0,37
GAZİANTEP	0,39	0,54	0,51	0,51	0,52	0,68	0,78	0,75	0,81	0,80
İSTANBUL	5,82	8,89	10,47	13,31	14,62	13,06	12,06	7,75	5,76	4,25
İZMİR	2,65	2,65	2,25	1,99	2,12	1,80	1,35	1,67	1,59	2,29
KAYSERİ	0,53	0,65	0,67	0,78	0,70	0,72	0,71	0,58	0,50	0,77
KOCAELİ	1,57	2,27	1,42	1,06	1,26	0,66	0,52	0,52	0,49	0,56
KONYA	0,70	1,44	1,23	1,12	1,07	0,83	1,02	1,17	1,10	1,18
MANİSA	0,28	0,43	0,48	0,42	0,49	0,42	0,47	0,76	0,59	0,47
TOPLAM	19,46	25,00	24,77	27,91	30,30	25,62	23,51	20,90	21,18	19,41

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

3.5. İŞGÜCÜ VERİLERİ AÇISINDAN

Sanayi istihdamının toplam istihdam içindeki payı incelendiğinde, İzmir Türkiye ortalamasının üstünde bir orana sahip olduğu, küresel kriz ile birlikte ortalamasının %31 bandına oturduğu gözlenmektedir. Ancak, işsizliğin İzmir'de çok yüksek olması geçmiş yıllarda aldığı hızlı göçlerle birlikte, gerek kamu, gerekse yatırım teşviklerden aldığı yetersiz payla doğrudan ilgilidir.

Türkiye ortalamasının çok üstündeki işsizlik oranına rağmen İzmir'in, Türkiye içindeki istihdam oranını arttırmaya devam ediyor olması önemli bir noktadır.

Zira, İzmir'de %6'yı bulan oran İstanbul'da %18, Ankara'da %6,5 olup Kocaeli'de (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova'da) %5, Bursa'da (Bursa, Eskişehir, Bilecik) %5,4'tür.

TABLO 79: İZMİR'DE İSTİHDAMIN DAĞILIMI (BİN KİŞİ)

	Tarım	Sanayi	Hizmet	Toplam	İZMİR İstihdamının Türkiye istihdamı içindeki payı (%)
2004	113	386	547	1.045	5,32
2005	113	386	561	1.059	5,28
2006	117	366	622	1.104	5,41
2007	111	374	717	1.202	5,80
2008	88	369	714	1.171	5,53
2009	100	328	742	1.170	5,50
2010	153	397	753	1.303	5,77
2011	178	433	799	1.410	5,85
2012	144	450	831	1.424	5,74
2013	187	481	846	1.514	5,93

Kaynak: TÜİK

TABLO 80: İZMİR'DE İSTİHDAM VE İŞSİZLİK ORANLARI

	İZMİR'İN SANAYİ İSTİHDAMININ TOPLAM İSTİHDAM İÇİNDEKİ PAYI (%)	TÜRKİYE'NİN SANAYİ İSTİHDAMININ TOPLAM İSTİHDAM İÇİNDEKİ PAYI (%)	İZMİR İŞSİZLİK ORANI (%)	TÜRKİYE İŞSİZLİK ORANI (%)
2004	36,94	24,39	16	11
2005	36,45	25,79	14	11
2006	33,15	26,18	12	10
2007	31,11	26,12	11	10
2008	31,51	26,27	12	11
2009	28,03	25,31	16	14
2010	30,47	26,23	15	12
2011	30,71	26,46	15	10
2012	31,6	26,03	15	9
2013	31,8	26,39	15	10

Kaynak: TÜİK

3.6. REKABETÇİLİK AÇISINDAN

İzmir sanayisi, yenilikçi, küresel rekabet ortamına niteliksek gelişme ve vizyon olarak hazırdır. Bunun kamu ve bölgesel politika ve desteklerle niceliksel boyuta da aktarılması gerekmektedir.

İzmir'in dördüncü sırada yer aldığı Beşeri Sermaye ve Yaşam Kalitesi Endeksi'nin oluşturulmasında;

Üniversite mezunu, kişi başına düşen öğretmen, doktor, yatak, otomobil gibi sayılar esas alınmaktadır. Ticaret Becerisi ve üretim potansiyelinde; vergi, ihracat, teşvikli yatırım, kamu yatırımları, elektrik tüketimi, açılan kapanan firma sayısı gibi değişkenler kullanılmakta ve İzmir bu gösterge itibarıyla de 4. sırada yer almaktadır.

TABLO 81. İZMİR'DE ENDEKS DEĞERLERİ

Dönem	Genel Sıralama	Beşeri Sermaye ve Yaşam Kalitesi Alt Endeksi	Markalaşma Becerisi ve Yenilikçilik Alt Endeksi	Ticaret Becerisi ve Üretim Potansiyeli Alt Endeksi
2007-2008	3	4	6	3
2008-2009	3	4	9	3
2009-2010	3	4	6	3
2010-2011	3	4	3	4

Kaynak: URAK

Türkiye'de 165 adet Ar-Ge merkezi bulunmaktadır.

TABLO 82. AR-GE MERKEZİ OLAN FİRMALAR

FİRMA İSMİ	SEKTÖRÜ
DYO Boya Fabrikaları San. ve Tic. A.Ş.	Kimya
CMS Jant ve Makine San. A.Ş.	Otomotiv Yan Sanayi
Sun Tekstil San. ve Tic. A.Ş.	Tekstil
Ege Endüstri ve Ticaret A.Ş.	Otomotiv Yan Sanayi
Üniteks Gıda Tekstil Motorlu Araçlar A.Ş.	Tekstil
Norm Civata Sanayi Ve Ticaret A.Ş.	Otomotiv Yan Sanayi
Totomak Makina ve Yedek Parça San. ve Tic. A.Ş.	Otomotiv Yan Sanayi
İzmir- Delphi Otomotiv Sistemleri San. ve Tic. A.Ş.	Otomotiv Yan Sanayi
İzeltaş İzmir El Aletleri San. ve Tic. A.Ş.	Demir -Çelik
Kent Kart Ege Elektronik San. ve Tic. A.Ş.	Elektrik-Elektronik
Kansai Altan Boya San. ve Tic. A.Ş.	Kimya
Akdeniz Kimya San. ve Tic. A.Ş.	Kimya

Kaynak: Sanayi Bakanlığı

3.7. MARKA/PATENT İSTATİSTİKLERİ AÇISINDAN

Rekabetçilik açısından önemli iki gösterge olan, yerli marka ve patent başvuruları açısından bir değerlendirme yapıldığında; İzmir'in yıllar itibari ile zaman zaman Türkiye ortalamasının üstüne çıktığı görülmektedir.

Bu durum ilin potansiyelini ortaya koysa da, 5.000'e yakın sanayi firması ve 9 üniversitesi olan bir il için yeterli kabul edilemeyecektir. Bu açıdan İzmir'de yeni bir sıçramaya ve sürdürülebilirlik zemininde stratejilere ihtiyaç duyulmaktadır.

TABLO 83: MARKA TESCİLLERİNİN YILLARA GÖRE DAĞILIMI

	TÜRKİYE	İZMİR	İZMİR'İN TÜRKİYE İÇİNDEKİ PAYI (%)
2003	14.514	838	5,7
2004	18.865	1.119	3,8
2005	26.933	1.740	4,0
2006	34.509	2.124	5,0
2007	40.705	2.493	5,1
2008	35.543	1.983	4,5
2009	41.414	2.302	4,2
2010	32.397	1.931	4,0
2011	35.858	2.146	4,4
2012	52.386	3.234	5,1
2013	68.391	4.102	5,0

Kaynak: TPE

TABLO 84: PATENT TESCİLLERİNİN YILLARA GÖRE DAĞILIMI

	TÜRKİYE	İZMİR	İZMİR'İN TÜRKİYE İÇİNDEKİ PAYI (%)
2003	93	16	17,20
2004	68	8	11,76
2005	95	5	5,26
2006	122	6	4,92
2007	318	12	3,77
2008	338	25	7,40
2009	456	21	4,61
2010	642	34	5,30
2011	847	31	3,66
2012	1.025	42	4,10
2013	1.244	59	4,74

Kaynak: TPE

3.8. ÜRETİMDEN SATIŞLARINA GÖRE BÜYÜK SANAYİ KURULUŞLARI DEĞERLENDİRMESİ AÇISINDAN

Bu veriler oldukça dikkatli değerlendirilmelidir. Çünkü, söz konusu çalışmalar gönüllülük esasına dayalı olduğu için, firma sayısındaki azalmayı, İzmir'deki firmalar geriliyor diye yorumlamak doğru olmayacaktır. Ayrıca, kamuoyunda sadece İzmir'li firmalar görülüp alındığı için de daha az sayıda İzmirli firma lanse edilmektedir.

Oysa Merkezi İstanbul'da veya başka illerimizde olup, İzmir'de de üretim yapan firmalar da sayı içine dahil edilmelidir. Bu kapsamda değerlendirdiğimizde, son 9 yılda İzmirli firmaların 500 büyük firma listesinde ortalama sayısı 56 olup, bu da %11'lik pay anlamına gelmektedir.

Diğer yandan üretimden satışları bazında incelediğimizde, İzmir'in payı ortalama %13'e yükselmektedir. İlk 50 içinde yer alan çok büyük firma sayılarında gerileme olurken bunların ilk 100 içine geçiş yaptığını görmekteyiz. Söz konusu kaymalar, ilk 500'ün diğer dilimleri arasında da gözlenmektedir.

TABLO 85. İSO 500 ÇALIŞMASI İÇERİSİNDE YER ALAN EBSO ÜYELERİ

Anket Dönemi	EBSO ÜYE SAYISI	ÜRETİMDEN SATIŞLAR EBSO ÜYE / İSO 500 (%)
2004	56	13,3
2005	65	11,8
2006	62	13,1
2007	47	11,6
2008	48	12,5
2009	52	11,0
2010	56	12,1
2011	55	11,6
2012	58	11,9
2013	59	11,7

Kaynak: İSO

TABLO 86. İSO 500 ÇALIŞMASI İÇERİSİNDE YER ALAN EBSO ÜYELERİ

Anket Dönemi	İlk 50 İçinde EBSO Üyesi	İlk 100 İçinde EBSO Üyesi	İlk 200 İçinde EBSO Üyesi	İlk 300 İçinde EBSO Üyesi	İlk 400 İçinde EBSO Üyesi	İlk 500 İçinde EBSO Üyesi
2004	9	14	27	34	39	56
2005	16	11	23	37	47	65
2006	8	13	28	40	46	62
2007	7	13	23	32	37	47
2008	5	13	21	32	41	48
2009	8	15	25	37	43	52
2010	8	18	27	41	48	56
2011	6	18	32	42	49	55
2012	6	20	31	41	48	58
2013	7	20	32	42	53	59

Kaynak: İSO

Odamızca 32 yıldan bu yana yapılmakta olan üretimden satışlarına göre büyük sanayi kuruluşları çalışması dönemler itibariyle farklı kapsamlarla hazırlanmıştır. 2002 öncesinde üyelerimizi esas alan çalışma; 2002-2009 arasında Ege Bölgesi'ni, 2010 yılından itibaren de yeniden üyelerimizi kapsamıştır. Değerlendirme yapılırken bu kapsam dikkate alınmalıdır.

TABLO 87. EBSO ÜRETİMDEN SATIŞLARINA GÖRE İLK 100 BÜYÜK SANAYİ KURULUŞU ÖZET BİLGİLERİ

	ÜRETİMDEN SATIŞLAR	ÖZ SERMAYE	NET AKTİF	KAR	ZARAR	İSTİHDAM	İHRACAT (BİN \$)	İTHALAT (BİN \$)
2002 BÖLGE (Milyar TL)	12.556.397	3.160.599	9.160.942	506.377	153.228	44.861	1.952	3.014
2003 (Milyar TL)	15.058.058	4.454.602	10.510.337	895.099	287.064	50.925	2.850	3.660
2004 (Bin TL)	21.046.232	10.118.055	18.262.733	1.466.855	250.543	57.623	4.077	5.420
2005 (Bin TL)	21.784.936	9.478.607	18.376.281	953.811	514.796	64.329	5.600	8.121
2006 (Bin YTL)	33.987.091	12.239.548	24.974.349	2.172.683	183.173	71.589	9.855	1.206
2007 (Bin YTL)	36.161.358	15.971.010	30.605.542	3.172.982	-202.673	82.197	11.183	14.737
2008 (Bin YTL)	44.072.596	16.154.192	31.243.600	2.942.765	766.315	72.922	13.576	20.252
2009 (Bin TL)	32.929.961	15.822.539	30.505.005	2.954.140	284.930	67.835	8.555	11.021
2010 ÜYE (Bin TL)	31.086.639	13.384.422	27.753.940	2.677.001	163.832	51.092	5.961	7.419
2011 (Bin TL)	37.959.740	12.933.767	29.386.640	3.161.254	267.512	55.127	7.824	9.958
2012 (Bin TL)	41.326.257	11.488.817	28.468.136	2.883.736	189.442	51.584	8.240	13.221
2013 (Bin TL)	43.600.836	11.848.865	34.523.734	2.603.000	594.000	54.891	6.703	12.734

Kaynak: EBSO

TABLO 88. BÜYÜK FİRMALAR İÇERİSİNDE YABANCI SERMAYE ORANI (%)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EBSO İlk 100 Oranı	24	28	25	26	31	28	26	20	23	22	18
İSO ilk 500 Oranı	29	30	27	28	29	29	31	30	28	28	27

Kaynak: EBSO

100 büyük sanayi kuruluşumuz içinde, yabancı sermayeli firmaların oranı %25'tir. Yani her 4 büyük firmamızdan birisi yabancı sermayelidir. İSO tarafından hazırlanan 500 büyük sanayi kuruluşu çalışmasındaki oran daha yüksek olup, %29'dur.

4. 2015 YILINDA DÜNYA VE TÜRKİYE EKONOMİSİ

Çalışmanın bu bölümünde 2015 yılına yönelik beklentiler hem dünya geneli hem de Türkiye özelinde değerlendirilecektir.

4.1. 2015 YILINDA DÜNYA EKONOMİSİ

Küresel ekonomi zorlu bir yılı daha geride bırakmıştır. 2014 yılında ekonominin yönünü jeopolitik gerginlikler ve ABD Merkez Bankası (Fed) çizmiştir. Ukrayna ve Rusya arasındaki gerginlik, bu gerilimi izleyen ABD ve AB'nin Rusya yaptırımları, Ortadoğu'ya ilişkin endişeleri artıran IŞİD, dünyanın üretim ve tüketim motoru Çin'in gönderdiği yavaşlama sinyalleri tedirginlik yaratmıştır.

Küresel risklerdeki artış ülkeleri endişelendirmiştir. Dolar, Euro ve altında hızlı bir trafik yaşanmıştır. Yılın son aylarında 60 Dolar'a yakın değer kaybeden petrol fiyatları dünya gündeminde kendine önemli bir yer bulmuştur. Dolayısıyla dünya ekonomisi 2015 yılına riskli, endişeli ve gergin girmiştir.

Bu kısa değerlendirmenin ardından IMF ve Dünya Bankası'nın tahminleri çerçevesinde 2015 yılında dünya ekonomisinde beklenen gelişmeleri analiz etmek ve öngöründe bulunmak amacıyla seçilmiş ülkelere ilişkin bazı göstergeler Tablo 91'de verilmiştir. Buradan ABD'de ekonomik canlanmanın nihayet sürdürülebilir bir zemine oturacağını beklediği izlenimi alınmaktadır.

Nitekim 2015 yılında ABD ekonomisinin yüzde 3'ün üzerinde bir hızla büyüyeceği tahmin edilmektedir. ABD'li işverenler, 2014'te olduğu gibi 2015'de de yeni istihdam alanları yaratarak işsizliğin önceki yıllara göre düşmesine katkı yapmaya devam edeceklerdir. Enflasyon oranında 2013 ve 2014 yıllarına göre yüzde 2,1 ile bir miktar daha yüksek olması ABD ekonomisindeki canlanma beklentisinin bir başka göstergesidir.

Ancak diğer ülkelerin büyüme hızlarındaki zayıflık ABD'nin ihracat artışını sınırlandıracaktır. ABD ekonomisi 2008-09 krizini tamamen atlattığı olmasa da, 2015'te yüzde 3,1'lik büyüme beklentisi ile iyi bir performans göstermeye aday konumdadır. Bu iyileşmenin bir sonucu olarak enflasyon baskısını azaltmak amacıyla Fed'in ilk faiz artışını 2015 ortasında gerçekleştirmesi muhtemeldir.

ABD'nin yanı sıra İngiltere ekonomisi de toparlanma sürecine girmiş görünmektedir. İngiltere'de ekonominin 2015 yılında imalat ve hizmetler sektörü öncülüğünde yüzde 2,7 büyüyebileceği, işsizliğin de yüzde 6,5 oranında olacağı öngörülmektedir. Buna karşın hane halkı borcunun yüksek ve devlet bütçesinin yapısı zayıf olduğundan merkez bankasının (BoE) faizleri çok hızlı artırması beklenmemektedir.

Euro Bölgesi'nin hedefleri ise daha mütevazı olup yedi yılda üçüncü kez resesyona girmesi beklenmektedir. Euro bölgenin üzerinde deflasyon baskısı hissedilmektedir. Avrupa'nın önde gelen ülkesi Almanya, Rusya'ya yönelik yaptırımlar ve Euro'yu desteklemenin maliyeti nedeniyle kırılanlaşmıştır. Bu yapı içinde Almanya'nın GSYİH'sinin 2015'te yüzde 1,5 ilimlı büyüme göstermesi öngörülmektedir.

AB'nin bir diğ er güçlü üyesi olan Fransa'da ise bütçe disiplinine karşı büyüme tartışmalarının yansıması olarak hükümetin içinde gerginlik yaşanmaktadır. Büyüme yi kendine hedef almasına rağmen Fransa ekonomisinin 2015'te yüzde 1'lik cılız bir büyüme göstereceğ i tahmin edilmektedir. İşsizliğ in yüzde 9,8, enflasyonun binde 9 olacağı tahmin edilen Fransa'nın, 2015'te durgunluk yaşaması uzak bir ihtimal değildir.

Ekonomik göstergelerin iyiye gittiğ i İspanya'da 2015'de yapılacak seçimlerde Başbakan Mariano Rajoy'ın iktidarını bir dönem daha koruyacağı beklenmektedir. İspanya ekonomisinin 2015'te Avrupa yoğun bakım ünitesinden çıkması ve yüzde 1,7 büyüme yi yakalaması öngörülmektedir. Ancak Bask ve Katalonya'daki ayrılıkçı baskıların sürmesi ve yüzde 24,4 oranında tahmin edilen yüksek işsizlik oranları kırılğanlığı arttıran olgular olarak varlığını devam ettirmektedir.

Krizden çıkış yolu arayan bir diğ er ülke İtalya'da ise yüksek işsizlik sorun olmaya devam etmektedir. Bununla birlikte ülkenin 2015'de sadece binde 8 büyüyeceğ i tahmin edilmektedir. Enflasyon beklentisi ise binde 5 düzeyindedir. Ayrıca 2015'te seçim olasılığ ının gündeme gelebilmesi ihtimali sorunların çözümünü zorlaştıracak bir faktör olacaktır.

Japonya'da ise ekonominin nabzının 2014 yılında da düşük düzeyde atmaya devam etmesi beklenmektedir. 2014 yılında resesyona giren Japonya'da bu durumun 2015 yılında da sürdürmesi sürpriz olmayacaktır. Bu çerçevede büyümenin binde 8, enflasyonun yüzde 1-2, işsizliğ in yüzde 3-4 "rahatlık bölgesi" içinde gerçekleşeceğ i öngörülmektedir.

İhracata yönelik yatırım ekonomisinden tüketim ve refah toplumuna geçiş için çabalayan Çin'de, 2015 yılı büyümesinin 2014 yılının altında kalması beklenmektedir. Dünyanın ikinci büyük ekonomisi haline gelen Çin'in 2015'te yüzde 7,1 büyüyeceğ i, enflasyonun yüzde 2,5, işsizliğ in de yüzde 4,1 düzeyinde olacağı tahmin edilmektedir. Gayrimenkul şirketlerine açılan yüksek faizli 33 milyar Dolar'lık kredinin vadesinin dolacak olması, Çin'in 3 trilyon Dolar'lık yerel hükümet borcunun yaklaşık yüzde 40'ının şimdiki kadar ödenmesi gerekirken ertelenmiş olması ve 2015'te şirket temerrütlerinin yaşanabileceğ i beklentisi Çin için 2015 yılını zorlu hale getirmektedir.

Rusya'nın Ukrayna ile yaşadığı gerginlik sonrası gelen yaptırımlar ve petrol fiyatlarının düşmesi Rusya ekonomisinin resesyona girmesine neden olmuştur. Ekonominin binde 5 büyüyeceğ inin tahmin edildiğ i 2015 yılında enflasyonun yüzde 7,3 olması beklenmektedir. Diğ er yandan 2015, Batı'nın Rusya'ya yönelik tepkisinin hem Rusya'yı hem de bölge ekonomilerini nasıl etkileyeceğ inin görüleceğ i bir yıl olacaktır.

Gelişmekte olan bir diğ er ülke Endonezya'da Başkan Joko Widodo'nun önceliklerinin yolsuzlukla mücadele, temel altyapıyı ve kamu hizmetlerini yenilenmesi olacağı açıklanmıştır. Bu çerçevede yapılan yeni düzenlemeler nedeniyle ülkeye yabancı yatırımcı girişinde yavaşlama sözkonusu olabilecektir.

Ancak, reformlara devam edilmesi ekonomiye yardımcı olacak gibi görünmektedir. Bu ülke için 2015 yılı tahminleri; büyüme için yüzde 5,5, enflasyon için yüzde 6,7 ve işsizlik için de yüzde 5,8'dir.

Hindistan'da hükümet sübvansiyonların getirdiğ i ağır yükü boğuşmaktadır. Ancak kamu projelerine verilen hızlı onay ve büyük reform paketinin uygulanması durumunda oluşması beklenen güven ortamı neticesinde 2015'te GSYİH artışının yüzde 6,4 olacağı tahmin edilmektedir.

TABLO 89: 2015 YILINDA DÜNYA EKONOMİSİ

ÜLKELER	BÜYÜME HIZI (%)			TÜFE ENFLASYON ORANI (%)			İŞSİZLİK ORANI (%)		
	2013	2014*	2015*	2013	2014*	2015*	2013	2014*	2015*
DÜNYA	3,3	3,3	3,5	5,3	4,9	--	--	--	--
GELİŞMİŞ ÜLKELER	1,4	1,8	2,3	1,4	1,6	1,8	--	--	--
GELİŞMEKTE OLAN ÜLK.	4,7	4,4	5,0	4,2	4,0	3,8	--	--	--
ABD	2,2	2,2	3,1	1,5	1,7	2,1	7,4	5,8	6,0
Japonya	1,5	0,9	0,8	0,4	2,7	2,0	4,0	3,5	3,7
Avrupa Bölgesi	-0,4	0,8	1,3	1,3	0,5	0,9	11,9	11,5	11,4
Almanya	0,5	1,4	1,5	1,6	0,9	1,2	5,3	6,6	5,3
Fransa	0,3	0,4	1,0	1,0	0,6	0,9	9,9	10,5	9,8
İtalya	-1,9	-0,2	0,8	1,3	0,2	0,5	12,2	13,2	12,5
İngiltere	1,7	3,2	2,7	2,6	1,5	1,8	7,6	6,0	6,5
İspanya	-1,2	1,3	1,7	1,5	-0,1	0,6	26,4	24	24,4
Çin	7,7	7,4	7,1	2,6	2,1	2,5	4,0	4,1	4,1
Rusya Federasyonu	1,3	0,2	0,5	6,8	7,7	7,3	5,4	5,2	5,3
Arjantin	2,9	-1,7	-1,5	10,6	--	--	7,1	7,5	9,0
Brezilya	2,5	0,3	1,4	6,2	6,3	5,9	5,4	4,8	6,1
Endonezya	5,8	5,2	5,5	6,4	6,3	6,7	6,3	5,9	5,8
Hindistan	5,0	5,6	6,4	9,5	7,3	7,5	9,9	8,8	--
Güney Afrika	1,9	1,4	2,3	5,8	6,2	5,8	24,7	25,4	25,0
Türkiye	4,1	3,0	3,0	7,6	8,9	7,0	9,9	10,5	9,6
Küresel Hasıla (Trilyon Dolar)	74,6	77,0	79,7	--	--	--	--	--	--
Dünya Ticaret Hacmi(%)	3,0	3,8	5,0	--	--	--	--	--	--
İthalat				--	--	--	--	--	--
Gelişmiş ülkeler	1,4	3,7	4,3	--	--	--	--	--	--
Gelişmekte olan ülkeler	5,3	4,4	6,1	--	--	--	--	--	--
İhracat				--	--	--	--	--	--
Gelişmiş ülkeler	2,4	3,6	4,5	--	--	--	--	--	--
Gelişmekte olan ülkeler	4,4	3,9	5,8	--	--	--	--	--	--

*Tahmindir

Kaynak: IMF ve Dünya Bankası

Arjantin'in diğer gelişmekte olan ülkelere göre 2015 yılında yüzde 1,5 küçüleceği öngörülmektedir. İşsizliğin ve enflasyonun artmasının muhtemel olduğu 2015 yılı Arjantin için oldukça zorlu bir yıl olacak gibi görünmektedir.

Brezilya'da 2014 Ekim'indeki seçimle yeniden iktidara gelen Dilma Rousseff'in, ülkeye olan güveni sarsılan yabancı yatırımcıları 2015 yılında geri kazanmaya çalışacağı beklenmektedir. 204 milyon nüfuslu ülkenin, 2015'te yüzde 1,4 büyümesi beklenmektedir.

Kırılgan ülkeler arasında sayılan Güney Afrika'da parasal ve mali teşviklerle ekonominin hızlanması ve yüzde 2,3 oranında büyümesi öngörülmektedir.

Ülkelere ilişkin bu değerlendirmeler ve Tablo 89'daki göstergeler, 2015 yılında küresel ekonomide büyümenin geçmiş dönemlere göre daha ılımlı olacağı, bu büyümeye belli başlı gelişmekte olan ekonomiler arasında ciddi farklılıkların, büyük risklerin ve zayıflıkların da eşlik edeceği beklentisi yaratmaktadır.

Bu çerçevede 2015 yılında üretimin dünya genelinde yüzde 3,5 düzeyinde büyümesi beklenmektedir. Böylece küresel hâsılanın 77 trilyon Dolar'dan 79,7 trilyon Dolar'a yükseleceği öngörülmektedir. Gelişmiş ekonomilerin ise Avro Bölgesi'nde yaşanan durgunluğa bağlı olarak potansiyelden daha düşük oranda; yüzde 2,3 düzeyinde büyüyeceği tahmin edilmektedir. Küresel düzeyde ekonomik büyümenin yavaş seyrine bağlı olarak 2015 yılında küresel ticaret hacminin yüzde 5 düzeyinde artması beklenmektedir.

Diğer taraftan dünya ekonomisi için 2015 yılında bazı risk ve belirsizliklerin de bulunduğu söylenebilir. Nitekim:

- FED'in para politikasında normalleşmeye gitmesi ve bunun geliştirmekte olan bazı ekonomilere olası etkileri,
- Avro Bölgesi'ndeki kırılmanın devam etmesi,
- Son 5 yılın en düşük seviyelerine hızla gerileyen petrol fiyatlarının, petrol ihraç eden ülke ekonomilerini etkilemesi nedeniyle küresel ekonomik görünümün daha da kötüleşeceğine yönelik endişeleri artırması,
- Olası dış şokların yanında içsel sorunları çözüme kavuşturamamış bazı geliştirmekte olan ekonomilerin kırılabilirliği ve buralarda yaşanabilecek sorunların domine etkisi yaratma potansiyeli,
- Dünyanın farklı coğrafyalarında yeniden yükselmeye başlayan jeopolitik tansiyonlar,
- Ebola salgınının yayılması riski,
- Gelişmiş ekonomiler açısından uzun süreli ekonomik durgunluk riskinin yeniden güçlenmesi,
- Geliştirmekte olan ekonomilerin düşük büyümelerinin kalıcı hale gelmesi ve bunun normalleşmesi riski,
- Düşük küresel ekonomik büyümeyle beraber geliştirmekte olan ekonomilerin aksine gelişmiş ekonomiler ve özellikle Avro Bölgesinde yeterli oranda istihdam alanlarının oluşturulamaması,

olarak sıralanabilir.

Bu kapsamda dünya genelinde uzun süredir çok düşük düzeylerde seyreden, hatta bir çok ülkede reel olarak negatif düzeylere gerileyen faiz oranlarının ülkeler ve bölgeler arasında ciddi düzeyde farklılaşması söz konusu olabilecektir. Bu çerçevede 2015 yılında paranın ve ekonominin rotasını ve hızını paranın doğal patronları olan merkez bankaları belirleyecektir.

Ancak 2015'de merkez bankalarının farklı yollar izleyeceğine ilişkin beklentilerin varlığı 2015'in bu nedenle de gergin geçmesine neden olabilecektir. Daha önceki yıllarda merkez bankalarının bu derece birbirinden bağımsız ve farklı politikalar izlemelerine alışkın olunmaması bu gerginliğin önemli bir nedenidir.

Diğer taraftan Fed ve İngiltere Merkez Bankası'nın (BoE) finans piyasalarındaki endişelere ve yavaş büyüme korkularına karşın 2015'te görece olarak daha yüksek faizler için gerekli fikri ve pratik zemini hazırlamaktadır. ABD'de faiz oranları arttığında paranın geliştirmekte olan ülkelere ABD'ye geri dönmesi beklenmektedir. Varlık yöneticilerinin Türkiye, Güney Afrika gibi ülkelere paralarını çekip ABD ve İngiltere'ye yönlendirmesiyle 2015'te kısa vadeli panikler yaşanması olasıdır.

Ayrıca Fed ile Euro Bölgesi'nin faiz farkı açıldıkça yatırım avantajı Amerikan varlıkları lehine değişebilecektir. Bu olası gelişmenin Dolar'ı daha da güçlendirmesi mümkün görünmektedir.

Avrupa Merkez Bankasının (ECB) ise yeni bir resesyonu engellemek ve deflasyonist baskıları ortadan kaldırmak umuduyla Euro Bölgesi'ndeki bankalara ve şirketlere nakit vermeyi arttırarak sürdürmesi beklenmektedir.

Japonya Merkez Bankası (BOJ) büyük bir teşvik programının tam ortasındaiken ekonominin durumunun ne yönde gelişeceği ve buna bağlı olarak atılacak adımlarının neler olabileceği konusundaki belirsizlikler devam etmektedir.

Bu dört merkez bankasıyla kıyaslandığında küresel piyasalar üzerindeki etkisi daha az olan Çin Merkez Bankası'nın 2015 yılında yavaşlayan ekonomiyi canlandırmak ile borç yükü giderek artan finans sektörünü iyileştirmek arasında tercih yapmak durumunda kalması ve alacağı pozisyon da ayrı bir risk kaynağıdır.

Kuşkusuz küreselleşmenin geldiği boyut itibariyle dünyanın herhangi bir yerinde yaşanacak olumsuzluğun bulaşma etkisi çok hızlı olabilmekte hatta domino etkisi hemen oluşabilmektedir. Bu bağlamda Fed'in olası faiz artırımının yaratacağı bir şokun gelişmekte olan ülkeler arasında bulaşma ve domino etkisi yaratma potansiyeli bulunmaktadır.

Bununla birlikte; 2015 yılında IMF'nin isminin sık sık gündeme gelmesi de sürpriz olmayacaktır. Zira küresel iklimdeki bulutlar böylesi bir ulus-üstü kurumun devreye girmesine ihtiyaç gösterebilecektir.

Dünya ekonomisindeki gelişmeleri yakından etkileyen değişkenlerden biri de petrol fiyatlarıdır. Kuşkusuz petrol fiyatları da dünyadaki gelişmelerden etkilenmektedir. Ancak petrol fiyatlarından yansıyan etki gücünün daha belirgin olduğu söylenebilir. Varil fiyatı 45-50 ABD Dolar'ı civarında olan petrol fiyatlarının daha fazla gerilemesi olasılığı olsa da çok düşüktür. Bunun nedeni de, bazı petrol kuyularının maliyetlerinin karşılanamaması ve petrol arzının azalmaya başlayacak olmasıdır. 2015 yılında varil fiyatının ortalama olarak 60-70 Dolar düzeylerinde kalacağı öngörülmektedir.

Kısaca ifade etmek gerekirse, bir türlü 2008 krizinin etkilerinden kurtulamayan dünya ekonomisi, yavaşlayan pazarda yıkıcı hale gelebilecek rekabet oyunları, çapraz kurlara ilişkin belirsizlikler, kur savaşlarının yeniden gündeme gelip gelmeyeceği, petrol ve emtia fiyatlarının düşmesinin yarattığı ilave riskler ile Avrupa'daki sıkıntıların yayılma olasılığı ve faiz oranlarının yarattığı endişe riskli günleri de beraberinde getirmekte ve 2015 yılına ümitli bakmayı zorlaştırmaktadır.

Yine de tüm bu açıklanan hususların dışında dünya ekonomisini etkileyebilecek potansiyel iyileşmeler de bulunmaktadır. Japon ekonomisinin yapısal bileşenlerine güçlü bir takviye/teşvik, ABD'de mali politikada çok yıllık bir anlaşma, Avrupa bankalarında sermaye yapısının yeniden düzenlenmesi (recapitalisation) ve bankacılık birliği konusunda kaydedilebilecek ek ilerlemeler yüksek gelirli ülke ekonomilerinde güveni artırabilir ve çok daha güçlü bir iyileşmenin önünü açabilir. Diğer yandan, ABD ekonomisindeki iyimser gelişmeler 2015'te dünya ekonomisine olumlu katkı yapabilecektir. Gelişmiş ülkelerde beklenenden daha güçlü bir iyileşme, gelişmekte olan ülkelerde dış talebe önemli bir destek sağlayarak, yükselen küresel faiz oranlarına tetiklenen yurtiçi talepteki aşağı yönlü ayarlamaların dengelenmesine yardımcı olabilecektir.

4.2. 2015 YILINDA TÜRKİYE EKONOMİSİ

Dünya ekonomisinin 2015 yılında karşı karşıya kalabileceği olası riskler ve senaryolardan Türkiye'ye olası yansımaların pek de umut vermediği söylenebilir. Bir başka deyişle, küresel ekonomide iklim artık Türkiye'nin alışkın hatta bağımlı olduğu ortamlara benzememektedir.

İçinde hem avantajları, hem dezavantajları barındıran böylesi zorlu ve kaotik bir dünya ekonomisi ortamında iç ekonomik dengelerini koruyamaması halinde ortaya çıkabilecek gelişmelerin Türkiye ekonomisini sıkıntıya sokabileceği açıktır. Dolayısıyla, Türkiye'de tüm ekonomik birimler 2015 yılında çok daha dikkatli olmak durumundadır.

Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan ve gerek 10. Kalkınma Planı, gerek Orta Vadeli Program ve gerekse henüz tamamlanmayan dönüşüm programlarında atf yapılan makro ekonomik hedefler Tablo 90'da verilmiştir. Buna göre;

√ 2015 yılı için öngörülen büyüme hedefi yüzde 4'tür. Bu hedefin ne ölçüde yakalanabileceği hem iç hem de dış talebe bağlı bulunmaktadır. Yılın ilk yarısında seçimler nedeniyle kamu harcamalarında ortaya çıkabilecek artışlar yanında enflasyondaki baz etkisine bağlı olarak yaşanacak düşüşler özellikle Mart ayından itibaren kredi faizlerine de yansiyabilecek bu da özel tüketimi canlandırabilecektir. Ancak hem seçimden nasıl bir sonucun ortaya çıkacağını öngörmedeki sorunlar hem Fed'in faiz artırma kararı hem de Euro bölgesindeki sorunlar yılın ikinci yarısı açısından öngörü yapmayı zorlaştırmaktadır.

√ 2015 yılında büyüme hedefi çerçevesinde GSYİH'nın 850 milyar Dolar, nüfusun 77 milyon 738 bin kişi ve kişi başına düşen gelirin 10.936 Dolar olması beklenmektedir. Yılın ilk yarısında bu hedeflerden çok uzak olmayan bir ekonomik ortamın oluşabileceği söylenebilir. Ancak yılın ikinci yarısında her türlü gelişmeye hazırlıklı olunmalıdır.

√ 2015 yılında işsizlik oranının yüzde 9,5 olacağı tahmin edilmektedir. Kanımızca bu hedefin yakalanabilmesi güç olduğu gibi çift haneli işsizlik oranları da sürpriz olmayacaktır.

√ Dış ticaret açığı (77,8 milyar Dolar) ile cari açıkta (46 milyar Dolar) 2015 yılında sınırlı bir iyileşme beklenmektedir. Türkiye ekonomisinin yüzde 4 büyümesi durumunda bu iyileşmenin yerine bu açıklarda sınırlı bir artış görülmesi mümkündür. Kuşkusuz Türkiye özelinde cari açığın geleceği düzey iç talep kadar dış kaynak girişine de bağlı olacaktır.

TABLO 90: 2015 YILINDA TEMEL EKONOMİK BÜYÜKLÜKLER

GÖSTERGE	2013	2014 (T)	2015 (P)	2016 (P)
GSMH (Milyar TL.)	1.565.181	1.763.964	1.944.594	2.150.040
GSMH (Milyar Dolar)	821.937	810.310	850.133	906.654
BÜYÜME ORANI (%)	4,1	3,3	4,0	5,0
KİŞİBAŞINA GSYİH (Dolar)	10.807	10.537	10.936	11.541
NÜFUS (Bin kişi)	76.055	76.903	77.738	78.559
İSTİHDAM (Bin kişi)	24.601	25.824	26.340	27.002
İŞSİZLİK ORANI (%)	9,0	9,6	9,5	9,2
TÜFE YIL SONU (%)	7,4	9,4	6,3	5,0
İHRACAT-fob (Milyar Dolar)	158.425	166.674	180.197	194.925
İTHALAT-cif (Milyar Dolar)	251.661	244.000	258.000	276.780
DIŞ TİCARET AÇIĞI (Milyar Dolar)	-93.236	-77.326	-77.803	-81.855
CARİ DENGE (Milyar Dolar)	-65.068	-48.015	-46.014	-49.155
ORT. DOLAR KURU	1,904	2,177	2,287	2,371

T: Tahmin, P: Program

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

√ 2015 yılında enflasyon için öngörülen yüzde 6,3 oranı makul görünmektedir. 2015 yılında geniş kitlelerin gelirlerindeki sınırlı artış nedeniyle özel kesimden talep enflasyonu baskısının doğması düşük bir ihtimaldir.

Bunun yanında 2015 yılı enflasyonu üzerinde petrol fiyatlarındaki gelişmeler ile diğer emtia fiyatlarının düzeyi de etkili olacaktır. Sıcak para hareketlerine bağlı olarak büyük miktarda para giriş veya çıkışı olması halinde enflasyonun ne düzeyde gerçekleşeceği de reel kurlara bağlı olacaktır.

√ Döviz kurlarında, açıkça ifade edilmese de, reel olarak gerileme öngörülmektedir. Nitekim enflasyon hedefi yüzde 6,3 iken, Dolar'ın yaklaşık yüzde 5 artması beklenmektedir. Dolar'ın diğer paralar karşısında oldukça değer kazanacağına beklendiği bir yılda bu hedefin yakalanması ihtimali düşük görünmektedir. Ancak yine de sürpriz bir şekilde büyük miktarda sıcak para girişinin olması halinde böylesi bir sonuç yakalanabilecektir.

Diğer taraftan ekonominin temel dengelerine ilişkin diğer hedefler Tablo 91'de verilmiştir. Buna göre ise;

√ 2015 yılında özel tüketimin yüzde 4, özel yatırımların yüzde 6,1, özel kesim stoklarının yüzde 36 oranında artması öngörülmektedir. Kamunun bu yıl içinde yatırımlarını yüzde 2,3 oranında azaltması, tüketim artışını ise yüzde 2,2 gibi düşük bir oranda tutması hedeflenmektedir.

Kanımızca özel yatırımların yüzde 6,1 oranında büyümesine imkân verecek bir ortamın bu yıl içinde oluşması oldukça güçtür.

**TABLO 91: 2015 YILINDA EKONOMİNİN TEMEL DENGESİ
(1998 Fiyatlarıyla)**

	2014 (1)	2015 (2)	Değişim (%)
TOPLAM TÜKETİM	96.886.636	100.535.182	3,8
Kamu	10.414.095	10.642.844	2,2
Özel	86.472.541	89.892.338	4,0
TOPLAM YATIRIM	30.905.290	32.376.725	4,8
Kamu	6.706.929	6.553.859	-2,3
Özel	24.198.361	25.822.866	6,7
S. SERMAYE YATIRIMI	30.428.202	31.721.346	4,2
Kamu	6.759.544	6.619.351	-2,1
Özel	23.668.657	25.101.995	6,1
STOK DEĞİŞİMİ	477.089	655.379	37,4
Kamu	-52.616	-65.492	24,5
Özel	529.704	720.871	36,1
TOPLAM YURTIÇİ TALEP (TOPLAM KAYNAKLAR)	127.791.926	132.911.906	4,0
Net Mal ve Hizmet İhracatı	-1.274.121	-1.333.389	4,7
Mal ve Hizmet İhracatı	33.743.013	36.130.681	7,1
Mal ve Hizmet İthalatı	35.017.134	37.464.070	7,0
GAYRİ SAFİ YURTIÇİ HASILA (GSYH)	126.517.805	131.578.517	4,0
Net Faktör Gelirleri	-1.369.991	-1.317.221	-3,9
N Dış Alem Cari Trans.	133.650	153.830	15,1
G.S.M. HARCANABİLİR GELİR (GSMHG)	125.281.464	130.415.127	4,1
KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	18.946.119	19.265.002	1,7
Kamu Tüketimi	10.414.095	10.642.844	2,2
Kamu Tasarrufu	8.532.025	8.622.158	1,1
Kamu Yatırımı	6.706.929	6.553.859	-2,3
Kamu (Tasarruf-Yatırım) Farkı	1.825.096	2.068.299	13,3
ÖZEL HARCANABİLİR GELİR	106.335.345	111.150.125	4,5
Özel Tüketim	86.472.541	89.892.338	4,0
Özel Tasarruf	19.862.804	21.257.787	7,0
Özel Yatırım	24.198.361	25.822.866	6,7
Özel (Tasarruf-Yatırım) Farkı	-4.335.558	-4.565.079	5,3
Toplam Yurt içi Tasarruflar	28.394.828	29.879.945	5,2

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı (1: Tahmin, 2: Program)

√ Diğer taraftan 2015 yılı için mal ve hizmet ihracatı ile ithalatının benzer düzeyde, yüzde 7 oranında büyümesi beklenmektedir. Türkiye'de ithalatın bu düzeyde artması için reel kurların gerilemesi, ihracatın bu düzeyde büyümesi için de reel kurların artması gerekmektedir. Dolayısıyla bu hedeflerden en az birinin yakalanamaması ihtimali yüksektir.

√ Bu hedefler içinde yakalanması en zor olanı özel tasarrufların yüzde 7, toplam tasarrufların ise yüzde 5,2 oranında artmasıdır. Zira, Türkiye'de istenen tasarruf artışına imkân verecek ne gelir artışının, ne de harcama zihniyetinin bu kadar kısa sürede değişmesine imkân verecek sosyo-psikolojik ortam bulunmamaktadır.

Küresel ve ulusal koşullar, belirlenen hedefler çerçevesinde 2015 yılına ilişkin olarak Türkiye boyutunda şu ilave değerlendirmeleri yapmak mümkündür;

- Yılın ilk yarısında baz etkisiyle enflasyondaki gerileme potansiyeli nedeniyle faiz oranlarında bir miktar gerileme yaşanacaktır. Bu konuda Merkez Bankasına baskılar yapılacaktır. Ancak Merkez Bankası'nın bu süreçte dozu iyi ayarlaması gerekmektedir. Hızlı ve yüksek oranlı faiz indirimlerinin geri tepme ihtimali yüksek olacaktır.
- İç talepte, özel tüketim boyutuyla ilk iki çeyrekte büyüme hedefiyle uyumlu artışın gerçekleşmesi olası görünmemektedir. Ancak, yüksek politik konjonktür nedeniyle kamu harcamalarının bu eksikliği tamamen olmasa da bir miktar gidermesi söz konusu olabilecektir.
- 2015 yılında Türkiye ekonomisinde yaşanacak gelişmeler üzerinde belirleyiciliği en yüksek olacak değişken yine sıcak para olacak gibi görünmektedir. Bu konuda da dışsal dinamiklerin etkinliği daha fazla olacaktır. Zira Türkiye'ye oranla daha yüksek faiz veren ülkelerin varlığı, borsanın giriş için cazip değerlerde bulunmaması sıcak para girişi için uygun ortamın zayıflığına işaret etmektedir.
- Türkiye'nin en önemli sosyo-ekonomik sorunu olan işsizliğin 2015 yılında daha da artması ve zaman zaman yüzde 12'ler düzeyine ulaşması sözkonusu olabilecektir. Bu konuda bir iyileşmenin yakın zamanda gerçekleşmesi, artan işgücü miktarı ve tarımdaki istihdam azalışı gibi nedenlerle, çok güçtür.
- Yapısal sorunların aşılması konusunda herhangi bir mesafe alınamamış olmasına rağmen petrol fiyatlarındaki düşmenin kalıcı olması halinde, cari açık önceki yıllara oranla düşük düzeyde kalabilecektir.

Kısaca ifade etmek gerekirse; 2015 yılına girilirken Türkiye ekonomisini, petrol fiyatlarındaki gerileme ve enflasyonun düşüşü konusunda baz etkisinin sağladığı avans gibi avantajlar yanında Euro'nun değer kaybı ve AB'de resesyon riski, komşu ülkelerdeki siyasi belirsizlikler, Fed'in faiz artırma ihtimali ve dış kaynağa ulaşmadaki zorluklar gibi dezavantajlar beklemektedir.

5. TÜRKİYE EKONOMİSİNE İLİŞKİN TESPİTLER VE 2015 YILINA İLİŞKİN BAZI ÖNERİLER

Türkiye ekonomisinde gerek kayıtdışılığın yaygın olması nedeniyle istatistiklerin güvenilir olmaması, gerek düne kadar küresel konjonktürün sunduğu geçici imkânlar ekonominin gerçek boyutlarını ve sorunlarını görmeyi engellemiştir. Ancak, 2015 yılında hem küresel, hem de ulusal boyutta potansiyel ekonomik ve siyasi gelişmelere bağlı olarak başta reel sektör olmak üzere tüm ekonomik birimlerin dalgalı/zorlu bir ekonomik ortama hazırlıklı olması gerekmektedir.

Bu bağlamda, Türkiye'nin önemli ve öncelikli sorunlarını ortaya koymak 2015 yılında gerçekleşebilecek ekonomik gelişme ve süreçlerin algılanmasını kolaylaştırmak açısından faydalı olacaktır.

Üretim ve Tüketim deseni uyumsuzluğu: Türkiye ekonomisinin en önemli sorununun bu olduğu söylenebilir. Aslında çok konuşulan bir çok ekonomik sorunun en temel kaynağı da budur. Gerek bireysel, gerekse ülke düzeyinde bakıldığında kullanılan ve tüketilen malların, özellikle de bilgi çağı ürünlerinin önemli bir kısmının ithal olduğu görülecektir. Türkiye teknoloji yoğunluğu düşük mallar üretmekte, teknoloji yoğunluğu yüksek malları tüketmektedir. Bu yapının doğal sonucu cari açık ve dış borçların artmasıdır.

Borçlanma-Kredi artışı: Reklamlar, diziler ve filmler yanında tribünlere oynamaya meraklı, üretmeyi değil sahip olmayı önplana çıkaran sosyolojik zeminden beslenen şişirilmiş tüketim beklentileri insanları gelirinin çok ötesinde tüketmeye yöneltmektedir. Bu davranış yapısı toplumsal konumlanmayı bilgi, birikim ve erdemlere değil tüketim standartlarına bağlamakta, zaman zaman da olsa her türlü kazancın normalleştirilmesine yol açabilmekte, ahlaki standartları zayıflatmaktadır.

Tasarruf oranında gerileme: Tüketim odaklı bir yaşam ve toplum yapısı geleceğin şekillendirilmesinin kilidi olan yatırımları ve bunu açacak anahtar olan tasarrufların artmasını engellemektedir. Bugün mevcut tasarruf düzeyiyle Türkiye'nin gidebileceği daha uzun bir yol ve daha iyi bir yer yoktur. Ayrıca, Türkiye'de tasarrufları artırmak için faiz artışı değil istihdam ve gelirleri artırmak gerekmektedir. Bunun için de reel sektöre yatırımlar yapılmalıdır. Ancak uygulanan ekonomi politikaları ve makro ekonomik iklim itibarıyla reel yatırımlara yönelmek irrasyoneldir.

Cezalandırılan reel sektör: Türkiye'de uygulanan yüksek faiz, düşük kur, yüksek enerji fiyatları ve finansal rantların düşük veya hiç vergilendirilmemesi şeklindeki politikalar reel sektörü cezalandırmaktadır. Böylesi bir yapının devamı işsizlik sorununu daha da derinleştirecektir.

Artan dış kaynak bağımlılığı: Bir taraftan yapısal diğer taraftan 2002 sonrası oluşan özgün konjonktürel koşullar Türkiye'nin dış kaynak bağımlılığını derinleştirmiştir. Bu durum ülkenin ve insanının beklentileri yerine dış kaynak girişinin devamını sağlayacak politikaları zorunlu ve öncelikli kılmıştır. Bir başka deyişle, ekonomi politikalarında bağımsızlık imkânı ve alanı daha da daralmıştır.

İnşaat sektöründeki gelişmeler: Türkiye 1980 sonrasında ağırlıkları ve dönemleri değişmekle birlikte enflasyon, arazi ve finansal rantların realize edilmesi yoluyla yeni bir alana yoğunlaşmıştır. Türkiye'nin böylesi tercihler sonucu bugün içine sürüklendiği sanayisizleşme ve inşaat sektörü (konut, AVM, yol inşaatları) öncelikli stratejinin sonuna gelinmiştir.

Kayıtdışı ekonomi ve haksız rekabet: İşlem ve faaliyetleri kayıt altına alamamış bir Türkiye'nin ekonomisini etkin olarak yönlendirmesi ve haksız rekabet ortamını engellemesi mümkün değildir. Yüksek düzeydeki kayıtdışı ekonomi ile iş ve genel toplumsal ahlaki standartları yükseltmek olası görünmemektedir.

Teknoloji üretimi, inovasyon ve rekabet gücünde yetersizlik: Eğitim sisteminden başlayıp, ekonomi politikalarındaki hatalara kadar devam eden uzun bir zincirde geçmişten bugüne yapılmayanlar ve/veya yapılan hatalar sonucunda Türkiye'nin dünya çapında bilinen bir teknolojik ürünü, markası olamamıştır. Ezbere dayalı, test yöntemiyle de olması mümkün görünmektedir.

Bütün değerlendirmeler çerçevesinde Türkiye ekonomisinin; yapısal sorunları parasal önlemlerle çözülmeye çalışılan, nitel sorunları nicel göstergelerle gölgelenen, ekonomi faylarında birikmiş deprem enerjisinin, her an yüzeye çıkmasına hazırlıklı olunması gereken bir ekonomi olarak tanımlanması mümkündür.

Türkiye'de ekonomik birimlerin öncelikle 2015 yılı hedeflerine böylesi bir ekonomik zeminde bulunduğu biliciyle bakması gerekmektedir. Böyle bakıldığında da Türkiye'yi ekonomik açıdan oldukça zorlu günlerin beklediği görülecektir.

Türkiye'nin ekonomik yapısı ve özellikleri ile 2015 ve 2023 hedefleri bağlamında ekonomi politikası yapımcılarına şu öneriler yapılabilir;

- Reel sektör yani reel yatırım, üretim, ihracat ve istihdam öncelikli makro ekonomik politikalar uygulanmalı ve iklim reel sektör için cazip hale getirilmelidir. Dönüşüm programlarında böylesi bir bakış açısının varlığı ümitlenmemize neden olmaktadır.
- Tarım, sanayi ve hizmetler sektörünü eşanlı olarak dikkate alan entegre sektörel gelişme stratejisi hazırlanmalıdır.
- Gerçekçi değerlendirilmiş yani TL'yi ne aşırı ne de eksik değerlendirmeyen bir kur politikası uygulanmalıdır.
- Reel sektörün, yabancı rakipler düzeyinde enerji maliyetlerine sahip olması sağlanmalıdır.
- Coğrafya referanslı olanın yanında OSB-sektör-proje-inovasyon entegrasyonlu yeni bir yatırım teşvik sistemi geliştirilmelidir.
- Dışa bağımlılığın çok yoğun olduğu alan ve sektörlerle noktasal yabancı sermaye teşviki sağlanmalıdır.
- Türkiye'nin gerek doğal potansiyelleri gerekse gelecekteki önemleri bağlamında; tohum, ilaç ve yeni malzemeler üretilmesi alanına özel önem verilmelidir.
- Reel sektör, finans ve gayrimenkul sektörünün haksız rekabetinden korunmalıdır.
- Kayıtdışı ekonomi ile ciddi mücadele edilmeli ve kayıtdışı istihdamı ortadan kaldıracak teknik denetim mekanizmaları geliştirilmelidir.
- Dünyada da, Türkiye'de de sorunun reel sektörden çok obez finans sisteminde olduğu gerçeği gözden uzak tutulmamalı, finansal ve arazi rantlar, en az reel sektör düzeyinde vergilendirilmelidir.
- Bürokraside kurum bazında objektif, şeffaf ve kurumsal kariyer stratejisi oluşturulmalıdır.
- Her alanda "ilişki sistemi" yerine "çalışma ve başarı ilkesi"nin konulacağı kanaati ve inancını güçlendirecek strateji ve söylemler geliştirilmelidir.
- Göç Yönetim Kurumu oluşturulmalı, kırsal kesimden kente göç bilimsel olarak yönlendirilmelidir.
- Kırsal kesim ve varoşlardaki düşük gelirli ailelerin çocuklarına eğitimde başarılı oldukları sürece devam edecek karşılıksız burs sistemi kurulmalıdır. Başarılı ve ihtiyacı olan her çocuk devlet tarafından okutulabilmelidir.
- Özel yetenekli çocukların seçilerek gönderileceği inovasyon liseleri ve teknoloji üniversiteleri kurulmalıdır.
- Özgün öğretmen yetiştirme stratejisi geliştirilmelidir. Bu çerçevede ortaokul sonunda öğretmen olacaklar/isteyenler ve de yeterli idealizm ve anlatma kabiliyeti olanlar hem öğretmen liselerinde hem de eğitim fakültelerinde burslu okuyabilmelidir.

Sanayiciler açısından 2015 yılına ilişkin önerilerimiz ise şunlardır:

1. Karar ve tercihlerinizde düşük değerli Euro, aşırı değerli Dolar senaryosunun baz alınması faydalı olacaktır.
2. Yılın ilk yarısında enflasyon ve faizlerdeki olası düşme nedeniyle kredi kullanımı için acele edilmemeli, uygun zaman beklenmelidir.
3. 2015 yılında kurlarda önemli dalgalanmalar yaşanabilecektir. Bu nedenle döviz pozisyonunda açığa düşülmemelidir.
4. Genel seçimlerden önce büyük miktarda ve uzun vadeli yatırımlar konusunda karar almak konusunda çok titiz davranılmalıdır.
5. Vadeli satışlar ve müşteri tercihleri konusunda çok daha dikkatli olmak gerekecektir.

Sonuç olarak; dünya ve Türkiye ekonomisi 2015 yılında yeni bir moda, yeni bir normale girecektir. Bu durum işletmelerin de yeni dengeler kurmasını gerektirecek, yatırım ve stok düzeyi kararlarının çok daha titizlikle alınması zorunluluğunu doğuracaktır. Bu yıl dünyayı iyi okuyabilenlerin, Türkiye koşullarındaki olası değişikliklere kendini iyi hazırlayabilenlerin yılı olacaktır.

